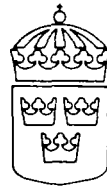

Riksdagens protokoll

1989/90:12

Onsdagen den 18 oktober

Protokoll
1989/90:12

Kl. 9.00–22.56

1 § Justering av protokoll

Jämställdhet

Justerades protokollet för den 10 oktober.

2 § Hänvisning av ärende till utskott

Föredrogs och hänvisades

Proposition

1989/90:19 till arbetsmarknadsutskottet

3 § Meddelande om samlad votering

Talmannen meddelade att arbetsmarknadsutskottets betänkanden AU1 och AU2 skulle debatteras i angiven ordning och avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

4 § Jämställdhet

Föredrogs

arbetsmarknadsutskottets betänkande

1989/90:AU1 Jämställdhet.

MONA SAINT CYR (m):

Herr talman! För mer än ett år sedan fattade riksdagen beslut om en ny s.k. efterlevandepensionering och återopade därvid både rättviseskäl och en strävan efter ökad jämställdhet. En mycket aggressiv extern kritik omgav detta beslut. I motioner krävdes t.ex. framtida värdegarantier på frivilliga pensionsförsäkringar liksom ett bibehållande av 15/30-regeln. I detta sammanhang talade man mycket och förhoppningsfullt om minskade löneklyftor på den svenska arbetsmarknaden och om ökad förvärvsfrekvens bland kvinnor.

Kvinnornas löner var och är bevisligen alltjämt lägre än männens. Av dem som uppbär full ATP-pension utgör kvinnorna bara en tjugondel. Kvinnor

på arbetsmarknaden har sålunda för det första generellt sett sämre lön. För det andra får de sämre pension. När de bl.a. i samband med pensionsbeslutet insett detta och försökt bygga upp ett eget kompletterande försäkringsskydd för trygghet på äldre dagar, hotas de för det tredje i dag av både "grundavgift" och permanentsskatt på pensionssparandet enligt utredningen RINK.

Vad regeringen närmast föreslår kommer vi snart att få veta. Vi vet inte heller ännu vad pensionsberedningen har i beredskap åt oss i detta avseende. Allt är i stöpsleven, och vi har anledning att oroa oss.

Enligt LO:s propäer övervägs ett förslag om 20/40 i stället för 15/30. LO:s inflytande på regeringen är allmänt känt. Om det förslag som troligen kommer från LO skulle upphävas till lag, skulle kvinnornas ekonomiska underlägsenhet cementeras. Vilka spelregler kommer egentligen att gälla? Var finns det s.k. goda samhället i detta sammanhang? Kvinnorna utsätts ju fortfarande för en översåttlig behandling.

Arbetsmarknadsdepartementet har i år utgivit en rapport med nr 44; den är för övrigt delvis refererad i utskottsbetänkandet. Denna framhåller emellertid, utöver vad som där återges, att jämställdheten påverkas av en stor mängd politiska åtgärder. Här nämns t.ex. förutom lönepolitiken även socialförsäkringar och skattepolitik tillsammans med familjepolitik, arbetsmarknadspolitik osv. Den slutsats som rapporten drar är att jämställdhetsaspekterna måste beaktas vid utformningen av all politik.

Med detta och det inledande scenariot vill jag peka på statsmaktens roll och ansvar vid utformningen av de övergripande förutsättningarna för en trovärdig jämställdhetspolitik.

Jag ville börja med detta påpekande, eftersom föredömet har så stor betydelse då man vill påverka attityder i samhället. Den politiskt beslutande församlingen måste ha människorna med sig och inte emot sig.

Vi moderater har i vår motion framhållit att förutsättningarna för ett långsiktigt jämställdhetsarbete i samhället uppstår genom attitydpåverkan, i hemmet, i skolan och på arbetsplatsen. Både män och kvinnor måste involveras i arbetet. Enskilda individers personliga och moraliska ansvar i praktiken är byggstenar i ett verk, där politiska beslut och lagar ger ramar och fogar.

Praktiska förutsättningar kan t.ex. skapas genom att valfrihet erbjuds såväl kvinnor som män beträffande både arbetstid och barntillsyn. Familjerna måste få chansen att påverka. Den monopoliserade och otillräckliga barnomsorgen är ett hinder för många i dag. Det är ett hinder som ofta är oöverstigligt och klart orättvist. Utformningen av skattesystemet är ett annat hinder, som emellertid kan förändras och därmed vändas till en hjälp – en hjälp till valfrihet.

Herr talman! Vi moderater anser emellertid som sagt även att jämställdhetsarbetet kan ges framgång om man möjliggör för individerna att variera sin arbetstid under hela det yrkesverksamma livet. Så långt det är möjligt bör man eftersträva ömsesidiga avtal mellan arbetsgivaren och den enskilde. Avtalen skall förena den enskildes önskemål med arbetsgivarens produktionsförutsättningar.

Bland de moderata reservationerna i detta betänkande vill jag även, förutom berörda förutsättningar, säga något om de offentliga monopolen. Jag

snuddade t.ex. nyss vid tanken på ett upphuset barnomsorgsmonopol. Den barntillsyn som statsmakterna förpliktat sig att erbjuda alla barn om ett år, skulle kunna bli verklighet om monopolet blev ett annorlunda brytprojekt. Med enskilda alternativ, mångfald och variationer skall familjerna ges valfrihet. Då först breddas utbudet. Vad hjälper tomma lokaler åt köande barn, om personal saknas?

Det finns ett sätt att lösa krisen. Släpp alternativen fria och låt dem komplettera de kommunala institutionerna. Då får även personalen, inte enbart familjerna, valfrihet. Yrket får inte bara flera arbetsgivare utan också höjd status och andra lönenivåer. Den som önskar och har idéer kan t.o.m. starta eget, samtidigt som alla barn får samma del av samhällets skattemedel.

Utskottet skriver härvidlag att de offentliga monopolet inte har haft någon avgörande roll i vad det gäller framväxten av nya företag drivna av kvinnor. På just det sociala området med vård och omsorgsuppgifter, får kvinnorna onekligen i stället förgäves knacka på. Verkligheten kanske håller på att bana väg för något nytt – utanför rikspolitikers räckvidd. Uppsalamodel-len tycks ha blivit en murbräcka i en alltmer ohållbar monopoliserad omsorgssituation.

Finansministern lär så sent som i går kväll ha sagt att han även är öppen för privat barnomsorg. För honom är frågan om barnomsorg ingen ideologisk fråga. Är han ensam i regeringen om den ståndpunkten, eller börjar regeringen acceptera verkligheten?

De stora vård- och omsorgsmonopolen sammanfaller med de kvinnligt högfrekventa arbetsområdena. Här finns sannerligen utrymme för iderikedom och förnyelse till gagn för alla inblandade – producenter, personal och konsumenter. Samtidigt kan regeringen öppna möjligheter för vidgade sfärer för jämställdheten. Det bör bli mer valfrihet och beslut åt de enskilda och mindre av den tvångslagstiftning som har försorts i hotets form från socialdepartementet. Jämställdhetsaspekten måste som sagt beaktas vid utformningen av all politik.

Herr talman! Men det anförda ber jag att få yrka bifall till betänkandets reservationer med moderat signatur.

CHARLOTTE BRANTING (fp):

Herr talman! I år firar vi 70-årsjubileet av införandet av den kvinnliga rösträtten. Den första motion som väcktes i riksdagen om kvinnors rösträtt skrevs av den radikale liberalen F.T. Borg år 1884. Liberalerna gick i spetsen för kvinnors och mäns lika rösträtt. Tillsammans med socialdemokraterna genomförde de reformen 1919.

Hjalmar Branting talade i en riksdagsdebatt om demokratiseringens fullständiga seger för jämställdheten. Den liberale statsministern Nils Edén slog fast att det inte bara är på manlighet som Europas samhällen, som Sveriges folk och samhällen, skola hava att bygga om de vilja bygga en verkligt livsduglig framtid.

Vad kommer att hända med jämställdheten på 90-talet? Sverige ligger i många avseenden långt framme internationellt sett. Vi kan se tillbaka på decennier av kontinuerligt ökande av frekvensen av kvinnligt förvärvsarbete. Yrkesfördelning och utbildningsmöjligheter har dock inte förändrats i någon

högre grad. Sverige har fortfarande, jämfört med andra länder, en av de mest könsuppdelade arbetsmarknaderna. Mycket arbete har under årens lopp lagts ned på att förändra detta, men tyvärr med alltför litet resultat.

Tidningen Byggnadsarbetaren hade i somras ett reportage om 40 kvinnor som hade utbildat sig till bygg- och anläggningstekniska yrken. I dag finns bara åtta av dessa kvinnor kvar i branschen. Det var verkligen skrämmande att läsa deras berättelser om orsakerna till att de hade slutat sina arbeten. De talade om brist på omklädningsrum, om direkt mobbning, sexuella trakasserier och om hur de hade tappat självförtroendet. Av Byggnads 110 000 medlemmar är bara 133 kvinnor verksamma i de egentliga byggyrkena, dvs. en promille.

Riksdagens målsättning om en jämn representation år 1998 förefaller vara mycket långt borta. Vi har ett gemensamt ansvar för att förändra situationen. Det vilar ett tungt ansvar på arbetsgivarna, arbetskamraterna, men framför allt på den socialdemokratiska regeringen och på oss politiker.

80 % av kvinnorna arbetar i typiska kvinnoyrken med lägre lön, lägre status och mindre inflytande än männen. Mycket allvarligt är att löneskillnaden mellan kvinnor och män har ökat under 80-talet. Siv Gustafssons och flera andra forskares arbeten, nu senast Åsa Löfströms undersökning från 1989, visar att en mycket stor del av löneskillnaderna mellan könen inte kan förklaras med kunskapsskillnader, utan faktiskt härrör från diskriminering.

Kvinnornas löner år 1985 var 78 % av manslönerna. Det enda rimliga är att arbeta för att få upp kvinnolönerna. Med det vinner man två saker. För det första vinner man större rättvisa för många kvinnor. För det andra uppnås att det s.k. kvinnoyrkena blir mer intressanta för männen. Hur skall vi göra för att nå dithän?

Vi måste till att börja med undersöka hur dessa arbeten diskrimineras. Ett sätt att få reda på det är att införa en arbetsvärdering. Det är viktigt med lika lön för lika arbete. Det är dock en ganska teoretisk princip, eftersom kvinnor och män oftast utför olika typer av arbeten. Därför måste den andra vägen i jämställdhetslagen för att komma åt lönediskriminering vara mer intressant. Det föreskrivs att lika lön skall utgå för arbete som är likvärdigt enligt en överenskommen arbetsvärdering. Den metoden skulle göra det möjligt att komma fram till att lika lön skall betalas för helt olika arbeten om de är likvärdiga. Hitintills har den metoden nästan inte använts. Anledningen är att det är ganska ont om arbetsvärderingsinstrument i Sverige. Det finns inte ett enda som har kommit till enbart i syfte att jämföra kvinno- och mansdominerande jobb.

I Storbritannien har man för några år sedan infört en tredje metod. Saknas arbetsvärderingssystem kan det överlåtas åt en oberoende expert att göra en arbetsvärdering åt domstolen.

Ett arbetsvärderingssystem kan innehålla ett antal värderingsfaktorer, dvs. olika för arbetet karakteristiska drag, som man försöker mäta. Mätningen sker genom att man t.ex. för varje faktor använder en skala med ett visst poängtal. Arbetsvärderingens syfte är ju att lönerna skall kunna sättas rättvist.

Ett arbetsvärderingssystem kan vara mycket detaljerat och komplicerat men kan också vara ganska enkelt och innehålla fyra faktorer med en poäng-

skala 1–3. Med så enkla system har man i Storbritannien t.ex. jämfört ett traditionellt kvinnojobb, kokerskans, med ett typiskt mansjobb, målarens, och kommit fram till att kvinnojobbet var undervärderat och fått tillstånd en uppvärdering.

Det sägs att inom LO-området används arbetsvärderingssystem på ca 30 % av arbetsplatserna. På den privata tjänstemannasidan finns befattningsnomenklaturer. Meningarna är dock delade om huruvida de verkligen är användbara i detta sammanhang. Inom den offentliga sektorn finns det över huvud taget inte något arbetsvärderingssystem.

Det finns ytterligare en anledning att se till att ett arbetsvärderingssystem tas fram. Det är 6 § i jämställdhetslagen. Det åligger arbetsgivaren att bedriva ett aktivt jämställdhetsarbete. Jämställdhetslagen och jämställdhetsavtal som slutits i anslutning till lagen ger stöd för att kräva att arbetsgivaren kartlägger arbetsplatsen även från lönesynpunkt och vid behov uppvärderar kvinnoarbeten.

Alla de tre stora centrala jämställdhetsavtalen tar upp lika lön för arbete med lika värde som ett av målen för jämställdhetsarbetet. Också här skulle också ett arbetsvärderingssystem möjliggöra en kartläggning. Det gäller då hela kategorier av arbetstagare, inte enskilda individer.

Nu säger man i utskottsmajoritetens skrivning att jämställdhetsministern ägnar frågan om arbetsvärdering och lönediskriminering ökad uppmärksamhet under året. Men vi har inte sett särskilt mycket av det. När kommer egentligen regeringens förslag om arbetsvärderingsinstrument? Varför är man inte intresserad av en utredning, och vad gör egentligen regeringen åt den ökade lönediskrimineringen av kvinnorna? Jag yrkar bifall till reservation 11.

Vad gör regeringen för att förändra arbetsförhållandena inom vård, omsorg och utbildning? I boken *Porträtt utan guldrum* berättar kvinnor om de olika vårdyrkena. Hemvårdsbiträdet Lill säger att hon skulle vilja ha en egen budget och ha hand om kommunens information till pensionärerna. Hon skulle också vilja vara med och planera litet mer.

Eva är röntgenassistent. Hon klagar över att hon inte får lov att avancera. Hon kan inte utveckla sig i sitt jobb.

Rebecka, som är avdelningsföreståndare, tycker inte att administratörerna och byråkraterna lyssnar på henne ett enda dugg.

Kvinnorna i boken *Porträtt utan guldrum* har ett entydigt budskap: Dagens samhälle misshushållar med kvinnokraft.

De anställda inom vården, men också inom andra typiska kvinnoyrken, måste få större ansvar och inflytande över verksamheten. Vad det handlar om är att uppvärdera traditionellt kvinnliga arbeten och bättre ta till vara kvinnokraften.

Professionalism måste erkännas också inom omvårdnads- och omsorgsyren. Större resurser skall satsas på fortbildning och vidareutveckling. Mer decentraliserade arbetsorganisationer måste byggas upp, inte minst inom vården. Då kan man bättre fånga upp och ta till vara varje medarbetares kunskaper och erfarenheter.

Ledarskapet måste uppvärderas. Det måste ges tid och möjlighet till mål-

formulering, till beröm och uppmuntran, till hjälp och stöd. Forskningsinsatserna måste öka inom omvårdnadsområdet.

Förskollärare, sjuksköterskor och andra måste få möjlighet att göra karriär. Deras kompetens och erfarenheter behövs på chefsposter och i administrationen och planeringen av verksamheten. Och inte minst: Förskollärare, sjuksköterskor, sjukgymnaster och lärare måste få rätt att starta eget. Varför skall man få utveckla idéer och tjäna pengar på att göra skruvar, pistoler och bilreparationer men inte på de områden där kvinnor traditionellt har sin kompetens och erfarenhet? Om man släppte loss den kvinnliga entreprenörsandan, skulle hundratusentals kvinnor kunna få fler arbetsgivare att välja mellan och därmed få en starkare position, inte minst när det gäller inflytande för att förbättra arbetsvillkoren.

Vi har under årens lopp här i kammaren, inte minst från representanterna för arbetsmarknadsutskottet, rönt ett stort motstånd när vi har velat luckra upp de offentliga monopolen. Nu börjar man tydligen så smått inom socialdemokratin, vilket också Mona Saint Cyr var inne på, att inse att vi har rätt. Det vore mycket intressant om vi här i dag kunde få en markering från socialdemokraternas ledamöter i arbetsmarknadsutskottet att de i alla fall är beredda att ställa upp och stödja Kjell-Olof Feldt, när han nu säger att han t.ex. vill ha förändrade statsbidragsbestämmelser för barnomsorgen. Det skulle vara ett fall framåt om vi kunde få ett sådant klart besked från Gustav Persson här i dag.

Jag har här uppehållit mig vid några viktiga aktuella frågor, där man skulle kunna föra jämställdheten inom arbetslivet framåt, nämligen genom en verklig arbetsvärdering, en förändring inom den offentliga sektorn och ett uppbrytande av de offentliga monopolen. Det finns en mängd andra frågor som vi tar upp i folkpartiets jämställdhetsmotion, där vi har 24 yrkanden. Många av dem har vi emellertid tidigare tagit upp i debatten. Jag vill här nöja mig med att yrka bifall till de reservationer som folkpartiet står bakom, som bl.a. handlar om en förstärkt jämställdhetslag, ett parlamentariskt inflytande på jämställdhetsarbetet och statens anslag för att jämställdhetsarbetet skall gå framåt.

KERSTI JOHANSSON (c):

Herr talman! I arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 1 om jämställdhet mellan kvinnor och män har ett stort antal motionsyrkanden behandlats. Det vore fel att påstå att alla dessa yrkanden har fått en positiv behandling. Då hade inte 14 reservationer och 3 särskilda yttranden behövt fogas till betänkandet.

Från centerpartiets sida vill jag i jämställdhetsdebatten än en gång slå fast att om vi skall ha ett bra och fungerande samhälle, så måste både kvinnors och mäns värderingar och erfarenheter få komma till uttryck i arbetet på skilda samhällsområden.

Vi har vidare i åtskilliga motioner till riksdagen betonat exempelvis nödvändigheten av en mer rättvis arbetsmarknad, en fungerande barnomsorg utformad för valfrihet, förändrad inriktning i utbildningsutbudet. Vi har betonat vikten av regional balans och samhällsutvecklingens betydelse för jäm-

ställdheten. Detta finns också med i motion A 809 som behandlas i detta betänkande.

Vi i centerpartiet hävdar bestämt att skall jämställdhet uppnås måste samhällsplaneringen syfta till en balanserad utveckling i hela landet. Regional balans är därför ett viktigt led i jämställdhetsarbetet. Det heter ju – och det är ministerord från en interpellationsdebatt i riksdagen i våras – att "samma möjligheter till egen försörjning för kvinnor som för män är ett centralt mål för jämställdhetspolitiken". Men än har vi långt dit. Skillnaderna när det gäller kvinnors förvärvsfrekvens är mycket stora mellan storstadsområden och glesbygder.

Av och till kommer det pressmeddelanden från departementet som talar om att projektmedel har beviljats för att förbättra kvinnornas möjligheter till sysselsättning och för att åstadkomma förbättrade livsmöjligheter i stort på landsbygden. Jag vill på intet sätt förringa eller nedvärdera dessa projekt och projektmedel. Jag ser tvärtom detta som positivt. Men det är ändå bara spridda skurar så att säga, därför att det behövs så oändligt mycket mer. Det vet vi, därför att vi ännu har landsbygdskampanjen Hela Sverige ska leva i färskt minne – en kampanj som mynnade ut i tusentals idéer och förslag för att åstadkomma just ett levande Sverige.

I centerpartiet anser vi att vad vi mest av allt behöver är en medveten politik för regional balans och regional utveckling. Det är en avgörande förutsättning för likvärdiga möjligheter till arbete och trygg personlig ekonomi för både kvinnor och män.

Det behövs en helhetssyn på och en samordning av olika politikområden: näringspolitik, trafik, bostadspolitik och utbildning. Åtgärder inom dessa områden är betydelsefulla när det gäller möjligheterna att få till stånd en positiv regional utveckling med levande bygder – där kvinnorna finns kvar –, en balanserad storstadsutveckling och en förbättrad jämställdhet. Jag yrkar bifall till reservation nr 2.

En annan reservation – som har nära samband med reservation nr 2 – och som jag också yrkar bifall till, är den som i betänkandet har nr 9.

Vi i centerpartiet menar att det finns flera skäl som talar för att det offentliga utbudet av tjänster kompletteras med enskilda initiativ. Om sådana alternativ till den offentliga sektorn tilläts skulle framför allt kvinnor få ökade möjligheter att starta egna företag på områden där kvinnor traditionellt är verksamma, t.ex. inom vård- och omsorg. Samtidigt kan en sådan utveckling vara ett verksamt bidrag till förnyelse av den offentliga sektorn och ge en ökad mångfald. Det skulle heller inte skada. Därför tyckte också jag att det var intressant att i dag höra finansministern i Morgonekot, där han talar om att alternativ till den kommunala barnomsorgen borde kunna få statsbidrag. Han tog då upp frågeställningen om det är rimligt att utestänga barnomsorg som uppfyller kvalitetskraven endast utav det skälet att den skulle vara i privat regi. Det var, som sagt, mycket välgörande att höra detta.

I reservation 11, som är gemensam för centern, folkpartiet och vpk, tas frågan om arbetsvärdering av olika yrkessektorer upp. Inom yrkesområden där kvinnor utgör huvuddelen av de anställda har löneutvecklingen varit mycket svagare än inom områden där män utgör det dominerande antalet anställda.

I en nyligen utkommen doktorsavhandling, *Diskriminering på svensk arbetsmarknad*, av Åsa Löfström, slås det faktiskt fast att såväl längre utbildning som längre arbetslivserfarenhet betalar sig sämre för kvinnor än för män.

För att eliminera löneskillnader mellan kvinnor och män krävs det verkligen insatser av olika slag. Attitydpåverkan behövs för att ändra de förhållanden som råder, och vidare måste forskning om löner och löneutveckling prioriteras.

Forskningen är ju egentligen grunden för samhällsutvecklingen på alla områden. Att forskning tydligen inte varit prioriterad på just detta område, beror det möjligen på att det översta toppskiktet i högskolevärlden och på universiteten består mest av män? Endast 3 % av professurer och liknande befattningar innehas av kvinnor.

Vi i centerpartiet har i vår jämställdhetsmotion tagit upp också detta. Vi anser att det krävs en noggrann analys av vilka karriärhinder som möter kvinnor inom högskolan. Vårt yrkande om en undersökning med direktiv att förslag skall läggas fram som syftar till att hinder skall undanröjas behandlas av utbildningsutskottet. Vi ser det som oerhört viktigt att fler kvinnor blir motiverade att ägna sig åt forskning. Fler forskarbegävningar skulle då också kunna tas till vara. En mindre mansdominerad forskarvärld än för närvarande skulle säkert vitalisera, bredda och förnya utbildningens och forskningens inriktning.

Vi i centerpartiet anser vidare att det är angeläget att det sker en arbetsvärdering av olika yrkessektorer för att skillnader skall kartläggas och för att bakgrunden till att kvinnodominerade yrken värderas lägre skall analyseras. Inom EG har man arbetsvärdering. Vi måste kunna få en sådan också i Sverige. Vi anser att en parlamentarisk kommitté bör tillkallas för att utveckla arbetsvärderingsinstrumentet. I detta arbete har självfallet arbetsmarknadens parter en viktig uppgift. Jag yrkar bifall till reservation 11.

Herr talman! Centerpartiet har fogat ytterligare två reservationer till betänkandet, vilka jag yrkar bifall till. I reservation 13 tas nomineringar till statliga organ upp. Det är angeläget att representationen blir mer jämnt fördelad mellan könen än vad som är fallet i dag. Men vi i centern anser att utvecklingen så långt som möjligt bör ske på frivillig väg. Att använda tvingande regler i detta sammanhang tror vi inte är någon bra lösning.

I reservation 5 begär vi att den parlamentariska jämställdhetskommittén skall återskapas. Den skulle, som vi ser det, ge parlamentarikerna ett mer direkt inflytande på jämställdhetsarbetet.

GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Herr talman! Flera av de tidigare talarna har inlett sina anföranden med någon form av scenarion över hur verkligheten ser ut. Jag skall också göra det, möjligen i litet mer drastiska ordalag, men det kanske kan vara uppiggande i debatten.

”Därför att kvinnans arbete aldrig blir färdigt och är underbetalt eller tråkigt och monotont och vi är de första som får sparken och det är viktigare hur vi ser ut än vad vi gör och om vi blir våldtagna är det vårt eget fel och om vi blir slagna måste vi ha provocerat fram det och om vi höjer våra röster

så är vi gnälliga käringar och om vi gillar sex är vi nymfomaner och vi inte gör det är vi frigida och om vi älskar kvinnor är det för att vi inte kan få tag på 'en riktig karl' och om vi ställer för många frågor till läkaren så är vi neurotiska och/ eller uppkäftiga och om vi förväntar oss samhällsomsorg till våra barn är vi egoistiska och om vi står upp för våra rättigheter är vi aggressiva och 'okvinnliga' och om vi inte gör det är vi typiska svaga kvinnor och om vi vill gifta oss är vi ute för att fånga en man och om vi inte vill gifta oss är vi onaturliga och för att vi fortfarande inte kan få tag på användbara och säkra preventivmedel medan männen kan promenera på månen och om vi inte kan klara av eller vill ha en graviditet så ska vi känna oss skyldiga om vi gör abort.

För dessa och många andra sakers skull är vi en del av kvinnornas befrielse.

Det är vi i vpk. Man kan också uttrycka det på ett annat sätt. Torbjörn Larsson, som är statsvetare och har studerat finansdepartementets roll i regeringens arbete, är inte heller nöjd med jämställdhetsarbetet, trots att han är man. Han säger följande:

"Ett sätt att söka efter makten är att titta efter var det saknas kvinnor. Där finns det reella maktcentret."

Inför denna debatt tog jag via utredningstjänsten reda på hur det ser ut med representationen i våra olika utskott här i riksdagen. Det visade sig att det är just i finansutskottet, skatteutskottet, utrikesutskottet och försvarsutskottet som det är en kraftig överrepresentation av män. Jag tror att samtliga här är mycket medvetna om att detta handlar om utskott och departement som kräver och får väldigt mycket pengar. Vi från vpk har därför skrivit en motion, som har behandlats av utskottet och som också tas upp i detta betänkande. Denna motion har rubriken Män ger och män får, och den är skriven utifrån detta tema och dessutom utifrån en vetenskaplig undersökning, som en kvinnlig forskare i Göteborg har gjort. I denna undersökning har det framkommit att kollektivtrafiken, som används mest av kvinnor, får mindre pengar än bilismen. Om vi ser på trafikutskottets representation, finner vi att 82 % av ledamöterna utgörs av män.

Vi i vpk har visat att försvaret, som är en del av vår offentliga sektor, får 30 miljarder, medan 10 miljarder går till barnomsorgen. Vi har visat att pengarna till idrotten till största delen går till manliga idrotter och till storståtliga och dyrbara sportanläggningar. Vi har tagit Globen som exempel i denna motion. Vi har visat att effektivitetskraven och diskussionen när det gäller nedskärningen av den offentliga sektorn är markanta. Det är inom denna sektor som vi kvinnor arbetar, och det är denna sektor som vi kvinnor är helt beroende av för att över huvud taget kunna arbeta. Detta är fakta, skulle jag vilja säga.

Vård och omsorg har många av de tidigare talarna varit inne på, och de har bl.a. talat om hur viktigt det är att vi ändrar på attityderna. Och av utskottsbetänkandet framgår att man har varit mycket överens om detta i utskottet. Utskottets skrivningar är mycket välvilliga. Det är naturligtvis ingen som vågar ställa sig upp och säga att han eller hon inte vill ha jämlikhet. Det skulle ju se mycket illa ut. Det är inte heller någon som har gjort det, utan

alla bemöter alla motioner, även vpk:s, med stor välvilja. Men ingen är beredd att avsätta denna välvilja i någon form av handling.

Mona Saint Cyr talade om hur viktigt det är att attityderna förändras. Därefter övergick hon till att tala om moderaternas familjepolitik. Jag skulle därför vilja ställa följande fråga: Vad tror moderaterna att våra barn och vår omgivning får för attityd till kvinnor och kvinnors kapacitet och till kvinnors arbete, när ett införande av vårdnadsbidrag förespråkas? Det tycker jag är en intressant fråga. Denna fråga gäller inte bara moderaterna utan även centerpartiet och folkpartiet. Vad kommer det att innebära för synen på oss kvinnor och för synen på kvinnans ställning i arbetslivet om vi kvinnor skall stanna hemma för nålpengar för att sköta barnen? Det skulle jag mycket gärna vilja ha svar på.

Den offentliga sektorn har vi talat mycket om. Jag anser att frågan om den offentliga sektorn är mycket viktig. Som ett resultat av var maktcentrum finns i regeringskansliet har den offentliga sektorn blivit kraftigt undervärderad. Och i t.ex. regeringsdeklarationen berördes knappast den offentliga sektorn. Och den behandlas på inget sätt med samma beslutskompetens som andra områden. Jag tror inte att det skulle falla någon minister in att kalla till partiöverläggningar på Haga för att diskutera krisen inom vård och omsorg, trots att det är den vi står mitt uppe i. Varför? Varför har inte dessa frågor samma prioritet som andra frågor? Jo, förmodligen därför att man förväntar sig att den här armén av kvinnor skall ställa upp solidariskt och stanna hemma från sina arbeten, när barnomsorgen inte fungerar och när äldreomsorgen inte fungerar. Frivilliga arbeten och ett ökat inslag av släkt och vänner i vården talas det om. Men det är inte några könsneutrala begrepp, utan det är oss kvinnor det handlar om.

Vi i vpk har i en motion krävt att det i finansbudgeten skall finnas konsekvens-beräkningar gjorda utifrån könsperspektiv, utifrån kvinnoperspektiv. Det skall inte bara konstateras att det ser ut på ett visst sätt, utan man skall i varje fråga ta reda på vilken effekt det får på kvinnorna. Vilka effekter får de regionalpolitiska besluten på just kvinnorna? Vilka effekter får de trafikpolitiska besluten på just kvinnorna? Vad kommer det att innebära? Detta avfärdas i princip som inte möjligt. Vi har efter långt och trögt arbete fått in en miljömedvetenhet, som gör att man nu är villig att också räkna med miljökonsekvenser i olika samhällspolitiska beslut. Jag kan inte tänka mig att det skulle vara mera omöjligt att också räkna in kvinnoperspektivkonsekvenser i samhällspolitiska beslut. Därför har vi krävt det.

Sedan tycker jag – ingen har berört frågan här – att man naturligtvis måste tala om skattepolitik. Vad har skattepolitiken med de nu föreslagna förändringarna för effekter på oss kvinnor? Det talar man heller inte om. Vad har EG-harmoniseringen för effekter på oss kvinnor? Vi från vpk har tagit upp det i en motion. Vi kan se att det finns en hel del goda effekter. Vi kunde läsa i Dagens Nyheter i dag att likalöneprincipen kommer att vara vägledande, och det är bra. Men vad kommer hela skatteharmoniseringen till EG att innebära för oss kvinnor? Vad kommer det att innebära för det samhällssystem som vi har med skattefinansiering, när vi kommer att harmonisera våra skatteskalor till EG, inom inkomstpolitiken, inom skattepolitiken, fas-

tighetsskatterna, bolagsbeskattningen osv.? Vad kommer det att bli kvar i att fördela i det här landet till vård och omsorg?

Jag har försökt att få svar på den frågan i en debatt om EG. Då fick jag det svaret från den socialdemokratiska företrädaren att det här inte är frågor som man diskuterar i EG-harmoniseringsarbetet. Nej, det är väldigt alarmerande. Han såg det som att det inte innebar någon fara på taket. Jag menar precis tvärtom. Om vi tittar på kvinnorepresentationen i den EG-byråkrati som regeringen har byggt upp, med alla rutor och pilar som ni säkert alla har sett, finner man att det inte i en enda arbetsgrupp finns en enda kvinna! Är inte detta märkligt? Regeringen, som ju tycker att jämställdhetsfrågorna är viktiga, borde väl i rimlighetens namn föregå med gott exempel. Anita Gradin är den enda som finns med. I rådet för Europafrågor, där näringslivet är representerat, finns en kvinna, Antonia Ax:son Johnsson. Jag tror faktiskt inte att vi kan räkna med att hon kommer att företräda de offentliganställda kvinnornas intressen.

Jag har föreslagit, och vi kommer att föreslå igen från vpk, att det snarast inrättas en arbetsgrupp inom EG-byråkratin, som just tar reda på konsekvenserna för den offentliga sektorn. Den arbetsgruppen skall bestå av enbart kvinnor.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till samtliga de reservationer som vpk har i detta betänkande.

MONA SAINT CYR (m) replik:

Herr talman! Gudrun Schyman ställde en fråga direkt till mig. Den gällde vårdnadsersättningen. Jag tror att Gudrun Schyman uppfattade att jag talade om valfrihet. Och valfrihet för oss moderater, och jag hoppas för de flesta som talar om valfrihet, innebär att föräldrarna själva har ett inflytande på sin egen situation. De kan själva välja den trygghet åt sina barn som de vill skapa för att barnen en gång i framtiden skall bli trygga och goda medborgare i vårt samhälle. Det innebär inte att man pytsar ut dem hit och dit för att förverkliga sig själv någon annanstans. Man kan vara hemma under barnens första mycket viktiga år för att de skall kunna danas till trygga människor.

Jag vill påpeka att det här handlar om båda föräldrarna, inte enbart om kvinnorna. Båda föräldrarna som individer och båda föräldrarna i gemenskap som familjeföreträdare ger sina barn kärlek, lär dem solidaritet och ger dem trygghet hemma. Det är detta som är viktigt för oss, för att nu ta en ideologisk invinkling på detta. Jag vet att kommunisterna har en helt annan uppfattning här. De vill ha en kollektiv fostran av barn. Men det anser vi inte ger trygghet.

GUDRUN SCHYMAN (vpk) replik:

Herr talman! Vår utgångspunkt är att kollektivet kan ge varje individ möjlighet att förverkliga sig själv. Det kan ge varje individ möjlighet att faktiskt kombinera föräldraskap, familj och en yrkesverksamhet, vilket innebär en möjlighet att förverkliga sig själv på alla de områden där man har resurser. Jag vet inte hur jag skall tolka uttalandet att "förverkliga sig själv någon annanstans", som Mona Saint Cyr gjorde. Det låter inte särskilt bra eller trev-

ligt. Jag tror nämligen att vi alla, män som kvinnor, har behov av att utnyttja våra resurser på många plan. Vi menar att vårdnadsbidraget, som moderaterna och andra borgerliga partier förespråkar, inte innebär någon valfrihet. Hur mycket pengar rör det sig om? Vem har möjlighet att utnyttja det? Jo, någon som har en annan som försörjer en. Vem kommer att vara hemma? Knappast den som har den högsta lönen. Det är väl självklart att det blir kvinnor som kommer att vara hemma i sådant fall, men inte vilka kvinnor som helst, utan bara de kvinnor som har en karl som kan försörja dem. Det är faktiskt så, och det skulle vara förödande för kvinnosynen och ett stort steg tillbaka i den jämlikhet som vi ändå mödosamt har tagit oss fram till.

MONA SAINT CYR (m) replik:

Herr talman! Gudrun Schyman tänker väl i alla fall fel. Det är självklart, säger hon, att det är kvinnorna som stannar hemma. Varför det? Kvinnorna skall ju ha lika goda löner som männen. Var det inte det som vi strävade efter gemensamt? När de har det, kan föräldrarna turas om att vara hemma hos sina barn. Jag kan också ställa en fråga till vpk: Varför skaffar man sig barn över huvud taget, om det första man gör är att slänga ut dem och låta någon annan ta ansvaret för dem? Vi anser att man har ett föräldraansvar, om man nu skall vara förälder – man kan ju välja om man vill bli det eller inte. Han man tagit sitt föräldraansvar, då vill man väl i alla fall vara tillsammans med sina barn. Det är den första förutsättningen. Den möjligheten skall man ha medan barnen är små och är mest beroende av sina föräldrar. Yrkesrollen hinner man också med under ett helt liv. Man kan alltså kombinera det hela och få så att säga både-och. Föräldrarna kan turas om, och föräldrarna skall förhoppningsvis och så fort som möjligt få jämlika löner.

GUDRUN SCHYMAN (vpk) replik:

Herr talman! Goda löner, vi skall ha jämlika löner! Men samtliga talare här har konstaterat att så inte är fallet i verkligheten. Då får ni vänta med att införa vårdnadsbidraget tills vi har kommit så långt att alla har lika löner. Men det har ni inte tänkt göra, såvitt jag förstår.

Varför skaffar man sig barn? Jag tror att det finns många anledningar till det. Vi är många, både män och kvinnor, som har en djup känslomässig anledning till att vi vill ha barn. Men att vi kvinnor samtidigt vill ha barn och arbete därför att vi vill kombinera ett föräldraskap med ett yrkesverksamt liv innebär väl inte att vi skaffar barn för att slänga ut dem till någon annan. Det skulle i så fall vara anledningen för alla män att skaffa sig barn för att sedan slänga ut dem till någon annan. Jag vet inte om moderaterna har den uppfattningen. Det skulle förvåna mig i så fall, det måste jag säga. Men det rimmar bra med ert förslag om vårdnadsbidrag. Så det är kanske så det ser ut för moderaterna.

Talmannen anmälde att Mona Saint Cyr anhöllit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

CARL FRICK (mp):

Herr talman! När Anna Horn af Rantzien häromdagen frågade mig om jag ville hjälpa henne med att ta debatten om jämställdhet, blev jag glad och

förväntansfull. Jag började läsa betänkandet men blev efter en kort stund ledsen och nedslagen. Där saknades visioner om ett mera jämställt samhälle. Envist och monotont hänvisas till pågående utredningar och projekt. Det var som att hamna i ett välvilligt byråkratiskt trask.

För att vi skall kunna få jämställdhet i vårt samhälle måste det skapas och finnas möjligheter till jämställdhet. Ett avgörande steg har tagits i och med att kvinnor sedan många år tillbaka har samma utbildningsmöjligheter som män. Detta har lett till att kvinnor har kommit ut i arbetslivet i en mycket stor omfattning. Vi har i Sverige en av de allra högsta kvinnliga förvärvsfrekvenserna i världen. När kvinnor trädde ut i arbetslivet-lönearbetet blev det nödvändigt att ordna barn tillsyn utanför hemmet. Så har skett i mycket stor omfattning. Riksdagen har fattat det kloka beslutet att vi skall klara full behovstäckning inom en nära framtid.

En väl fungerande offentlig sektor är en av förutsättningarna för jämställdhet. Att denna del av den offentliga sektorn för tillfället inte fungerar helt tillfredsställande beror på den långvariga högkonjunkturen, som har inneburit att människor har föredragit att ta anställning i bättre betalda arbeten. Det intensiva barnafödandet har också påverkat personalsituationen på många ställen. Det fortsatta jämställdhetsarbetet fordrar att såväl lönesidan som arbetsförhållandena inom barnomsorgen rättas till, så att arbetena blir attraktiva och eftersökta – inte minst med tanke på att socialdemokrater och folkpartister nu med ändringar i skattesystemet vill tvinga deltidsarbetande kvinnor att arbeta mera och intensivare. Det är detta som ger de dynamiska effekterna!

En väl fungerande offentlig sektor innebär inte nödvändigtvis att all barnomsorg måste ske på olika institutioner. Enligt miljöpartiets uppfattning kan den med fördel ordnas så att föräldrar kan välja att bli dagbarnvårdare åt sina egna barn och samtidigt ta hand om andras barn. Uppsalamodellen måste ges möjligheter att provas på många håll i landet.

Den utvidgade föräldraförsäkringen är också ett steg i rätt riktning för att öka jämställdheten, särskilt om den kombineras med en *kvotering* av tiden för fader och moder i de fall där detta är genomförbart. I en del fall går det inte, t.ex. när det rör sig om ogifta eller skilda föräldrar.

För att kunna öka jämställdheten i fråga om fördelningen mellan män och kvinnor i barnuppfostran vill det till en omfattande attitydförändring hos arbetsgivarna, speciellt i näringslivet. Den fader som lojalt ställer upp och delar ansvaret för familjens vardag skall inte bli diskriminerad på sitt arbete. Han skall självfallet kunna återfå sitt arbete – inte bara vara garanterad ett arbete.

En annan utomordentligt viktig, för att inte säga avgörande, del i jämställdhetsarbetet består att vi snarast måste se till att vi kan börja minska den obligatoriska arbetstiden till sex timmar om dagen. Ett första steg måste vara att ge alla medborgare den självklara rätten att kunna välja att minska sin arbetstid. Det är en frihetsfråga av stor vikt att vi på det här sättet har möjlighet att välja levnadsstandard och välbefinnande. Det är utomordentligt beklämmande att denna viktiga reform nu skjuts på framtiden, och en oviss sådan, i strävan efter att vi till varje pris skall arbeta mera för att vi skall

kunna konsumera mera. Det finns en vilja i samhället att göra oss till Nordens japaner.

Det är ju allmänt känt att kvinnor inte har det så lätt när det gäller att ta sig fram i arbetslivet. Det har många här vittnat om, och det finns många undersökningar som visar det. Det finns nämligen många barriärer av ganska försåtlig karaktär. Det borde verkligen vara självklart att vi i dag ger kvinnor samma utvecklingsmöjligheter på arbetsplatserna som män har. I den mån det inte sker måste detta ständigt kunna påtalas och tas upp till diskussion. Att det inte är så lätt för en misshandlad eller illa behandlad att föra frågan på tal innebär inte att arbetsgivarna inte har ett avgörande ansvar för att kvinnor inte diskrimineras. Detta hänger i sin tur samman med de värderingar som finns i manssamhället – värderingar som vi gemensamt måste se till att det blir en ändring på.

I utskottets betänkande kan vi läsa om en rad projekt och utredningar som pågår. Det är inte utan att det känns som om det viktiga jämställdhetsarbetet döljs i ordmassorna. Diskriminering av kvinnor måste brännmärkas och visas upp, varhelst och när den än uppträder. Det kan vara svårt att lagföra dem som mer eller mindre medvetet diskriminerar. Men det är viktigt att det hela tiden ges publicitet åt de fall som blir kända. Det är kanske trots allt så, att det är först i sin nakenhet och skamlöshet som manssamhället kan avslöjas och ändras.

Vidare är det viktigt att visa upp positiva förebilder på män som har brutit sig ur slentrianen, som faktiskt deltar i familjelivet och som i sitt arbete jobbar aktivt med att ändra attityder för att kvinnor inte skall diskrimineras. Här har massmedia en utomordentligt stor och viktig uppgift.

Men det måste till grundläggande ändringar i synen på kvinnor. I den vilda kommersialismens namn har vi företeelser som inte borde finnas i ett civiliserat samhälle. Det är pornografin, speciellt våldspornografin – dessa skrämmande utflöden av manligt materialistiskt tänkande, där kvinnor görs till objekt och varor. Marknaden flödar av denna andliga skit. Stora ungdomsgrupper får på det sättet en skev och rå syn såväl på kvinnor som på mäns relationer till kvinnor.

Om kvinnor betraktas som varor och objekt i vida kretsar, blir det inte lätt att bedriva ett jämställdhetsarbete. Många av dem som kommer att ha makten accepterar ju inte i grunden könsens jämställdhet eller kvinnor som likvärdiga. Inte heller behandlas kvinnorna med respekt. Därför måste vi ha en förhandsgranskning av videogram och lagliga möjligheter att stoppa uthyrning och försäljning av de vedervärdigaste alstren.

Den moderata framtidsgruppen under ledning av professor Zetterberg har lanserat tanken på solidaritet i den lilla världen – familjen och den närmaste vänkretsen, i kontrast till den hårda stora världen, där det råder kamp och konkurrens. Solidaritet i den stora världen existerar inte i egentlig mening enligt detta tänkande. En sådan solidaritet är hyckleri och bara ett byråkratiskt förtryckande av de arma medborgarna. Den gemensamma sektorn ses som ett ont i sig och som något som så mycket som möjligt skall privatiseras.

Dessa moderata framtids tankar är därmed ett hot mot jämställdheten för kvinnor i samhället och ett kvalificerat försök att ointetgöra vad som åstadkommit under årtionden av sunda strävanden. Det är ju också så, att

moderaterna motsätter sig förhandsgranskning av videogram, eftersom det skulle vara det samma som ett intrång i yttrandefriheten. Det känns dock mycket bra att de borgerliga bröderna har satt sig till motvärn mot den nedbrytande moderata politiken. Den måste gång på gång ställas vid skampålen.

Den moderata iveren att tvinga in Sverige i EG är också ett led i arbetet mot den svenska modellen och därigenom är den ett hot mot en ökad jämställdhet i samhället. Kvinnor som är intresserade av jämställdhet och av möjligheten att välja fritt borde betacka sig för den moderata integrationsiveren.

Att som medborgare kunna välja fritt är en av de viktigaste rättigheterna i ett demokratiskt samhälle.

Att många medborgare, och då främst kvinnor, ännu i dag inte kan välja fritt är upprörande.

Att manssamhället ännu sitter så djupt i samhällskroppen är genant – särskilt för oss män som verkligen skulle behöva härliga, jämställda kvinnor i vår närhet för att vi skall kunna utveckla våra goda och känslomässiga sidor. Det är ett rejält manligt egoistiskt skäl från min sida.

Att göra samhället jämställt borde vara en klart viktig uppgift också för oss män.

Att utöka rätten att välja fritt, att vara eller bli jämställd, innebär också att det måste föras en ekonomisk politik som inte gör det svårare när det gäller att nyttja eller möjliggöra denna rätt. Det måste vara en politik som skyddar dem som har låga inkomster och som inte tvingar dessa till mer och intensivare arbete för att kunna klara sin ekonomi. Kvinnorna får inte bli de dynamiska effekternas första och kanske enda offer. Skattepolitik och ekonomisk politik måste bli mänskliga och mindre brutala.

Att öka jämställdheten innebär att kravet på rätten till minskad arbetstid måste drivas och att denna möjlighet inte får saboteras av tankarna på de dynamiska effekterna i den planerade skatteomläggningen.

Att öka jämställdheten innebär att öka männens medverkan i barnens och familjens vardagsliv. En hjälp i det sammanhanget är, som jag tidigare har sagt, den av miljöpartiet föreslagna kvoteringen av utnyttjandetiden i föräldraförsäkringen.

Att öka jämställdheten innebär en skyldighet att föra en miljöpolitik som är av det slaget att människor inte skadas av utsläpp och andra farligheter. Det är i huvudsak kvinnor som råkar ut för de många förslitningsskadorna i arbetslivet.

Att öka jämställdheten innebär att barnomsorgen måste byggas ut på ett fungerande sätt, så att alla som vill ha sådan också har möjlighet att få den.

All arbetsplatsdiskriminering måste påtalas och motverkas.

Kvinnors möjligheter till likvärdig behandling med utgångspunkt i kompetens måste hela tiden förstärkas.

Som man, älskare och far ser jag fram emot den dag – jag hoppas att det blir snart – då vi inte längre behöver den sorts debatter som nu förs i riksdagen. Det är gräsligt genant att vi ännu i dag efter så många års arbete med jämställdhet skall behöva få betänkanden, som är så utslätade som det nu aktuella betänkandet. Det är också genant att det över huvud taget skall behöva motioneras om sådant som borde, och måste, vara självklart.

Jag vill passa på att kommentera några reservationer. I första hand gäller det reservation nr 7 om budgetförslagets effekter ur kvinnoperspektiv. Vi i miljöpartiet tycker att det här är en utomordentligt viktig reservation. Det är alltså väldigt bra att denna har väckts. Lika väl som vi måste lyfta fram miljökonsekvenserna i allt det vi gör måste vi också, för att kunna få ordentlig fart på arbetet, lyfta fram kvinnoperspektiven. Annars blir det nog väldigt svårt för oss att bryta den enorma mansdominansen.

Dessutom stöder vi reservation nr 11 om arbetsvärderingen. Jag har själv jobbat inom industrin under många år och har därför funnit arbetsvärderingen vara ett alldeles utomordentligt sätt att se vad som verkligen händer. Utan en väl fungerande arbetsvärdering tror jag att det blir mycket svårt för oss att långsiktigt påverka lönesituationen för kvinnor.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 2, 3, 5, 6, 7, 11, 12 och 13.

Jag hoppas att ett kommande betänkande blir mera spännande och krävande än det som nu har behandlats. Det är min förhoppning att riksdagen snart skall kunna lämna frågan bakom sig. Inom en snar framtid måste vi ju få ett självklart jämställt samhälle där alla är lika värda. Ännu är samhället, tyvärr, så kärlekslöst att kampen måste gå vidare. Jag skall citera ett gammalt anarkistiskt ordspråk: "Was ist uns verblieben ausser kämpfen und zu lieben?" Alltså: Vad återstår mer än att kämpa och att älska?

MONA SAINT CYR (m) replik:

Herr talman! Jag vet inte om det är meningsfullt att replikera Carl Frick, men något måste jag säga i anledning av hans slutsatser av Zetterbergs författande om den lilla världen och den stora världen. Jag tror att Carl Frick har läst den – i den mån han över huvud taget har gjort det – som en viss potentat läser Bibeln.

Det är onekligen så att de två världarna kompletterar varandra. Den lilla världen är naturligtvis den värld som skall ge människorna trygghet, och om den skulle fallera, vilket sker i många sammanhang, finns den stora världen där för att ge denna trygghet. Dessutom ger den lilla världen, för dem som har något att hämta där i form av trygghet och liknande, förutsättningar för insatser i den stora världen. Båda världarna behöver finnas och är beroende av varandra, men den lilla ligger i botten för människornas utveckling.

Jag måste också kommentera det som Carl Frick säger om att "tvinga in" Sverige i EG. Jag trodde att Carl Frick visste att det är riksdagen som beslutar i sådana här frågor.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

CARL FRICK (mp) replik:

Herr talman! Det är allmänt bekant att moderata samlingspartiet är ett av de partier som jagar den offentliga sektorn med blåslampa, som tycker att den är utomordentligt dålig och som vill privatisera det mesta. Som jag har konstaterat, är en väl fungerande offentlig sektor en av förutsättningarna för att vi verkligen skall kunna bygga upp ett jämställt samhälle, och därför an-

ser jag att de moderata tankarna om den lilla och den stora solidariteten är en del av det arbete som moderaterna bedriver för att slå undan den svenska modellen och därmed motverka jämställdhet.

Självfallet är jag medveten om att det är riksdagen som fattar beslut om Sverige skall gå med i EG eller ej, men faktum är att moderata samlingspartiet starkt driver linjen att Sverige skall bli medlem i EG.

MONA SAINT CYR (m) replik:

Herr talman! "Det är allmänt bekant", säger Carl Frick. Det är snarare illvilligt förtal som förs ut av Carl Frick m.fl. Moderaterna jagar inte den offentliga sektorn. Moderaterna arbetar för att det i vårt samhälle skapas alternativ till den offentliga sektorn som kan komplettera den. Det är alltså inte fråga om en total privatisering utan om alternativ, som gynnar alla medborgare, i motsats till en monopolisering.

CARL FRICK (mp) replik:

Herr talman! Det måste vara något som jag har missuppfattat under alla de år som jag har arbetat med politik. För något år sedan föreslogs att bidragen till kommunerna skulle skäras ned med ungefär 6 miljarder över hela landet, och det drabbar naturligt nog den offentliga sektorn, inte den privata. Det finns utomordentligt tydliga exempel på viljan att minska den offentliga sektorn. Om man gör det försöker man aktivt slå undan benen på allt jämställdhetsarbete i detta land.

Ni moderater fortsätter i andra sammanhang att försöka minska den offentliga sektorn. Ni kan inte komma undan. Det är bara att dra den slutsatsen att ni i grunden inte är speciellt intresserade av jämställdhetsfrågor. Det visar också vårdnadsbidraget, som innebär att kvinnofallor byggs in i systemet. Det är era fundamentala principer – det är lika bra att slå fast det.

Tredje vice talmannen anmälde att Mona Saint Cyr anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

GUSTAV PERSSON (s):

Herr talman! I arbetsmarknadsutskottets betänkande om jämställdhet behandlas tolv motioner från den allmänna motionstiden i början av detta år. Det berör jämställdhetsarbetets organisation, kvinnorna på arbetsmarknaden, kvinnors inflytande på olika samhällsområden och statens ansvar som arbetsgivare.

De flesta motionsyrkanden som nu har behandlats är i stort lika dem som utskottet behandlade i anslutning till regeringens proposition om jämställdhetspolitiken inför 1990-talet. I den redovisades en femårig handlingsplan som koncentrerades till i första hand fem områden:

- * Kvinnornas roll i ekonomin.
- * Jämställdhet mellan kvinnor och män på arbetsmarknaden.
- * Utbildningsfrågan i jämställdhetsperspektivet.
- * Familjepolitik för jämställdhet.
- * Kvinnors inflytande i samhället.

Planen är uppbyggd så att nuläget först beskrivs för varje avsnitt, och därefter ställs konkreta mål upp. De följs i sin tur av en redovisning av åtgärder som skall vidtas.

Arbetsmarknadsutskottet såg positivt på den föreslagna planen, som omfattar åren 1988–1993 och ställde sig bakom den. Det blev också riksdagens beslut i juni 1988. Det är viktigt att påpeka det med anledning av den debatt som har förts.

Regeringens femåriga handlingsplan innebar en ytterligare utvidgning av insatserna för jämställdhet mellan kvinnor och män. Det gäller framför allt på arbetslivets område. Frågor som berör arbetsmiljöarbetets organisation, anställningstrygghet och medbestämmande behandlas mer utförligt ur jämställdhetssynpunkt än tidigare. Detta breda anslag på arbetslivets område är viktigt, eftersom det berör de stora grupperna kvinnor på arbetsmarknaden. Jämställdhetsdebatten tenderar alltför ofta att bara handla om frågor som berör en begränsad grupp av välutbildade kvinnor, medan den stora gruppen kvinnor lämnas utanför. Det är just för dessa stora grupper som de tunga insatserna måste göras om vi skall få ökad jämställdhet mellan kvinnor och män.

I den allmänna debatten, när de långsiktiga målen för jämställdhet diskuteras, förefaller det råda bred enighet, vilket naturligtvis är bra. Men förs diskussionen litet djupare, märker man ganska snart att det förekommer olika uttolkningar av jämställdhetsmålet.

Ännu mera skiljer sig uppfattningarna när man skall ta ställning till medlen, dvs. de konkreta åtgärderna. Här blir det fråga om att välja olika lösningar och prioritera olika insatser. Vårdnadsbidrag kontra föräldraförsäkring är ett bra exempel på detta.

Jämställdhet enligt socialdemokratisk uppfattning innebär att alla kvinnor och män skall ha samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter på alla väsentliga områden i livet. Var och en skall ha möjlighet att få ett arbete som ger en sådan lön att man kan klara sin egen försörjning. Kvinnor och män skall dela familjeansvaret när det gäller barn och hemarbete, och båda skall ha möjlighet att engagera sig politiskt, fackligt och i andra sammanslutningar som berör arbete och samhälle.

I ett jämställt samhälle måste också arbets- och maktfördelningen mellan kvinnor och män vara jämlik.

Jämställdhetspolitiken syftar, enligt socialdemokratisk uppfattning, till att minska skillnaderna mellan kvinnor och män på samhällslivets alla områden och – det är viktigt – att minska de ekonomiska och sociala skillnaderna mellan olika kvinnor. Jämställdhetspolitiken måste därför ligga i linje med den allmänna politiken för ökad jämlikhet i samhället.

För oss socialdemokrater är det viktigt att jämlikhetsfrågorna drivs så att samtidigt en utjämning nås mellan olika kvinnogrupper.

Skillnaderna mellan en socialdemokratisk och en borgerlig jämställdhetspolitik är att de åtgärder vi föreslår också skall syfta till att minska klasskillnaderna i samhället.

Ingen av de borgerliga företrädarna berör dessa frågor i sina anföranden, och inget av de förslag som de framför har detta syfte.

Frågor som berör utjämning av skillnader mellan olika kvinnogrupper är

för de borgerliga partierna av underordnad betydelse. Ingen har nämnt kraven på ökad jämlikhet och utjämning mellan olika kvinnogrupper. Man talar ofta – med stor inlevelse – om kravet på jämställdhet mellan kvinnor och män, men aldrig om att jämställdhet också skall innebära en utjämning mellan olika grupper i samhället.

Det är viktigt att konstatera, att utan krav på social utjämning – jämlikhet – blir jämställdhetskravet bara ett krav på jämställdhet mellan kvinnor och män på olika nivåer i samhället, dvs. inom olika sociala grupper, men inte mellan dem. En sådan jämställdhetspolitik kommer snarare att vidga klasskillnaderna än att utjämna dem. Vi får en jämställdhetspolitik för välbärgade, en för mellanskiktet och längst ned en för de lågavlönade. Då skulle det s.k. tvåtredjedelssamhället framstå i all sin tydlighet.

Jag tror att det är här som vattendelaren går mellan de borgerliga kraven på jämställdhet och socialdemokratins krav på att jämställdhetspolitiken också skall innehålla insatser för ökad utjämning i samhället. Socialdemokratins jämställdhetsmål sträcker sig betydligt längre än de borgerliga idéerna om jämställdhet och är därför svårare att uppnå. Socialdemokratins mål ställer krav på en helt annan fördelning av samhällets resurser än den vi har i dag.

Grunden för en framgångsrik jämställdhetspolitik är den allmänna politik som förs i samhället. En ekonomisk politik som syftar till att skapa resurser som kommer alla till del har större förutsättningar att lyckas med jämställdhetsarbetet än den ekonomiska politik som säger sig främst stödja de s.k. välståndsbildande grupperna. Med andra ord: de nyliberala tongångarna, som hörts från de borgerliga partierna de senaste tio åren, är inte ägnade att bilda underlag för en jämställdhetspolitik som kommer alla kvinnor till del.

Socialdemokratin har prioriterat full sysselsättning i den ekonomiska politiken. Vi har i dag den lägsta arbetslösheten i västvärlden – under 2 % – medan många av dessa länders arbetslöshet ligger på 10 % och mer. Den aktiva arbetsmarknadspolitik, som tidvis har kritiserats av de borgerliga partierna, har bildat en av grundpelarna för vårt jämställdhetsarbete.

Uthyggnaden av den offentliga sektorn – där motståndet från de borgerliga partierna varit stort – är en annan viktig del. Utan en stor offentlig sektor som svarar för barnomsorg, äldreomsorg, sjukvård, utbildning m.m. skulle vi inte ha nått så långt som vi har gjort i dag i jämställdhetsarbetet. Dessutom har detta inneburit att många kvinnor funnit arbete i denna sektor på arbetsmarknaden.

Nu kräver de borgerliga partierna privatisering inom olika områden. Vad kan det innebära? Ja, skall barnomsorg, vård och utbildning drivas i privat regi och med krav på vinst – ja, för många med vinstmaximering – måste det betyda antingen högre avgifter eller sänkning av kvaliteten. För vissa välbärgade grupper betyder detta inte så mycket. De kommer att ha råd med kostnadsökningen. Men vad kommer det att betyda för de svagare grupperna i samhället, som inte har råd med privata lösningar där den s.k. marknaden skall sätta priset. De får avstå, och det betyder naturligtvis ökade klasskillnader i samhället, vilket slår hårdast just mot kvinnorna. Tryggheten för barnen i samhället skulle också försämrats. Alla föräldrar skulle inte längre

Jämställdhet

kunna lita på att deras barn får vara i en trygg och utvecklande miljö medan de själva förvärvsarbetar eller studerar.

Liknande svårigheter skulle också uppstå på äldreomsorgens område. Det ökade antalet människor i hög ålder kommer att kräva ökat behov av vård och service. Om vi drar ner landstingens och kommunernas resurser, som de borgerliga partierna vill, kommer det i sin tur att krävas större insatser av anhöriga. De måste ställa upp. Det kommer med nuvarande arbetsfördelning att framför allt drabba de kvinnor som förvärvsarbetar eller önskar att göra det. Välbeställda grupper kommer naturligtvis att ha råd att klara dessa vårdinsatser på annat sätt. Vid litet närmare eftertanke tror jag att detta är en utveckling som ingen vill ha – framför allt inte kvinnorna.

Vi socialdemokrater hävdar att det ur jämställdhetssynpunkt är viktigt att slå vakt om en god barnomsorg och en god äldreomsorg som kommer alla till del.

Utbildningen tillhör också de strategiska intressen som underlättar jämställdhetsarbetet. Även här har socialdemokraterna tidvis mött motstånd. Det gäller framför allt när vi hävdar att även utbildningen måste ses som en viktig fördelningspolitisk fråga. Den kraftiga utbildningsexpansionen har betytt att tidigare skillnader mellan kvinnor och män i allmän utbildningsnivå har utjämnats. Det är i detta breda perspektiv vi socialdemokrater vill föra ut jämställdhetsarbetet. Endast om vi ser till helheten i politiken kan vi skapa jämställdhet mellan *alla* kvinnor och män.

Jämställdhetspolitiken skall vara generell, för att använda en term från socialförsäkringen. Vad jag menar är att den måste vara så utformad att den kan nå alla medborgare. Det har vi i det här landet lyckats med på många områden, och det måste därför också gälla för jämställdhetsarbetet. Klarar vi exempelvis inte att föra en ekonomisk politik som upprätthåller den fulla sysselsättningen minskar drastiskt möjligheterna att driva en aktiv jämställdhetspolitik.

Jag tror inte heller att några kvinnor hoppas på att vi får fler jobb till dem om vi privatiserar barnomsorg, vård och utbildning. Det är därför viktigt i denna debatt om jämställdhetspolitiken att erinra de borgerliga företrädarna om de förslag de lagt på olika samhällsområden. De är ofta så utformade, att om ni skulle få igenom era förslag skulle de drabba jämställdhetsarbetet för stora grupper av kvinnor.

Nyliberala tankegångar som borgerligheten ofta för till torgs löser inte jämställdhetsfrågorna för de svagare kvinnogrupperna i samhället. Vi behöver bara se oss omkring i västvärlden, där dessa idéer haft fotfäste, så vet vi att den aktiva jämställdhetspolitiken är något helt främmande i dessa länder.

Herr talman! Även om jämställdheten har ökat i vårt land finns det stora kvarstående brister. Vår arbetsmarknad är starkt könsuppdelad. Det gäller branscher, befattningsnivåer och yrkesområden samt även ifråga om arbetstider. Kvinnor drabbas mer än män av ofrivilligt deltidsarbete. De finns i låglöneyrkena, ofta med osjälvständiga, monotona och ensidiga arbeten.

Ensidiga repetitiva arbeten inom industrin och i vårdyrkena gör att kvinnor drabbas av arbetsskador, framför allt i rörelseorganen. Kvinnor löper, enligt tillgänglig statistik, större risk än män att drabbas av belastningsskador, medan övriga arbetsskador och arbetsjukdomar drabbar män hårdare.

Anställningstryggheten visar också på olikheter. Fler kvinnor än män har tidsbegränsade anställningar. Regionala skillnader i arbetslivsdeltagande drabbar i huvudsak kvinnorna.

Den jämställdhetsplan som regeringen lade fram förra året, och som riksdagen godkände, har ett brett grepp på dessa frågor. Det är därför naturligt att utskottet i sitt betänkande hänvisar till den handlingsplanen när det gäller motioner som berör dessa och angränsande frågor.

När det gäller jämställdhetsarbetets organisation för de borgerliga partierna på nytt fram förslaget om en parlamentarisk jämställdhetskommitté. Det förslaget belyser, tycker jag, på ett utmärkt sätt oenigheten mer än enigheten inom det borgerliga lägret i jämställdhetsfrågorna. Under de borgerliga regeringsåren användes den parlamentariska kommittén till att bevaka varandra, så att ingen "skar pipor i vassen" på den andres bekostnad. Motivet torde vara detsamma nu.

Arbetsmarknadsutskottet vidhåller därför sin tidigare redovisade uppfattning att inrättande av ännu ett organ med parlamentarisk förankring inte skulle innebära någon förbättring av jämställdhetsorganisationen.

När det gäller uppföljning av jämställdhetsarbetet, som några motioner tar upp, redovisar utskottet vad som görs i dessa frågor.

Några motioner från borgerligt håll hävdar att den offentliga sektorn skulle förhindra framväxten av nya företag och att detta skulle drabba kvinnorna. Utskottet konstaterar att offentlig verksamhet inte tycks spela någon avgörande roll vad gäller framväxten av nya företag drivna av kvinnor. Tillgängliga uppgifter som redovisas i betänkandet, talar för att den kvinnliga företagsamheten är på stark frammarsch, framför allt i orter där kvinnor har svårt att få arbete. Dessutom föreslår nu jämställdhetsministern ytterligare medel för att stimulera just det kvinnliga företagandet.

Birgitta Johansson m.fl. tar upp kraven på förbättringar av arbetsorganisationen på det statliga och kommunala området och framhåller liksom motionärerna från vpk och folkpartiet att staten bör vara föregångare. Utskottet delar denna uppfattning och redovisar en rad åtgärder som vidtagits i detta syfte, samtidigt som man betonar att det också är fråga om arbetsmarknadens parter ansvar och att frågorna kan behandlas förhandlingsvägen.

När det gäller motioner som berör kvinnors inflytande och ökad kvinnorepresentation i styrelser och kommittéer hänvisar utskottet till regeringens handlingsplan, som godkändes av riksdagen förra året. Enligt denna bör kvinnorepresentationen 1992 ha ökat till 30 % i statliga organ och 1995 till 40 %. Av årets budgetproposition framgår att kvinnorepresentationen mellan 1986 och 1988 har ökat från 17 % till 28 %. Kan vi behålla denna ökningstakt bör de av riksdagen godkända målen vara uppnådda före de angivna tidsperiodernas utgång.

Avslutningsvis, herr talman, vill jag göra samma kommentar som jag gjorde i förra årets debatt. Jag konstaterar att det inte finns någon gemensam borgerlig uppfattning om hur jämställdhetsarbetet skall bedrivas. Ni är splittrade här som på andra områden.

Det är viktigt – inte minst för Sveriges kvinnor – att upplysa om detta. Från en borgerlig regering kan man inte vänta sig en samlad insats i jämställdhetsarbetet. Det är där mer som skiljer än som förenar. Jämställdhets-

arbetet skulle komma att dras i långbänk, för att använda en välkänd term från den borgerliga regeringsperioden.

Men tillsammans med socialdemokratin har ni möjligheter – varje parti för sig – att aktivt medverka i jämställdhetsarbetet. Då slipper ni också den inre trötan som ofta förlamar. Framför allt – och det bör betonas – behöver vi alla goda krafter för att skapa jämställdhet mellan kvinnor och män.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till arbetsmarknadsutskottets hemställan i dess betänkande om jämställdhet och avslag på samtliga motioner och reservationer.

CHARLOTTE BRANTING (fp):

Herr talman! Gustav Persson slutade sitt anförande med att tala om att det behövs gemensamma krafter för ett bättre jämställdhetsarbete. Och så säger han att vi kräver en parlamentarisk jämställdhetskommitté men att det inte finns någon anledning att ha en sådan, för där får vi bara bevaka varandra och bekämpa varandra. Det är just för att vi anser att socialdemokraterna inte är tillräckligt starka för att ensamma driva jämställdhetspolitiken som vi vill ha en parlamentarisk jämställdhetskommitté.

Sedan vill jag fråga Gustav Persson vad han menar med att vi från borgerlighetens sida inte med vår jämställdhetspolitik skulle driva jämlikhetskravet. Jag ägnade halva mitt anförande åt att tala om vikten av att de traditionella kvinnojobben verkligen blir uppvärderade. Gustav Persson sade inte ett ord om hur han egentligen ser på vårt krav på ett arbetsvärderingsinstrument, som skulle vara ett sätt att verkligen se till att kvinnojobben blev uppvärderade. Var står egentligen socialdemokraterna när det gäller kravet på ett arbetsvärderingsinstrument? Och vad vill man egentligen med lika lön för likvärdigt arbete? Vad gör man? Vi vill se resultat.

Det var ju bra att vi fick ett klart besked från Gustav Persson om att han inte står på Kjell-Olof Feldts sida när det gäller en tänkbar privatisering av t.ex. barnomsorgen. Det är naturligtvis sorgligt i sak att Gustav Persson har en annan uppfattning, men det är ju bara ett exempel på den interna debatten hos socialdemokraterna. Det vore bedrövligt om Gustav Perssons linje skulle vinna seger.

I dag är det bara möjligt för dem som har det gott ställt att välja privat omsorg. Men skulle man få lika statsbidragsbestämmelser på den privata sidan och på den offentliga när det gäller barnomsorgen, så skulle ju alla få möjlighet till barnomsorg. Tycker inte Gustav Persson att det är ganska vansinnigt att t.ex. min syster, som är utbildad förskollärare, inte kan få möjlighet att starta ett privat dagis? Hon kan i stället ägna sig åt att driva en affär. Det är ju ett fruktansvärt slöseri att så många utbildade förskollärare i dag ägnar sig åt annat än vad de är utbildade för, eftersom de känner att de hellre skulle vilja jobba inom privat verksamhet än inom kommunal.

Gustav Persson talade här om att vi från den borgerliga sidan föreslagit neddragningar hos kommuner och landsting. Det är icke så, Gustav Persson! Man måste hålla sig till sanningen när man debatterar.

Sedan tycker jag ändå att det vore intressant att höra vad Gustav Persson egentligen menar när han framhåller att staten skall vara föregångare. Det enda socialdemokraterna här säger är att man inte skall ha en enkönad för-

samling när det gäller de statliga styrelser som man själv har möjlighet att tillsätta. Det är väl ändå en för låg målsättning, Gustav Persson! Varför har man inte när det gäller ökad kvinnlig representation i de organ man själv kan tillsätta inom socialdemokratien samma tidsbestämda mål som man kräver att andra skall ha?

GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Herr talman! Jag skulle också vilja säga litet om det här resonemanget att om en del jämställdhetskrav går igenom, kommer det att i praktiken innebära att jämställdheten minskar. Delvis håller jag med Gustav Persson. Jag tror att det är alldeles riktigt när det gäller familjepolitiken och vårdnadsbidragen, som jag var inne på i mitt tidigare inlägg.

Jag tycker att det skorrar litet illa när man förklarar varför regeringen förhåller sig så passiv, nämligen att man måste minska skillnaderna mellan de sociala klasserna innan man över huvud taget genomför några jämställdhetsreformer, för annars skulle de kanske komma fel kvinnor till godo. Jag uppfattar det som ett svepskäl när regeringen inte vill göra någonting, när socialdemokraterna förhåller sig så passiva.

I de förslag som vi från vpk har lagt fram är jämställdhetskraven direkt inriktade på kvinnor som i dag har minst att säga till om – lågavlönade kvinnor, kvinnor inom offentlig sektor, arbetslösa kvinnor osv. Det är klart fördelningspolitiskt riktade jämställdhetskrav. Jag kan inte förstå varför socialdemokraterna inte kan ställa upp på det.

I slutet av sitt anförande efterlyste Gustav Persson hjälp, för han ville inte att de här frågorna skulle dras i långbänk. Ja, bifall de motioner som vpk har väckt, så kan vi ju faktiskt komma några steg på vägen!

När det gäller frågan om att staten skall vara föregångare, säger Gustav Persson att detta är en fråga för arbetsmarknadens parter, och det kan inte vi göra någonting åt. Men nu är det ju faktiskt så att staten är arbetsgivare i många fall och att statens olika organ och statens byråkrati i form av t.ex. av departement skulle kunna vara föregångare i en helt annan utsträckning än vad som är fallet.

Jag tog EG-frågan och EG-administrationen som ett exempel där den manliga dominansen är total. Där skulle väl regeringen ha kunnat föregå med mycket gott exempel – satt in kvinnor på en mängd poster och framför allt undvikit att undervärdera de sociala frågorna.

I t.ex. skattepolitiken, där ju regeringen är mycket drivande, är vågmästare och är den som så att säga bestämmer hur skutan skall gå, finns det alla möjligheter att luta sig mot partier där man förespråkar både jämlikhet och en fördelningspolitiskt riktig inriktning, nämligen mer makt åt de kvinnor som i dag ingen makt har. Jag tror att det finns en hel del kvinnor i dag som klarar sig alldeles utmärkt, därför att de av olika skäl redan har ganska mycket att säga till om.

CARL FRICK (mp):

Herr talman! Gustav Persson talade ganska intressant om de borgerligas nyliberala värderingar och deras inflytande på jämställdhetsarbetet. Han sade också några ord om jämställdhetens bedrövliga tillstånd i västvärlden,

och jag förmodar att han menade tillståndet inom EG. Då är det märkligt att man samtidigt arbetar så flitigt för att anpassa oss till detta EG med dess dåliga jämställdhet.

Vi arbetar ju i Sverige flitigt med att förändra vårt skattesystem, för att anpassa det till EG. Det innebär bl.a. att vi enligt förslagen skall sänka marginalskatterna kraftigt och gynna dem som tjänar mycket pengar. Och de som har låga inkomster skall då jobba hårdare för att kunna klara sin ekonomi. Enligt skatteförslagen skall ju boendekostnaderna öka med 15–20 %, och momsén skall breddas till nästan allt upptänkligt – persontransporter, energi och tjänster. Det gör alltså att de som har det knapert i samhället måste jobba mer för att kunna klara sig. Det är detta som kallas utbudspolitik, och det är detta som kallas de dynamiska effekterna.

Det här svär ju helt mot de gamla tankarna att man skulle verka för sex timmars arbetsdag, för att därigenom öka jämställdheten, ge män och kvinnor möjlighet att tillsammans arbeta inom familjens ram.

Jag har mycket svårt att förstå att detta står i samklang med god socialdemokratisk politik på det sociala området sedan många år tillbaka. Därför skulle jag vilja veta vad det är som har gjort att svensk socialdemokrati så fullständigt har vänt på klacken, från att bry sig om människorna socialt till att nu se till att jaga ut människor i hårdare, intensivare arbeten och därigenom öka förslitningsskadorna osv. – för att ge de människor som redan har bra betalt mycket mer pengar.

EG-arbetet är ett stort bekymmer. Många viktiga beslut om Sveriges förhållanden tycks ju fattas bakom stängda dörrar av regeringsmedlemmar och beslutsfattare inom näringsliv och fackföreningsrörelse. De demokratiska möjligheterna att se och följa vad som händer inom detta område är helt uteslutna. Man släpper ju inte ut några papper och allt hemlighålls.

Det måste också vara en demokratiskt viktig uppgift för socialdemokratin att verkligen tala om för svenska folket vad som står inför oss i framtiden i dessa frågor. Vi kan ju inte hemlighålla vår framtid. Jag är utomordentligt oroad över de långsiktiga konsekvenserna av detta idoga anpassningsarbete till EG. Detta gäller främst de sociala frågorna, som är akuta i Sverige och där bilden håller på att förändras helt och hållet. Jag vill gärna ha ett svar från någon socialdemokrat någon gång.

MONA SAINT CYR (m):

Herr talman! Jag börjar med ett citat, och jag ber från början om ursäkt för ordalydelsen: "Jag skiter i vad Bengt Lindkvist säger". Det är den socialdemokratiska välfärdsaposteln Nils Yngvesson i Malmö som har sagt detta, apropå just barnomsorgsfrågornas lösning när det gäller t.ex. Uppsalamodellen och andra alternativa barnomsorgslösningar.

Kjell-Olof Feldt är inte ensam om sitt ställningstagande, om man får tro vad tidningarna nyligen har skrivit om hans rådgivare i finansdepartementet Klas Eklund. Som pappa till Sigge och Fredrik upptäckte han att den barnomsorg som socialdemokraterna erbjuder inte var så bra. I en artikel har han sagt "släpp daghemmen fria". Det är nog så talande om att man inom socialdemokratin håller på att tänka om. Men vi kan förstå att Gustav Persson inte har börjat tänka i den riktningen. Gustav Persson säger i stället att

privatisering och alternativ naturligtvis innebär högre avgifter och sänkt kvalitet.

Prot. 1989/90:12
18 oktober 1989

Jämställdhet

Låt mig då erinra om det förslag som socialdemokraterna står i beredskap att genomföra när det gäller pensionerna. Enligt vad som har sports kan det innebära höjningar av pensionspremierna med 50 %, eller motsvarande sänkning av nivån med 50 % för försäkringstagarna. Det kommer kanske inte att hjälpa kvinnorna så mycket. Det är onekligen så att majoriteten av dem som har tagit privata pensionsförsäkringar på senare år är kvinnor.

Gustav Persson har sagt att det är bara höginkomsttagarna som har råd med pensionsförsäkringar och inte låginkomsttagarna. Men nu gäller det alltså barnomsorgen. Vi kan också omsätta den på pensionsförsäkringarna. 50 % av dem som har tagit dessa försäkringar har inkomster på under 150 000 kr.

Lösningen för Gustav Persson är tydligen att man skall ställa grupp mot grupp på traditionellt sätt och hetsa dem mot varandra för att kunna fortsätta att sitta vid makten och styra. Jag tycker inte att det främjar jämställdhetsarbetet i Sverige.

KERSTI JOHANSSON (c):

Herr talman! Gustav Persson sade att socialdemokraterna har prioriterat full sysselsättning och att vi har låg arbetslöshet i vårt land. Men det är fråga om genomsnittet. Vi får inte glömma att det finns många kommuner som har stor arbetslöshet främst bland kvinnor och ungdomar. Många tvingas då att flytta.

Gustav Persson hävdar att socialdemokraterna vill ha en annan fördelning av samhällsresurserna. Hur funderar man då? I centerpartiet hävdar vi bestämt att vi måste ha en medveten politik för regional balans och utveckling. Det behövs en helhetssyn inom alla politikerområden för att få till stånd en positiv utveckling med levande bygder där både kvinnor och ungdomar kan bo kvar och inte tvingas flytta därför att det inte finns arbete.

Sedan säger Gustav Persson nej till att privatisera barn- och äldreomsorg. Det skulle drabba jämställdhetsarbetet. Det behöver det inte göra. Men om vi finge alternativ till den offentliga vården skulle det befrämja valfriheten och minska orättvisorna. Om vi ser på den kommunala barnomsorgen, kan det inte vara rimligt att ungefär att 21 miljarder av samhällets resurser går till hälften av de barn som är berättigade att omfattas av barnomsorgen. Det är bara hälften av barnen som får del av dessa många miljarder. För att klara behovet av både barnomsorgen och äldreomsorgen kan man tvingas mjuka upp just den offentliga sektorn med andra alternativ.

Jag nämnde tidigare de pressmeddelanden som dimper ner på våra bord. Nu har vi fått ytterligare ett sådant med ett meddelande om att det har anslagts projektpengar för att utveckla ett nytänkande inom boendeservicen. Jag läste detta med intresse då min egen kommun får del av dessa pengar. De skall användas för frivilliga enskilda organisationer. Även deras resurser skall tas i anspråk för att komplettera och avlasta samhällets insatser. Detta gör man säkerligen inte minst av orsaken att man tvingas erkänna att det behövs även andra insatser och komplement till den offentliga sektorn.

GUSTAV PERSSON (s):

Herr talman! Det är naturligtvis svårt att hinna svara på fem talare under denna korta tid. Det betyder ungefär 36 sekunder för varje talare. Jag beklagar det.

Låt mig först börja med vpk, eftersom jag ibland inte hinner med det partiet. Gudrun Schyman, jag sade inte att man först skall klara den sociala utjämningen och sedan jämställdheten. Jag sade att när vi arbetar med jämställdheten måste de sociala och ekonomiska villkoren samtidigt arbeta så att vi samtidigt får klassutjämning. Vi vill alltså arbeta mer jämsides. Men vi har alltför mycket glömt bort det i diskussionen.

Gudrun Schyman sade också att staten inte skall göra några insatser, utan i första hand skall det vara arbetsmarknadens parter. Jag sade att staten är skyldig till det och att vi ställer upp på det. Men samtidigt måste man arbeta förhandlingsvägen. Min erfarenhet från facklig verksamhet är att man arbetar både med statliga insatser och förhandlingsvägen. Det är då man når de bästa resultaten. Om man jämför med andra länder är Sverige ett exempel som visar detta.

Charlotte Branting tog upp arbetsvärderingen. Jag hann inte med annat än att hänvisa till vad vi skrev i utskottsbetänkandet. Men fackföreningsrörelsen har alltid arbetat med arbetsvärderingar. Det bör man komma ihåg. Dessutom har jämställdhetsministern tagit upp dessa frågor. Jag menar att man samtidigt skall arbeta från den offentliga sektorn, staten som arbetsgivare, kommuner och landsting, och arbetsmarknadens parter. Men det finns ett motstånd, inte minst från de grupper som kanske känner sig hotade när vi börjar arbetsvärdera. Men jag tror att vi måste gå den vägen.

Först har vi den solidariska lönepolitiken. Den betydde mer för kvinnorna än för männen, när det gällde att utjämna löneskillnaderna. Men de borgerliga partierna går ofta emot, bekämpar och förtalar den politiken. Från fackligt håll har man nu börjat gå ut och tala inte bara om solidarisk lönepolitik utan också om solidarisk arbetslivspolitik. Med det menas just att man arbetar för denna utjämning. Exempelvis Metalls förslag från den senaste kongressen visar detta.

Flera tog upp frågan om barnomsorgen. Självfallet måste det finnas alternativ i samhället. Där kan man tänka sig kooperativa insatser. Många känner t.ex. inte till att HSB var den organisation som först tog upp barnomsorgen i det här landet, dvs. inte staten eller samhället utan ett kooperativt företag. Jag tror att det går att utveckla många sådana exempel.

Kjell-Olof Feldt sade i denna intervju, vilket ni inte har påpekat, också att vi inte får försämra kvaliteten i barnomsorgen. Då har vi inte nått fram, utan bara satsat på kvantitet. Detta är mycket viktigt när man diskuterar olika alternativ. Blir det vinst och vinstmaximering är det naturligtvis inte kvaliteten som kommer att väga tungt utan möjligheten att tjäna pengar.

Några säger då här att det är väl lika bra att tjäna pengar på vård och omsorg som på muttrar och skruvar. Men så är det ju inte. Att ta hand om människor, framför allt barn, är inte att jämföra med muttrar och skruvar. Det låter minst sagt underligt.

Charlotte Branting sade också att folkpartiet inte har gjort några neddragningar i den offentliga sektorn. Det är inte sant! Folkpartiet har medverkat

till detta dels här i kammaren, dels i kommuner och landsting, där ni ständigt vill sänka skatten. Vad innebär det? Jo, neddragningar.

Kersti Johansson berörde frågan om storleken på arbetslösheten som varierar. Det sade jag faktiskt i mitt anförande. Om vi upprätthåller en hög ekonomisk beredskap och får hög sysselsättning, kommer detta alla till del. Dessutom har vi möjlighet att göra detta genom regionalpolitiska insatser. Jag tors säga att vi har en jämnare sysselsättningsfördelning bland kvinnor i vårt land än vad den är i många andra länder just därför att vi har fört denna politik. Den kommer vi att fortsätta att föra.

Mona Saint Cyr sade att vi socialdemokrater hetsar grupp mot grupp när vi diskuterar fördelningspolitiska frågor. Så är det naturligtvis inte. Vi diskuterar hur vi skall fördela dessa resurser jämnt. Om kvinnor skall ha jämställdhet med männen, så bör nämligen den jämställdheten gälla alla kvinnor. Det är inte fråga om att hetsa grupp mot grupp. Det är att föra en aktiv fördelningspolitik också i jämställdhetsarbetet.

Slutligen: Carl Frick berörde frågan om EG. Det finns naturligtvis väldigt mycket att säga i EG-frågan. Att vi måste samarbeta mer med Europa tror jag inte något parti – möjligen undantagandes miljöpartiet – motsätter sig. Därför är just hela EG-arbetet väldigt viktigt för vårt land. Där kan vi påverka jämställdhetsfrågor, eftersom vi har kommit längre på detta område, precis som på sysselsättningsområdet, på det socialpolitiska området och på arbetslivsområdet totalt sett. Därför är det väldigt viktigt att vi är med i den diskussionen.

GUUDRUN SCHYMAN (vpk):

Herr talman! Jag vill först tacka Gustav Persson för den gentila behandlingen. Han bemötte vpk först i sitt inlägg. Tack så mycket för det!

Vad Gustav Persson säger är att vi skall göra allting samtidigt. Vi skall både utjämna de sociala skillnaderna och skapa jämlikhet. Det är både-och som gäller. Det där är ett mycket vanligt uttryck inom socialdemokratin: man skall å ena sidan och man skall å andra sidan; man skall utveckla och man skall avveckla; man skall satsa och man skall inte satsa. Resultatet blir tyvärr väldigt ofta att det inte händer någonting. Jag tycker att det är litet på det sättet i dessa frågor.

Jag kan nämligen inte finna att någon av de motioner som vpk har väckt innebär en minskning på den s.k. andra sidan. Om man t.ex. tillmötesgår våra krav på att avlasta den minister som i dag har väldigt mycket att göra, så att hon kan få litet mer tid över till jämställdhetsfrågorna, så skulle väl inte det innebära någon försämring någonstans? Jag kan faktiskt inte inse att det skulle vara fallet.

Det som däremot kommer att innebära stora försämringar är t.ex. den föreslagna skattereformen. Genom den kommer högavlönade att få stora skattelättnader, och lågavlönade kommer att få väldigt små skattelättnader. Om man slår ihop hela ekvationen med alla förslag som föreligger, så är – vilket LO mycket riktigt påpekat – kvinnorna förlorare. Det kan man väl inte kalla för jämlikhet!

Det finns en alldeles för kraftig tonvikt vid den ekonomiska politiken, och den inrymmer inga jämlikhetsperspektiv. Därför har vi i vpk föreslagit att

man i budgeten skall ha en konsekvensredovisning utifrån ett kvinnoperspektiv. Utifrån resonemang om å ena sidan och å andra sidan och att vi skall göra både-och skulle det här vara något som passar Gustav Persson som hand i handske.

Jag förstår inte alls varför han är motståndare till vår linje eller varför socialdemokraterna i utskottet har valt att inte följa den – om de menar allvar med vad de säger.

CARL FRICK (mp):

Herr talman! Miljöpartiet tycker visst att vi skall samarbeta med Europa och gärna då med hela Europa, inte bara med en del av Europa, nämligen den västeuropeiska ekonomiska gemenskapen. Men vad vi brukar framhålla att vi protesterar emot är allt hemlighetsmakeri bakom detta anpassningsarbete, som vi tycker faktiskt är ganska vedervärdigt. Vi lever i ett demokratiskt land. Vi måste rimligtvis få reda på vad som händer som är viktigt för vår framtid.

Men Gustav Persson svarar inte på de viktiga klassutjämningsfrågorna. Han sade tidigare i sitt anförande att det var viktigt att också utjämna mellan klasserna. Då kan man fråga sig hur det kan komma sig att ett socialdemokratiskt parti så villigt lägger ett skatteförslag som faktiskt ökar klyftorna i samhället. Det är en viktig fråga. Den borde man kunna besvara.

Samtidigt har jag framhållit här att syftet med den här utbudspolitik är att tvinga deltidsarbetande kvinnor ut i lönearbete så att de skall få högre inkomster för att kunna klara sina högre utgifter och för att kunna konsumera mer. Men eftersom det är kvinnor som i huvudsak får de många förslitningsskadorna i den typ av arbete som de har, så innebär detta att man skattevägen tvingar kvinnor ut i arbete till en ökad ojämlikhet i samhället. Det totala kvinnliga lidandet kommer att öka i samhället. Männen slipper ju det här. Jag tycker att det är en väldigt egendomlig socialdemokratisk jämställdhetspolitik att med skattepolitik tvinga kvinnor ut i större mängd arbete i en situation där man faktiskt vet att förslitningsskadorna kommer att öka. Jag kan inte riktigt förstå varför man från socialdemokratiskt håll så envist fasthåller vid en politik som egentligen i grunden måste svära mot det man har arbetat med i över 100 år. Man har firat 100-årsjubileum i år, så det är ett sensationellt slut på 100-årsperioden att faktiskt vända på kakan. Det upprör mig som svensk! Tack för ordet.

CHARLOTTE BRANTING (fp):

Herr talman! Gustav Persson sade att det finns arbetsvärderingsinstrument inom fackföreningsrörelsen. Det är riktigt. Det sade jag också i mitt anförande. Men det finns ju inte sådana inom den offentliga sektorn. Det finns därför all anledning att arbeta så att vi verkligen kommer framåt.

Nu säger Gustav Persson att jämställdhetsministern arbetar med denna fråga. Men vi märker ingenting av det. Det vore bra om vi kunde se att vi verkligen går mot lika lön för likvärdigt arbete just för att förbättra kvinnoarbetena. Det vore bra om Gustav Persson kunde ge direkta exempel på resultatet av det arbetet.

Inom folkpartiet förtalar vi inte den offentliga sektorn. Vi arbetar för att

förbättra förhållandena inom den offentliga sektorn genom att ge dem som arbetar inom den offentliga sektorn större ansvar, genom att få en bättre beslutsprocess, genom en bättre arbetsfördelning och över huvud taget för att de anställda skall känna att de har mer att säga till om, så att de trivs bättre inom den offentliga sektorn.

Vi bedriver inte heller någon blind skattesänkingspolitik. Det är riktigt att vi har ett långsiktigt mål att sänka skatterna, men vi skall se till att det inte går ut över den offentliga sektorns verksamhet. Vi vill omfördela pengarna t.ex. inom socialförsäkringssystemet, så att pengarna går till aktiva åtgärder. Vi skall inte sjukskriva människor utan i stället förkorta vårdköerna och annat. Vi skall också se till att pengarna går till dem som har det sämst ställt. Folkpartiets motto är att få valuta för skattepengarna, och det är någonting annat!

Gustav Persson sade att privata alternativ bara är ute efter att tjäna pengar. Jag tycker inte att det är fult att tjäna pengar. En förälder kommer aldrig att lämna sitt barn till en barnomsorg som inte fungerar och är bra. Men det är inget fel att de tjejer eller killar som driver barnomsorgen tjänar pengar på att driva ett bra dagis. Jag förstår inte varför det skulle vara fult.

Slutligen sade socialdemokraternas företrädare här i dag att socialdemokraterna sträcker sig längre och att det därför är svårare att uppnå jämställdhet med deras politik. Jag har verkligen inte sett några utopiska mål som socialdemokraterna skulle ha drivit i jämställdhetsfrågorna. Tvärtom har det många gånger varit folkpartiet som drivit på i den frågan. Vi driver på vad gäller arbetsvärdering och för att få kvinnojobben uppvärderade. Vi drev på jämställdhetslagen som socialdemokraterna var motståndare till. Vi driver på mer pengar till jämställdhetsarbetet för JämO och för olika projekt. Vad är det för utopiska mål ni har? Dem har vi inte märkt någonting av!

MONA SAINT CYR (m):

Herr talman! Gustav Persson envisas med att försvara barnomsorgsmonopolet. Det enda han kan tänka sig är att inkludera den socialdemokratiska rörelsens HSB.

Vi moderater vill emellertid se till alla barns behov, och varje barn har rätt till sin del i den mångfaldens barnomsorg som vi talar om. Det är inte bara vissa barn som har rätt till den. Det gäller alla barn och deras föräldrar.

Jag citerade förut Klas Eklund i finansdepartementet. Han säger att statsbidragen bör vara jämbördiga för alla barnomsorgsformer, men det instämmer tydligen inte Gustav Persson i.

När det gäller att ställa grupp mot grupp har jag fortfarande det intrycket – jag har inte riktigt uppfattat detta förut – att socialdemokraterna eller i varje fall Gustav Persson numera graderar kvinnor i tre olika skikt. Det är alltså tre kollektiv i stället för ett, och sedan bedriver man sin fördelningspolitik mellan dessa skikt. Det kanske stämmer överens med socialdemokratisk ideologi, men inte med moderat. Jag tycker att man när det gäller jämställdhet skall arbeta för alla kvinnor och alla män – totalt sett för alla individer i samhället.

KERSTI JOHANSSON (c):

Herr talman! På Gustav Persson låter det som om privat barnomsorg endast skulle gå ut på att tjäna pengar. Tror inte Gustav Persson att det finns sådana som vill ägna sig åt barnomsorg därför att de har intresse för just detta arbete och att det för dem som jobbar med barn kan ge också andra kvaliteter än enbart pengar tillbaka? Jag tycker det är viktigt att tänka på detta.

Varför inte börja med dagbarnvårdarna? Vad finns det för skäl att inte låta den personalkategorin inom den kommunala barnomsorgen, på samma sätt som de som jobbar på daghem, ha sina barn inskrivna i det daghem där man själv arbetar?

Gustav Persson sade att Sverige har en jämnare arbetsfördelning när det gäller arbetstillfällen än många andra länder. Men det finns fortfarande många bygder där man har stora svårigheter att upprätthålla sysselsättningen, och regionalpolitiska insatser är verkligen viktiga. Det är då inte bara en fråga om regionalpolitik, utan också jämställdheten. Det är oerhört viktigt att kunna sprida arbetstillfällena över hela landet.

GUSTAV PERSSON (s):

Herr talman! Charlotte Branting frågar vad vi har för utopiska mål, som inte de andra har. Jag skulle vilja svara som så: Vårt mål för jämställdhetsarbetet är att det skall vara så utformat att det kan komma alla till del. Så är det inte alltid med de förslag som folkpartiet för fram. Det är därför det blir mycket svårare. Precis som när det gäller att föra alla till full sysselsättning och inte bara en del människor, har vi ett längre gäende mål, och det är det som gör det svårare. Vi hävdar att alla skall ha denna möjlighet. Det säger visserligen ni också, men era förslag är inte så utformade att de leder till detta i alla avseenden. Det är det jag vill påstå.

Charlotte Branting säger: Vi har inte märkt att den offentliga sektorn har börjat angripa arbetsvärderingarna. Charlotte Branting vet nog inte så mycket om arbetslivets villkor, om hon tror att vi på något år plötsligt skall märka det här. När vi i fackföreningsrörelsen har fört den solidariska lönepolitiken, har det tagit årtionden att nå hit. Jag är medveten om att samma svårigheter finns också här. När nu staten har engagerat sig och fackföreningsrörelsen är beredd – både tjänstemannarörelsen och LO – så tror jag att det finns stora möjligheter att verkligen gå vidare på det här området. Men jag tror inte man kan se några resultat i morgon; möjligen om något år.

Kersti Johansson säger att inte alla som bedriver privat barnomsorg gör det för att tjäna pengar. Nej, jag tror också att det kan finnas andra. Men vad vi socialdemokrater är rädda för är att om man drar in marknaden alltför hårt så får man sådana besvär. Som Kjell-Olof Feldt påpekade i går är det väldigt viktigt att behålla kvaliteten. Det har ju alla varit överens om förut, och det är vår förutsättning. Driver man daghem med vinstmaximering så kommer inte kvaliteten att kunna upprätthållas, och den måste vi socialdemokrater bestämt hålla på. Det är också en jämlikhetsfråga, vid sidan om en jämställdhetsfråga.

Mona Saint Cyr säger att jag graderar kvinnorna i tre olika skikt. Nej, det gör jag inte! Alla kvinnor är lika.

Det förhåller sig precis tvärtom. Jag gör en analys av moderaternas jämställdhetspolitik. Om ni får igenom era förslag hamnar man i de här svårigheterna. Att visa på vad er politik leder till är någonting helt annat än att jag skulle dela upp kvinnorna i olika skikt. Jag vill skapa jämlikhet och jämställdhet i de här avseendena.

Gudrun Schyman säger att socialdemokraterna vill göra på en gång åt ena och andra hållet. Det är bara att analysera verkligheten sådan den är. Då kan man inte göra allt på en gång, utan man måste diskutera olika framgångsvägar. Jag tror det är viktigt att göra det. Det är också det som har lett till framgång. Vi kan inte driva bara en enda linje. Vi måste driva många linjer, eftersom jämställdhetsfrågan berör alla områden i samhället. Då uppträder det fenomenet, precis som när vi genomför full sysselsättning eller social trygghet, att många åtgärder på en gång måste göras.

Gudrun Schyman säger: Ni kunde följa våra förslag, så skulle det gå igenom. Ja, men ni vill ju inte vara med och betala – där är ni inte lika villiga att ställa upp! Om ni vore det, skulle det vara mycket lättare att genomföra detta.

Carl Frick slutligen säger att vi ägnar oss åt hemlighetsmakeri i EG-frågan. Det tror jag inte alls man kan säga om socialdemokratin. Vi har visst 37 arbetsgrupper över hela fältet, som visar vad vi håller på att syssla med, så det kan knappast vara som han säger.

Sedan säger han att skattefrågan skapar orättvisor. Det är möjligt att den kan göra det i vissa delar – det skall jag inte förneka. Men hela vår inställning är ju att sätta kapital- och inkomstbeskattningen lika, och det är väl en stor jämlikhetsfråga att beskatta olika inkomstslag lika – det kan väl knappast sägas vara felaktigt?

”Tvinga ut kvinnorna på arbetsmarknaden”, talar också Carl Frick om. Vi har aldrig tvingat ut kvinnorna på arbetsmarknaden, men vi vill ge förutsättningar för att kvinnorna skall kunna komma ut på arbetsmarknaden och ha samma villkor där. Det är ju därför vi driver frågorna om full sysselsättning, arbetsvärdering och en bättre arbetsorganisation, som också bygger på kvinnornas villkor.

CHARLOTTE BRANTING (fp):

Herr talman! Gustav Persson säger att man har jobbat kanske ett år med arbetsvärdering. Det är ju konstigt att man inte skulle ha jobbat med detta en längre tid. Det kan inte vara något nyvaknat intresse!

Både USA och Storbritannien har sysslat med arbetsvärdering i många år. Jämställdhetsministern i England har dragit fram exempel på hur en könsneutral arbetsvärdering kan gå till, och det finns liknande exempel från Kanada.

Sverige har skrivit under en ILO-konvention från 1979 om lika lön för likvärdigt arbete. Hur kunde man göra det utan att börja tänka på hur man verkligen skulle följa upp det villkoret?

Nej, detta kan inte vara något nytt.

Fortfarande har jag inte fått något svar från Gustav Persson om vad man egentligen har kommit fram till. För något har man väl kommit fram till?

MONA SAINT CYR (m):

Herr talman! Jag förstod inte det svar jag fick av Gustav Persson när det gällde indelningen av kvinnor i tre olika kollektiv. Jag uppfattade det som att han sade att moderaterna har gjort en sådan indelning, men jag vet inte var han kan utläsa det – det står varken i betänkandet, i någon reservation eller i någon motion, såvitt jag vet.

Så vill jag än en gång anknyta till barnomsorgen. Jag förstår inte det ständiga socialdemokratiska pratet om att man tjänar pengar om man breddar möjligheterna till alternativ inom barnomsorgen. Den som tjänar sin lön hos kommunen i dag, kan ju lika gärna göra det hos en privat arbetsgivare eller hos något kooperativ – kyrkan kan ju också anordna barnomsorg, liksom många andra, givetvis.

Om statsmakterna delar de gemensamma pengar som man anser att alla barns omsorg skall ha lika mellan alla barn, blir det ju föräldrarna som bestämmer var deras barn mår bäst och var de får bäst trygghet och bäst vård. Föräldrarna har naturligtvis olika uppfattningar om var de vill ha barnen, och de daghem som inte blir eftertraktade kommer naturligtvis inte heller att kunna existera. Detta kommer att gynna kvaliteten i daghemmen. Det är självklart att all barnomsorg som erbjuds skall ha en god kvalitet. Konkurrensen är det bästa sättet att få dem att höja kvaliteten successivt. Föräldrarna bestämmer efterfrågan – det är ju det som menas med marknaden. Varför det är farligt att föräldrarna får bestämma förstår inte jag.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Fru talman! Gustav Persson förde ett resonemang där han använde uttryck som å ena sidan, å andra sidan och att man måste tänka på allt på en gång. Då blir resultatet, som jag sade tidigare, ofta ingenting. De olika stegen liksom jämnar ut varandra. Ibland tror jag t.o.m. att det blir ett steg framåt och två steg bakåt.

Vi inom vpk har mycket stora och vida visioner om många saker. Om vi här sade att det inte är någon idé att försöka få något av våra krav genomförda förrän alla våra krav har genomförts, tills total jämlikhet har uppnåtts, tills alla klassolikheter har utjämnats osv., då skulle vi vara handlingsförlamade. Det är enligt min mening inte ett särskilt hållbart sätt att resonera på i politiken, utan det gäller att åtminstone se efter vad som är möjligt i ett visst läge. I det här läget anser jag det vara fullt möjligt för socialdemokraterna att med stöd av eller tillsammans med vpk, vilket kanske låter bättre, genomföra en del av dessa jämlikhetssträvanden som vi alla säger oss vilja ha. Det är dessutom en fördelningspolitiskt korrekt inriktning som Gustav Persson så mycket värnar om.

Den barnomsorgsdebatt som pågår här pågick också i kammaren i går. Under den frågestund som ägde rum var det inte många ledamöter närvarande. Statsrådet Bengt Lindqvist har, såvitt jag har förstått av andras uttalanden, en annan uppfattning än Kjell-Olof Feldt, och det är ju trevligt att konstatera att det är högt tak inom flera partier än inom vpk. Det finns alltså

åsiktsskillnader inom partierna. Den som vill starta eget inom barnomsorgens område vill naturligtvis få statsbidrag. Den som vill starta eget för tillverkning av skruvar och muttrar kan självfallet göra det; ingen hindrar någon från att göra det. En majoritet av den här församlingen har beslutat att den som vill starta eget inom barnomsorgen måste se till att vissa regler och normer uppfylls utifrån kvalitets- och jämlikhetskrav samt utifrån en mängd andra krav som jag inte här skall ta upp. Det är den stora skillnaden.

GUSTAV PERSSON (s):

Fru talman! Jag är övertygad om att Mona Saint Cyr och jag inte har samma värderingar och därför inte kan komma överens på detta område. Vi inom socialdemokratin analyserar alltid läget på skilda områden samt fastställer därefter mål och tar fram medel. Precis så har regeringen gjort i sin handlingsplan. På samma sätt analyserar jag förslag från moderaterna och finner att de leder till de konsekvenser som jag har nämnt. Därför går jag emot deras förslag. Så går det till, och om Mona Saint Cyr inte accepterar det kan jag inte göra något åt saken.

Den arbetsvärdering i England och andra länder som Charlotte Branting talar om har inte lett till särskilt mycket. Jämställdheten på arbetsmarknaden hos oss i Sverige är mycket större än i exempelvis England och USA. Det visar att de metoder man tillämpar i dessa länder kanske inte alltid är så framgångsrika.

När staten, kommuner och landsting samt arbetsmarknadens parter i övrigt säger sig vara beredda att satsa på en arbetsvärdering, så tror jag att det är lättare att nå framgångar än om enbart staten gör arbetsvärderingar. Jag tror inte att det går.

Jag har tidigare arbetat med dessa frågor. När vi i LO drev den solidariska lönepolitiken och snabbare ville så att säga pressa samman lönerna, kom vi till en viss gräns. Därpå sade vi att vi i nästa steg måste ta upp frågan om arbetsvärdering. Det visade sig då att privilegierade grupper på arbetsmarknaden inte var intresserade. Det finns således ett naturligt motstånd mot arbetsvärderingar som vi måste bekämpa.

Till Gudrun Schyman vill jag slutligen säga att i all praktisk politik måste man göra prioriteringar. Det gör att det ena måste tas före det andra. Samtidigt är det viktigt att inte bara tala om jämställdhet utan också om utjämnningar i arbetsvärderingshänseende. Men i all praktisk politik måste prioriteringar göras, Gudrun Schyman.

GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Fru talman! Jag är ledsen över att behöva förlänga debatten. Visst måste prioriteringar göras i all praktisk politik, Gustav Persson. Men vad jag vänder mig mot är att socialdemokraterna så ensidigt prioriterar den ekonomiska politiken på bekostnad av bl.a. jämställdhetsfrågorna och inte för vilka kvinnor som helst, utan för de lågavlönade och för de kvinnor inom den offentliga sektorn som verkligen är beroende av att jämställdhet upprätthålls. Det går ut över barnen och dem som har minst makt i samhället.

Jag tar mig friheten att säga att det är en både beklaglig och felaktig prioritering som socialdemokraterna gör.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 6 §.)

5 § Ledighet, arbetstid och semester

Föredrogs
arbetsmarknadsutskottets betänkande
1989/90:AU2 Ledighet, arbetstid och semester.

ERIK HOLMKVIST (m):

Fru talman! Moderata samlingspartiet begär i reservation 1 i arbetsmarknadsutskottets betänkande 2, som vi nu debatterar, tillsammans med folkpartiet, centern och miljöpartiet en total översyn av ledighetslagstiftningen, en översyn som för varje år som gått har blivit alltmer angelägen.

Lagarnas tillkomst skulle medverka till att skapa bättre villkor för de anställda, och det har de också gjort. Men de har samtidigt skapat problem i näringslivet, kanske främst i de mindre företagen, som upplevt dessa lagar som svåra att hantera och förstå. Mot den bakgrunden har vi ansett det angeläget med en översyn.

Att en översyn även av andra skäl är angelägen visar en undersökning som SCB gjort under 1989 av frånvaron under 1988. Denna frånvaro har ökat starkt de senaste åren och har inneburit en kraftig belastning på såväl företag som samhälle. År 1988 var varje dag mer än 1 miljon anställda borta från sina arbeten. Enligt utredningen var det närmare bestämt 1 020 000, 20 % var män och 27 % kvinnor. I genomsnitt uppgick frånvaron till nära en fjärdedel av antalet anställda eller 23 %.

I den här frånvarostatistiken pockar framför allt en punkt på särskilt intresse, nämligen frånvaron på grund av sjukdom. År 1983 var sjukfrånvaron 18,4 dagar per år och anställd. För år 1988 hade det talet vuxit till 25,3 dagar. Det är alltså en 40-procentig ökning av sjukfrånvaron mellan 1983 och 1988.

Om man delar upp arbetsmarknaden i tre delar kan man generellt säga att en tredjedel av de anställda i princip inte har någon frånvaro alls. Det rör sig om någon enda dag per år. Den andra tredjedelen har ca 25 dagars frånvaro och den sista tredjedelen har en frånvaro på ca 50 dagar per år. Det är således en mycket stor variation i frånvaron, och det är ett av skälen till att vi vill ha en översyn.

Antalet sjukdagar mellan 1983 och 1988 har ökat med ca 27 miljoner per år. Det är siffror som faktiskt stämmer oss till eftertanke. Vi vill alltså ha en översyn. Vi är inte riktigt säkra på att vi har svaren på alla frågor som infin- ner sig när man studerar den här typen av statistik. Men socialdemokraterna och vpk säger nej till en översyn och menar att en sådan inte behövs. Den höga frånvaron i svenskt näringsliv har bl.a. resulterat i att en del av våra storföretag nu flyttar utomlands med sina investeringar. Så sent som i morse fick vi höra Trelleborgskoncernens chef Rune Andersson ge följande besked

i frågan: Fortsatta investeringar kommer att ske utomlands på grund av bl.a. Sveriges i särklass högsta frånvaro.

Vi tycker att alla skäl talar för att den här översynen måste komma till stånd. Vi nämner i vår reservation särskilt vikten av att se över effekten av ledighetslagarnas påverkan på de mindre företagen. I översynen är det angeläget, menar vi, att vid eventuella avvägningar mellan olika ledighetsformer prioritera vården av barn.

I en period med brist på arbetskraft, som vi har just nu i vårt land, är det ytterligt angeläget att komma till rätta med den fortgående ökningen av frånvaron. Varje procent vi kan minska frånvaron ökar den totala arbetskraften med ca 45 000 personer. Enligt arbetstidskommitténs betänkande är Sverige det land i den industrialiserade västvärlden som har den högsta frånvaron.

Fru talman! I reservation 7 till samma betänkande, gällande en översyn av semesterlagen, hävdar vi att en översyn bör komma till stånd. Denna översyn bör i första hand sikta till en förenkling av lagen. Regler om semestergrundande frånvaro bör ses över med tanke på de ofta orimliga konsekvenser som kan drabba framför allt de mindre företagen. Även inom kvinnodominerade arbetsplatser kan problem uppstå.

Vi har i ett särskilt yttrande tagit upp förordet för en arbetstidsreform som syftar till en flexiblare arbetstid vad gäller såväl arbetstidens längd som uttag över tiden. En avreglering även här måste komma. Människor har olika krav och behov. Så även arbetsgivare. Parterna på arbetsmarknaden borde i avtal kunna verka för en större frihet härvidlag.

Fru talman! Jag yrkar med det sagda bifall till de moderata reservationerna vid detta betänkande.

KJELL-ARNE WELIN (fp):

Fru talman! Jag vill instämma i den bakgrundsbeskrivning som Erik Holmkvist precis har gett och behöver därför inte ytterligare beröra den. Men det är för mig fullständigt ofattbart att socialdemokraterna och vpk vill blunda för den problematik som är förenad med de ledighetslagstiftningar som för närvarande gäller på arbetsmarknaden. Jag kan inte förstå att man inte vill medverka till ett översynsarbete i en fråga som är så utomordentligt viktig för hela arbetsmarknaden som ledighetslagstiftningen ju är.

Det är av väsentlig vikt att arbetstagarna ges möjlighet till ledighet utifrån de förutsättningar som i dag gäller, och det är inte detta som det skall göras inskränkningar i. Att det sker en översyn är, som Erik Holmkvist sade, utomordentligt viktigt för de mindre företagen, men frånvaron är ett problem för alla företag, på sitt sätt kanske ett större problem för de stora företagen, där ju frånvaron är betydligt större än hos de mindre företagen. Naturligtvis skall det finnas möjlighet att vara ledig, men det är också rimligt att ledigheten så långt möjligt kan planeras och därmed vålla så litet problem som möjligt på arbetsmarknaden.

Nu hävdar socialdemokraterna att det pågår ett beredningsarbete inom departementet, och det är ju i och för sig gott och väl. Men det borde vara på det viset att man har en bredare plattform för att se över hela ledighetslagstiftningen och dess konsekvenser, för att kanske komma fram till lösningar som är bättre anpassade såväl för arbetstagare som för arbetsgivare.

Prot. 1989/90:12
18 oktober 1989

*Ledighet, arbetstid
och semester*

Jag tycker att det vore rimligt om socialdemokraterna och vpk snarast ändrade uppfattning i den här frågan, som är av mycket stor och väsentlig betydelse för både arbetstagare och arbetsgivare. Jag tror också att man skulle nå ett snabbare och kanske t.o.m. bättre resultat i fall vi hjälptes åt i översynsarbetet än när man gömmer sig inom departementet och bereder frågorna där. Det brukar ju vara så att många som tänker tillsammans kommer till bättre resultat.

Den andra reservationen, som ju handlar om tjänstledighet för medverkan i bistånds- och katastrofarbete, är också av utomordentligt stor betydelse. Sverige vill vara och försöker säkert också vara ledande då det gäller att ställa upp i de internationella solidaritetsfrågorna. Statligt anställda, kanske alla offentliganställda, ges stora möjligheter att när behov finns få tjänstledighet för att medverka i bistånds- och framför allt katastrofarbete. Men den möjligheten är inte lika generöst tilltagen för alla anställda, och det händer inte sällan att människor på grund av svårigheterna att göra sig fria från sin tjänstgöring inte kan medverka i sammanhang där deras arbetsinsats skulle vara av väsentligt värde.

Därför tycker vi i folkpartiet – och det gör även moderaterna och centerpartiet, eftersom de medverkat till reservationen – att man snarast bör se till att de regler som gäller för statligt anställda i fråga om tjänstledighet för internationellt solidaritetsarbete vidgas och kommer alla arbetstagare i Sverige till del, dvs. att man måste lagstifta om detta. Jag hoppas att vi relativt snart skall kunna se till att sådana regler kommer att gälla för alla på den svenska arbetsmarknaden.

Jag yrkar, fru talman, bifall till reservationerna 1 och 2 vid arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 2.

KERSTI JOHANSSON (c):

Fru talman! I arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 2 behandlas motioner rörande rätten till ledighet och om arbetstid och semester. Motionerna avstyrks av utskottsmajoriteten och då med hänvisning till att regeringskansliet håller på att bereda frågorna.

Det finns i dag flera lagar som ger de anställda rätt att vara lediga från arbetet med eller utan lön. Dessa lagar har tillkommit i det goda syftet att bl.a. skapa bättre utbildnings- och föreningsvillkor för de anställda. Ett problem med lagarna är att arbetsgivarens skyldigheter ofta är uttryckta med abstrakta formuleringar i lagtexten. Därför har lagarna blivit mycket svårhanterliga för den enskilde arbetsgivaren. Detta gäller inte minst i mindre företag, som ofta har små administrativa resurser och där behoven av långa varseltider är stora. Lagarna behöver ses över och bl.a. anpassas till de mindre företagens situation.

Nu säger utskottet – precis som man sade förra året – att man är positiv till en lagteknisk översyn av ledighetslagarna. Och när det gäller de små företagen konstaterar man att en anpassning av ledighetslagarna till de mindre företagen kan vara till nackdel för deras möjligheter att rekrytera och behålla arbetskraft.

Vi anser att det översynsarbete som påbörjades i början på 80-talet men som legat nere sedan 1982 borde återupptas. Utskottsmajoriteten verkar

inte vara helt negativ eller avvisande med hänsyn till den skrivning som ändå finns i betänkandet och som jag inledningsvis nämnde.

När det gäller arbetstiden eller generella arbetstidsreformer har utvecklingen gått mot en minskad arbetstid, dels genom att arbetsdagen har förkortats, dels genom att arbetsveckan har förkortats till fem dagar. Semestern har efter hand förlängts.

Flera argument har förts fram i debatten för en fortsatt arbetstidsförkortning. Det främsta argumentet för en kortare sammanlagd lönearbetstid är – som centerpartiet ser det – att den kan ge förutsättningar för en bättre livskvalitet och för barnfamiljerna möjliggöra för båda föräldrarna att ta ansvar för försörjning och barntillsyn. Detta har vi tagit upp i vår motion och i vår reservation nr 3.

Vi har också i en reservation påpekat att det krävs konstruktiva insatser för att finna en lösning på personalkrisen inom vården och omsorgen. Personalsituationen inom t.ex. hemtjänsten är mycket hög, och därför finns all anledning att se över arbetssituationen för personalen inom just vården och omsorgen. Det krävs också åtgärder för att ge de människovärdande yrkena ett högre värde, en högre status.

Centerpartiet har i en annan reservation tagit upp frågan om animalieproducenternas semester. Här vill jag bara kort konstatera att lantbrukare med djur är lediga i medeltal 22 dagar per år. En arbetstagare med fem veckors semester är ledig 139 dagar per år. I flera kollektivavtal finns grupper som har längre semester än fem veckor. De sociala klyftorna mellan å ena sidan lantbrukare och å andra sidan de anställda har aldrig varit så stora som de är i dagens Sverige. En semesterreform för Sveriges mjölkproducenter skulle medföra stora och uppenbara fördelar. Bl.a. skulle man uppnå en minskning av de sociala klyftorna mellan lantbrukare och anställda. Ett semestersystem skulle kunna bygga på nuvarande avbytarverksamhet med Lantbrukarnas riksförbund som huvudman och lantbruksstyrelsen som tillsynsmyndighet.

Vi anser inte att de krav centerpartiet kommer med är orimliga. Vi begär nämligen att regeringen skall ta upp en diskussion med jordbrukets företrädare om de praktiska och ekonomiska lösningarna för ett semestersystem. En fråga som då också bör diskuteras är frågan om den brist som i dag råder vad gäller ordinarie avbytare. Behovet av avbytare på lång sikt måste givetvis täckas av ett ökat antal elever i jordbruksutbildningen, men avbytaskurser måste också kunna anordnas inom ramen för arbetsmarknadsutbildningen.

Fru talman! Med det anförda yrkar jag bifall till de reservationer i betänkandet där centerpartiet finns med.

GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Fru talman! Jag vill i detta anförande begränsa mig till att tala om en enda fråga, nämligen frågan om sex timmars arbetsdag. Vpk har i betänkandet två reservationer, men jag avser alltså att hålla mig till denna enda fråga. Jag gör detta av den anledningen att jag anser denna fråga vara en av de viktigaste och mest angelägna som står på dagordningen i dag, detta inte minst på grund av vad som diskuterades i föregående debatt: jämlikheten och kvinnorna.

Prot. 1989/90:12
18 oktober 1989

*Ledighet, arbetstid
och semester*

Införandet av en sex timmars arbetsdag har många fördelar förutom fördelarna för kvinnorna. Det är trots allt så i verkligheten som den ser ut i dag – sedan kan vi önska att den såg annorlunda ut – att det främst är vi kvinnor som arbetar oerhört mycket, som slits mest mellan arbetslivet och det arbete vi fortfarande har hemma.

I förra debatten målade jag upp ett scenario och jag kan göra det igen. Jag är själv ensamstående med två barn. Jag arbetade som socialarbetare innan jag kom hit till riksdagen. Jag tror att jag delar många kvinnors erfarenhet av att vara i tidsnöd, av att min tidsbudget inte går ihop. Man skyndar sig på morgonen att äta frukost, att få på sig kläderna, att få i väg barnen till dagis. Man skyndar sig för att hinna till arbetet. Man har en arbetsdag på sex timmar som man – hittills – får bekosta själv. Man gör detta för att kunna skynda sig till dagis och hämta barnen, för att kunna skynda sig att handla, åka hem och laga mat och för att kunna skynda sig att få en liten stund tillsammans med barnen, kunna läsa läxor och annat och för att kunna skynda sig att gå och lägga sig så att man kan gå upp tidigt nästa morgon igen.

Detta är en vardag som jag tror att jag sedan länge delar med väldigt många kvinnor, säkert också med män, men till övervägande delen med kvinnor. Detta ekorrhjul av att alltid, alltid stressa, alltid ha bråttom, är tärnande på många sätt. Dessutom är vi många – framför allt kvinnor, men också män – som arbetar inom yrken med monotont arbete, med tidspress. Vi har tidigare diskuterat den offentliga sektorn, vården och omsorgen. Inom dessa områden utgör denna tidsmässiga hets och stress en sådan psykologisk belastning att många helt enkelt inte orkar arbeta. Äldreomsorgen, som vi vet är en krisbransch i dag, är ett bra exempel på detta.

Varför arbetar så många kvinnor deltid? Ja, inte bara därför att de inte har lust att arbeta mer, utan mycket ofta därför att de helt enkelt inte orkar. En stor del av alla arbetsskador, förslitningsskador, av upplevd psykisk press osv. är en följd av denna åtta timmars arbetsdag som man alltså inte klarar av. Man vill ha sex timmars arbetsdag för att över huvud taget orka arbeta. Ett införande av sex timmars arbetsdag skulle i sin tur innebära att man faktiskt skulle få ett mer effektivt utnyttjande av arbetskraften under den tid människor arbetar. Detta skulle vara en del av den effektiviseringskampanj som regeringen så ofta talar om att man vill genomföra inom den offentliga sektorn. Sex timmars arbetsdag skulle bl.a. ge de effektiviseringseffekter som man faktiskt vill ha.

En stor vinnare skulle naturligtvis också vara barnen, som skulle få en möjlighet att slippa denna oerhörda stress, som skulle få möjlighet att kanske vara en eller två timmar kortare tid på dagis. Detta skulle ske utan att det för den skull skulle bli fråga om någon typ av barnomsorg med "happy hours", där de som inte har möjlighet att utnyttja detta straffas.

Vi värnar ju alla om barnen, om att barnen skall må bra. Om man går med på det krav vpk framför – dvs. en generell arbetstidsförkortning för samtliga – skulle det dessutom medföra att barnen fick tillgång till sina fäder i större utsträckning än i dag.

Vi vet i dag att arbetstiden är ojämnt fördelad. Jag är inte säker på att arbetstiden successivt har minskat. Det visar sig nämligen – det beror naturligtvis på vilket tidsperspektiv man har, men ändå – att arbetstiden i dag är

mycket ojämnt fördelad. De som yrkesarbetar mest är, paradoxalt nog, småbarnsföräldrar som är män. Medan kvinnorna går ner till en arbetstid på 75 % för att klara markservicen och barnen, är det många män som samtidigt ökar sin arbetstid, arbetar övertid osv. Denna omfördelning av arbetstiden, vilken man också talar om i utredningen, skulle också kunna ändras så att man gick över till sex timmars arbetsdag.

Vi i vpk anser dessutom att en människans frigörelse, som är vad vi vill åstadkomma, också skulle innebära en frigörelse från lönearbete på så sätt att vi faktiskt skulle hinna med att göra någonting annat än att bara arbeta. Vi skulle kanske hinna med att ha fritid, att gå på något intressant föredrag eller bio, vi skulle kanske hinna med att bara sätta oss ner och läsa en bok. När hinner vi med detta i dag, i den stressade tillvaro vi lever i? Det finns här en livskvalitet som man skulle kunna uppnå med en generell arbetstidsförkortning.

I den utredning som man i betänkandet hänvisar till berörs bara en liten del av dessa frågor. Mona Sahlén, som tidigare har varit ordförande i denna utredning, kommer senare att tala här, och jag kommer att lyssna "med fladdrande öron" för att få reda på hur det kan komma sig att man på detta sätt från politisk synpunkt har begravt hela frågan. Man vet ju att detta är en av de frågor som står högst på dagordningen, inte minst bland de yrkesverksamma kvinnorna inom den offentliga sektorn.

RAGNHILD POHANKA (mp):

Fru talman! Jag har lyssnat på den föregående debatten om jämställdhet. Det är symptomatiskt att arbetstiden behandlas omedelbart därefter, eftersom den är ett så näraliggande ämne. Jag ser i dagens läge en arbetstidsförkortning framför allt som en kvinnofråga. Dessa frågor har så mycket med varandra att göra.

Fortfarande utförs två tredjedelar av hemarbetet av kvinnor, vilket betyder att väldigt många kvinnor är dubbelarbetande. De yngre männen har ju nu börjat ställa upp mera, men ännu så länge bara marginellt. Dessutom vet vi att de flesta kvinnor har monotont arbete. Många har ackordsarbete, som sliter hårt. Jag känner igen Gudrun Schymans beskrivning av hur det känns att vara mamma och alltid ha bråttom. Jag har sex barn och har ibland på kvällarna, när barnen var mindre, tänkt: En dag till har gått. – Varje dag har haft nog av sin egen glädje och plåga.

Hur långt har jämställdheten egentligen kommit? Jag måste ta upp detta, eftersom det hänger samman med sextimmarsdagen, som jag också skall tala om. Lönerna är fortfarande orättvisa. Kvinnorna har mycket tungt arbete, och inom vårdapparaten arbetar man delvis i skift. Dessutom är hemarbetet många gånger obekvämt. Hemmet är, som alla vet, ofta inte alls någon anpassad arbetsplats.

I första hand vill miljöpartiet att inte bara småbarnsföräldrar utan även andra skall ha rätt till sex timmars arbetsdag och även till halvtid. Målet är naturligtvis sex timmars arbetsdag med lön för full tid, som en generell reform. Sex timmars arbete per dag skall alltså vara full arbetstid.

Det finns många dynamiska effekter – ett mycket modernt begrepp – av detta. När det gäller sextimmarsdagen är de helt självklara. Man har stude-

rat kvinnor och funnit att bland ensamstående som arbetat inom industrin från början av sitt yrkesverksamma liv är det ytterst få som klarat att arbeta fram till pensionsåldern. De kvinnor som har haft deltid har däremot klarat detta mycket bättre. Förhållandet är inte statistiskt säkerställt, men sådana här undersökningar har gjorts. Resultaten är mycket intressanta, och jag skulle vilja att en större undersökning gjordes.

Vad kostar oss förtidspensioneringen av 55 000 personer om året, varav 10–15 % av arbetsmarknadsskäl? Vi har här en arbetskraftsreserv, och man skulle i dag inte tillåta sådana förtidspensioneringar. Kostnaden är 9,7 miljarder kronor om året. Det är ganska mycket pengar, som i stället kunde satsas på försök att omskola och omflytta dem som det gäller. Kanske kunde man vid ett genomförande av sextimmarsdagen slippa att förtidspensionera så många.

Också arbetsskadorna kan man ta upp i detta sammanhang. Även de är oerhört kostsamma. Kostnaden har stigit från 11,5 miljarder år 1975 till 24,6 miljarder år 1988. Man skulle genom en förkortad arbetstid och mindre ackordsarbete kunna minska arbetsskadorna.

Sex veckors semester är en mansreform, som vi kvinnor inte är speciellt intresserade av. Visst är det skönt att ha semester, men den har ingen betydelse för det dagliga arbetet med vård och omsorg om familjen, annat än kanske när det gäller att besöka släktingar som ett led i det sociala nätverk som kvinnorna i regel har uppehållit.

Fördelarna med sextimmarsdagen är däremot så enorma och uppenbara att jag inte ytterligare behöver gå in på dem. Vi har också i tidigare anföranden fått höra om många av dem.

En annan aspekt på arbetstidsförkortning och ackordsarbete är att näringslivet naturligtvis tjänar på att anställa friska eller relativt friska människor och sedan låta samhället ta hand om och betala för de arbetsskador som uppstår. Det är i första hand fråga om en förbrukning av människor som vi måste vända oss emot, men det är också fråga om en övervältring av kostnader. Man sliter ut människor och överläter sedan till samhället att ta hand om dem och att betala för arbetsskadorna.

De statliga institutionerna har svårt att hävda sig, och pengarna förs över till näringslivet. Vilka är det som är rika i dag? Jo, det är företag, institutioner som konferenscentra osv. Detta gör att vi måste satsa mera på människorna och på en förkortning av arbetstiden, så att vi får behålla dem i arbete.

Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 2, 3, 5 och 6 och vill något kommentera dessa.

Vi stöder reservation 1 om en översyn av ledighetslagstiftningen. Det är viktigt att en sådan utredning görs. Intresset för detta har ganska länge varit lågt, och vi vill att arbetet med dessa frågor tas upp igen.

Reservation 2 handlar om tjänstledighet för medverkan i det svenska katastrofbiståndet. Det är viktigt att man kan få tjänstledighet för u-landstjänst och för medverkan i katastrofbistånd. En ung kvinna som jag känner fick inte behålla sin tjänst, eftersom hon gick ifrån den ena biståndsorganisationen till den andra och skulle tjänstgöra i biståndsarbetet. Det är inte bra. Hon får t.ex. inte barnbidrag. En massa saker blir påverkade.

Som jag tidigare har talat så mycket om vill vi ha en rätt till 20-timmarsvecka och en rätt till 30-timmarsvecka i första hand med sikte på en generell arbetsförkortning.

Det har förekommit att man har gjort försök med förkortad arbetstid för vårdpersonal. Det är viktigt att man prövar hur detta fungerar. Vi vill i första hand ha en minskning av arbetsgivaravgiften med 25 % så att man kan ge bättre förmåner till dem som arbetar i vården och därigenom kan behålla personalen. Gör gärna försök med sex timmars arbetsdag.

Det finns en lagstadgad rätt till förkortad arbetstid för vård av anhörig. Man har rätt att vårda en svårt sjuk anhörig under 30 dagar av den vårdades livstid. Det är en mycket tändlös reform. Den passar nästan aldrig. Vi vill att man skall kunna göra detta generellt. Man skall ha rätt att vårda en sjuk anhörig på deltid eller heltid och få samma ersättning som inom hemtjänsten. Man får pröva behovet av antalet timmar per dag.

Jag har talat med försäkringskassan. Det är mycket svårt att få denna rätt. Men det var inte i den andan som riksdagen fattade sitt beslut. Man har kant-huggit denna reform så att den är ganska värdelös.

Med det anförda yrkar jag bifall till förut nämnda motioner.

MONA SAHLIN (s):

Fru talman! Förra året när kammaren debatterade arbetstider arbetade den statliga arbetstidskommittén, som Gudrun Schyman nämnde att jag har varit ordförande för, för fullt. Nu har den avlämnat sitt betänkande, som heter "Arbetstid och välfärd", vilket ni kan se i arbetsmarknadsutskottets betänkande.

Mycket av det som berörs i motionerna i detta ärende kommer nu upp till en noggrann prövning och debatt förhoppningsvis i och med att remissomgången påbörjas under hösten beträffande såväl arbetslivskommitténs som semesterkommitténs betänkanden. Det finns därför ingen anledning för utskottet att i dag gå in i detalj på arbetstidsfrågorna. Men vi välkomnar en debatt, som sannerligen inte har hörts för mycket, om arbetstiderna, kanske speciellt vad gäller kvinnorna. Det är viktigt att få denna debatt.

Jag vill sedan gå in på hur kommittén har resonerat och uttrycka en förhoppning om vad debatten kan komma att handla om. Varför är arbetstiderna så viktiga? De är viktiga för den enskilde. Det handlar om att kunna kombinera arbetet i och utanför hemmet. Det gäller att skapa likvärdiga villkor för att kunna dela på arbetet både i och utanför hemmet. Det är det viktigaste skälet till att arbetstiderna är så viktiga för jämställdheten. Jämställdheten kan underlättas eller försvåras genom arbetstidspolitiken, som dock inte ensam avgör om vi skall kunna uppnå ett jämställt samhälle. Men arbetstidspolitiken är en viktig förutsättning.

Arbetstiderna är också viktiga därigenom att de avgör vilken inkomst man får och ens ekonomiska förutsättningar för att kunna leva. Arbetstiderna bestämmer också mycket av våra förutsättningar för att få ett så berikande arbetsliv som möjligt. Men arbetstiderna är också mycket viktiga för samhället i stort, eftersom det är vår samlade arbetsinsats i form av arbetstimmar ute i arbetslivet som egentligen avgör vilken välfärd som vi kan få. Sedan uppstår frågan hur man fördelar och använder den. Men det är, som sagt, vår sam-

Prot. 1989/90:12
18 oktober 1989

*Ledighet, arbetstid
och semester*

lade arbetsinsats som avgör. Just det här har varit ett bärande tema för arbetstidskommittén. Ett annat har varit att konstatera vilka olika förutsättningar som vi enskilda människor har, inte bara när det gäller att kunna delta i arbetslivet under olika perioder av vårt liv utan också när det gäller olika behov av arbetstider under de olika perioderna. Även jag, liksom de flesta kvinnor i kammaren, har varit och är den ständigt stressade som aldrig hinner med något utan springer och jäktar. Det var ju så Gudrun Schyman beskrev det hela. Då är ju, t.ex. för mig, den dagliga arbetstidsförkortningen en oerhört viktig sak. Sedan kommer det andra perioder i vårt liv, och det har ju också funnits andra perioder tidigare, då vi skulle vilja se våra arbetstider utformade på ett annat sätt, så att de bättre passar överens med de behov som föreligger vid den ifrågavarande tidpunkten. Varför är det alltid vi människor som skall förändra oss med hänsyn till arbetstiderna? Varför skall inte vi kunna förändra arbetstiderna med hänsyn till de behov och förutsättningar som vi har?

Det är inte bara så att vi arbetar mycket olika redan i dag, vi önskar ju också mycket olika när det gäller arbetstiderna. Det är mycket viktigt att konstatera att vi arbetar mycket olika i dag. Gudrun Schyman har också rätt när hon säger att utvecklingen när det gäller arbetstiderna har gått i riktning mot ett ökat klasstänkande. Det är i stort sett en grupp, framför allt kvinnor, som har de låga lönerna, de dåliga arbetsmiljöerna och det dåliga inflytandet på sina arbetstider. De har också de obekväma och oregelbundna arbetstiderna. Här har också arbetstiderna blivit en del av klasstänkandet på arbetsmarknaden, något som det är mycket viktigt att observera. Man måste ständigt understryka hur viktigt det är att vi får möjligheter att utöva inflytande över våra arbetstider. Varför skall det alltid vara män, tjänstemän, med betoning på män, som kan påverka början och slutet av arbetsdagen? Det finns ett flexibelt system som i dag i stort sett bara män kan komma i åtnjutande av. Varför skulle det vara ett hot mot kvinnorna om också de finge ett vapen, så att de kan påverka sina arbetstider? Med ett starkt understrykande av att det är jämställdheten och inflytandet som måste utgöra grunden är vi tvungna att diskutera större flexibilitet på arbetsplatsen med hänsyn till olika perioder av livet, olika perioder av året och också med tanke på att man kan ha olika arbetsplatser.

Det ekonomiska utrymmet är emellertid begränsat och måste finnas med i diskussionen om våra arbetstider. Utvecklingen under de närmaste åren avgör ju i vilken takt eventuella förkortningar kan genomföras. Och nu ber jag Gudrun Schyman att fladdra med öronen och lyssna: Vi har verkligen inte begravt frågan om en generell arbetstidsförkortning och därmed inte heller kravet på sex timmars arbetsdag. Kravet på sex timmars arbetsdag är precis lika starkt som önskemålen och kraven är bland kvinnor ute på arbetsmarknaden och i olika organisationer. Det är det som avgör. Det som den statliga kommittén har försökt att göra och som jag hoppas alla, även Gudrun Schyman och andra, tar till sig är ju att lära mer om vilka konsekvenser olika arbetstidsförkortningar får. Vilket pris är vi beredda att betala för olika arbetstidsförkortningar? Det är en fråga som jag tycker att man har ställt sig alltför sällan. Man säger t.ex. att en förkortning av arbetsdagen medför större effektivitet. Ja, det kan ju se ut på många olika sätt, Gudrun Schyman.

Om man förkortar arbetsdagen till priset av en hoppresning av arbetsinsatsen på så sätt att man tar bort pauser som t.ex. pausgymnastik, har effektiviteten ett socialt pris som inte speciellt många kvinnor är beredda att betala. Om däremot arbetstidsförkortningar sker på andra sätt – som verkligen gör att den sociala samvaron, möjligheten att förbättras i arbetet och jämlikheten mellan olika grupper förbättras – är det bra. Men det som det är viktigt att diskutera nu och som jag hoppas kommer att medföra en stor debatt är frågan om priset på att förkorta vår arbetsdag utanför hemmet gör att den offentliga sektorn försvinner i motsvarande grad och kvinnorna får ägna samma tid åt att öka arbetsinsatsen för barn och äldre. Detta tror jag inte är ett pris som vi är beredda att betala. Alla måste vara med i denna debatt. Därmed är det inte sagt att vi har begravt några krav. Tvärtom vill vi fylla på med mer kunskap för att debatten skall kunna vidgas.

Jag konstaterar att vi när det gäller alla de här frågorna om arbetstid och semester kommer att få mer kunskap efter beredningen och remissomgången. Därför har också utskottet avstyrkt de behandlade motionerna. Detta gäller också bl.a. översynen av ledighetslagarna som de tre borgerliga representanterna tog upp. Till Erik Holmkvist, som ägnade hela sitt inlägg åt att tala om sjukfrånvaron, vill jag säga att sjukfrånvaron inte är en ledighetslag. Det är viktigt att framhålla detta. Däremot har vi sagt att vi är positiva till en lagteknisk översyn av ledighetslagarna. Det måste väl då vara rimligt att avvakta den diskussion som nu kommer att uppstå till följd av de här två betänkandena, innan vi går vidare. Till Kjell-Arne Welin vill jag säga att detta inte är detsamma som att utestänga från debatt. Tvärtom rör det sig om att ta hänsyn och se helheten. På tal om ledighetslagarna vill jag i all korthet understryka att det måste vara oerhört viktigt även för de borgerliga representanterna att se det hela i ett sammanhang.

Ser man på frånvaron ur t.ex. aspekten att det föds alltmer barn, kan man givetvis konstatera att frånvaron ökar. Men skall industrin och även den offentliga sektorn få arbetskraft i framtiden, måste man räkna med att ingen kvinna kan producera friska 18-åringar. Dessa måste börja med att vara barn som är hemma. Därmed kommer kvinnor, och förhoppningsvis lika många män, att vara frånvarande på grund av vård av dessa barn.

Med dessa ord vill jag yrka bifall till arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 2 och därmed avslag på samtliga reservationer.

GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Fru talman! Jag vill börja med att yrka bifall till vpk:s motioner i detta betänkande, något som jag tyvärr glömde förra gången.

Jag har lyssnat mycket noga på Mona Sahlin och skall gå igenom en del av de argument som fördes fram. Det var bra argument, men jag vill använda dem för att propagera för ett genomförande av reformen i stället för ett uppskjutande på framtiden.

Mona Sahlin sade att detta skulle vara en stor jämställdhetsreform, och det är vi rörande överens om. Arbetstiden handlar också om inkomster. Vi menar att en sex timmars arbetsdag med bibehållen lön för arbetstagaren skulle innebära ett välbehövligt löneyft för framför allt de lågavlönade kvinnorna.

Mona Sahlin talade om ett berikande arbetsliv. Jag tror att man, om man arbetade sex timmar och inte behövde stressa och inte behövde bli så trött att man till slut inte vet vad man gör, skulle få ett mer berikande arbetsliv. Jag menar inte att det skall vara effektivitet på det sättet att man skall pressa in på sex timmar vad man vanligtvis gör på åtta timmar. Tvärtom måste vi få ned tempot i arbetslivet. Inom vård och omsorg kan man inte tala om effektivitet på det sättet över huvud taget. Vi har redan tidigare diskuterat detta. Man kan inte lägga upp åldringar och barn på löpande band och byta blöjor och bädda sängar. Detta arbete tar sin tid och måste få göra det. Det är att berika arbetslivet.

Sedan tog Mona Sahlin upp välfärden. Vår samlade arbetsinsats ger ju välfärden i det samhälle där vi skall fördela. Men välfärd handlar ju också om ett liv utanför arbetslivet. Välfärden handlar ju just om samvaron med familj, nära vänner, släkt och om fritid. Vidare rör det sig om möjligheter att delta i föreningslivet och att tillägna sig det kulturutbud som finns – visserligen i alltför liten utsträckning. Det är fråga om en mängd värden i livet, värden som betyder välfärd. Och vi skulle få större tillgång till dessa värden, om vi hade en kortare arbetstid.

Kvinnornas situation kräver i dag en kortare arbetstid, vi är överens om den saken. Männen kräver en flexibel arbetstid, och Mona Sahlin frågar: Varför skall bara männen få detta? Ja, det undrar jag också. Varför är det de som skall diktera villkoren för hur arbetstidsförkortningen skall gå till? På grund av den typ av arbeten som de har har de möjligheter att kunna införa arbetstidsbanker och flexibel arbetstid på ett helt annat sätt än vad merparten av kvinnorna inom de kvinnligt dominerande arbetsområdena har. Låt oss bestämma, Mona Sahlin. Jag tycker faktiskt att det är hög tid.

Mona Sahlin sade vidare att denna fråga inte är begrävd. När skall den genomföras? Utredningen hade ett ypperligt tillfälle att föreslå en generell arbetstidsförkortning, så att vi skulle ha fått det gjort. Nu vet jag inte när den kan genomföras. Det kanske blir om 100 år. I den förra debatten talade vi om ett hundraårsperspektiv. Det vore bedrägligt om det skulle ta så lång tid. Jag hoppas att det inte är socialdemokraternas mening. Det sägs således att frågan inte är begrävd. Var är den planterad? Hur tänker ni vattna denna planta så att den lever, utvecklas och ger den goda frukt som vi alla vill få del av?

ERIK HOLMKVIST (m):

Fru talman! Man har anledning att höja på ögonbrynen när Mona Sahlin gör sig till tolk för en flexibel arbetstid, en förkortning till sex timmar och en arbetstid som skall tas ut olika under livets olika skeden. Samtidigt har hon och hennes parti låst upp sig totalt för de närmaste 10–15 åren genom att lägga fram förslag om en sjätte semestervecka. Ni har genom ert agerande gjort det praktiskt taget omöjligt för de grupper som Mona Sahlin talar så varmt för att få en ändring till stånd.

Moderata samlingspartiet har sedan länge förordat en arbetstidsreform i syfte att skapa valfrihet och variationsmöjligheter, på arbetsplatsen och för den enskilda individen under olika perioder av livet. En arbetstidsreform

måste leda till en betydande avreglering och till större utrymme för lokala och individuella lösningar.

Allt det som Mona Sahlin talar sig så varm för, har ni omöjliggjort genom ert förslag om den sjätte semesterveckan. Förklara för kammaren på vilket sätt detta skall genomföras och i vilken takt det skall ske. Det tror jag att kammaren är ytterst angelägen om att få veta.

Jag vill även nämna för Mona Sahlin att frånvaro faktiskt omfattar sjukfrånvaro. Svenskt näringsliv och i synnerhet industrin sliter ont med sjukfrånvaron. Vi måste föra in det begreppet när det gäller frånvaron. Det är inte för ro skull som industrin allvarligt överväger att förlägga sina investeringar utomlands. Bara den yttringen är skäl nog för att man skall tänka till. Vi kanske borde se över frånvaron totalt, eftersom den ligger skyhögt över västvärlden i övrigt.

Mona Sahlin! Det besked som kammaren har fått ifrån socialdemokraterna i den här frågan i dag stämmer inte överens med hur människor vill ha det.

KJELL-ARNE WELIN (fp):

Fru talman! Den debatt som Gudrun Schyman här initierar och för med stor framgång, tycker jag är utomordentligt berättigad, även om folkpartiet inte har varit med på just den berörda reservationen. Liksom Erik Holmkvist har jag mycket svårt att förstå Mona Sahlin när hon hävdar att frågan om sex timmars arbetsdag, kanske framför allt för småbarnsföräldrar men även i en generell form, lever. Mona Sahlin bör nu redovisa inom vilken tidsram sex timmars arbetsdag kan vara ett faktum. Det är såvitt jag kan förstå inte särskilt troligt att sex timmars arbetsdag kommer att kunna genomföras på denna sida om år 2000, kanske inte förrän långt efter 2000. Om man hävdar att en fråga lever och är vital tycker jag att man bör kunna se en lösning på den inom en inte alltför avlägsen framtid. Mona Sahlin måste nog precisera sig litet mer i den frågan.

I inledningen av sitt anförande sade Mona Sahlin att hon efterlyser en mer vittgående debatt när det gäller arbetstidsfrågorna och att hon var bekymrad över att debatten har varit så pass ringa under senare år. Samtidigt säger socialdemokraterna att man inte skall ha några grupper som ser över problemen med arbetstidsfrågorna, t.ex. ledighetslagstiftningen. Om man lägger locket på och begränsar antalet fora för en debatt, kan man i ärlighetens namn inte samtidigt säga att man eftersträvar debatt – antingen gör man det ena eller det andra. Man kan visa öppenhet och skapa en levande debatt eller också kan man lägga locket på och begränsa antalet fora och då blir det ingen debatt alls. Det är så socialdemokraterna har gjort i de här frågorna.

Jag skulle vilja att Mona Sahlin preciserade sig när det gäller sex timmars arbetsdag, som jag tycker är en utomordentligt viktig fråga. Mona Sahlin bör också tala om hur man skall kunna få en levande debatt när man samtidigt försöker begränsa den på alla de sätt som här har skett.

RAGNHILD POHANKA (mp):

Fru talman! Det nya skatteförslaget kommer att minska effekterna av de åtgärder vi vill genomföra. Vi vill att man skall få rätt till sex timmars arbets-

Prot. 1989/90:12
18 oktober 1989

*Ledighet, arbetstid
och semester*

dag till att börja med, och målet är en generell arbetstidsförkortning med bibehållen lön. Genom det nya skatteförslaget kommer inte skatteminskningen för dem som arbetar mindre att bli så stor som den har varit tidigare, utan det kommer att bli ett sämre utgångsläge när det är färdigt. Det är min åsikt i dag, enligt vad som nu är känt.

Om man genomför en generell arbetstidsförkortning, är jag övertygad om att det inte kommer att bli svårt att få ut kvinnorna i arbetslivet, som ibland i dag är fallet. Kvinnorna klarar i dag inte av att sköta alla sina uppgifter. Med en arbetstidsförkortning skulle de få samma chans på arbetsmarknaden som männen. Det skulle bli mycket lättare på det området.

Mona Sahlin sade att ni inte stöder den generella arbetstidsförkortningen mer än kvinnor i samhället och arbetslivet vill. Vad betyder det? Jo, det betyder att många kvinnor i dag säger att de vill arbeta heltid, eftersom de inte har råd att arbeta mindre. Människor vill mycket, men sedan orkar de inte, och vi får arbetsskadorna som en följd.

Jag fick inget svar när det gäller frågan om vård av nära anhörig, annat än att motionen är avslagen, men jag skulle vilja ha det litet mera utvecklat. Det skulle dessutom vara en ekonomiskt lönsam reform, om de som vill vårda en nära anhörig får lön för det. Det är mycket dyrt att ha patienter på institutioner. Under en övergångsperiod kan man vårda en nära anhörig som inte är så svårt sjuk.

Förslaget med en sjuätte semestervecka låser, som vi nyss har hört här, möjligheterna till arbetstidsförkortning. Det är ingen bra reform. Vi behöver daglig arbetstidsförkortning för att undvika arbetsskador, utslagning, sjukskrivning osv.

MONA SAHLIN (s):

Fru talman! Semesterkommittén och arbetstidskommittén har arbetat under ganska många år. De har tagit fram ett stort underlag, som inte bara belyser ekonomiska konsekvenser utan också sociala konsekvenser, kanske framför allt av olika arbetstidsförkortningar, och visat hur olika arbetstidsförkortningar slår för den enskilde, för familjerna och för kvinnorna. Allt detta skall nu ut på debatt och remissomgång bland samtliga parter och partier. Vi vill att arbetstidsdebatten skall krypa ett steg framåt, så att parter och partier skall kunna sätta sig ned och slå fast hur de vill gå vidare. Att påstå att detta skulle vara ett sätt att lägga locket på är för mig helt främmande. Det syftar tvärtom till att lyfta fram arbetstidsdebatten.

Frågan är nu hur diskussionen kommer att löpa ute bland människor, bland organisationer, i föreningslivet och bland parter och partier. Det är då lätt att säga – och det vet vi att alla gör – att man värderar fritiden mera. I takt med att vårt liv har blivit alltmer stressigt och vi tvingas välja allt mer bryskt mellan olika delar av vårt liv betyder också fritiden mer. Det är en utveckling som har pågått och som kommer att fortsätta, att människor värderar fritiden mer. Vi kommer att se förkortningar av arbetstiden framöver, oavsett i vilken form de kommer att ske, det är jag övertygad om. Frågan är bara *hur* dessa förkortningar skall ske. Är det vi här i riksdagen som skall säga: På detta vis uppnår vi bästa resultat. Eller skall vi säga: Vi skall nu få i gång en diskussion så att människor, så nära den enskilde som möjligt, kan

påverka inte bara hur förkortningen ser ut utan också hur arbetstiden förläggs. Lika väl som vi behöver en debatt om arbetstidens längd behöver vi en debatt om arbetstidens förläggning. Det var den debatten jag försökte föra med Gudrun Schyman.

Kvinnor tvingas i dag att gå ner i arbetstid men får stå för hela den ekonomiska konsekvensen själva. Det handlar här om att ge kvinnorna vapen att påverka inte bara längden på arbetsdagen utan också förläggningen av arbetstiden, för det vapnet har inte kvinnan i dag. Det är den möjligheten jag vill betona, som för många grupper är minst lika viktig som möjligheten att påverka arbetstidens längd.

Det är viktigt att i denna diskussion kunna ställa frågan: Om alla nu vill förkorta sin arbetstid, hur kommer detta att ske? Vad får det för konsekvenser på den offentliga sektorn? Vad får det för konsekvenser för hur arbetslivet och arbetsmarknaden kommer att se ut? Det är viktigt för alla parter att man får dessa frågor besvarade. Ingen vill väl ha arbetstidsförkortning till vilket pris som helst.

Jag vill inte ha en förkortning av mitt arbete utanför hemmet om det sker till priset av att delar av den offentliga sektorn förs tillbaka till hemmet. Vi kvinnor har den ställning vi har i Sverige mycket därför att vi har flyttat över det oavlönade arbetet i hemmet till ett avlönat arbete i arbetslivet. Om nu en arbetstidsförkortning skulle ske till priset av att vi går tillbaka och säger: Nu, när ni får mer ledig tid, kan ni väl vårda barnen i större utsträckning. Ni kan väl i större utsträckning ta hand om de gamla och om era anhöriga. Om det tvånget läggs tillbaka på oss, gäller diskussionen vi måste föra vilket pris vi vill betala. Det är denna debatt vi måste föra innan vi kan säga hur och i vilken takt den fortsatta arbetstidsförkortningen kommer att ske.

Till Ragnhild Pohanka, som frågade mig specifikt om vård av anhöriga, vill jag säga att det nu har kommit en möjlighet att få ersättning. Man kan säga att den är för liten, och man kan säga att detta är ett viktigt område att utöka i takt med att ekonomin tillåter. Förra året, då denna motion väcktes, fanns inte denna möjlighet. I dag finns den. Det är ett viktigt steg på vägen.

RAGNHILD POHANKA (mp):

Fru talman! Jag blev förvånad när Mona Sahlin sade att man förordar en utredning för att debatten skall tas upp. Vi förordar väl inte utredningar för att ta upp en debatt! De skall väl vara till för att lösa de problem som finns.

Tiden är viktig. Den räcker inte till för de saker vi vill och behöver göra. Vi kan aldrig utelämna tiden i resonemanget om arbetstid och ledighet och vård av barn. Det handlar inte bara om det arbete vi utför. Den tid vi ägnar åt detta är också viktig.

Med sex timmars arbetsdag ökar naturligtvis den tid vi kommer att använda till andra uppgifter, bl.a. vård av våra barn. Det innebär inte att vi vårdar dem hela dagen, men det innebär att de långa daghemsvistelserna, som inte är så speciellt bra för barnen, kan kortas. Barnen kommer att må bättre, och då må vi också bättre.

Mona Sahlin talar om att utöka möjligheterna till ersättning för vård av anhörig så fort ekonomin tillåter. Det förstår jag inte heller. Man sparar ju pengar på detta, om nu människor vill vårda svårt sjuk anhörig mer än 30

dagar. Det är en vård som är mycket krävande, en vård nära livets slutskede. Det är inte många människor som klarar det. Men vi kanske kan ha en deltidsvård i ett tidigare skede. Om det finns människor som vill vårda anhöriga, sparar vi ju vårdplatser, och vad kostar de? På en långvårdsavdelning på sjukhus kostar en plats upp till 2 000 kr. om dagen. Det är inte fråga om att vi skall ha den ersättningen för vård av nära anhörig. Ekonomin tillåter dock en ersättning i dag. Det spar pengar.

GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Fru talman! Jag vill bara kort säga till Mona Sahlin: Problemet är inte att frågan om sex timmars arbetsdag har debatterats för litet. Jag tror att en övervägande majoritet av kvinnorna i detta land vill ha en generell arbetstidsförkortning till sex timmar med bibehållen lön. Vi är överens om vilka fördelar det skulle ge. Problemet är att kvinnorna inte är representerade i de beslutande organen i sådan utsträckning att vi har möjlighet att genomföra det. Vi har inte den politiska makten.

Vi skulle ha möjlighet att här genomföra denna reform, om socialdemokraterna vågade litet mer och inte lyssnade så mycket på näringslivsrepresentanternas vilja att införa andra typer av arbetstidsförkortning, arbetstidsbanker och vad det nu är.

Jag måste återigen konstatera att denna jämställdhetsfråga tyvärr har lägre prioritet än den ekonomiska politiken. (s)

ERIK HOLMKVIST (m):

Fru talman! Det Mona Sahlin säger här stämmer egentligen inte överens med hur människor vill ha det. Mona Sahlin säger att debatten om arbetstidens förläggning och förändring måste föras nu. Samtidigt har Mona Sahlin och hennes parti genom förslaget om sex veckors semester gjort det omöjligt att föra denna debatt med utsikt till några förändringar inom överskådlig tid.

I mitt förra inlägg frågade jag Mona Sahlin: När, under åren framöver, kan vi förvänta oss arbetstidsförändringar av det slag som Mona Sahlin har talat om, och som många andra här har omnämnt i denna debatt? Något svar på denna fråga har jag inte fått. Det skulle vara intressant att höra Mona Sahlins precisering härvidlag.

Valfrihet och variationsmöjligheter när det gäller arbetstiden har omöjliggjorts i mycket hög grad genom socialdemokraternas förslag om en sjätte semestervecka. Jag måste beklaga detta, men det är ett faktum. Det är inte att räkna med något annat än att vi kommer att behålla den arbetstid vi har nu, med ytterst få, om några, förändringar de närmaste åren och ganska många år framöver.

MONA SAHLIN (s):

Fru talman! Jag vill bara mycket kort än en gång understryka följande: Debatten om sex timmars arbetsdag och även om andra aspekter av arbetstiden har varit omfattande och lång och viktig. Den har många gånger gått långsamt. Men det har ändå, genom det utredningsarbete som har gjorts och den debatt som nu förs, visats att det fortfarande finns kunskap om hur arbetstiderna faktiskt har förändrats de senaste åren och vad det i sin tur har

betytt för familjerna och kvinnorna. Den kunskapen behöver vi ta till oss. Låt oss ägna de månader som remissomgången nu kommer att ta till till att öppna ögon ta till oss argumenten, inte för att förändra våra åsikter, men för att ta till oss det som har skett ute i verkligheten.

När jag hör Erik Holmkvist, undrar jag om han har lyssnat vad jag faktiskt har sagt och om han har läst vad som finns skrivet. Jag undrar också om han har satt sin fot ute i verkligheten, där flexibilitet och nytänkande när det gäller arbetstiden går framåt i en väldig fart, både på stora och små arbetsplatser ute i olika delar av landet. Denna utveckling är ofta men inte alltid, till arbetstagarens fördel. Debatten pågår också för fullt.

Jag vill bara framhålla de tankar som uttrycks i arbetstidskommitténs betänkande, som Erik Holmkvist kan läsa. Där talas om den sjätte semesterveckan och om hur man kan använda både den femte och den sjätte semesterveckan till att förkorta sin arbetsdag, om man så önskar, i stället för att ta ut den som semester. Man kan också ta ut denna arbetstidsförkortning som enstaka lediga dagar, om man hellre vill det. Det framgår där att det utrymme som nu läggs på en förlängning av semestern är ett led i en allmän förkortning av arbetstiden. Läs och begrunda, Erik Holmkvist!

RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman! Arbetstidsförkortning handlar naturligtvis också om pengar och ekonomi. Men det handlar också om att vara sparsam med människor. Vi i miljöpartiet vill minska utslagningen, arbetsskadorna och antalet förtidspensionerade människor, vilket kostar oerhört många miljarder. Jag nämnde siffrorna nyligen.

Jag vill även nämna förtidspensioneringen av arbetsmarknadsskäl. Om någon kan arbeta halvtid i stället för att förtidspensioneras, innebär det ju en 50-procentig vinst för samhället, förutom för den berörda.

Förtidspensioneringarna kan minskas genom en satsning på arbetsmiljön, genom en undersökning av om ackord verkligen är nödvändiga och genom användning av skiftgång endast när det är nödvändigt, då detta sliter mycket på människor.

Det finns alltså mycket som kan göras och som kommer att ge en ekonomisk vinst, och detta finns redan dokumenterat i siffror. Sedan finns det naturligtvis även sådant som man tror kommer att ge en ekonomisk vinst. Men jag håller mig just nu till det som finns dokumenterat i siffror.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades under 6 §.)

6 § Beslut

Företogs till avgörande arbetsmarknadsutskottets betänkanden 1989/90:AU1 och AU2.

Prot. 1989/90:12
18 oktober 1989

*Ledighet, arbetstid
och semester*

Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU1

Mom. 1 (föresättningarna för jämställdhetsarbetet)

Utskottets hemställan bifölls med 244 röster mot 56 för reservation 1 av Sonja Rembo m.fl.

Mom. 2 (jämställdhetsarbetets fortsatta inriktning)

Utskottets hemställan bifölls med 247 röster mot 53 för reservation 2 av Börje Hörnlund m.fl.

Mom. 3 (utredningen om jämställdhetslagen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Elver Jonsson – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (handläggningen av jämställdhetsfrågor i regeringskansliet)

Utskottets hemställan bifölls med 282 röster mot 18 för reservation 4 av Karl-Erik Persson.

Mom. 5 (det parlamentariska inflytandet över jämställdhetsarbetet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Elver Jonsson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (årliga jämställdhetsrapporter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Elver Jonsson – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (budgetförslagets effekter ur kvinnoperspektiv)

Utskottets hemställan bifölls med 262 röster mot 38 för reservation 7 av Karl-Erik Persson.

Mom. 9 (kvinnors företagande och de offentliga monopolen)

Först biträdades reservation 8 av Elver Jonsson m.fl. med 95 röster mot 34 för reservation 9 av Börje Hörnlund och Kersti Johansson. 171 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 175 röster mot 94 för reservation 8 av Elver Jonsson m.fl. 32 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 10 (den könssegregerade arbetsmarknaden)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Karl-Erik Persson – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (arbetsvärdering av olika yrkessektorer)

Utskottets hemställan bifölls med 192 röster mot 109 för reservation 11 av Elver Jonsson m.fl.

Mom. 13 (statens ansvar som föregångare på jämställdhetsområdet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Elver Jonsson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 15 (nomineringar till statliga organ m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 13 av Börje Hörnlund m.fl., *dels* reservation 14 av Karl-Erik Persson – bifölls med acklamation.

Prot. 1989/90:12
18 oktober 1989

*Ledighet, arbetstid
och semester*

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU2

Mom. 1 (översyn av ledighetslagstiftningen)

Utskottets hemställan bifölls med 155 röster mot 146 för reservation 1 av Elver Jonsson m.fl.

Mom. 4 (tjänstledighet för medverkan i det svenska katastrofbiståndet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Elver Jonsson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (generella arbetstidsreformer)

Först biträdades reservation 3 av Kersti Johansson m.fl. med 56 röster mot 21 för reservation 4 av Karl-Erik Persson. 223 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 224 röster mot 53 för reservation 3 av Kersti Johansson m.fl. 22 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 6 (förkortad arbetstid för vårdpersonal)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Kersti Johansson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (rätt till förkortad arbetstid för vård av anhörig)

Utskottets hemställan bifölls med 280 röster mot 20 för reservation 6 av Anna Horn af Rantzien. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 8 (översyn av semesterlagen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Sonja Rembo m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (en allmän semesterlönefond)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Karl-Erik Persson – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (semesterfrågan för Sveriges animalieproducenter)

Utskottets hemställan bifölls med 266 röster mot 33 för reservation 9 av Kersti Johansson och Göran Engström.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

7 § Medbestämmande i arbetslivet, m.m.

Föredrogs

arbetsmarknadsutskottets betänkanden
1989/90:AU6 Medbestämmande i arbetslivet,
1989/90:AU5 Anställningsskydd,
1989/90:AU4 Styrelserepresentation för privatanställda och
1989/90:AU3 Förtroendemannalagen.

Förste vice talmannen meddelade att arbetsmarknadsutskottets betänkanden AU6, AU5, AU4 och AU3 skulle debatteras gemensamt.

ANDERS G HÖGMARK (m):

Fru talman! Jag tänkte uppehålla mig vid betänkandena 6 och 4. Det har blivit något av en tradition här i kammaren att under hösten ha en debatt om den arbetsrättsliga lagstiftningen. Gär man tillbaka till de betänkanden som har behandlats här under några år, kan man konstatera att både debatten och betänkandena har varit ganska enahanda. En hel del välkända argument återkommer år efter år. Årets betänkande, och måhända även årets debatt, blir kanske inte något undantag.

Det finns, glädjande nog, ett antal reservationer, där de tre icke-socialistiska partierna framför en del gemensamma ståndpunkter som vi i moderata samlingspartiet under ganska många år har betonat. Det har förflutit rätt många år sedan man ganska genuint reformerade den arbetsrättsliga lagstiftningen. Det var i början eller i mitten av 1970-talet. Inte minst med tanke på den betydande omvälvningen ute i samhället ekonomiskt, tekniskt och socialt – många nya värderingar har ju kommit fram och gjort ett allt starkare intryck i samhället – borde det vara rimligt, fru talman, att ha en ganska öppen inställning till att göra någon form av allmän utvärdering av den arbetsrättsliga lagstiftning som såg dagens ljus för 10–15 år sedan.

En icke alltför djärv tanke vore kanske att en del av lagstiftningen inte riktigt håller måttet med tanke på de problem som vi i dag har och som vi definitivt är på väg att få under 90-talet. Det vore skäl att se vilka erfarenheter man har av lagstiftningen – vad som har varit bra, vad som har varit mindre bra och vad som bör ändras.

Debatten här, vad gäller både jämställdheten och frågan om arbetstider, har ju varit något av den svåra omprövningens debatt. Vi har konstaterat att regeringen är delad när det gäller synen på barnomsorgen. Finansministern, som har hand om pengarna, har en uppfattning och socialministern har en annan. Vidare konstaterar vi att ledande företrädare för socialdemokraterna som har att hantera t.ex. frågan om den sociala välfärden, inte minst i Malmö, har sin uppfattning om socialministerns sätt att hantera barnomsorgen. Det pågår alltså även inom andra områden en uppenbarligen plågsam omställning – jag säger detta med adress till utskottsmajoritetens talesman, som senare kommer upp i debatten. Tydligen är rörelsen i synnerligen stor otakt. Ibland får man ju höra att regeringen inte har fotfolket med sig, och det kan i längden vara ganska besvärande, fru talman!

Av reservation 1 framgår att det finns ett behov av en generell översyn av

den nuvarande arbetsrättsliga lagstiftningen. Vi tror att det är utomordentligt angeläget att det önskemålet tillgodoses.

Oaktat en sådan allmän översyn menar vi, det framgår av ett antal reservationer, att det finns några områden där man ganska snabbt kan uttrycka en uppfattning om färdriktningen och där det borde gå att vidta skyndsamma åtgärder. Det gäller t.ex. den negativa föreningsrätten. Den positiva föreningsrätten, dvs. rätten att fritt ansluta sig till och tillhöra en förening, finns inskriven i grundlagen och i MBL. Därför borde det enligt vår mening vara en självklarhet att se till att med rätten att tillhöra en förening följer rätten att *inte* behöva tillhöra en förening. Så har också föreningsrätten tolkats i ett uttalande av Europakommissionen.

Vi anser att rätten till arbete, liksom den enskildes lagstadgade rättigheter på arbetsplatsen, aldrig får göras beroende av huruvida den enskilde arbetstagaren är medlem i en facklig organisation eller ej. Medlemskapet är den enskildes angelägenhet. För att garantera den enskildes frihet att själv välja eller avstå från medlemskap i en facklig organisation bör den negativa föreningsrätten garanteras i lag som även innefattar förbud mot organisationsklausuler.

Med den negativa föreningsrätten följer också rimligtvis att rätten för arbetsgivare att göra avdrag på lönen för fackföreningsavgifter knyts till en fullmakt från den enskilde arbetstagaren. Återkallas denna fullmakt – det är då arbetstagaren som avgör om och när en fullmakt skall upphöra – har arbetsgivaren inte rätt att göra sådana avdrag. Det här bör vara en enkel procedur, alltså utan det krångel som för närvarande föreligger.

Till en allmän översyn av de arbetsrättsliga lagarna finns också självfallet kopplat översynen av hur gränsdragningen mellan den politiska demokratin och personalinflytandet skall ske. Här hänvisar utskottsmajoriteten till att det är en fråga där parterna får förhandla sig fram till en lämplig avvägning. Det är en uppfattning som vi moderater sedan mycket lång tid tillbaka icke kan dela. Den politiska demokratin är icke en fråga som man förhandlar om. Med all respekt för de anställdas legitima intressen av att ha synpunkter på hur arbetslivet skall vara organiserat är den politiska demokratin icke någonting som den parten förhandlar om och förfogar över. Det är de förtroendevalda ensamma som förfogar över den materien. Det är de förtroendevalda, oaktat om det är på nationell nivå, läns- eller kommunnivå, som sätter de gränserna efter politiska beslut. Det är en rimlig princip, som alla borde kunna sluta upp bakom. Vi tycker alltså att det är utomordentligt angeläget att man tar itu med den frågan.

Fru talman! I en väl fungerande ekonomi, som har utvecklats alltmer under 1980-talet och troligtvis kommer att utvecklas under 1990-talet, spelar entreprenörer och underleverantörer en allt viktigare roll i det ekonomiska systemet. Det är därför med stor oro – ibland t.o.m. stor oro – som vi ser att det i den arbetsrättsliga lagstiftningen finns sådana inslag som vetorätsregler, som tolkas och tillämpas på det sättet att sunda, duktiga och ansvarsmedvetna entreprenörer får allt svårare att agera. Inte minst enmansföretagen drabbas. Jag skall inte ta upp tiden med detta, men det finns från de gångna åren många exempel på att seriösa entreprenörer och deras verksamhet har förhindrats eller försvårats genom en utomordentligt dålig tillämpning av

Prot. 1989/90:12
18 oktober 1989

*Medbestämmande i
arbetslivet, m.m.*

reglerna. Det är ytterligare ett skäl till att det borde göras en översyn av den arbetsrättsliga lagstiftningen.

En annan fråga – som har debatterats nästan till leda i denna kammare – är 200-kronorsregeln. Jag är mycket väl medveten om att den har ett symbolvärde, som sträcker sig långt utöver dess sakliga innehåll, men man kan ställa sig frågan varför det skall vara så svårt att ge det arbetsrättsliga skadeståndet den mer flexibla innebörd som det hade under perioden 1977–1984, då domstolen hade möjlighet att se mera flexibelt på bakgrunden till och förutsättningarna för de olovliga konflikterna. Erfarenheterna är att det då inte var någon generellt hög nivå på de skadestånd som utdömdes. Det fanns undantag, men med den lagstiftning som då gällde gavs det större möjligheter att se till helheten och bakgrunden till konflikterna och väga in detta i domen.

200-kronorsregeln upplevdes på 1930-talet av arbetstagarna som om de kläddes av in på bara skinnet, och jag har svårt att förstå varför det i dag skall göras en mindre allvarlig bedömning och utdömas så mycket lägre skadestånd.

Vi har i reservation 17 tagit upp frågan om stridsåtgärder som blockad av enmansföretag. Jag avstår även här från att peka på exempel från verkligheten, men de exempel som finns från de gångna åren framstår i det allmänna rättsmedvetandet som något märkliga, för att uttrycka det milt. Det är inte rimligt att ha en lagstiftning som så totalt kan slå ut enskilda företags möjligheter att överleva. Lagstiftningen om blockad mot enmansföretag är sådan. Vi vill att förslag om en lagändring snabbt läggs fram på denna punkt.

De arbetsrättsliga skadestånden utdöms ibland på grund av rena bagateller, inte minst på den offentliga sidan, där arbetsgivare får betala tiotusentals kronor för till synes försumbara förseelser mot MBL. Även på detta område måste man se över om lagstiftarens intentioner har omsatts i verkligheten.

Allt detta tillsammans, fru talman, både enskildheter och helheten, leder fram till det som jag sade inledningsvis och som framgår av den gemensamma icke-socialistiska reservationen, att det finns ett mycket klart behov av en förutsättningslös genomgång av hur nuvarande lagstiftning har fungerat, vad som har varit bra och mindre bra och vad som ganska skyndsamt bör förändras.

Jag måste rikta en fråga till utskottets talesman Sten Östlund: Är det inte skäl att även på detta område börja att göra den måhända något plågsamma omvärderingen av ståndpunkter? Denna omvärdering sker ju överallt. I den stad som Sten Östlund kommer från, Göteborg, tas det friska tag på andra områden. Där säljer man ut kommunens egendom och hyr sedan. Detta var inte aktuellt för fem eller tio år sedan, då det av Sten Östlund och hans parti skulle ha uppfattats som det mest reaktionärt nattsvarta. I dag framstår det som otroligt progressivt och framsynt, med sikte på 1990-talet. Jag vet inte om Sten Östlund delar den uppfattningen – socialdemokraterna kanske är splittrade även på den punkten. På område efter område sker denna omprövning, när man ställs inför verklighetens krav.

Min enkla fråga är: Är Sten Östlund beredd att göra någon form av översyn av den arbetsrättsliga lagstiftningen? Om svaret är ja, är det önskvärt att det deklarerats här, och det är i så fall en avvikelse från utskottsmajoritetens uppfattning i betänkandet. Är Sten Östlund beredd att vidhålla en ganska

rigid inställning och att säga nej till en översyn? Innebär ett sådant svar att han och socialdemokratin tycker att allt är bra på arbetsrättens område och kommer att förbli bra under 1990-talet? Det är den logiska slutsatsen.

Fru talman! I betänkande 4 behandlas frågor om styrelserepresentation, facklig representativitet, val av arbetstagarrepresentanter, skadeståndsbestämmelser, olika typer av beredningsorgan samt verksamhetens mål och inriktning. Dessa frågor tas också upp i ett antal reservationer, och jag ber att få yrka bifall till de reservationer som moderaterna har medverkat till.

ELVER JONSSON (fp):

Fru talman! De fyra betänkanden som vi nu skall debattera har det gemensamt att de alla rör de arbetsrättsliga villkoren. Medbestämmande i arbetslivet, anställningsskydd, styrelserepresentation och förtroendemannalag är områden där folkpartiet positivt har medverkat i reformarbetet. På flera viktiga punkter har vi också varit initiativtagare och pådrivare. Det hindrar inte, fru talman, att det nu, ett dussintal år efter MBL:s tillkomst, i denna och den övriga lagstiftningen finns delar som behöver både justeras och reformeras. Av naturliga skäl skall jag inte gå in i detalj på dessa fyra och viktiga områden, och därför kommer mitt inlägg mera att domineras av en principiell hållning. Då våra synpunkter i mycket är deklarationer som är angelägna att markera, kommer det att göras en och annan upprepning i denna debatt.

Låt mig redan nu beträffande samtliga betänkanden yrka bifall till de reservationer där folkpartiet har medverkat och i övrigt till utskottets hemställan.

1970-talet har karakteriserats som arbetsrättens reformdecennium. Införandet av medbestämmandelagen och styrelserepresentationslagarna innebär att arbetstagarerna gavs ökat inflytande över sin situation. Men med ökat inflytande följde också ett större ansvar över den egna arbetsplatsen. Vi kan i dag, mer än tio år efter att dessa reformer beslutades, konstatera att bl.a. MBL i kombination med efterföljande avtal i stort har fungerat väl. Ändå finns det anledning att göra justeringar och förändringar på flera punkter.

Folkpartiet har på nytt ställt sig bakom det gemensamma kravet från den borgerliga oppositionen om en översyn av MBL och övrig arbetsrättslig lagstiftning. Vi har utförligt presenterat yrkandet i reservation nr 1 i betänkande nr 6. Jag vill ta upp några saker som från liberala utgångspunkter är särskilt angelägna. Den första gäller arbetsrätten samt individuell frihet och integritet. Anställda bör ha rätt till inflytande, oavsett facklig tillhörighet eller avsaknad av sådan över huvud taget. Därför bör ett minoritetsskydd finnas i den arbetsrättsliga lagstiftningen, ett skydd vars syfte skall vara att ta till vara intressen även hos små organisationer, enskilda medlemmar i facklig organisation samt icke fackligt anslutna arbetstagare. Här finns i dag en rad brister.

I Sverige är rätten att stå utanför en förening ingen självklarhet. Bristfällig lagstiftning gör att det fortfarande är möjligt att vägra medlem i facklig organisation utträde. Det är oacceptabelt. Dels möjliggör den bristfälliga lagstiftningen inskränkningar i den enskildes integritet, dels anser vi att rätten till arbete, liksom den enskildes personliga rättigheter i förhållande till arbetsgivaren, aldrig får göras beroende av huruvida den enskilde arbetstagaren är

Prot. 1989/90:12
18 oktober 1989

*Medbestämmande i
arbetslivet, m.m.*

medlem i facklig organisation eller ej. Medlemskapet är den enskildes angelägenhet. Av samma skäl anser vi att införandet av organisationsklausuler i kollektivavtal kan betraktas som en form av yrkesförbud, och innebär även det ett otillbörligt ingrepp. Vidare anser vi att så många arbetstagargrupper som möjligt bör få inflytande genom att vara representerade i ett företags styrelse. Lagen om styrelserepresentation för de privatanställda kan dock leda till att många mindre organisationer kommer att stå utan representation. Vi menar att det är olyckligt, då sådana organisationer i många fall företräder ett betydande antal arbetstagare inom företaget. Även dessa organisationer skall i möjligaste mån ges tillfälle att påverka genom platser i styrelsen.

En annan angelägen sak som vi drivit genom åren är förhållandet mellan arbetsrätten och den politiska demokratin. Det finns enligt vår mening ett oavvisligt behov av att klarlägga gränsdragningen mellan människors möjligheter att påverka i sin egenskap av anställd och i sin egenskap av väljare genom den politiska beslutsprocessen. Att exakt klarlägga var denna gräns går överläts i dag till de avtalsslutande parterna. Vi hävdar alldeles bestämt att detta är en ohållbar hållning. Gränsdragningsproblem av ett sådant här slag kan inte hänskjutas till förhandlingslösningar hos de berörda parterna. Det är angeläget att snabbt se över hur man skall kunna lösa denna fråga. Regeringens passivitet har förmodligen med den socialdemokratiska splittringen att göra – också i denna fråga, höll jag på att tillägga. Men det är ingen ursäkt för att en otillfredsställande situation får fortsätta.

En tredje sak som jag något skall beröra är skadestandsreglerna i arbetsrätten. Den arbetsrättsliga lagstiftningen är numera ett omfattande regelverk med ett dussintal lagar. Därtill kommer den reglering som sker genom kollektivavtalen. Det är svårt att överblicka ett så omfattande regelsystem och efterleva det i alla dess detaljer. Det gäller inte minst de mindre företagen, som av naturliga skäl inte kan ha tillgång till egen arbetsrättslig expertis. Skadestånd utkrävs emellertid även för bagatellartade förseelser. Exempel på denna vittgående skadeståndsskyldighet finns i lagen om styrelserepresentation för privatanställda. Lagens sanktionsregler rönt vid remissbehandlingen kritik, bl.a. från juridiska instanser, då även små misstag kan leda till ansevliga skadestånd. Den omfattande skadeståndsskyldigheten på arbetsgivarsidan – ofta småföretagare – skall sättas i relation till den s.k. 200-kronorsregeln som gäller för arbetstagare. Olovliga stridsåtgärder, även mycket allvarliga, kostar den strejkande inte mer än högst 200 kr. Detta belopp bestämdes, som vi hörde, för över 60 år sedan, då man 1928 införde dessa regler. På den tiden var det en månadslön. I dag är det ett försumbart belopp för ett avtalsbrott som kan vara mycket allvarligt. Jag tror, fru talman, att en sådan här utveckling bör ses över i sin helhet. Översynen bör ta sikte på konsekvenserna och behövliga förändringar i lagstiftningen. I samband härmed är det lämpligt att även de s.k. informella skadestånden uppmärksammas.

De entreprenadregler vi har i MBL har diskuterats alltsedan lagens tillkomst. Reglerna föreskriver skyldighet för arbetsgivaren att förhandla om entreprenader och att ge facket möjlighet att lägga in veto mot åtgärden. Eftersom vetorätsreglerna i MBL ibland används för att försöka stoppa

även seriösa entreprenörers verksamhet bör de ses över. Bruket av vetot drabbar särskilt enmansföretagen. Dessa företag bör ges bättre förutsättningar för sin näringsutövning på entreprenadområdet genom ändringar i MBL, så att de påtalade missförhållandena kan undanröjas.

I anslutning härill vill jag ta upp frågan om uthyrning av arbetskraft. Frågan blev på nytt aktuell i somras genom att arbetsmarknadsdepartementet presenterade en promemoria om arbetsförmedlingslagen. Att en översyn har pågått inom departementet av denna gamla lag från 1935 har länge varit känt. Regeringen har länge energiskt hävdat att det endast skulle gälla en lagteknisk översyn. Därför var det litet överraskande att även departementet kom fram till att det inte räckte med denna tekniska översyn. I promemorian lade man fram förslag till särreglering av uthyrning av arbetskraft, vilket i dag är förbjudet om den bedrivs i vinstsyfte. I departementets promemoria avsåg man att uthyrningsverksamhet skulle kunna bedrivas med tidsbegränsade tillstånd som meddelats av AMS.

I förra veckan kom arbetsmarknadsverket med sitt yttrande över förslaget. I ordalag som näst intill är uppseendeväckande tar man avstånd från promemorians huvudtanke. AMS anser att förslaget inte löser de nuvarande problemen och inte heller passar den framtida arbetsmarknaden. Det finns risk för att entreprenörer och konsulter som är tillåtna i dag i fortsättningen blir förbjudna. Departementets förslag är inte anpassat till en annan arbetsrättslig lagstiftning, och det kommer att medföra en stor och onödig byråkrati för hanteringen av tillståndsärendena. Regeringens senfärdighet och beslutskramp i denna för socialdemokraterna så känsliga fråga har gjort att tiden helt har runnit ifrån skrivarna av departementspromemorian.

AMS anser att man nu bör ta ett helt nytt grepp i stället för att permanenta nuvarande olägenheter. Det bör ske genom att uthyrning av arbetskraft avkriminaliseras och förs in i det arbetsrättsliga regelsystemet. AMS menar att det bör vara parterna på arbetsmarknaden som genom avtal kommer överens om hur företagens personalförsörjning skall ske, antingen genom anställning, inhyrning, konsulter eller genom entreprenader.

När det gäller uthyrning-inhyrning pekar AMS på att det i MBL redan finns ett system för förhandlingar mellan parter genom lagens entreprenadregler som man kan bygga vidare på. Från folkpartiets sida har vi länge drivit kravet på en legalisering av seriös uthyrningsverksamhet. Det finns även denna höst på utskottets bord motioner med den inriktningen. Därför skulle det vara ytterst intressant att få regeringens och möjligen socialdemokraternas i utskottet syn på hur man ser på de helt skilda slutsatser som departement och ansvarigt ämbetsverk håller sig med. Att regeringen så länge förhållat denna fråga om en otidsenlig lag är näst intill otillständigt.

Fru talman! Det har å ena sidan inte varit möjligt att i ett kort inlägg kommentera de nära 40-talet beslutspunkter som vi nu skall ta ställning till. Å andra sidan har de arbetsrättsliga frågorna återkommit likt en höstserenad varje år. I allt väsentligt har det ju varit att iaktta och följa upp 1970-talets i något fall alltför hastigt tillkomna lagstiftningsarbete. Det faktum att folkpartiet yrkar på en rad förändringar på det arbetsrättsliga området ändrar för vår del inte utgångspunkten när det gäller MBL m.fl. lagar, som i allt väsentligt haft och har en mycket viktig roll både för arbetstagare och för

arbetsgivare. Jag har tidigare, fru talman, i denna kammare sagt att rätt hanterade och med de justeringar i lagstiftningen som föreslås från bl.a. folkpartiet kan lagar på arbetsrättens område också i framtiden spela en positiv roll i hela det svenska arbetslivet.

BÖRJE HÖRNLUND (c):

Fru talman! Stora delar av arbetsmarknadslagstiftningen har nu snart 15 år på nacken. Det var ju en rätt stor och omfattande lagstiftning som skedde på 70-talet. Därför anser vi inom centerpartiet att det är dags att göra en stor översyn. En del saker kan naturligtvis fortsätta att vara som de är, medan andra saker behöver ses över och förbättras.

I detta stora betänkande finns också en del mindre frågor, där centern har egen reservation eller reservation ihop med andra partier. De berör enskilda arbetstagare och enskilda småföretagare och är av den arten att förhållandena kan förbättras redan nu, utan omfattande utredning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till de reservationer som centern har undertecknat.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Det har under årens lopp, sedan 70-talet, skett en markant maktförskjutning i hela samhällslivet, och i arbetslivet i synnerhet. Man kan väl säga att den nyliberala offensiven har gett resultat. Det är dess ideologi som behärskar arbetsmarknadens tänkande. Det som utvecklas är tankar som en gång har kommit från SAF, och naturligtvis har man hämtat inspiration från annat håll.

Detta var man också förberedd på när vi 1976 fick medbestämmandelagen. Det var de nyliberala krafterna med SAF i spetsen som fyllde medbestämmandelagen med ett innehåll, och det var kanske inte ur arbetarrörelsens perspektiv det som avsågs. Mot bakgrund av den långvariga kampen för att förbättra de arbetandes villkor på arbetsplatserna hade man stora förhoppningar på medbestämmandelagen.

Men det problem som har framstått ganska klart under årens lopp gäller det innehåll som fackföreningarnas ledningar såg som det viktiga, nämligen klassamarbetsandan. Det visade sig att medlemmarna i det avseendet ställdes helt utanför och att medlemmarna inte gjordes till den resurs som de borde vara om man skall stå emot hela den nyliberala offensiven.

Därför är väl krisen för facken i dag i viss mån självförvållad. För det är naturligtvis en kris, när man inte lyckas motstå SAF:s ideologi utan den ena arbetsorganisationen efter den andra följer SAF:s modeller. Denna totala brist på egna mål som den socialdemokratiska rörelsen uppvisar – med den fackliga ledningen som en av delarna – är naturligtvis en tragedi för hela arbetarrörelsen i dag.

Vi behöver inte gå långt för att se att det är besvärligt för fackföreningsrörelsen. Man underordnar sig den exportinriktning som regeringens politik innebär, EG-anpassningen och allt annat. Har man inte de egna målen i rö-

relsen, då faller man och då har de nyliberala krafterna vunnit spelet för tillfället.

Grunden för den lagstiftning som vi nu diskuterar är samarbete mellan parterna, ett samarbete som utgår från det felaktiga antagandet att bägge parterna är jämställda. Vpk har för sin del alltid sagt att kapitalet under nuvarande förhållanden är en oerhört stark part, som har alla de ekonomiska resurserna bakom sig – och som även har statsapparaten och låntanderna i form av lagstiftning bakom sig.

De fackliga organisationerna och de arbetande behöver en lagstiftning som stöder deras verksamhet, deras arbete, och tar till vara alla medlemmars intressen. Men en sådan lagstiftning har vi tyvärr inte i dag, och därför skapas olika problem. Vi har arbetsmiljöproblem, problem som gäller arbetsorganisationer, främlingskap inför arbetet, arbetets innehåll och kvalitet, arbetstidens förläggning osv. Det har naturligtvis att göra med att man så att säga inte sitter likadant i båten, utan det är någon som styr och någon som bara får hänga med.

Vpk:s krav har alltså utgått från att man skall stärka den fackliga positionen på arbetsmarknaden. De har utgått från att förhandlingsrätten skall vara verklig, att man inte bara skall förhandla – och företagen och myndigheterna fattar sedan beslut. Vi tycker att det är naturligt att fackföreningarna har någon form av vetorätt. När de direkt blir överkörda skall de också kunna säga nej och försvara sina medlemmar, sin organisation och sin position i samhälls- och arbetslivet.

Vi menar att det råder partsförhållanden på arbetsmarknaden. Det pågår klasskamp, framför allt från de nyliberala krafternas sida, och man flyttar fram positionerna. Men det tråkiga är ju att när vi möter de s.k. gamla reformisterna och de nya nyliberalerna som sitter i fackföreningarnas ledningar, så uppfattar man inte att man någonstans måste föra denna kamp mot de rent nyliberala krafterna.

När vi i dag lyssnar på Dagens Eko, hör vi de nya stora männen i näringslivet – i det här fallet Rune Andersson i Trelleborg – säga att "vi investerar inte mer i Sverige. Det är inga bra förhållanden i Sverige. Vi kommer inte att investera någonting här, om ni inte tillfredsställer de krav som vi i näringslivet har." Det har också andra sagt. Det är den nya, tuffa SAF-attityden: inga investeringar i Sverige, utpressning av den svenska parlamentariska representationen och inte minst av arbetarrörelsen.

Vad säger då de fackliga företrädarna – i Boliden och på platser med andra verksamheter, t.ex. Trelleborg – när man använder vinstmedel ur verksamheten och investerar dem utomlands? Den svenska lagstiftningen ger de fackliga organisationerna ingenting på fötterna, vare sig på lokal nivå eller ens på central nivå. Trots den svenska medbestämmandelagen är det bara att säga: Investera du utomlands, med regeringens godkännande!

Den yttersta konsekvensen blir att det inte investeras någonting alls i Sverige, och då vet vi hur det kommer att se ut framöver. Detta är väl ett av tidens tecken. Man funderar då över hur de här reformisterna – om jag nu uttrycker mig snällt – skall tackla den propån från kapitalet. Skall man ge efter ytterligare när det gäller exportinriktning? Skall man ge företagen ännu mer skattelättnader? Man kan väl knappast komma längre när det gäller

Prot. 1989/90:12
18 oktober 1989

*Medbestämmande i
arbetslivet, m.m.*

företagens förhållanden. Om det skall tillverkas papper så vet man att Frankrike och Sverige är de länder där papper kan göras bäst och billigast i hela Europa. Där är det botten i fråga om löneförhållanden. Kan man komma längre i utpressning? När kommer motståndet? När kan vi slå tillbaka? Det är frågor som vi borde ställa till dem som i dag driver – och försätter att driva – denna medbestämmandeanda.

Samtidigt som detta sker kan man fråga sig om det finns några rättigheter. Vi vet ju att det förhandlas varje dag, att förhandlingarna strandar och att det blir i stort sett som företagen och myndigheterna vill.

I tiden förskjuts nu intresset. Nu säger man att den kollektiva styrkan inte är någonting att ha – nu skall den enskilde klara sig själv. Det ser vi av arbetsutredningen: Det är den enskilde som skall fixa sin arbetstid. Det underlättas av resultatet av skatteutredningen, där man talar om dynamiska effekter. Den enskilde skall fixa både sin inkomst och sin arbetstid. Kollektivet, den lilla fackförening som sammansluter medlemmarna, har enligt socialdemokratins 90-talsgrupp i stort sett gjort sitt.

De formella rättigheterna finns redan. Det är bra. Nu gäller det att fylla dem med ett meningsfullt innehåll för den enskilde. Nu gäller det utvecklingen i arbetet och valfriheten, säger man i socialdemokratins 90-talsgrupp. Det är konstigt att inte moderaterna ställer sig upp och applåderar – det är nämligen precis vad de har sagt i ett tiotal år. Inte skall fackföreningen vara någon kraft; det är den enskilde som skall fixa det – det är socialdemokratins projekt framöver. Ni är verkligen att gratulera, Anders, Sonja och Erik i arbetsmarknadsutskottet, för att ni har fått socialdemokratin över på er sida!

Man säger att nu har man den formella positionen. Det gäller nu inte främst fackets rätt att förhandla eller löntagarnas formella position, rätt att få information, rätt till trygghet i anställningen, rätt att få ledighet för studier och skydd för arbetsmiljön – nu gäller det den enskilde. Den enskilde skall fixa allt. När Rune Anderssons i Trelleborg investeringar inte sker i Sverige skall den enskilde fixa det, enligt socialdemokratin! Det är ganska fantastiskt att se hur arbetarrörelsen har utvecklats i socialdemokratins 90-talsprogram!

Jag frågar då Sten Östlund, som är gammal fackföreningsman och som har kämpat hårt i Metall: Är den svenska lagstiftningen nu tillfredsställande? Är den så bra att man kan säga att man skall utveckla den enskilde? Det är ju det som 90-talsgruppen säger. Kan den enskilde sätta sig emot kapitalets huvudsakliga inriktning i dag, t.ex. att man vägrar att investera i Sverige? Kan den enskilde komma med alternativa planer för t.ex. investeringar? Det borde Sten Östlund svara på.

Utskottets svar på vpk:s förslag i de här frågorna är skrivet i ungefär samma anda. Tidigare hänvisade man till en grupp i departementet som arbetade stenhårt med de här förändringarna och kraven från fackföreningarna. Jag vet inte om den gruppen i departementet finns kvar, men där finns i varje fall någon sakkunnig – det vet vi. Vad man skall göra framgår väl ganska klart av den information vi kan få från regeringspartiet och departementet. Man kommer inte att företa en enda förändring i svensk arbetsrätt, om inte Svenska arbetsgivareföreningen, LO och TCO är överens. Det stämmer knappast med den tradition vi tidigare haft att lagstifta till de arbetandes förmån. Någon sådan lagstiftning kan knappast komma fram den väg

som nu föreslås. Det är tydligen bara åtgärder som kan godkännas av Svenska arbetsgivareföreningen som kan genomföras. – Detta om betänkande 6.

Jag kommer nu till det betänkande som handlar om de fackliga rättigheterna. Vi har här en parallell i de transnationella – eller imperialistiska – företagen. Vi har från vpk länge krävt att de företag som finns här i Sverige skall bekosta de fackligt engagerades kontakter med sina kamrater i andra länder. Utskottet inskränker sig i huvudsak till att ta upp den frågan med avseende på Norden.

Vi har påpekat att det är bråttom. Här i Norden har nu minister efter minister cirklat runt med det här ärendet. Man har nu från SAF:s sida gått så långt att man med knapp nöd kan tänka sig att teckna avtal om detta i ett företag. SAF kan möjligtvis gå med på någon protokollsanteckning om detta i ett enskilt företag. Man vill inte ha något rejält och ordentligt avtal.

Men det gäller ju inte bara det – det gäller ju även EG. De fackligt aktiva i de företag som har verksamhet i Europa borde på ett eller annat sätt få besöka sina fackligt aktiva kamrater, samarbeta med dem och få det bekostat av de svenska företagen. Det är vad vi har begärt, och det vill man inte vara med om. Man vill inte stöta sig med SAF.

Men när man talar om allt det här som har att göra med förtroendemannalagen, medbestämmandeinriktningen, klassarbetet och samarbetet över gränserna kommer man ifrån det faktum att facket medlemmar, trots att facket har sin kris och upplever att nyliberalerna är på offensiven, är oerhört irriterade över sina egna företrädare – om det är med rätt eller orätt vill jag inte uttala mig om. Men jag upplever att mycket av det är med rätta. Den form som förtroendemannalagen fick gjorde att den passade ihop med medbestämmandet som hand i handske. Företagen har sin förhandlingsorganisation, sin expertorganisation, och bestämmer över rörelserna i företagen. Man kallar till information och förhandlingar, och där sitter en motsvarande expertpanel från fackets sida på heltid, och medlemmarna lämnas åt sidan. Förtroendemannalagen kan, fel använd, bli en hämsko för fackföreningen som en kollektiv rörelse. Så har skett på många ställen. Tyvärr har man då skapat ett läge där fackets anseende inte är så gott. Men det borde vara det, och medlemmarna kräver att det är det.

Karl-Erik Persson och jag har påpekat problemet, att förtroendemannalagen är så hårt kopplad till medbestämmandefilosofin. Vi tycker att en huvudregel borde vara att fackliga företrädare – även politiska företrädare – icke borde vara verksamma med fackliga uppgifter på heltid utan ha ett ordentligt arbete i botten; det vore naturligtvis det bästa för fackföreningen.

Med det, herr talman, yrkar jag bifall till samtliga yrkanden från vpk i de nu behandlade ärendena.

KARIN THOMÉ (mp):

Herr talman! En våg av fusioner går genom Europa. Koncernledningarna flyttar utomlands, och beslut tas långt ifrån de anställda som berörs. Men de nya bolagsstrukturerna har gjort det svårare för fackföreningarna att få insyn och kunna påverka.

Miljöpartiet de gröna anser att fackens möjligheter att arbeta över grän-

Prot. 1989/90:12
18 oktober 1989

*Medbestämmande i
arbetslivet, m.m.*

serna måste stärkas. Det är rimligt att transnationella företag skall bekosta fackliga kontakter över gränserna.

I betänkandet avstyrks vår motion i det ärendet med hänvisning till att arbetsmarknadsministrarna i Sverige och Norge kommit överens om att till-sätta en arbetsgrupp. Arbetsgruppen skall undersöka "lämpliga åtgärder, däribland lagstiftning, som kan främja en allmän utveckling av det koncern-fackliga arbetet över gränserna, i första hand mellan Norge och Sverige".

Ja, det är nog bra. Men, som Lars-Ove Hagberg just har sagt, räcker det inte med Norden. Och det är bråttom. Vi talar om transnationella företag i hela världen.

Herr talman! När det gäller betänkande AU3 om förtroendemannalagen yrkar jag bifall till vår egen reservation nr 3, om facklig verksamhet i transna-tionella företag.

Nästa punkt som jag vill ta upp är mindre organisationers rätt att bli repre-senterade i företagens styrelser. I dag får en lokal arbetstagarorganisation utse samtliga arbetstagarrepresentanter i styrelsen, om den företräder mer än 80 % av de kollektivavtalsbundna arbetstagarna. En enda mindre organi-sation kan få en suppleantplats – om den organiserar minst 5 %. Vi i miljö-partiet anser att lagen bör ändras så att flera mindre organisationer får supp-leantplatser i styrelsen.

Herr talman! I betänkandet om styrelserepresentation för privatanställda yrkar jag därför bifall till reservation 4 om minoritetsorganisationer.

Det är också viktigt att stärka de anställdas och även lokalbefolkningens rätt vid försäljning av företag och vid företagsnedläggningar.

Vi föreslår att anställda och lokalbefolkning skall ha förköpsrätt då före-tag försäljs, på samma sätt som kommuner i dag har förköpsrätt vid fastig-hetsförsäljning. Ett företag skall heller inte få vägra att sälja till anställda eller lokalbefolkning för att i stället lägga ner sin verksamhet. Lagstiftningen bör ses över på den här punkten.

Lagstiftningen bör också ändras vad gäller rätten att mot internationell bakgrund vidta sympatiåtgärder. Vi anser att möjligheterna här i Sverige att genomföra internationella solidaritetsaktioner inte skall vara beroende av rättsordningen i andra länder.

Herr talman! I betänkandet om medbestämmande i arbetslivet yrkar jag bifall till reservation 3 om ökat arbetstagarinflytande samt till reservation 16 om internationella solidaritetsaktioner.

I samma betänkande stöder vi ytterligare en reservation. Det gäller reser-vation 4 om s.k. negativ föreningsrätt. På samma sätt som tidigare talare nämnt anser vi att rätten att inte behöva tillhöra en förening borde vara lika självklar som den grundlagsfästa rätten att få tillhöra en förening. Jag yrkar bifall till reservation 4.

† En annan fråga som tas upp i en av reservationerna tycker jag är angelä-gen. Vi är dock inte beredda att nu föreslå lagändring som innebär förbud. Det gäller frågan om blockad av enmansföretag. Vi vädjar här till fackföre-ningar och arbetsgivare att ta sitt ansvar, så att inte lagstiftning behöver till-gripas.

STEN ÖSTLUND (s):

Herr talman! Vi har ju, som flera sagt, brukat behandla dessa frågor varje höst. Det är ett evenemang. Hur det här evenemanget skall betygsättas faller väl inte på oss att avgöra, men det kanske är ett tidens tecken på något sätt att vi nu har slagit ihop fyra betänkanden i debatten. Vi behandlar alltså nu MBL, LAS, styrelserepresentationslagen och förtroendemannalagen i en och samma debatt. Så har vi inte brukat göra tidigare.

Jag kan också hälsa Karin Thomé välkommen till debatten och till detta evenemang.

Jag har en känsla av att de flesta som har deltagit i den här debatten börjar kunna den så grundligt att vi kanske inte är riktigt arvodesberättigade. Den ende som lyckas hålla stilen på sitt sätt är väl egentligen Lars-Ove Hagberg. Han var egentligen ganska fantastisk i dag, och det skall jag be att få återkomma till, herr talman.

När det gäller de olika lagarna anser vi socialdemokrater att MBL utgör grundbulten i den arbetsrättsliga lagstiftningen, och den är också som sådan ställd under fortlöpande debatt såväl i denna kammare som i andra sammanhang, med en utgångspunkt i de skilda värderingar som återspeglas mellan partierna och i de intressen som påverkar debatten i övrigt, främst från parterna på arbetsmarknaden och företagens branschorganisationer.

Spännvidden i kritiken som den utsätts för ligger mellan den uppfattning som här i kammaren främst framförs från borgerligt håll, enkannerligen moderaterna – naturligtvis allra fränast med deras krav på översyn av lagstiftningen med en inriktning som enligt vår mening skulle försvaga de fackliga organisationernas möjligheter att tillvarata medlemmarnas intressen. Det har väl ändå skett en viss förändring. Om man går tillbaka och studerar våra gamla betänkanden finner man i vart fall att moderaterna så småningom har anpassat sina ståndpunkter, så att de åtminstone kan delta i en gemensam borgerlig reservation. Den innehåller krav på utvärdering av lagen.

Spännvidden går därifrån till den kritik som vpk stått för och fortfarande står för. Den innebär att MBL är en klassamarbetslag som därför bör undanröjas. Annan lagstiftning med mer absoluta rättigheter, som enligt deras mening bör införas, skulle innebära något av systemskifte i förhållande till det arbetsrättsliga regelsystem som har utvecklats i vårt land alltsedan fackföreningsrörelsens tillkomst.

Jag lovade ju återkomma till Lars-Ove Hagberg. Han satte ett betyg i dag – jag tycker mig inte ha hört det förut. Han sade att det var de nyliberala krafterna under ledning av SAF som 1976 fyllde medbestämmandelagen med dess innehåll. Det är ett ganska fantastiskt påstående! Det är väl då inte bara denna lag som SAF har fyllt med innehåll under den slemmiga socialdemokratins ledning i det här landet! SAF har väl då fyllt även andra lagar med deras innehåll. Det är i det här landet, där de nyliberala krafterna skulle ha utvecklat lagstiftningen, som Rune Andersson med sitt Trelleborgsföretag vägrar att göra investeringar i framtiden.

Det här hänger ju inte ihop! Inte ens för Lars-Ove Hagberg torde det kunna stämma. Nu har ju visserligen inte medbestämmandelagen eller någon annan av de lagar vi nu diskuterar åberopats i det här sammanhanget,

Prot. 1989/90:12
18 oktober 1989

*Medbestämmande i
arbetslivet, m.m.*

men nog har jag en känsla av att det bör vara ganska svårt att få detta att gå ihop – även för en gammalkommunist.

Med anledning av påståendet att vi anpassar oss till EG och att vi säljer ut vår själ i denna fråga skulle jag vilja ta fram något av gamla klubbmötetakter i debatten och säga: Det var väl ändå en välsignelse för oss att inte kommunisterna på 20-, 30- och 40-talen lyckades ansluta oss till den andra stora ekonomiska sammanslutningen i öster! Det kanske även Lars-Ove Hagberg kan instämma i. Den sammanslutningen står ju i dagens läge inför haveri, såvitt jag begriper.

Vad gäller anpassningen till EG tror jag att svenskt arbetsrättsligt system och svensk arbetsrättslig lagstiftning kommer att kunna spela en betydelsefull roll och påverka även samarbetet med EG. Det är inte säkert att vi skall behöva göra oss av med allt som är vårt. Det kan t.o.m. vara på det sättet att mycket av det som vi har kan komma till nytta även inom EG. Det händer ju också en hel del inom EG just för närvarande på detta område – inte minst i takt med att en viss politisk ledare i England får det allt svårare med sina egna opinionssiffror.

Mellan dessa ståndpunkter – från ytterst borgerligt håll till kommunisterna – förs på detta sätt en diskussion, främst inom fackföreningsrörelsen, men också inom vårt parti, socialdemokraterna.

TCO hade inför sin kongress i år redovisat sina synpunkter med krav på förnyelse av många delar av arbetsrättens område. Detta gäller också medbestämmandelagen.

Inom LO pågår ett omfattande arbete med utvärdering av medbestämmandet såsom det utvecklats efter medbestämmandelagens tillkomst. Det arbetet skall redovisas vid nästa kongress.

Inom vårt parti finns beslut redan fattade om en översyn inte bara av MBL utan av hela arbetsrätten. Det är för oss naturligt att detta skall ske i samarbete med fackföreningsrörelsen och arbetsmarknadens parter i övrigt.

Just nu bedrivs ett omfattande arbete på det näraliggande arbetsmiljörådet under ledning av arbetsmiljökommissionen. Det finns skäl att räkna med att dess arbetsresultat kan komma att behöva beaktas i ett framtida översyns- och lagstiftningsarbete även på MBL-området.

Mot denna bakgrund blir beskedet till dem som nu kräver en översyn av lagen, att det finns goda skäl att avvakta med beslut i den frågan ännu en tid.

Med vad jag nu har anfört har jag också kommenterat reservationerna 1 och 2 i betänkandet om medbestämmandelagen.

I reservation 3 om ökat arbetstagarinflytande, vilken i sig är en nyhet, yrkar miljöpartiets reservanter att de anställda skall ges förköpsrätt till nedläggningshotade företag och att detta skall kunna ske till ett i lag fastställt högsta värde. Det argument som framförs är att arbetsrätten på detta område är klart otillfredsställande.

Utskottet har för sin del utgått ifrån att i de fall som ett löntagarövertagande framstår som en realistisk lösning skall detta seriöst prövas i nedläggningssituationer och vid företagsrekonstruktioner.

Jag vill för min del tillägga att det starkt kan ifrågasättas om det som här förordas av reservanten och motionärerna tillhör den egentliga arbetsrättens område, som ju reglerar förhållanden i arbetet mellan arbetsgivare och ar-

betstagare och inte har att göra med deras eventuella förhållande som ägare resp. presumtiva köpare av företag.

Herr talman! De följande 15 reservationerna till medbestämmandebetänkandet har delvis berörts av Anders Högmark och Elver Jonsson, då de flesta av dem kommer från den borgerliga sidan. Det är olika krav på förändring av lagstiftningen på olika områden, som negativ föreningsrätt, där enligt vår mening sakförhållandena är relativt klara. Det är inte sant, som påstås, att man inte kan få utträde ur en facklig organisation. Jag kan tillhandahålla LO:s normalstadgar till den som behöver få den saken bekräftat, att så gäller. Det är ju också prövat i domstol.

Vidare begär reservanterna en särskild utredning om förhållandet mellan MBL och den offentliga sektorn. De går också till angrepp mot den s.k. 200-kronorsregeln. De vill ha förbud mot blockader av enmansföretag, vilket skulle vara en inskränkning som går längre än vad som gällde före 1928. Moderaterna vill därutöver lagstifta om hur löneavdrag skall få ske för fackföreningsavgifter, vilket enligt vår mening skulle vara att slå in öppna dörrar. Man vill också ha andra ordningar i småföretag.

Med samma argument som tidigare år har vi avstyrkt de här motionerna och reservationerna, och jag vill hänvisa till de vältäckande skrivningar som finns i arbetsmarknadsutskottets betänkande.

De här frågorna har ingående behandlats i utskottets betänkanden år från år och likaså i denna kammare. Vi anser att medbestämmandelagen behövs som ett stöd för löntagarna, för att de genom sina fackliga organisationer skall kunna utöva ett likvärdigt och likaberättigat inflytande oavsett om de arbetar i stora eller små företag, i starka eller svaga branscher. Det gäller också de offentliga arbetsgivarna. Den kritik som riktats mot lagen som byråkratisk och omständlig kan klaras på ett smidigt sätt genom avtal på dess grund. Det är ju faktiskt så att medbestämmandelagen för att fungera bra förutsätter att det tecknas avtal.

Herr talman! Lagen om anställningsskydd ger ju regler som skall gälla mellan arbetsgivare och anställda för anställningsformer, tider och turordningar för uppsägningssituationer, och den ger skydd för oskäligen uppsägningar bland arbetstagare. Parterna kan med lagen som grund träffa överenskommelser om dess tillämpning i viktiga delar.

Fem av reservationerna har lämnats av moderaterna, som sammanfattningsvis vill få till stånd en översyn av lagen i dess helhet och väsentligen lätta på de skyldigheter som åvilar arbetsgivarna. Lagen ger, menar moderaterna, de redan anställda en för stor trygghet, vilket framställs som ett hinder för en fungerande arbetsmarknad. Sammantaget är det inga små ingrepp det handlar om, om moderaterna skulle få sin vilja igenom, det ser man om man studerar reservationerna. Kraven är också väl kända, då de har framförts år från år och debatterats vid otaliga tillfällen här i kammaren. Det har också understrukits här i dag i debatten av Anders Högmark.

Herr talman! Moderaternas förslag och krav är lika dåliga i år som de var i fjol och året före igen. I fjolårets debatt ställde jag frågan till moderaterna, om de verkligen tror på vad de själva påstår. Frågan förtjänar väl att upprepas i år. Tror verkligen moderaterna på att exempelvis industrin skulle få det lättare att rekrytera om de nu anställdas trygghet i anställningen försämras?

Prot. 1989/90:12
18 oktober 1989

*Medbestämmande i
arbetslivet, m.m.*

Tror de verkligen på att exempelvis dagens ungdom, som redan nu tycks vända industrin och vissa andra branscher ryggen, skulle attraheras av industrijobb om moderaternas förslag till försämringar i anställningsskyddet genomfördes?

Problemet i dag på arbetsmarknaden är att det är brist på arbetskraft. Problemet är att få och behålla arbetskraft, inte att bli av med den.

Därmed, herr talman, yrkar jag avslag på moderaternas reservationer till detta betänkande och till den gemensamma borgerliga reservationen om provanställning. Jag har samma inställning till den som till de moderata reservationer jag har berört tidigare.

De återstående reservationerna till detta betänkande har lämnats av vpk. De handlar liksom i fjol om att arbetsgivares rätt att över huvud taget avskeda anställda skall avskaffas, om att deltagande i strejk aldrig får utgöra saklig grund för uppsägning, om obligatorisk rätt för arbetstagare att återfå sitt arbete om en uppsägning eller ett avskedande enligt utslag i arbetsdomstolen inte varit sakligt grundat, och därtill höjning av skadeståndsbeloppen i samma situation, samt om tillämpningen av lagen om anställningsskydd i koncerner.

Det här är frågor som vi har behandlat många gånger. Våra skäl att nu liksom tidigare avslå dessa reservationer är välkända och framgår också av utskottsmajoritetens skrivningar.

Med det anförda yrkar jag avslag på samtliga reservationer till detta betänkande och bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Jag övergår så till styrelserepresentationslagen. Det är tre motioner som föranlett betänkandet.

Moderaternas reservation 1 kan jag inte tolka på annat sätt än att de egentligen vill avskaffa rätten för de anställda till representation – i varje fall till en representation som betyder något. Det är en ståndpunkt som torde ha ett begränsat för att inte säga obefintligt stöd i verkligheten. Det är nog få företag som skulle vilja bli av med den erfarenhet som de anställdas styrelserepresentanter ändå tillfört styrelsearbetet – i vart fall där de deltar som fullvärdiga medlemmar i styrelsen.

Reservation 3 kräver ovillkorligen att den som utses till styrelsen av de fackliga organisationerna skall vara anställd i företaget i fråga. Enligt lagen och enligt vår mening finns det situationer då undantag därifrån måste kunna medges, men det understryks i lagen att det gäller just undantagsfall.

Jag kan i detta fall ge ett exempel från min egen erfarenhet. Götaverken, som så småningom blev Svenska Varv, hade en enhet i Göteborg. 1977 ombildades företaget på det sättet att de olika resultatenheterna sattes på bolag. Reparationsvarvet blev ett bolag, Arendalsvarvet blev ett annat, Motor ett tredje osv. Ett sådant bolag var nuvarande Cityvarvet. De anställda i bolagen, som varit organiserade i Götaverkens verkstadsklubb, beslöt dock att även fortsättningsvis hålla samman i en verkstadsklubb. När styrelseplatserna i de olika bolagen skulle tillsättas, fann klubben det naturligt att åtminstone de största bolagen fick en stabil förankring i klubbstyrelsen.

Klubbordföranden som var anställd i ett annat bolag, Motor, valdes därför till ledamot i Cityvarvets styrelse med en anställd i Citybolaget som suppleant. Med den ordning som föreslås i reservationen om att representant ovill-

korligen skall vara anställd i företaget, skulle detta inte ha varit möjligt. Denna situation torde inte heller vara unik, varför det finns goda skäl att avslå reservationen.

Med det anförda, herr talman, yrkar jag – utan att ha gjort alltför ingående kommentarer – avslag på samtliga reservationer i betänkandet och bifall till utskottets hemställan.

Så till arbetsmarknadsutskottets betänkande 3 om förtroendemannalagen. Vi har tidigare i dag behandlat lagar om rättigheter på olika områden. För att kunna ta till vara dessa rättigheter måste de fackliga representanterna kunna arbeta under rimliga villkor, och det skall förtroendemannalagen reglera. Dessutom behöver de fackliga representanterna utbildning för sina uppdrag, men det regleras i studieledighetslagen, som vi också har behandlat i dag.

Reservation 1 till detta betänkande handlar om tillträdesrätt till arbetsplats för utomstående facklig förtroendemannan. Det är ett krav som har diskuterats länge, och det kan förväntas att förslag kommer att läggas fram under detta riksmöte.

Reservationerna 2 och 3 behandlar frågan om facklig verksamhet i transnationella företag. Det är en fråga som har varit i hetluften under en längre tid och även har behandlats på nordisk nivå. På den nivån var positionerna länge låsta inte minst genom SAF:s och de andra nordiska ländernas arbetsgivarorganisationers hårda motstånd. Mot den bakgrunden har det inom arbetsmarknadsdepartementet övervägts lagstiftningsåtgärder. Samtidigt vet vi, inte minst genom den hearing som vi i utskottet hade med parterna för två år sedan, att det här är en fråga som lämpar sig mindre för lag och mer för avtal.

Nu har det ändå hänt en del på detta område, åtminstone i Sverige, genom en ändrad attityd från SAF. Även om det är svårt att säga vilken reell innebörd det går att lägga i detta, finns det ändå skäl att avvakta den vidare utvecklingen.

Reservanterna i detta betänkande går emellertid längre än så och förordar lagstiftning för all verksamhet som svenska företag bedriver utomlands. Vpk vill också ha samma åliggande för utländska företag som bedriver verksamhet i Sverige. Det är ganska långtgående krav med en övertro på vad vi med svensk lag kan reglera i verksamheter som ligger utanför landets gränser. Det är å andra sidan av betydande intresse att följa vad som sker inom EG på detta område.

I den sista reservationen, som är från vpk, krävs att lagen ändras dithän att fackliga representanter med vissa undantag skall åläggas att till viss del stå kvar i sitt ordinarie arbete. Lars-Ove Hagberg har i sitt anförande också berört den saken. Vidare vill man att arbetsgivarna skall åläggas att tillse att så kan ske.

Förtroendemannalagen ger inte den som valts till ett fackligt uppdrag någon ovillkorlig rätt att ta sig vilka ledigheter som helst. Den förutsätter att parterna på arbetsplatsen skall komma överens om vad som är rimlig tid för fullgörande av den fackliga verksamheten. Det får anses rimligt att de problem som kan ligga bakom vpk:s krav på denna punkt regleras mellan parterna i sådana förhandlingar. Det vore väl ändå att grovt underskatta de

Prot. 1989/90:12
18 oktober 1989

*Medbestämmande i
arbetslivet, m.m.*

fackliga representanternas och för den delen också företagens förmåga att klara av sina egna problem i detta sammanhang.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till hemställan i samtliga fyra betänkanden och avslag på alla reservationer.

LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Jag yrkar naturligtvis bifall till alla vpk-reservationer i de betänkanden som vi nu behandlar.

Vad beträffar medbestämmandelagen sade Sten Östlund som svar på de borgerligas förslag att parterna skulle ha lika stort inflytande. Jag frågar om det är fallet. Gäller det när exempelvis Rune Andersson säger att det inte skall göras några investeringar? Är det lika stort inflytande när han säger att förhandlingarna skall avslutas och våra åtgärder skall genomföras? Dagligen förekommer exempel på detta i arbetslivet. Har verkligen parterna lika stort inflytande, Sten Östlund? Det bör allt krävas litet större ärlighet i den bedömningen. Man får inte bara säga att det är så. Syftet var måhända en gång att det skulle vara så, men så är det inte i verkligheten.

Sten Östlund säger vidare att våra förslag, om de genomförs, innebär ett systemskifte. Det är bara att tänka sig tillbaka till arbetarrörelsens början då fackföreningar bildades för att förstå vad ett systemskifte innebär. Om vi begär en lagstiftning som stärker fackföreningsrörelsens rätt mot arbetsköpare och arbetsgivare, då är det tydligen fråga om ett systemskifte. Det säger i sin tur allt om vilket samhälle Sten Östlund vill ha. Vi vill inte ha en lagstiftning, där arbetsköparna i sista hand, när förhandlingarna är avslutade, enväldigt bestämmer hur det skall bli. Det är ju vad som tyvärr sker i dag. De nyliberala krafterna i SAF har tyvärr bestämt mycket av innehållet i MBL. I alla arbetsorganisationer har man använt sig av en MBL, tryckt fram egna idéer av industripolitiska skäl osv. Det är naturligtvis många fackföreningsrörelser som protesterar mot detta. Så är dagens verklighet.

De nyliberala idéerna har faktiskt även vunnit insteg hos många fackliga företrädare. Kanske har det skett därför att de inte har några egna idéer bakom sig. Målen har försvunnit, och till sist anpassar de sig efter arbetsgivarnas önskan.

Det måste ha varit ett fackföreningsmöte av mycket gammalt datum som Sten Östlund hade varit på med tanke på det svar han gav mig. Det fackföreningsmötet har mycket litet med dagens verklighet att göra.

Så till frågan om det koncernfackliga samarbetet. Vi kräver inte, Sten Östlund, att det skall regleras i andra länder. Men vi kräver att de fackliga representanter som vill ha kontakter i andra länder ges ekonomiska möjligheter att själva ta de kontakter som behövs. Vi kan ju inte gärna lagstifta i andra länder.

Vad så gäller förtroendemannalagen menar vi att inriktningen bör vara att fler fackliga företrädare deltar i arbetet. Det kan kanske, som Sten Östlund säger, lösas lokalt, men vi vill ändå peka på problemet.

ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Sten Östlund undrade om vi borde vara arvodesberättigade med tanke på att det händer så litet. Jag har den synpunkten på hans slutsat-

ser att skälet till att det händer så litet nog är att regeringen har kört fast. I sin minoritetsroll tycks inte regeringen veta åt vilket håll den skall vända sig för att söka stöd. Men framför allt är det inom rörelsen som spänningen har tagit fart.

Jag har själv nämnt den splittring som uppstått i många frågor, t.ex. i den s.k. 200-kronorsfrågan där socialdemokraterna i riksdagen resp. kommunerna har skilda ståndpunkter. En annan fråga gäller den fackliga kompetensen kontra den politiska demokratin där socialdemokratin också är splittrad. Dessutom är man det i fråga om den mycket heta potatisen om en ny arbetsförmedlingslag. Den över 50 år gamla skapelsen har tjänat ut för länge sedan.

Sten Östlund förde i sitt anförande även ideologiska resonemang. I mitt inlägg sade jag att det är rimligt att ha liberala utgångspunkter i sitt reformarbete med en social inriktning. Å ena sidan har man en långtgående facklig kompetens och å andra sidan en hållning, som gör att småföretagare och enskilda arbetstagare kan få sina rättmätiga krav uppfyllda.

Intressant är att jag ännu inte har uppfattat att någon tar sitt partis ideologi som utgångspunkt i debatten. Det gör inte de konservativa och inte kommunisterna, vars ideologi är på väg att rasa ihop. Det gör inte ens de i den offentliga debatten ofta diskreta socialdemokraterna. De har inte återopat socialismen som en god utgångspunkt för ett fortsatt reformarbete på arbetsrättens område.

Sedan talade Sten Östlund om Europasamarbetet, och där tror jag att vi kan nå fram till en större samstämmighet. Å ena sidan behöver Sverige denna nära samverkan, som inte på något sätt står i motsatsförhållande till ett stort utbyte med både Östeuropa och andra delar av världen. Å andra sidan – och det tror jag är viktigt att säga – måste vi hävda Sveriges och Nordens särarter när det gäller arbetsmiljöområdet, jämställdhetsfrågor, kanske också kulturpolitiken och folkbildningen, för att inte tala om drogpolitiken.

Jag tror att här finns områden där Sverige med lika stor rätt som andra europeiska länder skulle kunna hävda en särart. Jag tror faktiskt att svensk tradition och ofta samstämmiga politiska beslut har någonting att tillföra också en sådan gemenskap. Sverige kan inte vara en isolerad ö i världssamfundet. Vi kommer att vara en del av det, och det tror jag är bra.

ANDERS G HÖGMARK (m) replik:

Herr talman! Sten Östlund har det något tvivelaktiga nöjet att utkämpa en form av tvåfrontskrig. Som ärrad kämpe är han väl van att göra det ibland. Visserligen finns det de på vpk-sidan som menar att egentligen är det inte så mycket tvåfrontskrig, därför att de s.k. nyliberala krafterna – vad de nu är för någonting – är att gratulera. Jag vet inte hur jag skall uppfatta den gratulation som Lars-Ove Hagberg gav moderaterna. Att få allt för många sådana gratulationer kan nog vara farligt framöver.

Sedan, Sten Östlund, hela sättet att invända mot oss, nämligen att när vi vill ha en översyn är det att göra angrepp på, att gå till storms mot, är rätt avslöjande, tycker jag. Vad vi önskar är ju, som jag sade i mitt inledningsanförande, att få en översyn av vad som har fungerat bra och mindre bra. Jag tror att man skall ha en sådan öppen inställning.

Prot. 1989/90:12
18 oktober 1989

*Medbestämmande i
arbetslivet, m.m.*

Här finns en uppenbar risk, Sten Östlund, för att nu framföra en hovsam varning, att en del ledamöter både i Sten Östlunds parti och andra, en morgon väcks av ett meddelande i morgonkottet att ett statsråd dagen före tyckt till i samma riktning. På område efter område är det uppenbarligen så att statsråd – åtminstone några av dem – upptäcker att en omprövning är nödvändig. Då kan det ju vara bra att som ledande företrädare för utskottet inom det här sakområdet själv ha den framförhållningen.

Det leder mig till en fråga. Sten Östlund antydde ändå att översynen skulle komma – uppenbarligen är man på glid mot någon form av översyn, trots vad man skriver i utskottsbetänkandet. Finns det någonting som Sten Östlund i dag kan tänka sig är i behov av en översyn, något som fungerar mindre väl?

Jag skall ställa en direkt fråga som gäller avgränsningen mellan den politiska demokratin och personalens inflytande. Tycker Sten Östlund att det är en bra avvägning att var gränsen mellan politisk demokrati och offentliganställd personals inflytande går är en förhandlingsfråga? Är det en riktig uppfattning att två parter sitter och förhandlar om den politiska demokratiens gräns? Det skriver den majoritet i utskottet som Sten Östlund företräder. Är det Sten Östlunds uppfattning att den politiska demokratin är en förhandlingsfråga mellan två jämbördiga parter i det här avseendet?

Men, som sagt: Sten Östlund bör hålla en beredskap, så att inte även han väcks av att ett statsråd, arbetsmarknadsministern, talar om att den och den lagstiftningen är i starkt behov av översyn. Då är det en styrka att kunna ligga ett tuppfjät före.

KARIN THOMÉ (mp) replik:

Herr talman! Jag tackar Sten Östlund för att han hälsade mig välkommen på min första dag här i kammaren.

Sten Östlund påpekar med anledning av vår motion om förköpsrätt för anställda och lokalbefolkning vid försäljning av företag att utskottet utgår ifrån att detta seriöst provas i nedläggningssituationer och vid företagsrekonstruktioner. Det är bra att vi är överens om att det är viktigt. Det är också bra att ha positiva förväntningar, men här räcker det inte, utan vi anser att lagstiftning behövs.

När det gäller facklig verksamhet i transnationella företag är det självklart att svensk lagstiftning inte kan styra vad som händer i andra länder. Men det skall inte hindra oss från att lagstifta om vad som skall gälla i Sverige och därigenom vara ett gott föredöme när det gäller bestämmelser inom det här området.

STEN ÖSTLUND (s) replik:

Herr talman! Jag ägnade en hel del tid åt Lars-Ove Hagberg i mitt huvud-anförande, men jag skall ändå kommentera vad han sade om att vi framställer arbetsgivare och arbetstagare som likaberättigade parter. Ja, visst är de likaberättigade på de områden som lagstiftningen reglerar, framför allt rätten att teckna kollektivavtal. I de frågorna uppträder naturligtvis parterna i kraft av medbestämmandelagen som likaberättigade. Det är ingen tvekan om det.

De har också förhandlingsrättigheter som jämställer dem bättre än om vi

inte hade lagstiftningen, men det är väl alldeles uppenbart för den som har studerat det här att på alla områden kommer parterna inte att kunna bli lika-berättigade. Visst har arbetsgivarna ett övertag på områden där annan lagstiftning gäller – aktiebolagslagstiftningen, lagen om ekonomiska föreningar osv., stiftade av denna kammare. Där läggs ett klart ansvar på företagsledningarna för hur de skall sköta företagen, och det är klart att här finns intressekonflikter som inte är lösta och som gör att vi inte kan säga att facket och företagsledningarna är jämställda på alla områden. Det är de inte, och det vore fel att påstå något annat.

Elver Jonsson tycker att det händer litet, och han frågade mig vad jag anser i fråga om spänningarna i partiet i 200-kronorsfrågan, i fråga om den offentliga sektorn och om arbetsförmedlingslagen.

När det gäller arbetsförmedlingslagen vet jag inte om det finns någon stor debatt inom själva partiet. Allan Larsson, arbetsmarknadsstyrelsens generaldirektör, har skrivit en PM. Enligt vad mig är bekant har han inte gjort det i parternas närvaro en gång så detta får vi väl ta för vad det är. Hans synpunkter är ofta intressanta. Utskottet brukar besöka honom varje år, och det har varit givande. Alla hans idéer har dock inte kommit till utförande, som bekant.

Det finns alltså en promemoria som är ute på remiss, och det får väl provas om det som står där skall påverka kommande lagstiftning. Inte minst de borgenliga är väldigt heta på gröten att få till stånd en ny lagstiftning på det här området, men jag skall för min del säga att på de möten som jag är ute på och bland de människor som jag träffar har jag ännu inte stött på någon som ropat på ny lagstiftning på arbetsförmedlingsverksamhetens område. Det kan väl då ge anledning att hysa lugn på det här området.

Det återstår en halv minut till Anders Högmark, och det vore oförskämt att inte svara även honom. Låt mig säga att anledningen till att vi avvisar de krav på utvärdering som ni ställer är att ni punktvis i de olika reservationerna pekar ut vägen för vad ni anser skall ingå i utvärderingen. Det stämmer inte med vårt sätt att se på saken. Vår linje är klar. Den är fastlagd för min del på partiets kongress 1987. Intill dess att det beslutet ändras gäller det och inte några uttalanden av vare sig det ena eller andra statsrådet.

LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Det var intressant att äntligen få höra Sten Östlund tala klarspråk om jämställdheten mellan parterna i arbetslivet. Det finns stora intressekonflikter, sade han, och han medgav nu det som jag sade tidigare, att kapitalet har övertaget, även genom lagstiftning. Så då är det klart.

Då är frågan om det inte från arbetarrörelsens utgångspunkt vore rimligare att lägga fram förslag om att stärka förhandlingsrätten och informationsrätten, kanske t.o.m. förhandlingsrätten på det viset att kapitalet inte heller får genomföra sina åtgärder när man har strandat en förhandling. Jag kan inte förstå att detta egentligen skulle vara något systemskifte. Det är ett systemskifte på så sätt att det skulle fränta kapitalet en väldig makt. Men detta borde väl inte Sten Östlund, som gammal facklig räv, vara ledsn över. Han borde väl med stor tillfredsställelse välkomna denna möjlighet för det stora medlemskollektivets skull och för dess gemensamma intressen.

Nej, det stora systemskiftet i svensk arbetarrörelse möter vi nu i 90-talsgruppens uttalanden. Denna säger att det nu inte främst handlar om facketts rätt att förhandla eller löntagarens formella position, hans rätt att få information, trygghet i anställningen, hans rätt att få ledigt för studier eller skydd för miljön. Dessa formella rättigheter finns redan. Nu gäller det att fylla dessa med för den enskilde meningsfullt innehåll. De formella rättigheterna finns alltså.

Samtidigt erkänner Sten Östlund att det är en mycket sned intressekonflikt. Nu är frågan, Sten Östlund: Har vi nu en så bra lagstiftning vad gäller facket som kollektiv, som uttryck för alla medlemmar i en fackförening, och har facket nu en så bra position så att vi kan lämna dessa frågor därhän? Kan vi nu i stället sikta på att ge ett meningsfullt innehåll till den enskilde individen? Eller är det nu så med systemskiftet i diskussionen inom arbetarrörelsen att det är den enskilde som fixar sina förhållanden på arbetsplatsen och icke utnyttjar den kollektiva styrkan och den gemenskap som en fackförening utgör, allt i enlighet med en moderat modell. Anders G Högmark, en typisk nyliberal modell? Sten Östlund har en replik kvar för att svara på detta. Men han kanske inte alls delar denna uppfattning, utan han vill kanske så att säga spola 90-talgruppens förslag. Och ingen skulle bli gladare än jag om vi i stället vände på det hela och tog partsförhållandena som utgångspunkt.

ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Mina kritiska ord till Sten Östlund om att det händer mycket litet kvarstår med oförminskad styrka även efter Sten Östlunds replik. Sten Östlund sade med troskyldig blick riktad utöver kammaren att han minsann inte på några möten har stött på några krav på en ändring av den gamla arbetsförmedlingslagen. Denna lag har ändå sedan mycket länge bearbetats. Låt mig säga detta, även om man också kan vara häpen över den hantering som den har utsatts för. Arbetsmarknadsministern sade till mig i en debatt att man väntade på förslag från TCO och LO. Det låter ju ödmjukt och fint, men knappast särskilt handlingskraftigt för en regering som anser sig driva frågor, åtminstone verbalt.

Vidare ondgör sig Sten Östlund över Allan Larssons PM, som skulle vara en invändning mot den promemoria som skulle finnas. Sten Östlund säger att vi inte kan ställa upp på alla idéer som läggs fram av Allan Larsson. Detta är återigen ett exempel på en spänningsspunkt inom den socialdemokratiska rörelsen. Arbetsmarknadsminister Ingela Thalén sade till mig i den debatt jag tidigare nämnde: "En utgångspunkt i översynsarbetet skall givetvis vara att det även fortsättningsvis skall ankomma på arbetsmarknadsverket att ha det samlade ansvaret för förmedlingsverksamheten." Vidare talade hon om en utredning och kartläggning som pågår på bl.a. kontorsservice-området. Regeringen har alltså gett i uppdrag till generaldirektören i arbetsmarknadsverket att även vara med och forma framtidsidéer. Det kan således inte vara helt gripet ur luften eller felaktigt att hänvisa till generaldirektörens tankegångar och till hans PM.

Jag fick 1987 ett löfte från regeringen om att det snart skulle komma förslag om en ny arbetsförmedlingslag. Därför skulle jag nu vilja ställa en kon-

kret fråga till Sten Östlund: När kommer denna lagstiftning att föreläggas riksdagen? Kan Sten Östlund ge oss det beskedet, eller måste jag – eftersom det ofta kommer skilda svar – också denna gång fråga regeringen?

Prot. 1989/90:12
18 oktober 1989

*Medbestämmande i
arbetslivet, m.m.*

ANDERS G HÖGMARK (m) replik:

Herr talman! Här har en ganska intressant diskussion inletts om huruvida utskottsmajoriteten företräder den socialdemokratiska uppfattningen, eller om det är statsråden som gör det.

Sten Östlund anser inte att en översyn är nödvändig, eftersom moderata samlingspartiet har vissa uppfattningar om framtiden. Dessa uppfattningar överensstämmer inte med socialdemokraternas; så långt kan vi nog vara överens. Men eftersom vi i moderata samlingspartiet har en annan uppfattning än socialdemokraterna om framtiden och arbetsrätten är alltså inte en översyn befogad. Detta var kontentan av Sten Östlunds resonemang. I avvaktan på ett nytt kongressbeslut är det helt ointressant vad statsråden tycker och tänker, åtminstone vad de uttalar. Det är ordagrant Sten Östlunds uppfattning. Tills vidare gäller kongressbeslut och inte vad enskilda statsråd uttalar.

Det är i och för sig intressant, men det kanske reducerar intresset för frågestunderna framöver. Vad statsråden tycker i frågestunder, vad olika företrädare för partiet säger vid olika konferenser – nu senast vad Kjell-Olof Feldt tyckte om barnomsorgen – är inte intressant. Det pågår uppenbarligen ett livligt meningsutbyte inom socialdemokratin, och framförhållningen från Sten Östlunds sida lyser med sin frånvaro. Fram till dess att kongressen har sagt något annat tycker alltså socialdemokraterna – inkl. Sten Östlund och självfallet även de statsråd som till äventyrs vågar ha en egen uppfattning – att detta med politisk demokrati inom den offentliga sektorn är en förhandlingsfråga. Med tanke på vad jag har hört socialdemokrater ganska behörigt uttala på många, många olika ställen är detta en nyhet. Sten Östlund och utskottsmajoriteten har alltså den uppfattningen att den politiska demokratin inom den offentliga förvaltningen är en förhandlingsfråga, om vilken man kan avtala åt det ena eller andra hållet. Eftersom han avvisar tanken på en översyn gäller detta tills nästa kongress har beslutat någonting annat. Jag utgår från att majoriteten tycker som kongressen har sagt och inte bara hör på vad något enskilt statsråd har sagt, för dem skall vi ju inte lyssna på framöver.

STEN ÖSTLUND (s) replik:

Herr talman! Jag vet inte om jag skall ta Anders G Högmars riktigt på allvar, eller om han driver med mig. Jag har ju sagt: Partiet har fattat ett beslut om att vi skall se över arbetsrätten, inkl. medbestämmandelagen. Det beslutet gäller. Om sedan ett statsråd i dagens läge skulle gå ut och säga någonting annat, så skulle det väl vara att vi *inte* skall göra någon översyn av arbetsrätten framöver. Jag tror att detta är en hypotetisk fråga; det kommer nog aldrig att bli fallet. Däremot dröjer vi med att genomföra kongressbeslutet eftersom det händer saker inom fackliga organisationer, genom arbetsmiljökommissionens arbete och på annat sätt. Jag har i detta sammanhang inte gjort något uttalande om statsrådets ord ställt mot kongressbeslutet än

vad jag har sagt i fråga om arbetsrätten, och där är väl frågorna ganska klara. De andra områdena får andra uttala sig om.

Elver Jonsson tar upp arbetsförmedlingslagen och vad som har hänt på det området. Han tycker att någonting snabbt bör ske där. Jag skall inte lägga mig i den debatt han har haft med statsrådet. Det har pågått en diskussion, och jag har deklarerat vad jag anser i det sammanhanget. Jag skulle ändå vilja ställa en fråga som även Anders G Högmark bör begrunda. Ni får väl inte använda fler repliker; det är synd att vi har så kort tid på oss. Jag skulle velat ha sex minuter i stället för tre; då hade jag kunnat ställa den frågan i min förra replik. Min fråga till Elver Jonsson och Anders G Högmark är alltså: Delar ni Allan Larssons uppfattning att det är facken som skall ha rätt att bestämma om man skall få hyra in arbetskraft eller inte? Detta är ju egentligen vad Allan Larsson föreslår. Vi håller på att studera det hela. Men vi hyser vissa betänkligheter. Jag skulle tro att detta tilltalar Lars-Ove Hagberg, som anser att man på olika områden bör ge facket större inflytande. Jag är dock inte i det fallet bekymrad över 90-talsgruppens rapport och skrivelser på detta område.

Mot bakgrund av vårt partikongressbeslut, som ju har berörts, kan man ifrågasätta om det är helt riktigt att skriva att lagstiftningen finns. Det gör den i och för sig. Genom kongressbeslutet har vi inte tänkt att radera den arbetsrättsliga lagstiftningen, utan vi vill göra den till ett bättre instrument för arbetstagarna. Det är alltså vår avsikt. Men det är ju de enskilda människorna som måste kunna utnyttja möjligheterna för framtiden på ett kanske annat sätt än vad som var möjligt i de företag som Lars-Ove Hagberg och jag har arbetat i. Vi var bundna av bestämda skiftarbetstider och annat. Det växer fram en helt annan industri i dag med helt andra möjligheter för de enskilda människorna, och då skall ju inte facket stå i vägen.

Tredje vice talmannen anmälde att Elver Jonsson och Anders G Högmark anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

ERIK HOLMKVIST (m):

Herr talman! Min uppgift är att något kommentera betänkandena 5 och 3. Uppfattningarna är kända sedan tidigare, men förhoppningsvis kommer nya människor att läsa aktstyckena från kammardebatterna.

Lagen om anställningstrygghet är ett alltför trubbigt instrument i dagens näringsliv. Den cementerar trygghet för dem som är innanför och förstärker svårigheterna för alla dem som står utanför, i synnerhet för unga som skall in på arbetsmarknaden. LAS innebär hinder vid nyanställning för framför allt småföretagen. För dessa innebär LAS en risk att anställa någon som inte passar in i mönstret i det lilla företags specifika miljö. Varje anställd betyder mycket på en liten arbetsplats, medan en enda anställd inte har någon avgörande betydelse på en stor arbetsplats. En redan anställd är i dag obenägen att flytta till en ny arbetsplats, eftersom platsen då går förlorad i en eventuellt förekommande turordning. Detta är en liten beskrivning av vissa av de avarter som faktiskt finns i den nuvarande lagstiftningen.

Inläsnings effekterna är betydande och måste enligt vår mening ses över.

Vi har därför yrkat på en genomgripande analys, som skall sikta på att näringslivets funktionsmöjligheter ökar samtidigt som de anställda ges garantier som förbättrar valmöjligheterna.

LAS är ofta så svår att tolka att det för den uppgiften krävs juridisk kompetens. Vi menar att det borde bli en förenkling.

Vi vill även se över det s.k. arbetstagarbegreppet. Vi saknar i dag entydiga regler vid tolkningen. Vem är i dag anställd och vem är företagare? Det borde inte vara någon svårighet att göra en sådan avvägning, vilket faktiskt är fallet i dag. Eftersom arbetstagarbegreppets uttolkning har så vittgående betydelse, vill vi att begreppet utreds särskilt. En samordning bör ske mellan LAS, den skatterättsliga och den försäkringsrättsliga lagstiftningen.

Vi begär även en ändring i lagens undantagskrets. Avgränsningen är för snäv. Det bör tas större hänsyn till anställda med specialistfunktioner och ökat ansvar. Fler bör alltså ges ett begränsat skydd.

I reservation 2 pekar vi på nödvändigheten av att anställning vid arbetsanshopning ges en ändrad lydelse. Bestämmelsen om en tvåårig ram bör utgå. Denna ändring skulle göra det möjligt att effektivare utnyttja de nuvarande anställningsformerna.

I reservation 3 angående provanställningens längd framhåller vi att det finns grupper som behöver en längre provanställning för att kunna komma i fråga för en anställning. Dit hör exempelvis svaga grupper som arbetssökande, invandrare och inte minst ungdomar. Dessa behöver en längre tids provanställning för att upparbeta den kompetens som skulle ge dem ökad rättvisa vid bedömningen när det gäller ett nytt arbete.

I vår reservation 4 om begreppet saklig grund uttalar vi att det till grund för uppsägning skall ligga en mer nyanserad avvägning av såväl arbetsgivar- som arbetstagarintressen i botten än vad som hittills har varit fallet. Arbetsresultat och atmosfär på arbetsplatsen får inte äventyras. Arbetsplatsens storlek, verksamhetens art och tjänsteställning m.m. måste vägas in vid bedömningen.

I reservation 6 om permitteringslönereglerna skriver vi att vi vill ha en ändring av reglerna som undanröjer de negativa effekter som har kunnat konstateras efter lagens genomförande. Detta gäller framför allt byggbranschen och i synnerhet de mindre företagen. Ännu en gång kan vi konstatera att svensk lagstiftning i alltför hög grad är en lagstiftning för de stora företagen, medan de mindre företagen ofta kommer i kläm. Byggföretag med väderkänslig verksamhet har råkat i svårigheter. Alternativ sysselsättning föreligger i allmänhet icke i dessa mindre företag.

Reservation 7 om turordningsreglerna innehåller ett krav på att turordningsreglerna ändras så, att arbetsgivaren ges möjligheter att vid ändringar av verksamheten dels behålla arbetstagare med särskilt yrkeskunnande eller annan kompetens, dels upprätta särskild turordning. Det skall inte behövas en konkurs med en påföljande rekonstruktion för att rädda ett företag som råkar i svårigheter på grund av de nuvarande turordningsreglerna.

I ett särskilt yttrande i betänkandet tar vi upp de arbetsrättsliga skadestånden. Vi anser att dessa skadestånd måste mer än nu ge uttryck för en balanserad syn på arbetsgivar- och arbetstagarparternas ansvar. Detta tar vi upp i MBL-betänkandet som behandlades tidigare i dag.

I betänkande nr 3 har vi ett särskilt yttrande. Där erinrar vi om att 1970-talets arbetsrättsliga lagar huvudsakligen har varit inriktade på att öka de anställdas inflytande och trygghet i anställningen. Dessa allmänt accepterade syften har i viss utsträckning uppnåtts. Men lagstiftningen har också haft andra, mindre uttalade syften än de tidigare nämnda, nämligen att stärka de fackliga organisationernas politiska och ekonomiska inflytande. På grund av lagstiftningen har vissa fackliga organisationers krav på långtgående inflytande inom näringslivet tillgodosetts utan att organisationerna har behövt ta det därmed följande ansvaret. Dessutom har organisationerna successivt blivit en del av den politiska maktapparaten som en följd av att de har representanter i offentliga organ och utredningar och därtill betraktas som tunga remissinstanser. Detta behöver enligt vår åsikt utredas och studeras alldeles särskilt.

Herr talman! Med det sagda yrkar jag bifall till de moderata reservationerna i betänkandena 5 och 3.

KARL-ERIK PERSSON (vpk):

Herr talman! Eftersom vi har behandlat de arbetsrättsliga frågorna så grundligt, skall jag inte beröra de nu debatterade betänkandena så noga. Men jag skulle till Sten Östlund vilja ställa några frågor, som jag inte tycker har blivit besvarade eller diskuterade utifrån våra utgångspunkter.

Det gäller framför allt styrelserepresentationen. Är det inte nu dags att se över styrelserepresentationslagen, så att fackföreningsrörelsen får någonting att säga till om? För närvarande får fackrepresentanterna sitta med som gisslan och ta ansvar utan att kunna påverka besluten. Det gäller framför allt nedläggningar, omstruktureringar, investeringar utomlands och på vilket sätt styrelserepresentationen skall kunna stärka fackföreningsrörelsen. Jag skulle vilja ha några exempel på att dagens styrelserepresentation har haft någon som helst betydelse.

I dag sitter man med vid köttgrytorna, utan att få vara med och dela innehållet. Att man har funktionärer som sitter med utan något som helst inflytande skapar misstroende bland de arbetande och bland de fackliga medlemmarna. Det stärker inte fackföreningsrörelsen. Om man utnyttjar styrelserepresentationen så att man får något att säga till om skulle det öka fackföreningsrörelsens styrka. Utifrån de synpunkterna tycker vi att man skall stärka styrelserepresentationen, i stället för som det är i dag att man bara får sitta med.

Lagen om anställningsskydd behandlas i AU5. När det gäller bolagisering har vi bl.a. tagit upp de problem som har med turordningsreglerna att göra. Utskottet skriver som svar att det utgår från att problem av detta slag uppmärksammas i den fortlöpande översynen av arbetsrätten i regeringens kansli. Är inte det ett mycket tunt svar på en så stor och viktig fråga? Det finns problem med bolagiseringen i dag.

I reservation nr 10 tar vi upp skadeståndsbeloppens storlek, och vi begär en kraftig höjning av dem. I dag köper sig arbetsgivaren fri från besvärlig arbetskraft. Det kan inte vara riktigt. Enda sättet att komma till rätta med det är att höja skadeståndsbeloppen.

Jag vill även beröra betänkande AU6 om medbestämmande i arbetslivet.

Lars Ove Hagberg tog på ett ganska bra sätt upp frågan om 90-talsgruppen. Döm om min förvåning när jag i reservation nr 1 läser att den samlade borgerliga opinionen där säger följande: "I vad gäller de enskilda arbetstagarna bör översynsarbetet syfta till att stärka deras rätt och öka deras inflytande på den egna arbetsplatsen." 90-talsgruppen skriver å sin sida att de formella rättigheterna redan finns och att det nu gäller att fylla dem med meningsfullt innehåll för den enskilde.

Frågan är nu vem som har plankat av vem. Har den samlade borgerliga reservationen plankat av 90-talsgruppen, eller har 90-talsgruppen plankat av den borgerliga reservationen? Innebörden i de båda skrivningarna är exakt densamma. Det förvånar mig mycket. Det skulle vara roligt att få ett svar på detta. Som Lars-Ove Hagberg sade till Anders G Högmark måste man vara mycket glad när man får ett positivt svar från den socialdemokratiska 90-talsgruppen om den framtida fackföreningsrörelsen. Det skulle vara mycket roligt att veta vad man från fackföreningsrörelsen skulle säga om man fick läsa vad som skrivs i den borgerliga reservationen och av 90-talsgruppen.

STEN ÖSTLUND (s) replik:

Herr talman! Karl-Erik Persson tar upp många frågor, men jag skall inte gå in i en ny debatt. När det gäller 90-talsgruppen vill jag bara säga att Karl-Erik Persson nog inte behöver vara så bekymrad över att ord som används av de borgerliga partierna i ett sammanhang också kan användas av socialdemokraterna i ett annat sammanhang. Man måste nämligen se mot vilken bakgrund som socialdemokraterna resp. de borgerliga partierna säger detta.

Man finner då att socialdemokraterna inte vill försvaga den arbetsrättsliga lagstiftningen, vilket vi upplever att de borgerliga partierna vill göra. Socialdemokraterna vill gå längre på den linjen och exempelvis utarbeta nya regler som arbetsmiljökommissionen kan tänkas komma med. De borgerliga har många förslag redovisade i sina reservationer, som enligt vår uppfattning skulle innebära en försvagning. Karl-Erik Persson skall alltså läsa dessa båda skrivelser mot helt skilda bakgrunder. Orden får då en annan innebörd.

KARL-ERIK PERSSON (vpk) replik:

Herr talman! Det är ungefär som när man säger att en fågel är en fågel, oavsett hur den ser ut. Det här är en lek med ord. De borgerliga partierna skriver samma sak som 90-talsgruppen. Det kan man inte komma ifrån. Sten Östlund försöker tydligen trola med ord.

Jag förstår att Sten Östlund tycker att det är besvärande att samma formulering som 90-talsgruppen använt hamnar i en borgerlig reservation. Jag hoppas verkligen att Sten Östlund har rätt i det han säger om att den svenska fackföreningsrörelsen och 90-talsgruppen vill något annat. I så fall borde man ta bort sådana formuleringar, där man hela tiden skall tänka på den enskilde. Skall man lämna kollektivet? Kollektivet har hittills varit styrkan i fackföreningsrörelsen. Den har stärkt lagstiftningen och genom fackliga krav har vi fått mera inflytande. Det verkar som om man nu skall kasta bort den delen.

Jag hoppas att Sten Östlund har rätt, men jag betvivlar det. När man får

läsa sådant här blir man faktiskt litet rädd. Vart håller den svenska fackföreningsrörelsen på att ta vägen?

STEN ÖSTLUND (s) replik:

Herr talman! Nu får debattörerna från vpk snart ta och bestämma sig. Ena stunden säger man i debatten att den arbetsrättsliga lagstiftningen är ett klassamarbete och något som arbetsgivarna och SAF har bestämt innehållet i, exempelvis när det gäller medbestämmandelagen från 1976. I nästa stund säger Karl-Erik Persson att vi har kämpat för att få den här lagstiftningen, att vi har arbetat kollektivt för detta och att man nu är på väg att sälja ut den. Ni får göra upp sinsemellan. Karl-Erik Persson och Lars-Ove Hagberg, om hur ni skall ha det, innan vi driver debatten vidare.

KARL-ERIK PERSSON (vpk) replik:

Herr talman! Det är en gammal debatteknik, Sten Östlund. Lars-Ove Hagberg och jag har inga skilda uppfattningar när det gäller den del av lagstiftningen som vi i dag debatterar. Jag har inte sagt något som strider emot vad Lars-Ove Hagberg har sagt.

Det har varit en kamp för att nå dit vi har nått i dag. Att man sedan från socialdemokratiskt håll i det här huset inte har haft förmågan att gå längre än man har gjort är en annan sak. Det är detta det egentligen handlar om. Finns det en förmåga att gå vidare att stärka de befintliga lagarna, eller är det upp till den enskilde att ta över kampen och föra den med vassa armbågar?

TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

KRISTER SKÅNBERG (mp):

Herr talman! EG-anpassningen har tagits upp även i denna debatt, med all rätt, eftersom den kommer att påverka utrymmet för den fackliga verksamheten och dess inflytande. EG-anpassningen kommer att påverka medbestämmandet i arbetslivet och tyvärr även till slut anställningstryggheten.

Vi är inte kritiska till att det har hänt så litet på detta område, utan till att det har hänt så mycket. Det är kanske inte så lätt att få någon uppfattning om hur mycket som har hänt, eftersom överläggningarna sker bakom stängda dörrar mellan regeringsrepresentanter och ledare för en del stora företag. Representanter för fackföreningarna är visserligen med, men de resonemang som förs kommer inte ut till allmänheten och inte heller till alla politiker.

Jag uppfattade inte hur mycket ni är beredda att sälja ut när det gäller arbetsrättsfrågorna, Sten Östlund. Jag förstod bara att ni inte är beredda att sälja ut allt. Frågan är hur mycket ni är beredda att sälja ut när det gäller frågor som berör arbetsmarknad, arbetsliv, trygghet på arbetsmarknaden och arbetsrätt.

Varför tror arbetarrörelsen, fackföreningsrörelsen, att de stora svenska företagen, Arbetsgivareföreningen och Industriförbundet, är så angelägna, att man här har mera bråttom med anpassningen och kanske har nått längre

än man har gjort inom EG? De stora företagen har ju redan flyttat ut och säkrat plats och deltagande i den kommande gemensamma inre marknaden i EG. Det kan väl inte vara så att de stora företagen vill ha in EG-reglerna på den svenska arbetsmarknaden? Då skulle ju den svenska modellen på detta område kunna sopas åt sidan och lämna plats för en ännu större storskalighet, som den som råder inom EG. Då skulle det bli ännu större genomslagskraft för de stora företagsägarna och deras beslut och ännu mindre för att i demokratiska former, t.ex. här i Sveriges riksdag, fatta beslut på de områden som har debatterats här i dag. Det skulle vara spännande, herr talman, att få reda på litet mera om hur mycket man inom socialdemokratien tror att man kan behålla av arbetsrättsfrågorna och inflytandemöjligheterna. Jag tycker att detta ytterligare aktualiserar vad miljöpartiet har tagit upp när det gäller medbestämmandet.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU6

Mom. 1 (övergripande utredningar av arbetsrätten)

Utskottets hemställan bifölls med 173 röster mot 121 för reservation 1 av Elver Jonsson m.fl.

Mom. 2 (ökat arbetstagarinflytande)

Först biträdades reservation 2 av Karl-Erik Persson – som ställdes mot reservation 3 av Anna Horn av Rantzien – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 270 röster mot 20 för reservation 2 av Karl-Erik Persson. 6 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 4 (negativ föreningsrätt)

Utskottets hemställan bifölls med 159 röster mot 137 för reservation 4 av Elver Jonsson m.fl.

Mom. 5 (löneavdrag för fackföreningsavgifter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Sonja Rembo m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (MBL och den offentliga sektorn)

Utskottets hemställan bifölls med 174 röster mot 122 för reservation 6 av Elver Jonsson m.fl.

Mom. 7 (förhandlingar och information i mindre företag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Sonja Rembo m.fl. – bifölls med acklamation.

Prot. 1989/90:12
18 oktober 1989

*Medbestämmande i
arbetslivet, m.m.*

Mom. 8 (chefstillsättningar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Sonja Rembo m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (facklig vetorätt vid entreprenader)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Elver Jonsson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (begränsningar i rätten till stridsåtgärder)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 10 av Sonja Rembo m.fl., *dels* reservation 11 av Karl-Erik Persson – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (200-kronorsregeln m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 12 av Elver Jonsson m.fl., *dels* reservation 13 av Karl-Erik Persson – bifölls med acklamation.

Mom. 14 (internationella solidaritetsaktioner)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 16 av Anna Horn af Rantzien och Karl-Erik Persson – bifölls med acklamation.

Mom. 15 (förbud mot blockad av enmansföretag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 17 av Elver Jonsson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (blockadrätten i övrigt)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 18 av Sonja Rembo m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 17 (arbetsrättsliga skadestånd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 19 av Elver Jonsson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 18 (facklig och politisk verksamhet på arbetsplatserna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 20 av Karl-Erik Persson – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 1 (översynskrav m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 238 röster mot 54 för reservation 1 av Sonja Rembo m.fl.

Gullan Lindblad (m) anmälde att hon avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.

*Medbestämmande i
arbetslivet, m.m.*

Mom. 2 (arbetstoppar)

Utskottet hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Sonja Rembo m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (provanställningens längd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Elver Jonsson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 5 (innehörden av begreppet saklig grund m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 4 av Sonja Rembo m.fl., *dels* reservation 5 av Karl-Erik Persson – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (permitteringslönereglerna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Sonja Rembo m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (turordningsreglerna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Sonja Rembo m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom 8 (koncerner)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Karl-Erik Persson – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (rätt till återgång i arbetet efter domstolsutslag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Karl-Erik Persson – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (höjning av det särskilda skadeståndet)

Utskottets hemställan bifölls med 275 röster mot 21 för reservation 10 av Karl-Erik Persson.

Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU4

Mom. 1 (lagens allmänna inriktning)

Utskottets hemställan bifölls med 223 röster mot 55 för reservation 1 av Sonja Rembo m.fl. 18 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (facklig representativitet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Elver Jonsson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (val av arbetstagarrepresentanter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Elver Jonsson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (minoritetsorganisationer)

Utskottets hemställan bifölls med 188 röster mot 87 för reservation 4 av Elver Jonsson m.fl. 21 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 5 (beredningsorgan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Sonja Rembo m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (verksamhetens mål och inriktning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Elver Jonsson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (skadestånd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 7 av Sonja Rembo m.fl., *dels* reservation 8 av Elver Jonsson – bifölls med acklamation.

Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU3

Mom. 1 (tillträdesrätt för utomstående förtroendeman)

Utskottets hemställan bifölls med 275 röster mot 21 för reservation 1 av Karl-Erik Persson.

Mom. 2 (facklig verksamhet i transnationella företag)

Först biträdades reservation 2 av Karl-Erik Persson med 22 röster mot 20 för reservation 3 av Anna Horn af Rantzien. 253 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 268 röster mot 22 för reservation 2 av Karl-Erik Persson. 5 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 (facklig förtroendeman och ordinarie arbete)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Karl-Erik Persson – bifölls med acklamation.

Beträffande de på föredragningslistan närmast upptagna ärendena, konstitutionsutskottets betänkande KU7 samt lagutskottets betänkanden LU2 och LU1, beslöt kammaren på förslag av tredje vice talmannen medge att de fick företas till avgörande i ett sammanhang sedan debatten i samtliga dessa ärenden avslutats.

*Negativ förenings-
rätt samt kollektiv-
anslutning m.m.*

Andre vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar.

9 § Negativ föreningsrätt samt kollektivanslutning m.m.

Föredrogs
konstitutionsutskottets betänkande
1989/90:KU7 Negativ föreningsrätt samt kollektivanslutning m.m.

HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Riksdagen har vid upprepade tillfällen uttalat att kollektivanslutning, dvs. tvångsanslutning av medlemmar till ett politiskt parti, står i strid mot demokratin och den enskildes rätt att själv bestämma över sin egen partitillhörighet. Dessa uttalanden har emellertid socialdemokraterna och den LO-anslutna fackföreningsrörelsen totalt nonchalerat och låtit denna ovärdiga behandling av enskilda människor fortgå som om ingenting hänt. Visserligen har den socialdemokratiska partikongressen 1987 beslutat att kollektivanslutningen skall upphöra med utgången av 1990, men alltså pågår således denna icke-demokratiska hantering, och dessutom är det enbart kollektivanslutningen i dess nuvarande form som beslutet gäller.

Socialdemokraterna behöver alltså ha fyra år på sig för att kunna klara av något så elementärt enkelt som att tillämpa, att det uteslutande är den enskilde själv som skall bestämma om hon/han vill tillhöra ett politiskt parti eller inte. Den åtgärden borde rimligen kunna ske på nolltid, men så icke för socialdemokraterna. För dem gäller att så länge som möjligt suga på karamellen och tillskansa sig pengar från människor med annan politisk uppfattning för att sedan använda dessa pengar i politisk verksamhet mot bl.a. just dessa människor. Hur kan man bara försvara något sådant?

Vänsterpartiet kommunisterna fortsätter att spela sin föga heroiska roll. Man påstår sig vara emot kollektivanslutningen, men påståendet visar sig som vanligt vara en munnens tomma bekännelse när det verkligen kommer till skott. Under en krystad förklaring om att en lagstiftning, som uteslutande gäller förbud mot kollektivanslutning och ingenting annat, skulle inkräkta på organisations- och föreningsrätten röstar man för det man säger sig vara emot. Det kommunistiska kravet på rättfärdighet är belysande.

Socialdemokraterna kan givetvis inte överge kollektivanslutningen i dess nuvarande form utan att ersätta den med något annat. Således skall organisationsanslutning i stället införas. Fackliga organisationer skall anslutas till partiet, och avgiften skall baseras på det fulla antalet medlemmar, dvs. också på dem som inte är socialdemokrater. Därtill skall medlemsavgiften för indi-

viduellt medlemskap helt eller delvis kunna betalas av den fackliga organisationen, vilket milt sagt är uppseendeväckande.

Uppenbart är den nya formen för kollektivanslutning lika reaktionär som den nuvarande. Erfarenheten visar att det bara finns en möjlighet att trygga demokrati och rättvisa på det här området, och det är genom en lagstiftning som skyddar den enskilde mot tvångsåtgärder av förekommande slag. Riksdagen har i dag möjlighet att fatta beslut härom. Det återstår att se om kommunisterna har kurage och rättskänsla nog att medverka i ett sådant beslut.

Herr talman! Rätten att slippa tillhöra en förening borde också vara en självklarhet för alla. Så är det emellertid inte i dagens Sverige. Fackliga organisationer anser sig ha rätt att genom åtgärder av skilda slag tvinga in arbetstagare som medlemmar. Genom organisationsklausuler kan man med avtal förhindra en icke ansluten arbetstagare från att få en anställning. Svartlistning och mobbning är andra medel.

Rätten att fritt ansluta sig till och tillhöra en förening finns inskriven i grundlagen och medbestämmandelagen. Så borde också vara fallet med såväl rätten att stå utanför som att kunna utträda ur en förening. Ej heller det sistnämnda är emellertid en självklarhet i Sverige. Det är inte ovanligt att fackliga organisationer söker hindra eller försvåra för en medlem som önskar utträda. De söker också försvåra för en arbetsgivare att anställa någon som ej är fackligt ansluten.

Dylika fasoner hör givetvis inte hemma i ett rättssamhälle. Den enskildes frihet och rätt att själv avgöra om medlemskap eller inte måste vara okränkbar. Enda sättet att garantera detta är, vilket erfarenheten åter visar, att grundlagsfästa den negativa föreningsrätten.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till de två reservationer som har fogats till KU:s betänkande nr 7.

Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Det blir naturligtvis gärna så att vi upprepar oss. Denna fråga har återkommit år efter år. Ställningstagandena och reservationerna grundar sig i stor utsträckning på gemensamma motioner över partigränserna. Jag skall för den skull inte upprepa allt vad Hans Nyhage har tagit upp.

Dessa frågor är dock ett bevis på att det lönar sig, även om det kan vara trögt, att återkomma i den svenska riksdagen. Det är utan tvivel så att de initiativ som tagits här i riksdagen har drivit socialdemokraterna framåt i denna fråga. Man har tvingats att ta avstånd från åtminstone den direkta kollektivanslutningen av enskilda individer.

I grunden är det naturligtvis två skilda synsätt som har kommit till uttryck i ställningstagandena och debatterna i de frågor som nu är aktuella. Det ena synsättet grundar sig på uppfattningen att kollektivet skall ta hand om de enskilda, att det är viktigt att slå vakt om kollektivets rätt. Det andra synsättet grundar sig på uppfattningen att det är den enskilda människans rätt som skall sättas i förgrunden och som skall skyddas när så behövs gentemot kollektivet. Utflödet av, skulle jag vilja säga, den grundläggande demokratiska teorin måste i de båda fall som vi här behandlar bli att den enskilde själv skall få bestämma – dvs. att den enskilde själv skall få bestämma vilket parti

vederbörande vill tillhöra. Den enskilde skall få bestämma vilken organisation han eller hon skall vara med i och hur länge. Det är en ganska självklar konsekvens av en grundläggande demokratisk-politisk filosofi.

När det gäller kollektivanslutningen har socialdemokraterna inte beslutat att avskaffa denna rakt upp och ned, som man hoppats på, utan de har funnit på alla möjliga konstigheter. Jag tänker då på detta med att man skall kunna ansluta organisationer i stället för enskilda för att på det viset kunna behålla greppet även om sådana som inte vill vara med i det socialdemokratiska partiet. Detta visar hur hårt motståndet är hos socialdemokraterna när det gäller att lyfta fram den enskilda individen.

Från mitt partis sida lade vi för flera år sedan fram ett förslag till lag på den här punkten. Det lagförslaget har vi fortfarande med. Det är det lagförslaget som fyra partier ställer sig bakom i den gemensamma reservationen. Jag yrkar bifall till denna reservation.

Jag kan dock inte undgå att liksom Hans Nyhage beröra vpk:s roll här. Vpk:s förhållningssätt var ju under de tidigare attackerna mot den individuella kollektivanslutningen mycket vacklande. Det har alltså varit litet hit och dit. Nu skriver Bo Hammar i sitt särskilda yttrande att han är emot organisationsanslutning. Men han har ändå inte kunnat ansluta sig till reservationen. Jag skulle därför gärna vilja fråga vpk:s företrädare: Varför? Ni kan väl ändå inte mena allvar med det ni säger i slutmeningen, nämligen att en lagstiftning skulle kunna leda till ingrepp i det fria föreningslivet. Så är det ju inte. I stället förhåller det sig precis tvärtom. Därför väntar jag på en förklaring från vpk:s företrädare i denna debatt.

Det är självklart att man skall få bestämma vilket parti man vill vara med i. Men lika självklart måste det vara att man utan att behöva drabbas av alla möjliga repressalier skall kunna lämna den organisation som man tidigare frivilligt gått med i.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de båda reservationerna i detta betänkande.

LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Eftersom vpk tydligen har en nyckelroll i det här spelet, att döma av borgerlighetens uttalanden, har jag tvingats begära replik med anledning av vad tredje vice talmannen sade. Svaret blir detsamma till moderaterna. När det gäller den individuella kollektivanslutningen, som det heter, är det fullständigt klart var vi står. Vi har sagt att skulle den återupprepas i en eller annan form, kommer vi att medverka till någon form av lagstiftning. Nu har det socialdemokratiska partiet sagt att denna anslutningsform skall avvecklas. Alltså litar vi på socialdemokraterna. Vi vill inte ha onödiga lagar eller onödigt krångel, utan vi ser verkligheten sådan den är.

Vad gäller organisationsanslutningen måste det väl ändå finnas någon rättskänsla för vårt Folkrorelsesverige och för vårt organisationsliv. Är det så, herr tredje vice talman, att statsapparaten skall bestämma vilka våra organisationer skall samarbeta med eller vad de skall vara medlemmar av? Är det så att statsapparaten skall bestämma att centerpartiet inte får ha medlemmar från ungdomsförbundet eller någon annan rörelse om de nu skulle vilja ansluta sig i ett visst skede?

Är det statsapparaten som skall bestämma detta? Är det alltså statsapparaten som skall bestämma om t.ex. en bondeorganisation skall få vara medlem i centerpartiet? Om man i centerpartiet skulle vilja ha det så, måste jag säga att det aldrig kan vara förenligt med den rättssäkerhet som vi tycker att organisationslivet i vårt land skall ha. Därför anser vi att det här är en fråga för arbetarrörelsen.

Detta, herr tredje vice talman, faller väl främst tillbaka på dem som bedriver verksamhet med organisationsanslutning. Jag tror inte att statsapparaten behöver förvärra det hela. Det är illa nog som det är.

Vad gäller oss vet alla redan vid fronten, på arbetsplatserna, att skilja mellan partipolitik och facklig politisk verksamhet. Där står vpk främst. Vi slåss för en fri och obunden fackföreningsrörelse som är kampvillig beträffande de egna medlemmarnas intressen.

Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Först vill jag upplysa Lars-Ove Hagberg om att inga organisationer är anslutna till centerpartiet – det finns heller inte någon tanke på sådan anslutning, i varje fall så vitt jag känner till.

Vi skall inte ha onödiga lagar. Nej, det håller jag gärna med om. Men det har visat sig att det kan vara lika besvärligt med den enskildes ställning visavi stora organisationer som med den enskildes ställning visavi staten, samhället. Därför måste man i alla lägen betrakta det rådande tillståndet utifrån den enskilda individens synpunkt. Naturligtvis skall man inte tveka när det gäller lagstiftning som syftar till den enskilda människans skydd.

Egentligen begärde jag ordet för att fråga Lars-Ove Hagberg om ni gillar den här nya anslutningsformen eller ej. Av det särskilda yttrande som Bo Hammar har avgett framgår att ni i allra högsta grad ogillar den. Men när jag lyssnade på Lars-Ove Hagberg fick jag ett intryck av att han tycker att den är all right, att den är ett bra sätt att ansluta människor till ett politiskt parti.

LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Först något om det här med tveksamheten. Tredje vice talmanen är inte rätta personen eller tillhör inte det rätta partiet när det gäller att tala om tveksamhet. Under de sex år som ni hade på er tvekades det i allra högsta grad i den här frågan. Vi skall alltså kanske inte tala så mycket om den saken.

Vad jag diskuterar är om statsapparaten skall gå in med en lagstiftning, som förbjuder organisationer att ha andra organisationer som medlemmar. En sådan reglering av organisationsvärlden och Folk rörelsesverige är djupt olycklig och måste uppfattas som ett direkt ingrepp. Det betyder att statsapparaten inte medger att en organisation har en annan organisation som medlem. Däremot är det i högsta grad beklagligt att det socialdemokratiska partiet använder sig av den formen. Vad jag har sagt är alltså att man vid fronten, ute på arbetsplatserna, är emot att fackföreningsrörelsen utnyttjas på ett otillbörligt sätt. Det står vi i vpk och annat hederligt folk för som vill ha en fri och obunden fackföreningsrörelse som inte helt går i regeringens eller något partis ledband.

Det är väl ett fullständigt klart svar. Även i fråga om rättspraxis borde det vara fullständigt klart var vi står. Vi hälsar gärna er i centern välkomna ut på fältet för att slåss mot dem som vill klavbinda fackföreningsrörelsen att vara organisationsansluten. Såvitt jag förstår kommer det i demokratisk mening att bli fråga om ett majoritetsbeslut, och där är vi med.

Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Lars-Ove Hagberg påpekar med all rätt att vi i centerpartiet under flera år här i riksdagen var alltför tama i kollektivanslutningsfrågan. Det insåg vi också. Vi hade trott att det skulle gå med övertalning och lämpor, men det bet inte. Det var först när vi presenterade ett konkret lagförslag, som t.o.m. Lars Werner i sommarhettan sade att han kunde tänka sig att stödja och som det därmed skulle ha blivit en majoritet för i riksdagen som socialdemokraterna ändrade uppfattning i frågan. Det var alltså en omvändelse under galgen.

Om centerpartiet tvekade i sex år – vilket jag inte tror att det var – när det gällde lagstiftningsåtgärder, har kommunisterna tvekat i all evighet. Ni var ju aldrig med om att föreslå lagstiftning, utan ni förväntade er tydligen att det skulle gå sex gånger sex gånger sex gånger sex år under det att riksdagen gjorde upprepade uttalanden. Det var den metodik som vpk gick i bräsch för.

Nu tycks det bli på samma sätt även i denna fråga, som vi har tagit upp i den här årgången av denna ständigt återkommande debatt. Ni kommunisterna kommer att agitera som om ni hade samma uppfattning som vi, men i själva verket vill ni inte vidta några åtgärder för att substantiera denna uppfattning som ett uttryck för samhällets mening.

HANS LEGHAMMAR (mp):

Herr talman! Den här debatten har pågått i många år, och det är väl aldrig någon som har tvekat om var vi i miljöpartiet de gröna står i frågan. Det skall självfallet vara den enskilda människan som bestämmer vilket parti hon skall vara med i. Lika självklart som att man kan gå med i ett parti eller en förening skall det vara att man kan utträda utan att det finns fackliga eller andra hinder.

Vi har hört många utläggningar i den här frågan, och det som behöver sägas är allaredan sagt. Jag skall inte tillägga så mycket, men det bör poängteras att det är vpk som bromsar möjligheten för den enskilda människan att själv välja vilket parti hon skall vara med i. Organisationsanslutningen är en begränsning för den lilla människan, Lars-Ove Hagberg. Hon måste med en handling visa var hon står i den politiska frågan.

Man skall inte blanda ihop organisationsanslutning med organisationer kontra partier, som Lars-Ove Hagberg gör när han diskuterar den här frågan. Lagtexten skall inte leda till att två olika organisationer går upp i varandra, utan det är fråga om att organisationer inte skall få göra en kollektiv partianslutning.

Därför vill jag, herr talman, yrka bifall till de reservationer till detta betänkande som miljöpartiet har medverkat till.

SÖREN LEKBERG (s):

Herr talman! I detta betänkande behandlas två gamla bekanta frågor, dels frågan om ett utvidgat grundlagsskydd för den negativa föreningsrätten, dels frågan om ett förbud mot kollektivanslutning. Dessa frågor har utförligt diskuterats i riksdagen ett otal gånger, och det finns stor risk för att debatten i dag blir en repris på det som har sagts, bl.a. förra året.

Låt mig börja med den negativa föreningsrätten. Regeringsformens fri- och rättighetsregler är systematiskt uppbyggda på det sättet att de endast omfattar den enskildes förhållande till det allmänna, dvs. inte den enskildes förhållande till någon annan enskild. Frågan om att utvidga det till att även omfatta förhållandet till annan enskild har varit föremål för ingående diskussioner under årens lopp. Jag vill bara hänvisa till att den s.k. fri- och rättighetsutredningen på 1970-talet ingående analyserade hela detta frågekomplex och kom fram till att det inte var praktiskt möjligt att utvidga detta rättighetsskydd. Både departementschefer och konstitutionsutskottet har sedan vidhållit uppfattningen att den enskildes skydd på ett bra sätt kan tillgodoses via vanlig lag. Utskottet har fortfarande den uppfattningen, och jag vill därmed kort och gott yrka bifall till utskottets hemställan i detta avseende och avslag på reservationen.

Det kanske skall påpekas att förbud mot organisationsklausuler har tagits upp i motioner. Arbetsmarknadsutskottet har behandlat frågan, och riksdagen har nyligen efter diskussioner beslutat att avslå dessa motioner.

Jag går därmed över till kollektivanslutningsfrågan. Vi diskuterade den ingående förra året, och jag skall försöka att koncentrera mig och inte upprepa alltför mycket av den argumentation som har förts fram tidigare. Huvudpunkten nu är att det socialdemokratiska partiet faktiskt har beslutat att kollektivanslutningen skall upphöra i och med utgången av 1990. Det innebär alltså att det i framtiden endast blir möjligt att få individuell anslutning till det socialdemokratiska partiet.

De borgerliga vidhåller ändå sin uppfattning att det skall stiftas en lag, trots att de missförhållanden som de har talat om inte längre existerar. Det är minst sagt märkligt, framför allt från en synpunkt, som de inledande talarna redan har berört, nämligen att inte vare sig folkpartiet eller centerpartiet tidigare har velat tillgripa lagstiftning, eftersom de i likhet med bl.a. socialdemokraterna har ansett att det kan få negativa konsekvenser på det föreningsrättsliga området. Nu vill de ändå stifta en lag, när det socialdemokratiska partiet har beslutat att avskaffa kollektivanslutningen. Det är alltså märkligt, eftersom centerpartiet på 1970-talet anförde, med samma patos som Bertil Fiskesjö visar i denna debatt, att det inte var fråga om att stifta lag utan om att den fria debatten och opinionsbildningen skulle få spela en avgörande roll. Inom centerpartiet var man då rädd för att en lag skulle få negativa föreningsrättsliga konsekvenser.

Herr talman! Avslutningsvis yrkar jag bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationen på denna punkt.

HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Debatten om den negativa föreningsrätten gäller kravet att rätten för den enskilde att själv avgöra om han eller hon skall stå utanför en

förening eller organisation skall grundlagfästas. Kan Sören Lekberg ange ett enda bärande skäl för att detta grundlagsfästande inte skulle kunna ske?

Alltjämt gäller kollektivanslutningen – den skall upphöra först med utgången av 1990. Eftersom vi tycker att detta är helt galet, kräver vi att den skall upphöra omedelbart.

Därtill kommer att den nya organisationsanslutningen har klart icke-demokratiska inslag, som tvingar icke-socialdemokrater att stödja socialdemokraterna. Nu ställer jag nästa fråga till Sören Lekberg: Skall den enskilde, enligt Sören Lekbergs mening, uteslutande själv få avgöra om hon/han i något avseende skall stödja ett politiskt parti eller inte? Alltså, skall den enskilde själv uteslutande få avgöra detta?

Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Jag vill rätta till ett missförstånd. Jag tycker i och för sig inte att det är något fel att ändra sig. Om man inser – och det kan vara hårt ibland – att man har haft fel, tycker jag att det är bra om man kan ändra sig. Men de uppfattningar i kollektivanslutningsfrågan som Sören Lekberg tillvitade mig var nog tagna ur luften. Jag har aldrig gett uttryck för den uppfattningen. Däremot är det riktigt att andra företrädare för mitt parti hade den uppfattningen.

Jag har hela tiden hävdats att en lagstiftning icke är oförenlig på något sätt med föreningsfriheten, som är garanterad i grundlagen. När vi skrev samman det lagförslag som nu har vandrat igenom kammaren några år, såg vi till att konstitutionsutskottet bestämde sig för att lagrådsgranska det. Det är alltså granskat även av ett utomstående rättsligt organ, som kom till precis samma åsikt som jag personligen har haft hela tiden, nämligen att en sådan här lagstiftning inte är något som helst intrång i föreningsfriheten. Det är alltså andra hinder som Sören Lekberg måste konstruera för att bygga upp ett motstånd mot de förslag som vi har lagt fram.

SÖREN LEKBERG (s) replik:

Herr talman! Först vänder jag mig till Hans Nyhage, som frågade mig om en enskild själv skall kunna bestämma om han skall ansluta sig eller inte. Jag vill först och främst betona, återigen, att det socialdemokratiska partiet har beslutat att kollektivanslutningen skall upphöra med utgången av 1990. Det är alltså litet över ett år kvar. Det är väl tämligen rimligt att arbetarrörelsen får en viss tid på sig att förändra den anslutningsform som har förekommit så länge. Men kollektivanslutningen skall alltså upphöra senast den 31 december 1990.

De samverkansformer som fortsättningsvis kommer att finnas mellan fackföreningsrörelsen och socialdemokratien kommer att bestå i att en enskild facklig medlem kan bli medlem i det socialdemokratiska partiet endast om han eller hon själv vill det. Det är kort och gott det beslut som har fattats. Det är mot den bakgrunden som det är så märkligt att man vill skynda på med att stifta lag i den här frågan, fastän man inte ens under den tid som de borgerliga partierna hade egen majoritet i riksdagen ville införa en lag. Det klingar litet falskt att med patos hävda att ett missförhållande finns som det

Prot. 1989/90:12
18 oktober 1989

*Negativ förenings-
rätt samt kollektiv-
anslutning m.m.*

gäller att så snabbt som möjligt rätta till, när socialdemokratin redan har bestämt att organisationsformen med kollektivanslutning skall avskaffas.

För den negativa föreningsrätten finns det redan i dag ett grundlagsskydd. Men det gäller den enskildes förhållande till det allmänna, till samhället. Där finns ett sådant grundlagsskydd. Efter ordentliga överväganden har man kommit fram till att det skulle vara mycket komplicerat att införa ett sådant grundlagsskydd även för förhållandet mellan enskilda individer.

HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Socialdemokraterna har inte beslutat att kollektivanslutningen skall upphöra den 31 december 1990. Man har beslutat om en annan form för kollektivanslutningen. Man går in för organisationsanslutning. Den skall baseras på fulla antalet medlemmar i organisationen, dvs. även de som inte är socialdemokrater. Det kallar jag för kollektivanslutning av icke-socialdemokrater till partiet. Dessutom skall det kunna förekomma att organisationen, helt eller delvis, skall betala partiavgiften för medlemmarna. Det är också en mycket anmärkningsvärd åtgärd.

Grundlagsfästandet handlar uteslutande om att ge den enskilda människan själv rätten att avgöra om hon vill tillhöra en förening eller om hon vill lämna föreningen. Detta kan inte vara särskilt komplicerat att grundlagsfästa.

SÖREN LEKBERG (s) replik:

Herr talman! Eftersom Hans Nyhage framhårdar med sin beskrivning av det socialdemokratiska partiets beslut, känner jag mig föranledd att återigen påpeka att kollektivanslutningen kommer att upphöra med utgången av december månad 1990. De samarbetsformer som finns kvar mellan socialdemokratin och fackföreningsrörelsen handlar inte om någon kollektivanslutning. Det kan väl ändå inte vara på det sättet, att Hans Nyhage nu vill följa upp detta lagstiftningsförslag med ytterligare lagstiftningsåtgärder för att reglera föreningslivets interna arbete, dvs. att i detalj bestämma hur föreningarna skall använda sina inkomster och utgifter? Det kan väl ändå inte vara det som ligger bakom den beskrivning som Hans Nyhage här har gjort? Då är vi inne på det som vi hela tiden har varnat för, att lagstiftning på ett sådant här område kan leda till smittoeffekter på det föreningsrättsliga området. Vi har av hävd i Sverige framhållit att vi skall låta föreningslivet ha en mycket stor frihet. Vi skall i stället, om vi tycker att det finns missförhållanden, korrigera dem via den offentliga, öppna debatten.

Den negativa föreningsrätten är grundlagsskyddad. Där har man också kunnat konstatera att den mycket väl kan klaras med vanliga lagar. Man behöver inte komplicera detta och skapa en massa tolkningssvårigheter genom att utvidga grundlagsskyddet på det området.

LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Det är alltså intressant var vänsterpartiet kommunisterna ställer sig i den här frågan. Jag hoppas att jag tidigare också har gjort det fullständigt klart, att den kollektivanslutning som fackföreningsrörelsen un-

der många år har varit drabbad av har inneburit en mycket negativ faktor för svensk arbetarrörelse. Framför allt har det gällt den fackliga organisationens, och kanske även det socialdemokratiska partiets, sätt att använda sina medlemmars aktiva medverkan. I den socialdemokratiska traditionen, framför allt under de senaste årtiondena, har medlemmarna tydligen varit en belastning – och en tillgång bara när det gäller att betala, och ställa upp på valdagen vart tredje år, eller tidigare vart fjärde år. De har varit rätt mycket toppstyrda.

Vänsterpartiet kommunisterna har i fackföreningsrörelsen under årtionden kämpat emot denna anslutningsform; man har reserverat sig. Det har framför allt på 80-talet gett ett gott resultat. Tillsammans med centerpartiet och folkpartiet, och även moderaterna, röstade vi för rekommendationen – eller vädjan, eller kalla det vad som helst – till socialdemokraterna att på frivillighetens väg upphöra med denna anslutningsform.

Vi fortsatte vårt arbete i fackföreningsrörelsen. Resultatet var ju inte bara att Lars Werner på vpk:s vägnar en sommar sade att vänsterpartiet kommunisterna kunde tänka sig att det nu var dags för lagstiftning. Även inom fackföreningsrörelsen hade det rört sig så pass mycket att Stig Malm såg kvarnstenen dingla. Det var kanske det som var det allra viktigaste – att just den rörelsen gjorde att det socialdemokratiska partiet tog sitt förnuft till fånga, och nu skall avveckla den här anslutningsformen.

Så långt är allt gott och väl. Jag har mycket svårt att förstå att vi i Sveriges riksdag skulle stifta en lag mot någonting som skall avskaffas; det skulle vara en överlappsgärning och ha helt andra undertoner än vad sakfrågan handlar om.

Nu blandar man ihop begreppen i mycket hög grad när det gäller organisationsanslutningen. I fackföreningsrörelsen och arbetarrörelsen hamnar man rent politiskt ur askan i elden. Men även om det blir politiskt mycket sämre för arbetarrörelsen om denna organisationsanslutning används på ett felaktigt sätt, så anser inte vänsterpartiet kommunisterna att statsmakterna skall gå in och reglera. Det är ju vad frågan handlar om. Den enskilde medlemmen i fackföreningsrörelsen drabbas inte av denna anslutning. Som Sören Lekberg här säger är det den enskilde som skall gå in i det socialdemokratiska partiet enligt denna organisationsanslutning.

Då har vi ju fått jämställda villkor. Varje enskild medborgare och fackföreningsmedlem kan själv välja vilket parti han skall vara med i. Men det som är politiskt ansvarslöst i detta sammanhang är att socialdemokratin, i kraft av att den tycker sig behärska fackföreningsrörelsen, kan ansluta fackliga organisationer till sin arbetarkommun och sitt parti. Den fackliga organisationen får representanter – representantskap – på partiets möten.

Vad blir egentligen effekten? I Sverige har vi en lång tradition med en enhetlig fackföreningsrörelse. Hittills har vi alla kunnat vara med i samma fackföreningsrörelse, oavsett partitillhörighet, trots kollektivanslutningen. Nu upphör den. Jag vill varna socialdemokratin för att slå sönder den svenska fackföreningsrörelsen. Det är ju inte uppgång för socialdemokratin eller för fackföreningsrörelsen just nu. Det är snarare så att medlemmarna knorrar. Man har inte så särskilt mycket fart i fackföreningsrörelsens verksamhet. Och erfarenheten från fältet är att när socialdemokratin skall kalla

Prot. 1989/90:12
18 oktober 1989

*Negativ förenings-
rätt samt kollektiv-
anslutning m.m.*

till konferenser om medlemsanslutning, så är det inget jubel när det talas om hur många som går med i dag, snarare tvärtom. Intresset är ljust.

Då tycker jag att man skall vara mycket rädd om fackföreningsrörelsen. På fackföreningsmötena är det naturligtvis möjligt att tvinga igenom en organisationsanslutning. Men vad händer då? Det blir ytterligare främlingskap hos medlemmarna inför den fackliga rörelsen, och det kan t.o.m. uppstå en alternativ fackföreningsrörelse. Skall partiegoismen vara så stark att man ställer till med detta – då är det en total olycka för fackföreningsrörelsen.

Jag tror att den olyckan inte är så långt borta. Stöddiga socialdemokrater bör nog tänka sig för både en och två gånger när det gäller denna framtid. Nu hoppas jag – och vet jag – att om de vanliga, enkla socialdemokraterna i fackföreningsrörelsen får bestämma, ser de till att de inte kör över medlemmarna. Men sanningen i dag är att hela det projekt som arbetarrörelsen har haft i många år kan kullkastas, om partipiskan får vina alltför mycket framöver. Det är alltså den stora faran. Att statsmakten skulle lägga sig i detta och lagstifta – det är i alla fall för oss i vpk helt främmande.

När det gäller partiavgifter kan ju nästan vem som helst i dag ge till partier. Vi kan faktiskt inte – och det har väl inte föreslagits heller, såvitt jag förstår – förbjuda fackföreningsrörelsen att på sina möten besluta att ge bidrag till politiska partier, kontinuerligt eller en gång eller hur som helst. Skulle vi förbjuda detta? Och i vilken form skall vi i så fall förbjuda alla indirekta bidrag? Vad man gör av medlemmarnas pengar är en fackligt politisk fråga. Vi kan inte sitta i Sveriges riksdag och besluta om det.

I fråga om kollektivanslutningen vill jag bara till sist säga till tredje vice talmannen att såvitt jag har förstått tillhör centerpartiet de mest envetna när det gäller att behålla kollektivanslutningen till kyrkan – vilket väl gör att man inte skall ta alltför stora ord i sin mun.

BIRGIT FRIGGEBE (fp):

Herr talman! Jag får först be om ursäkt för att jag kommer som jäst efter degen. Att jag inte anmälde mig till talarlistan i rätt tid i går berodde på en utrikes resa.

Kollektivanslutningsfrågan är ju ett exempel på att enträgen, tydlig och konsekvent opposition lönar sig. Till slut var det alldeles uppenbart att förtrycket inte kunde få fortgå längre. Den socialdemokratiska partikongressen har därmed gjort förändringar i systemet när det gäller kollektivanslutningen. Men egentligen har man ju hamnat ur askan i elden med de nya former inom vilka det här skall gå till. Man skall nämligen tillåta de fackliga organisationerna att i någon form ansluta sig till det socialdemokratiska partiet. Det är verkligen den korporativa staten i sin prydno.

Nu säger Sören Lekberg att socialdemokratin själv har beslutat att avskaffa kollektivanslutningen, och varför skall man då snabbt tvinga fram en lagstiftning? I själva verket var det när lagtexterna presenterades och granskades av lagrådet som man fick ytterligare bensin på brasan, vilket bidrog till att tvinga fram de förändrade formerna från socialdemokratins sida. Det är alltså ingenting som har hastats fram. Den här frågan har ju varit aktuell mycket länge.

Vad de här nya organisationsformerna innebär vet man kanske ännu inte riktigt, eftersom de ju inte har börjat tillämpas. Men vad vi vet är att organisationerna skall kunna anslutas i någon form, och det betyder i praktiken att vad man egentligen nu avskaffar definitivt är den enskilda reservationsrätten.

Då har här ställts frågan: Vad skall statsapparaten över huvud taget ha för synpunkter på de här frågorna? Ja, faktum är att partierna är en del av vår demokrati här i Sverige. De är de grundläggande organisationerna för att bedriva valrörelser och utse representanter i våra beslutande församlingar. Det är minsann ingens ensak! Vi har en man – en röst. Om nu partierna i stället börjar bli korporationer och sammanslutningar av organisationer innebär det en grundläggande förändring av sättet att utse representanter i de olika organen.

I andra länder, där man har mer av personval och där man inte har så starkt partiväsen utan har något slags valorganisationer som upprättas inför varje val, har man andra diskussioner, nämligen om hur man skall finansiera valkostnaderna för de olika kandidaterna. Det är viktigt att säkerställa allmänintresset att se till att det inte blir någon snedvridning och att olika kandidater kan få väsentligt mer resurser till sitt förfogande. Där har man den diskussionen, därför att man har ett annat valsätt. Vi har i Sverige en mycket fast partiorganisation, och partierna spelar en betydande roll i valrörelserna och vid kandidatnomineringarna.

Om man från statsapparatsens sida skulle ha synpunkter på det är det inte någon inblandning i organisationernas interna arbete, utan det är synpunkter som man kan ha för att säkerställa att saker och ting går rätt till och att de som utses är representativa.

Vi är då direkt inne på finansieringen. Det är tänkt att de organisationer som kan bli medlemmar i partiet på något sätt i förväg skall betala medlemsavgifterna för de individer som så småningom skall värvas. Det är klart att det är lättare att värva medlemmar om man kan säga: Medlemsavgiften behöver du inte tänka på – den är redan betald i förskott.

En annan sak som hänger samman med det här är naturligtvis nomineringsförfarandet inom det socialdemokratiska partiet. Även på den punkten kan man säga: Vad har andra partier eller vad har statsapparaten med det att göra? Det går till på det sättet att de fackliga organisationerna på en del håll i landet är garanterade säkra platser. Det betyder att man inom det socialdemokratiska partiet inte kan ha provval och liknande. Man kanske inte skall gå så långt att man har synpunkter på det. Men det skulle bli en helt annan tingens ordning om man införde ett personvalssystem i Sverige eller ett valsystem med större inslag av personval. Då fick varje individ själva ansvar för sitt deltagande som kandidat i valrörelsen. Sådant har vi naturligtvis synpunkter på. Självfallet är det riksdagens sak att fatta beslut om sådant som påverkar partiernas sätt att arbeta.

Det är mycket mänskligt lidande som döljer sig bakom de frågor som vi nu diskuterar. Det har förekommit trakasserier av människor för att de har velat gå ur partier och trakasserier mot människor för att de inte velat vara medlemmar i facket. Jag är anhängare av att man skall vara med i fackliga

organisationer, men vi måste också från statens sida se till att människor inte trakasseras. Det är därför vi skall ha en lagstiftning som säkerställer det.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 12 §.)

10 § Lagstiftning beträffande ideella föreningar

Föredrogs
lagutskottets betänkande
1989/90:LU2 Lagstiftning beträffande ideella föreningar.

ALLAN EKSTRÖM (m):

Herr talman! Överläggningsämnet - behovet av lag rörande ideella föreningar - kan förefalla tråkigt och oinspirerande. Ingenting kan dock vara mer felaktigt. Ämnet angår alla och envar.

- Skall en enskild ha rätt att bli medlem i en förening?
- Skall den enskilde slippa att tillhöra en förening mot sin vilja?
- Skall medlemskap i viss förening kunna ställas som villkor för att erhålla en arbetsanställning?
- Skall rätten att etablera sig som näringsidkare eller att utöva sin näring vara mer eller mindre beroende av beslut i en förening som man inte tillhör?

Dessa är några av de frågor som ställts i den nyss avslutade debatten med anledning av konstitutionsutskottets och arbetsmarknadsutskottets betänkanden. Att sådana frågor *kunnat* ställas hänger i sin tur samman med att riksdagen inte fastställt vilka rättsnormer som skall gälla i umgänget mellan den enskilde och det kollektiv som en förening utgör.

Denna frånvaro av för den enskilde centrala normer är desto mer anmärkningsvärd som riksdagen antagit handlingsregler för alla *andra* associationer än just ideella föreningar. Den som vill bli medlem i en ekonomisk förening - för att nämna blott ett enda exempel - har sålunda tillgång till noggrant utformade regler som bestämmer t.ex. hur man vinner och förlorar medlemskap i föreningen, vilka slag av ärenden som skall behandlas vid olika sammanträden, hur beslut fattas, hur val förrättas, hur beslut protokollförs samt när ett beslut är överklagbart eller ogiltigt. Syftet med dessa normer är bl.a. att åstadkomma rättslig balans mellan den enskilde och föreningskollektivet. Allt detta anses helt naturligt.

Denna uppfattning, denna ståndpunkt, gör emellertid plötsligt halt framför det slag av associationer som ideella föreningar utgör. Bland de skiftande slag av föreningar som klassificeras som ideella föreningar återfinns de märkliga organisationer, korporationer, som ingår i begreppet arbetsmarknadens parter. Här råder som framgått en rättslig lucka.

Vi moderater anser - med mer eller mindre fullständigt stöd från de andra borgerliga partierna - att dagens ordning är oeffterrättlig. Detta har vi gett uttryck för från denna talarstol vid ett stort antal tillfällen. Socialdemokraterna har dock envetet och ihärdigt motsatt sig att man ens utreder behovet

av att lagfästa relationen mellan den enskilde och föreningskollektivet. Socialdemokraterna står här som eljest på kollektivets sida. De är i själva verket tillfreds med den rådande situationen. Makt går före rätt.

Det är, herr talman, inte meningsfullt att här åberopa alla de argument som entydigt och med skärpa talar till förmån för ståndpunkten att ifrågasättande rättsområde inte längre bör lämnas utanför den normbildning som stiftande av lag i riksdagen utgör.

Jag nöjer mig därför med att hänvisa till reservationen nr 1 och till alla tidigare anföranden som hållits i ämnet. Här innefattas debatten i dagens tidigare överläggningsämnen. En lag om ideella föreningar bildar nämligen den ram som i sin tur kommer att fyllas med normer, hämtade från olika utskottsområden.

En färsk uppgift i reservationen förtjänar dock att framhåvas. Det gäller läget i Finland. Där antogs nyligen, i politiskt samförstånd, en ny lag i ämnet. I förarbetena, som jag har tillgång till, utsägs klart och tydligt att ett av syftena med lagen är att stärka medlemmarnas rättsskydd gentemot föreningen i olika avseenden. Sådana argument, som rör omtanken om och respekten för den enskilde, upphör emellertid att äga bärkraft vid de svenska socialistiska skären.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 1.

LOLA BJÖRKQUIST (fp):

Herr talman! Frågan om eventuell lagstiftning för de ideella föreningarna har ju diskuterats i åtskilliga år. I Sverige har vi ju ett mycket stort antal föreningar och ett rikt föreningsliv. Våldigt många invånare är medlemmar i mer än en förening och skaffar sig erfarenhet av hur olika dessa föreningar arbetar, beroende på föreningarnas syften. Denna mångfald av föreningar tycker vi i folkpartiet är viktig, och vi är rädda om den mångfalden. Vi anser att staten, landsting och kommuner också måste stödja dessa föreningar på olika sätt.

Folkpartiet anser att medlemmarna och föreningarna måste ha mycket stor frihet att utarbeta formerna för sitt arbete.

Dessa föreningar arbetar ju inte i ett vakuum. De arbetar i det samhälle som vi alla lever i. Vi är därför skyldiga att rätta oss efter de lagar vi har. Men föreningarnas arbete beror också väldigt mycket på det enskilda, moraliska ansvar som var och en som är med i en förening har. De bygger i sin tur på de intentioner vi har med våra lagar och grundlagarna.

I dag är det verksamheten i de ideella föreningarna som vi diskuterar. Folkpartiet delar centerns och moderaternas uppfattning att det är viktigt att den enskilde medlemmen inte kommer i kläm i förhållande till majoriteten i föreningarna. Tyvärr har genom åren en hel del övertramp skett. Det tråkiga är att dessa mycket ofta har skett i de fackliga föreningarna. De borde ju, tycker man, vara de första att föregå med gott exempel och kunna tolka intentionerna i våra lagar och i grundlagarna. Trots dessa övertramp är alltså folkpartiet, liksom tidigare, inte berett att begära en utredning om en generell lagstiftning på området. Vi anser att varje övertramp skall tas upp och behandlas för sig för att man skall kunna pröva om det behövs lagstiftning i

Prot. 1989/90:12
18 oktober 1989

Lagstiftning beträffande ideella föreningar

den enskilda frågan. Men vi är lika indignerade som centern och moderaterna är, då den enskilde har råkat i kläm.

Vi har redan i dag tidigare resonerat om och skall fatta beslut om sådana frågor som kollektivanslutning till politiskt parti och den negativa föreningsrätten. På den punkten delar vi centerns och moderaternas uppfattning: detta måste vi lagstifta om. Likaså den omdiskuterade frågan om kollektiva hemförsäkringar bör man studera särskilt. Sådan försäkring bör vara den enskildes ensak att teckna.

Med dessa motiveringar yrkar jag bifall till folkpartiets reservation, alltså nr 2, som är en motivreservation.

MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Det betänkande vi nu behandlar från lagutskottet liknar ett betänkande från KU som vi nyss behandlade. Det liknar också vissa av de betänkanden från arbetsmarknadsutskottet som vi behandlat här i dag. Alla har på olika sätt tagit upp frågan om förhållandet mellan enskilda medlemmar och organisationer. Det gäller förhållandet mellan den enskilde och organisationer som han har eller måste ha kontakt med.

Vi i centerpartiet anser att dessa frågor är synnerligen viktiga. Det är mycket väsentligt att vi får regler som gör att den enskildes ställning inom organisationerna är stark.

Vi är praktiskt taget alla i vårt land med i en eller flera föreningar. Organisationslivet fyller ju väldigt betydelsefulla uppgifter i vårt moderna samhälle. Det fyller viktiga uppgifter både för medlemmarna och för samhället i stort.

Formellt sett är medlemskap helt frivilligt, men i praktiken är det nödvändigt för oss att vara medlemmar i olika föreningar. Det är nödvändigt för oss för att vi skall kunna hävda våra rättigheter fackligt och ekonomiskt. Det är nödvändigt för oss för att kunna utöva religiös verksamhet eller för att utöva ideell verksamhet. Det är nödvändigt för oss för att vara med och påverka samhällsutvecklingen genom medlemskap i partier eller aktionsgrupper, miljögrupper eller vad det kan vara. Medlemskap i organisationer är även nödvändigt i många fall för att vi tillsammans med likasinnade skall kunna utöva hobbyer, idrott och andra fritidsaktiviteter.

När det gäller medborgarna och samhället är rättigheterna noga reglerade i grundlag. Men när det gäller den enskildes ställning gentemot organisationerna är förhållandet inte reglerat. Vi måste erinra oss att i många fall är den enskildes relationer till organisationer nästan lika viktiga som relationen till samhället.

Vi skiljer mellan ekonomiska och ideella föreningar. När det gäller ekonomiska föreningar har vi grundläggande regler, inte bara de regler som påminner om aktiebolagslagens regler – dem kan vi bortse ifrån här –, utan också regler som anger rättigheter och skyldigheter för den enskilde medlemmen. Allan Ekström berörde detta något.

Utan att det på något sätt har talats om inskränkning i föreningsfriheten vill jag erinra om att det anges i lagen om ekonomiska föreningar t.ex. att ekonomisk förening inte får vägra någon inträde i föreningen om det inte finns särskilda skäl för vägran.

Medlems rätt att säga upp sitt medlemskap i förening och hur det skall gå till regleras genom en paragraf.

Det talas om att en medlem får uteslutas bara om det finns grund för detta i stadgarna. Det finns också regler om minoritetsskydd och om mycket annat. Jag nämner dessa exempel därför att vi i centern tycker att många av de grundläggande rättigheterna i lagen om ekonomiska föreningar också skulle finnas i en ramlagstiftning om ideella föreningar.

Vi tycker att det är en stor brist att vi inte har någon ramlagstiftning då det gäller ideella föreningar. Vi menar att en sådan ramlagstiftning skall innehålla det som från samhällets och den enskildes synpunkt är mest skyddsvärt. Vi brukar som exempel nämna rätten till inträde i förening, rätten att kvarstanna i förening, rätten till utträde och rättigheter vid hot om uteslutning ur förening. Likaså finns det skäl att ha visst minoritetsskydd, kanske regler för ansvar för ingångna förbindelser och regler för upplösning av förening.

En ramlagstiftning om ideella föreningar är till för de enskilda människorna, men även för föreningslivet. En sådan lag skall inte på något sätt inskränka den grundlagsfästa förenings- och organisationsfriheten i vårt land. Det har påpekats av t.ex. tredje vice talmannen Bertil Fiskesjö i tidigare debatt att lagstiftning då det gäller föreningslivet inte inkräktar på den grundlagsfästa föreningsrätten.

Vi vill att en ramlagstiftning, liksom rättighetsreglerna i grundlagen, skall vara ett skydd för den enskilde när den enskilde har behov av det skyddet. Man kan på den punkten jämföra med vad jag nyss sade om ekonomiska föreningar. På det området finns det ett grundläggande skydd.

Socialdemokraterna yrkar som vanligt avslag på motionerna. De anger att det saknas skäl för lagstiftning. Det är ett uttryck som har funnits i många år. Det betyder att socialdemokraterna i det här fallet inte alls avancerat. I en annan fråga som diskuterats här i dag kan vi se att socialdemokraterna efter kritik i många år och utbredd opinion ändå har måst backa – det gäller kollektivanslutningen.

Jag har varit med i riksdagen i 19 år. Under nästan alla de åren har jag hört ledande socialdemokrater försvara kollektivanslutningen. Nuvarande utrikesministern var på sin tid en framstående försvarare av kollektivanslutningen. Sedan har andra tagit över den rollen. De senaste åren har man emellertid backat i det fallet. Jag tycker det är välkommet att socialdemokraterna inser att det är orimligt att fortsätta med kollektivanslutningen. På samma sätt hoppas jag att socialdemokraterna skall inse att den utredning som vi begär om en ramlagstiftning för ideella föreningar är någonting som alla som vill slå vakt om både den enskildes ställning och föreningslivets ställning bör ställa upp för.

Vad gäller folkpartiets förslag konstaterar jag för klarhetens skull bara att även om folkpartiet säger sig ha samma uppfattning som centern i de här frågorna så är slutsatsen en helt annan, eftersom folkpartiet inte vill att det skall ske någonting alls. Det framgår ju av motivreservationen.

Herr talman! Till slut vill jag framhålla att vi från centerns sida på olika sätt vill stödja organisations- och föreningslivet i vårt land. Vi vill på intet sätt begränsa mångfalden och variationsrikedomen i föreningslivet. Men vi anser att om den enskilde medlemmen känner sig illa behandlad eller i övrigt

Prot. 1989/90:12
18 oktober 1989

Lagstiftning beträffande ideella föreningar

Lagstiftning beträffande ideella föreningar

har svårt att hävda sina rättigheter i en organisation, bör det finnas en grundläggande lagstiftning som gör att han eller hon har möjlighet att få sin rätt prövad, liksom vi som medborgare har möjlighet att få vår rätt prövad gentemot samhället eller om vi tycker oss illa behandlade av våra medmänniskor.

De regler som vi vill se skall stärka organisations- och föreningslivets ställning genom att man stärker tilltron till organisationslivet om man stärker de enskilda medlemmarnas ställning.

Med detta yrkar jag bifall till reservation 1.

STIG GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Återigen har vi här i kammaren att behandla motioner som rör lagstiftning om ideella föreningar. Motioner med liknande innehåll som de vi i dag skall diskutera har nu under åtminstone tolv års tid minst en gång ärligen diskuterats här i kammaren och avslagits. Man skulle ju kunna tycka att det borde räcka – i synnerhet som inga nya argument framförs i dessa motioner.

I samtliga motioner yrkas att riksdagen hos regeringen skall begära förslag till lag om ideella föreningar. Ideella föreningar är, som både Martin Olsson och Allan Ekström underströk, av mångskiftande slag. Till ideella föreningar räknas t.ex. sällskapsföreningar som bridgeklubbar, golfklubbar, idrottsföreningar, Röda korset, politiska och religiösa föreningar, fackliga organisationer, arbetsgivarföreningar osv. När man nu i dessa motioner begär förslag till lagstiftning om ideella föreningar, motiveras det enbart utifrån förhållandena inom de fackliga organisationerna. Jag tycker det vore ärligare om motionärerna klart sade ut i sina motioner att vad man avser är inte ideella föreningar i allmänhet, utan vad man avser är en lagstiftning som rör de fackliga organisationerna. I själva verket avses en lagstiftning som syftar till att begränsa de fackliga organisationernas frihet. Det framgår klart av alla exempel som anförs i motionerna.

Som alltid när lagstiftning övervägs måste man fråga sig: Behövs lagstiftning? Har det förekommit sådana missförhållanden som inte har kunnat lösas på annat sätt och som motiverar en lagstiftning? Svaret på dessa frågor är nej. Några missförhållanden som kan ge oss skäl för så långtgående ingrepp i dessa fria föreningars verksamhet som en lagstiftning skulle innebära har inte förekommit.

Det är viktigt att betona att de ideella organisationerna måste ha ett betydande utrymme för att själva besluta i sina angelägenheter. I en lagstiftning skulle man bara kunna ge grundläggande bestämmelser om föreningarnas verksamhet och deras förhållande till sina medlemmar, men man kan knappast tänka sig att ha en detaljreglering som skulle passa alla organisationer, alltifrån rena sällskapsklubbar till de stora organisationerna på arbetsmarknaden som LO, TCO och Svenska arbetsgivarföreningen.

Det finns redan en tillfredsställande rättspraxis i alla de viktiga frågor där problem kan uppstå. Tvister mellan en förening och dess medlemmar provas av allmän domstol redan i dag. Någon annan ordning skulle vi inte heller få genom en lagstiftning. Vi har flera rättsfall från både högsta domstolen och arbetsdomstolen som innebär uttolkningar av stadgarna. Av rättsfallen framgår bl.a. att om en förenings stadgar innehåller bestämmelser som kan

betraktas som oskäligen mot medlemmarna, kan bestämmelserna jämkas eller ogiltigförklaras av domstolen.

När det gäller frågan om rätten till utträde ur facklig organisation, som särskilt har tagits upp både i motionerna och i en av reservationerna, förhåller det sig på det sättet att denna rätt följer redan av allmänna föreningsrättsliga principer. Med andra ord: Den rätten föreligger utan lagreglering. Detta har konstaterats såväl i doktrin som i rättspraxis. Det förhållandet att man har en lag hindrar ju inte att en organisation i vissa fall t.ex. förvägrar en medlem utträde eller inträde. Därför vore en lagstiftning i detta fall ett slag i luften.

Får jag sedan när det gäller frågan om kollektivanslutningen och organisationsklausuler eller negativ föreningsrätt, som också har tagits upp i motionerna och reservationen, bara säga att dessa frågor inte hör till den diskussion som vi för här just nu om lagstiftning om ideella föreningar. Frågan om kollektivanslutning har redan diskuterats i denna kammare i dag med anledning av ett betänkande från konstitutionsutskottet, och frågan om organisationsklausuler och negativ föreningsrätt hör till arbetsrätten och har också diskuterats i dag, i anledning av ett betänkande från arbetsmarknadsutskottet.

När det så gäller den finska lagstiftningen om ideella föreningar, som Allan Ekström hänvisade till, kan först konstateras att det är historiska skäl som är orsaken till att man sedan början av detta sekel har en föreningslag i Finland. Finland är ju också det enda land i Skandinavien som har en sådan lagstiftning.

Syftet med den finska lagen var att skydda föreningsfriheten mot statsmakten och speciellt då mot det ryska väldet. Lagen utarbetades ju under åren 1906–1917. När man diskuterar den finska föreningslagstiftningen måste man ha denna historiska bakgrund helt klar för sig. Det var ju nämligen på det sättet att i slutet på 1800-talet och i början av det här seklet stramade den ryska statsmakten till möjligheterna att bilda föreningar i Finland. Därför behövdes en lagstiftning där. Att man sedan i Finland har behållit denna lagstiftning och vidareutvecklat den har med den historiska traditionen i det landet att göra.

Vid utskottets besök i Finland fick vi klart för oss att det finns 115 000 föreningar registrerade i det föreningsregister som måste föras enligt lagen. Lagen är för övrigt mycket detaljerad. Den har inte mindre än 70 paragrafer. Där regleras t.ex. rättsverkningar av registrering, hur man skall bilda föreningar, regler om medlemsförteckning, hur omröstning skall ske, hur beslutsfattandet skall gå till på föreningsmöte och fullmäktigemöte, hur kallelse skall utformas, omröstningsförfarande vid möten, hur protokoll skall upprättas, osv. Jag har svårt att föreställa mig att man i Sverige skulle vilja införa en liknande lagstiftning. Den skulle utan tvivel kännas som en tvångströja för de ideella föreningar som vi har i vårt land.

Inom justitiedepartementet i Helsingfors, där man för föreningsregistret, berättade man att man registrerar ungefär 2 000 nya föreningar varje år, och inom den avdelningen fattas också varje år 15 000 olika beslut som rör föreningarna. Det finns visserligen möjlighet för föreningar i Finland att vara oregistrerade, men en sådan förening kan inte öppna konto i bank och kan

Prot. 1989/90:12
18 oktober 1989

Lagstiftning beträffande ideella föreningar

Lagstiftning beträffande ideella föreningar

inte ens kvittera ut ett rekommenderat brev. Justitiedepartementets avdelning för föreningar har ett trettiootal personer anställda, som enbart sysslar med de här frågorna. En stor del av deras arbetstid går åt för att kontrollera föreningarnas stadgar och alla stadgeändringar, som också måste anmälas till föreningsregistret.

Sammanfattningsvis skulle jag vilja säga att det var en nyttig erfarenhet att få besöka Finland och det finska justitiedepartementet och få klart för sig hur en ordning som den finska fungerar i praktiken. Jag för min del blev helt övertygad om att vi i Sverige inte är betjänta av en sådan byråkratisk ordning. Jag konstaterar att man i Finland har denna tradition och att den fungerar väl där, men i de övriga nordiska länderna har vi inte denna tradition, och ändå fungerar det väl även där. Med andra ord är det alltså i hög grad en fråga om vad man har vant sig vid.

Herr talman! Sammanfattningsvis vill jag starkt understryka att de ideella föreningarna i vårt land alltid har tagit sitt samhällsansvar och fullgör viktiga samhällsfunktioner. De ideella föreningarna har med andra ord en utomordentligt betydelsefull ställning i vårt samhälle. Föreningar, allt ifrån fackliga organisationer, arbetsgivarorganisationer, hyresgäsföreningar, politiska organisationer, idrottsrörelsen till religiösa sammanslutningar utgör i dag ett omistligt inslag i vår demokrati. Det finns som jag redan har sagt inga missförhållanden att peka på, och en lagstiftning skulle bara försvåra och krångla till deras verksamhet.

Med det anförda ber jag, herr talman, att till alla delar få yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer.

ALLAN EKSTRÖM (m) replik:

Herr talman! Visst är tolv år en lång tid. På den punkten ger jag Stig Gustafsson rätt. Men droppen urholkar stenen inte genom sin tyngd utan genom att falla ofta.

Stig Gustafsson påstår att vi endast har facket till föremål för våra motioner. Det har vi visst inte, inte alls. I HD:s domar kan man hitta processer om uteslutning av medlemmar ur tandläkarförening, kennelklubb, båtklubb och mannekångförening. Beslut om uteslutning kan även i sådant fall drabba den enskilde mer eller mindre hårt. En annan sak är att det är mycket lättare att hitta exempel på missbruk från arbetsmarknadens organisationer.

Det är betecknande att Stig Gustafsson åberopar rättspraxis från Arbetsdomstolen, som gett den enskilde vissa rättigheter, t.ex. att utträda ur föreningen. Men denna praxis har kommit till stånd trots motstånd från fackorganisationerna. Den enskilde var tvungen att anlita domstol för att kunna hävda sina rättigheter.

Stig Gustafssons beskrivning från Finland var inte rättvisande. Den nya finska lagen innehåller bl.a. regler som just gäller umgänget mellan den enskilde och facket. Det beskrivs i utskottsbetänkandet på s. 4. Jag håller gärna med om att allt från den finska föreningslagen inte passar för svenska förhållanden men framför allt passar relationen mellan den enskilde och föreningen. Jag upprepar att det finns behov av att man åtminstone utreder frågan om relationen mellan den enskilde å ena sidan och föreningskollektivet å den andra.

MARTIN OLSSON (c) replik:

Herr talman! Stig Gustafsson försöker på något vis tala förbi oss som svarar reservationen. Han säger exempelvis att det skulle bli en detaljreglering av föreningslivet och långtgående ingrepp. Den fackliga organisationens frihet skulle begränsas osv. Det är illa om Stig Gustafsson inte försöker se vad vi strävar efter, nämligen en ramlagstiftning. Det är väl ingen detaljreglering?

Jag har varje år påpekat att vi syftar till en ramlagstiftning, som skall ge den enskilde medlemmen ett skydd mot sin förening, om han eller hon hamnar i den situationen att det behövs. De flesta lagar behöver dess bättre den enskilde inte tillämpa för att skydda sig. Men med tanke på de många föreningar och medlemskap som finns är det klart att det ibland händer att medlemmar anser sig felaktigt behandlade. Varför skall vi inte kunna ha en ramlagstiftning, som anger vilka rättigheter samhället anser att den enskilde skall ha? Det är inte på något sätt en långtgående detaljreglering, utan det är fråga om att skydda vissa viktiga principer.

Talet om att detta skulle särskilt begränsa de fackliga organisationernas frihet är helt felaktigt. Det har vi hört tidigare år. Det var ju tur att vi anordnade en studieresa till Finland så att Stig Gustafsson hade något nytt att tala om i år. Men han har ändå glömt det väsentliga i den finska lagstiftningen. Om vi bortser från byråkratin där – den vill vi inte ha – visar den finska lagstiftningen att man kan ha en ramlagstiftning i ett land som har samma demokratiska institutioner som vi har i vårt eget land. Finland är dessutom ett land som, är jag övertygad om, i lika hög grad slår vakt om de demokratiska värdena som vi gör i vårt land.

Stig Gustafsson säger vidare att vi har en rättspraxis. Ja, det är bra om det finns olika lagar med hjälp av vilka man kan få frågor som gäller föreningslivet och den enskilde prövade. Men vore det inte rationellare att tillsätta en utredning, som undersöker vilken form av ramlagstiftning som kan vara lämplig samt vad som kan tas från nuvarande lagstiftning och rättspraxis? Då blir det betydligt enklare att se vilka rättigheter och skyldigheter den enskilde kan ha i en organisation.

LOLA BJÖRKQUIST (fp) replik:

Herr talman! När vi nu, Stig Gustafsson, inte har en ramlagstiftning är det mycket viktigt hur vi andra betar oss, hur vi deltar i opinionsbildningen osv. Det är litet märkligt att Stig Gustafsson säger att det inte förkommer några övertramp eller något missbruk. Han måste väl ändå tillstå att sådant har förekommit. Jag efterlyser att socialdemokraterna öppet deltar i debatten kring de eventuella missbruk som har förekommit, så att det blir en självsanering. Då behöver vi inte återkomma med diskussioner här i kammaren om behovet av en ramlagstiftning på detta område.

STIG GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Allan Ekström säger att man i HD:s domar kan hitta processer om uteslutning av medlemmar i inte enbart fackliga organisationer utan även i bätklubbar och liknande. Låt mig hänvisa till hans egen motion som vi

Prot. 1989/90:12
18 oktober 1989

Lagstiftning beträffande ideella föreningar

nu diskuterar. I den finns exempel enbart från de fackliga organisationerna. Detsamma gäller motionen från centern.

I sitt inledningsanförande sade Allan Ekström att det här föreligger en rättslig lucka, men det är inte riktigt sant. Vi har nämligen en klar rättspraxis, vilket jag har gett många exempel på. Därmed är den rättsliga lucka som Allan Ekström tror sig se faktiskt tilltäppt.

Det sägs här att vi åtminstone kan utreda frågan om ideella föreningar. Men varför skall man utreda om man inte vill att det skall leda till något? Det finns ju en existerande ordning för ideella föreningar, och då är det ju onödigt att utreda enbart för utredandets egen skull.

Allan Ekström och Martin Olsson tog vidare upp frågan om förhållandet mellan den enskilde och kollektivet. Från borgerligt håll talas det om att det skulle föreligga något slags motsatsförhållande mellan den enskilde och kollektivet. Men man glömmer att det är de enskilda människorna som har sammanlutit sig i ett kollektiv för att ta till vara sina rättigheter. Något motsatsförhållande existerar därför inte.

Visst kan det förekomma, som Lola Björkquist sade, att ideella föreningar liksom även ekonomiska föreningar kan begå misstag som gör att medlemmar kommer i kläm. Det finns, som Allan Ekström påpekade, rättsfall från båtklubbar som inte vill ta emot vissa personer trots att det är viktigt för dessa att få båtplatser etc. Men sådant rättas ju till när målet förs upp i domstolen. Det blir därför ingen skillnad om det finns en ramlagstiftning. Det blir ändå de allmänna domstolarna som får avgöra fallen. Och redan nu finns, som nämnts, en rättspraxis.

Låt oss komma ihåg, när vi talar om de fackliga organisationerna, att dessa har precis samma demokratiska uppbyggnad som våra politiska partier. Inte minst skall vi komma ihåg det när vi diskuterar denna fråga.

Liknelsen med ekonomiska föreningar håller enligt min mening inte. Ekonomiska föreningar har helt andra syften. De skall tillvarata medlemmarnas ekonomiska intressen, och där finns det alltså ett skäl, kan man säga, för en lagstiftning.

Jag skulle, herr talman, vilja sluta med att citera ett remissyttrande. Vid tidigare behandling i riksdagen av liknande motioner har motionerna sänts ut på remiss. Då visade det sig att inte ens Svenska Arbetsgivareföreningen stöder moderaternas och centerns förslag. Men SAF vet ju också vad det är fråga om:

”Liksom tidigare får föreningen konstatera att samfärdseln inom samhället veterligen inte besväras av frånvaron av lagbestämmelser på detta område. De av motionärerna andragna exemplen på olägenheter gäller åtminstone ej arbetsmarknadsorganisationerna. Eventuella nackdelar på andra områden borde enligt vårt förmenande kunna undanröjas på annat sätt än genom lagstiftning.”

Herr talman! Denna karaktäristik av förhållandena står sig än i dag.

MARTIN OLSSON (c) replik:

Herr talman! Stig Gustafsson säger att det finns aldrig något motsatsförhållande mellan den enskilde och kollektivet. Men det är klart att även om

kollektivet består av en rad enskilda finns det alltid risker för att det kan bli ett motsatsförhållande.

Fortsätter vi Stig Gustafssons resonemang, kan vi ju säga att samhället består av oss alla enskilda individer i Sverige. Alltså kan det aldrig bli något motsatsförhållande mellan det svenska samhället och den enskilde. Det är möjligt att socialdemokraterna ursprungligen har sett det på det viset.

Jag kan erinra om ett område där vi ändå har lyckats utvidga rättigheterna. I det första förslaget till ny grundlag fanns det inte så värst mycket om de mänskliga fri- och rättigheterna, men efter något år då den offentliga debatten kom i gång – jag tror det var 1979 – införde vi i grundlagen ett särskilt kapitel om fri- och rättigheter för den enskilde. Men socialdemokraterna har inte varit pådrivande i det fallet.

Jag nämnde kollektivanslutningen, där socialdemokraterna till sist insåg att de hamnat fel och måste ge med sig. Jag tror att det blir på samma sätt med den fråga som vi diskuterar nu. Tiden talar för oss som vill ha grundläggande regler för den enskildes både rättigheter och skyldigheter.

Jag har svårt att förstå att skillnaden mellan ekonomiska och ideella föreningar i varje situation är så stor att det är ett hinder för föreningslivet om det finns bestämmelser om grundläggande fri- och rättigheter i fråga om ideella föreningar, samtidigt som det är nödvändigt och full enighet råder om att det skall finnas regler för de ekonomiska föreningarna. Ibland är gränsen rätt otydlig mellan de här båda typerna av föreningar. Är LRF dubbelt upp så att säga, både ideell förening och ekonomisk förening? Skulle medlemmarna formellt sett vara med i två olika organisationer, fast helheten är en och samma?

STIG GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Jag menar inte, och jag tror inte heller att jag har sagt, att det *aldrig* uppstår något motsatsförhållande mellan den enskilde och kollektivet. Självklart kan det uppstå. Men i motionerna, i reservationerna och i anföranden här i kammaren målas det upp som om det *alltid* skulle vara ett motsatsförhållande mellan den enskilde och kollektivet och det är mot den beskrivningen som jag vänder mig.

De ekonomiska föreningarna är mera ensartade än ideella föreningar, förutom att de naturligtvis har andra syften. Att lagstifta om ideella föreningar, som är av så mångskiftande natur, är fåfängt. Jag är rädd att vi då hamnar i samma byråkratiska situation som i Finland, där man – och det har jag respekt för – av historiska skäl har denna lagstiftning.

ANITA STENBERG (mp):

Herr talman! Härmed yrkar jag för miljöpartiets räkning bifall till reservation 3, som är en motivreservation.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades under 12 §.)

11 § Tillämpningsområdet för lagen om fastighetsmäklare

Föredrogs
lagutskottets betänkande
1989/90:LU1 Tillämpningsområdet för lagen om fastighetsmäklare.

EWY MÖLLER (m):

Herr talman! I lagutskottets betänkande 1989/90:1, som gäller tillämpningsområdet för lagen om fastighetsmäklare, har behandlats tre motioner – en från moderaterna, en från folkpartiet och en från centern – alla med samma syfte, att Sveriges Bostadsrättsföreningars Centralorganisation, SBC, skall jämföras med de andra rikskooperativa bostadsrättsorganisationerna HSB och Riksbyggen, som för några år sedan genom lagstiftning undantogs från kravet att söka förvärvstillstånd enligt lagen om förvärv av hyresfastigheter. Motionerna har avstyrks av utskottsmajoriteten, bestående av socialdemokraterna och vpk.

Frågan diskuterades här i kammaren hösten 1988. Då ställde vi samma krav som nu framförs i motionerna, och de avslogs då med motiveringen att SBC inte är en folkrörelsekooperativ organisation och att man inte påvisat någon större verksamhet som ger anledning att jämföra organisationen med HSB och Riksbyggen. I debatten då sade Gunnar Thollander, som var socialdemokraternas talesman, att vi får avvakta utvecklingen, eftersom det saknades tillräckligt underlag för att göra förändringar.

Det som förvånar nu är att utskottet kommer tillbaka med samma motivering. Det har inte framkommit något nytt, står det i utskottsskrivningen. Detta trots att SBC inkommit med ett yttrande där man verkligen påvisar hur verksamheten utvecklats under senare år och att man betraktar sig som en folkrörelse och en konsumentkooperativ organisation.

Jag behöver inte här uppta tiden med att redogöra för SBC:s verksamhet och utveckling, eftersom yttrandet finns i betänkandet på s. 4 och kan läsas av alla som skall fatta beslut här i dag. Tydligt är det så att yttrandet har förbigått utskottsmajoriteten, eftersom utskottet trots denna redogörelse ändå skriver att det inte framkommit något nytt som föranleder att riksdagen nu frångår sitt tidigare ställningstagande. Vad begär man av SBC? Det måste jag fråga Gunnar Thollander.

Det måste naturligtvis finnas andra strävanden. Vi kan inte se några andra motiv, eftersom det inte finns några sakliga skäl, än att socialdemokraterna och vpk av ideologiska skäl inte vill tillvarata andra konsumenters intressen än de som organiseras i HSB och Riksbyggen. För vad är det för skillnad mellan en socialdemokratiskt sanktionerad bostadsrätt och den som vuxit fram som en ren konsumentorganisation – på frivillig väg – och som helt ägs av sina medlemmar och är helt fristående från byggföretagen? Är det möjligen den organisatoriska skillnaden som är störande?

Skillnaden mellan å ena sidan SBC och å andra sidan HSB och Riksbyggen är att i de sistnämnda finns det övervägande politiker med i styrelsen. I SBC finns endast människor som själva bor med bostadsrätt, och det kan vara en bra garanti för att det inte fattas beslut som inte är till gagn för de boende. Denna skillnad kan inte vara ett godtagbart skäl för att lagstiftningen skall

diskriminera en organisation som har som målsättning att bereda medlemmar bostäder och lokaler av god kvalitet.

Lagen skall gälla lika för alla – här som i alla andra sammanhang. Alla som sparar för bostad skall behandlas lika, oberoende av om man tillhör den ena eller den andra organisationen.

Från mera principiella synpunkter finns ingen anledning att behandla bostadsrättsorganisationer olika, beroende på om de är av folkrörelsekaraktär eller ej. Det väsentliga skall vara att de effektivt bevakar boendefrågorna, söker bra objekt för bopararna och tillvaratar de boendes rätt och för deras talan. Detta har vi också framfört i den reservation som vi moderater har avgivit gemensamt med folkpartiet, centern och miljöpartiet, där vi föreslår att 2 §, andra stycket, i lagen om fastighetsmäklare ändras så att SBC jämföras med HSB och Riksbyggen.

Herr talman! Med det här anförda yrkar jag bifall till reservationen.

ULLA ORRING (fp):

Herr talman! I en partimotion har folkpartiet återigen tagit upp frågan om ändring av tillämpningen av lagen om fastighetsmäklare för att därigenom ge landets bostadsrättsföreningar möjlighet att operera under samma regler. Den socialdemokratiska majoriteten avstyrkte återigen vår motion, liksom centerns och moderaternas motioner.

Trots den kris som betecknar dagens bostadsmarknad så saknar socialdemokraterna viljan att medverka till en avreglering av bostadsmarknaden och framför allt till att släppa fram bostadsrättsföreningar att verka på samma villkor som de till den socialdemokratiska rörelsen närstående HSB och Riksbyggen. På annat sätt kan man inte tolka den socialdemokratiska majoriteten i lagutskottets framlagda betänkade.

Folkpartiet har däremot under åren i många sammanhang framfört en rad förslag för att öka de boendes valfrihet och rörlighet och minska regleringarna för att nå målet om en fungerande bostadsmarknad. I det nuvarande systemet fungerar den som en cementkoloss. Inga ändringar av bostadsrätternas marknad syns vid horisonten, inte ens en likabehandling av bostadsrättsföretagen i vad gäller fastighetsmäklarlagen. Jag tycker att det är mycket svagt.

Folkpartiet anser att allt måste göras för att åstadkomma ett underlättande av bildandet av bostadsrätter. Åtskilliga människor uppskattar den förening av enskilt ägande och gemensamt ansvarstagande i demokratiska former som bostadsrättsboendet erbjuder. Det blir också en prisvärd modell för boende och det kan hålla nere bostadsutgifterna, vilket inte minst är nödvändigt i dagens samhälle där cirka en fjärdedel av hushållens kostnader går till boendet.

Varför får inte SBC, Sveriges bostadsrättsföreningars centralorganisation, bli delaktig av undantagsbestämmelserna i lagen om fastighetsmäklare på samma sätt som HSB och Riksbyggen?

Som bakgrund måste även nämnas att den lagändring som skedde för några år sedan undantog s.k. folkrörelsekooperativ från kravet på att söka förvärvstillstånd vid köp av fastighet. Här avsågs endast HSB och Riksbyggen. Kritik framfördes, och begreppet folkrörelse ändrades. När lagen om

Prot. 1989/90:12
18 oktober 1989

Tillämpningsområdet för lagen om fastighetsmäklare

fastighetsmäklare trädde i kraft 1984 undantogs den som förmedlar enbart bostadsrätter som upplåts av bostadsrättsföreningar, anslutna till folkrörelsekooperativa organisationer. Det övervägdes då hur SBC skulle behandlas. Folkrörelse skulle det ändå vara enligt regeringen. Några undantag för SBC:s del kunde inte tänkas.

Nu står det i utskottets betänkande att det föreligger betydande skillnader mellan Riksbyggen och HSB å ena sidan och SBC å andra sidan. Vari består dessa skillnader? Jag hoppas att Gunnar Thollander kan förklara detta här i kammaren i dag så att vi får se om det finns en skillnad och vari den består. Majoriteten i utskottet vidhåller fortfarande som ett istadigt islandsruss att det finns skillnader mellan dessa bostadsrättsorgan. SBC förmedlar nämligen både upplåtelser och överlåtelser av bostadsrätter, till skillnad från HSB och Riksbyggen.

SBC har nu redovisat sin organisation för lagutskottet. Följande mening förtjänar att citeras: "Både SBC och SBC BO är i ordets ursprungliga mening verkliga folkrörelser. Det är organisationer vars tillkomst har sprungit fram ur människors behov."

Av yttrandet framgår även att SBC bildat en särskild förening, SBC BO, vilken i likhet med HSB och Riksbyggen driver lokal verksamhet som endast innefattar upplåtelse av bostadsrätter. Föreningen har 14 000 bosparare. Trots denna dokumentation, att föreningen har 14 000 bosparare och en bostadsproduktion på 1 200 lägenheter för närvarande över hela landet godtar inte utskottsmajoriteten denna organisation och anser dessutom att det saknas underlag för att bedöma verksamheten.

Folkpartiet motsätter sig denna särbehandling av SBC av flera skäl. SBC är inte en mindre folkrörelse än de två andra organisationerna, HSB och Riksbyggen. Den har även klart redovisat sin verksamhetsform, upplåtelse av bostadsrätter. Alla skäl talar för att lagen om fastighetsmäklare bör ändras så att SBC jämfställs med HSB och Riksbyggen. Jag hoppas att företrädare för utskottsmajoriteten förklarar detta för oss. Vari består den här skillnaden som ni har hängt upp hela ert uttalande på?

Starka skäl talar nu åter för att lagen om fastighetsmäklare skall ändras så att SBC jämfställs med HSB och Riksbyggen. Det är ett rättvisekrav värdigt ett demokratiskt samhälle. Jag yrkar bifall till reservationen i betänkande LU1.

MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! I det föregående ärendet diskuterade vi den enskilde medlemmens ställning gentemot sin organisation. Det ärende vi nu behandlar gäller frågan om organisationernas ställning gentemot samhället, och i detta speciella fall om likartade organisationer skall behandlas lika av samhället eller om vissa organisationer skall särbehandlas positivt eller negativt.

Jag skall enbart ta upp de principiella synpunkterna och inte diskutera bostadspolitik. Vi är fyra partier som gemensamt står bakom reservationen.

Enligt centerpartiets uppfattning fyller, som jag nämnde i den tidigare debatten, vårt lands omfattande föreningar och organisationer synnerligen viktiga funktioner för den enskilde, för grupper och för hela vårt samhälle. Det är därför viktigt att slå vakt om organisationslivets förutsättningar, så att or-

ganisationerna kan fylla dessa viktiga uppgifter. Organisationer kan t.ex. av samhället ges särskilda uppgifter eller rättigheter för att på bästa sätt kunna fullgöra de uppgifter som både medlemmarna och samhället önskar. Härvid är det för likabehandlingen av alla medborgare i vårt land viktigt att även föreningar med likartad verksamhet ges samma förutsättningar av samhället.

Så är tyvärr inte fallet beträffande alla de olika regler och rättigheter som gäller. Vårt ärende nu handlar om den brist på likabehandling i fastighetsmäklarlagen som socialdemokraterna även i år benhårt slår vakt om i vad gäller HSB och Riksbyggen å ena sidan och SBC, Sveriges bostadsrättsföreningars centralorganisation, å andra sidan.

Jag vill erinra om att när propositionen med förslag till fastighetsmäklarlag behandlades av lagutskottet år 1983, framställde Riksbyggen och HSB ett yrkande på att deras handhavande av upplåtelser av bostadsrätter skulle utgöra undantag från fastighetsmäklarlagens krav på att förmedling av fastigheter och bostadsrätter m.m. skulle göras av registrerade fastighetsmäklare. Undantaget infördes i lagen, eftersom HSB:s och Riksbyggens verksamhet i dessa avseenden endast avsåg upplåtelse och inte förmedling av överlåtelser av bostadsrätter. Något motsvarande undantag från lagens tillämpning gjordes då inte för SBC. Efter hand har SBC byggt ut sin verksamhet, så att SBC nu – i likhet med HSB och Riksbyggen – driver lokal verksamhet som innefattar upplåtelse av bostadsrätter.

Sedan vi kunnat konstatera detta har vi från de tre icke-socialistiska partierna i skilda motioner begärt att lagen skall ändras, så att SBC blir en enligt fastighetsmäklarlagen jämställd organisation med HSB och Riksbyggen. I fjol avvisades detta krav, trots att riksdagen uttalade sig för en översyn av fastighetsmäklarlagen i övrigt. Socialdemokraterna avvisade då vårt krav på att den begärda översynen även skulle innefatta den av oss begärda strävan efter jämställdhet mellan SBC och de båda s.k. folkrörelsekooperativa organisationerna.

Vi har i år återkommit med våra motionskrav. Med de nya och aktuella uppgifter som nu föreligger om den utbyggnad av SBC:s verksamhet som skett är det ännu svårare att förstå varför socialdemokrater och vpk:are framhårdar i sitt motstånd mot att låta SBC i vad gäller fastighetsmäklarlagen bli en med HSB och Riksbyggen likabehandlad organisation.

När samhället negativt särbehandlar en viss organisation – en särbehandling som de båda socialistiska partierna vill skall fortsätta – innebär det även en negativ särbehandling av vissa medborgare i vårt land, nämligen av dem som för att ordna sitt boende på bästa sätt har sammanslutit sig i SBC inkl. de 14 000 bosparare som nu sparar i syfte att efter hand få en lägenhet genom SBC.

Min fråga till majoritetens företrädare är: Varför vill ni inte ge SBC och dess medlemmar och dess 14 000 bosparare samma rättigheter som de människor som engagerat sig i HSB och Riksbyggen?

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till reservationen, bakom vilken står alla partier i lagutskottet med undantag av socialdemokraterna och vpk.

GUNNAR THOLLANDER (s):

Herr talman! Det är inget fel att påstå att just denna fråga är en följetong sedan denna lag kom till för ett antal år sedan. Många har framfört synpunkter, nu som förr. Vi har gjort vår bedömning, och den står ganska klar.

Det har sagts förr i denna sal att riksdagen behandlade denna fråga 1988 och då avslog motioner med samma syfte som de nu aktuella. Detta diskuterade vi också i våras, och majoriteten i utskottet hade då samma inställning som nu. Vi slog i den debatten fast skillnaden mellan å ena sidan HSB och Riksbyggen och å andra sidan SBC.

Inför den aktuella utskottsbehandlingen har vi låtit SBC komma in med ett yttrande. Vi ville att SBC skulle redovisa hur landsomfattande deras verksamhet är. Vi kan naturligtvis hålla med om att förmedling av bostadsrätter har påbörjats. Vi är emellertid av den uppfattningen att verksamheten inte har den omfattningen att en ändring är aktuell.

Utskottsmajoriteten har alltså inte, efter att ha läst SBC:s yttrande, kommit fram till att SBC är någon folkrörelsekooperativ rörelse i likhet med HSB och Riksbyggen. Vi menar alltså att vi inte kan göra någon annan bedömning än den vi gjorde hösten 1988, alltså för ett år sedan.

Med dessa enkla ord yrkar jag bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationen och därmed motionerna L715, L725 och L731.

ULLA ORRING (fp) replik:

Herr talman! Gunnar Thollander säger att vi har gjort vår bedömning. Det är nog ganska uppenbart att socialdemokraterna har gjort sin bedömning, och man har tagit på sig ett väldigt stort ansvar för den andra hälften av Sveriges befolkning. Men det framkommer inte vari skillnaden mellan dessa bostadsrättsorganisationer består. Det är självklart att HSB och Riksbyggen, särskilt HSB som har funnits på den svenska marknaden sedan 1923, har ett stort försteg då det gäller spridning av bostadsrätter inom landet. Men SBC BO är den första nya konsumentkooperativa riksorganisationen inom bostadssektorn sedan HSB:s tillkomst. Varför vill man inte låta SBC arbeta på samma villkor som HSB och Riksbyggen?

Vi har fått en klar redovisning av SBC:s spridning. SBC har en samling av boparare. Projekt pågår i Enköping, Filipstad, Haninge, Malmö, Mora, Töreboda, Åtvidaberg och Ängelholm. SBC har också ännu fler projekt på gång.

Om en privat bostadsrättsföreningsorganisation inte får arbeta på villkor som är likvärdiga med de villkor som gäller för HSB och Riksbyggen, är det självfallet svårt för den organisationen att kunna jämföra sig i storlek med HSB och Riksbyggen. Släpp loss SBC! Låt SBC verka på samma villkor som HSB och Riksbyggen, Gunnar Thollander! Låt oss slippa komma tillbaka med denna motion nästa år igen. Vi kommer inte att ge oss förrän SBC får arbeta efter samma villkor som de övriga, om inte Gunnar Thollander kan komma med ett klart skäl till varför man inte vill låta SBC göra det. Det har inte skett i dag.

EWY MÖLLER (m) replik:

Herr talman! Det behövde inte bli någon följetong om inte socialdemokraterna så envetet vägrade att se verkligheten som den är. Nu är vi tre talare

som här i dag har talat om SBC:s utveckling under de senaste åren. SBC har också redovisat sin verksamhet själv i sitt yttrande. Räcker inte detta? Är det inte tillräckligt med uppgifter för att man skall inse att detta handlar om någonting annat, nämligen diskriminering av en organisation, och att det måste ske en förändring? Jag trodde att socialdemokraternas målsättning, i ett demokratiskt syfte, var att man i samhället skulle behandla alla organisationer något så när likvärdigt. Jag tänker på den föregående debatten som har varit här i dag.

Vad är det man begär av SBC? Varför ställer man så stora krav på SBC, och varför vägrar man att se att SBC är likställigt med HSB och Riksbyggen?

Jag ställde också frågan vari skillnaden ligger mellan HSB och Riksbyggen å ena sidan och å andra sidan denna Kooperation, där medlemmar frivilligt sparar pengar till en egen bostad. Jag frågade dessutom om man absolut måste göra detta endast i HSB eller Riksbyggen. Man får ju den uppfattningen. Gunnar Thollander svarade inte på dessa frågor, så jag upprepar dem.

MARTIN OLSSON (c) replik:

Herr talman! Det var synd att inte Gunnar Thollander tog upp det principiella resonemang som jag förde angående vikten av att olika organisationer skall likabehandlas i samhället och att deras medlemmar skall bli lika behandlade. Men det kanske inte var att vänta heller, att det skulle bli någon diskussion på det planet.

Jag fick heller inget svar på varför SBC särbehandlas. Möjligen skall man tolka det så att svaret var att SBC har påbörjat verksamhet, men att den ej är av så stor omfattning att SBC skall jämföras med HSB och Riksbyggen. Min fråga är då: Hur stor omfattning skall SBC:s verksamhet ha för att bli jämförbar med HSB:s? Gäller det, liksom för att komma in i riksdagen, att man skall nå 4 % utav någonting? Eller är det, som i vissa andra länder, enmansvalkretsar, där man skall nå majoritet för att få någonting att säga till om? Vilka krav ställer socialdemokraterna på SBC för att SBC skall jämföras med HSB och Riksbyggen?

GUNNAR THOLLANDER (s) replik:

Herr talman! Martin Olsson uppfattade i alla fall vad jag var inne på, dvs. att utskottet i år har begärt in ett yttrande från SBC. Det är ett steg i den riktningen man skall gå för att kunna komma fram till någonting och få en klar uppfattning. Utskottet har läst och tittat på yttrandet och sedan gjort sin bedömning.

Utskottet har inte kommit fram till det som skrevs från början när det gäller denna lag. HSB och Riksbyggen fick en särställning som folkrörelsekooperativa organisationer. Det innebär att organisationerna hade stadgar som vilade på en gemensam bostadssocial grundsyn. Det hade inte SBC. Utskottet har avvaktat och kommit fram till att det är så fortfarande.

Jag vill även kommentera anförandena. Ewy Möller nämner den boendes situation. Den nuvarande frågan har inte med den boendes situation att göra. Frågan är inte förändrad på något sätt.

Ulla Orring tog upp byggande av bostadsrätter. Det har inte heller med

Prot. 1989/90:12
18 oktober 1989

*Tillämpningsområdet
för lagen om fas-
tighetsmäklare*

den här frågan att göra. Byggandet pågår i vanlig omfattning. Jag vet inte om man skall uppfatta det som ett hot att Ulla Orring säger att man skall återkomma i frågan. Majoriteten har uttalat hur denna fråga skall behandlas i dag. Men om oppositionen vill återkomma i frågan, är det naturligtvis fritt fram att göra det. Jag anser i alla fall att detta är det svar jag kan ge just nu.

ULLA ORRING (fp) replik:

Herr talman! Jag tolkar Gunnar Thollanders uttalande så, att socialdemokraterna i fortsättningen vill att Riksbyggen och HSB skall ha en monopolställning och att andra bostadsrättsorganisationer icke göra sig besvär på bostadsmarknaden. Konsekvensen blir då att det blir svårare att bygga bostadsrätter för vanliga människor som vill ha en bostadsrätt i en privat bostadsrättsorganisation. De kan inte räkna med att få lika behandling som dem som köper bostadsrätter via HSB och Riksbyggen.

Det här är ett intressant konstaterande. Men detta kommer inte att hindra folkpartiet från att fortsätta att agera. Enligt vår uppfattning, och enligt de andra borgerliga partiernas uppfattning, har SBC BO karaktär av en folkrörelse – man är en folkrörelse. Människor får spara pengar i bank eller på annat sätt för att avsätta medel för en bostadsrätt. SBC BO är helt fristående mot alla politiska partier och mot alla byggföretagarintressen, vilket man inte kan säga om exempelvis Riksbyggen som är mycket nära lierat med ett byggföretag. Jag tycker att det är att beklaga. Jag hoppas att vi kan se ett ljus i denna tunnel inför nästa år och en förändring från socialdemokraternas sida.

MARTIN OLSSON (c) replik:

Herr talman! Det vi diskuterar nu är ett exempel på en särbehandling av en viss organisation, dvs. SBC. Det finns flera exempel på särbehandling av den organisationen, fast detta är det enda som faller på vårt utskott.

Jag fick inget svar av Gunnar Thollander på hur stor omfattning SBC skall ha för att organisationen skall godkännas. Gunnar Thollander angav i sitt första inlägg att organisationen inte var av tillräckligt stor omfattning. I stället nämnde Gunnar Thollander att det bostadssociala programmet för HSB och Riksbyggen skrevs om 1983. Jag tror att SBC på ett bra sätt bidrar till att klara bostadsförsörjningen för ett växande antal människor.

Sedan får jag höra att majoriteten har uttalat sig. Egentligen behöver vi ingen debatt eftersom majoriteten har "rätt". Men vi har debatterna för att höra om majoriteten i olika frågor ändå har någorlunda bra argument och motiv för sina ställningstaganden. Detta är en fråga där det saknas motiv för avslag på det tre motioner som är väckta.

Majoriteten har alltså uttalat sig, men motionärerna har tillfälle att återkomma – och det lovar jag att vi skall göra.

EWY MÖLLER (m) replik:

Herr talman! Gunnar Thollander sade i sin replik att beslutet inte påverkar de boendes situation. Men naturligtvis påverkar det valfriheten, olika valmöjligheter och andra alternativ. Vi har förstått nu att det måste vara

fråga om en organisation som är socialdemokraterna närstående för att den skall kallas för en folkrörelsekooperation.

Vi reser tvivel, i alla fall vi från moderaterna, har inte något emot vare sig HSB eller Riksbyggen. Dessa organisationer fyller givetvis sitt ändamål. De får naturligtvis för det mesta gehör av sina medlemmar för sina centralstyrda beslut. Men det finns också många andra människor som har en annan uppfattning och andra ideologiska värderingar på detta område precis som på många andra områden. Det vet Gunnar Thollander. Dessa människor finns även inom HSB och Riksbyggen. Vi menar att alla människor skall bli tillgodosedda. Därför kan vi inte ställa oss bakom den diskriminering som sker i dag.

GUNNAR THOLLANDER (s) replik:

Herr talman! På vilket sätt skulle Riksbyggen vara lierat med BPA, Ulla Orring? Det finns inget i dess upphandling som kan tolkas så som Ulla Orring menar.

Martin Olsson, majoriteten i utskottet har en uppfattning och den redovisar jag. Det är självklart att det är det vi skall göra, dvs. redovisa vår uppfattning. Debatten behövs, och debatten skall alltid pågå. Vi gör vår bedömning. Till den här utskottsbehandlingen har SBC avgivit ett yttrande, och med utgångspunkt i det har vi gjort vår bedömning i år. Det är ett svar som är nog så bra som något annat. Man kan vara nöjd med att i en debatt klart få höra utskottsmajoritetens bedömning, vad som har skrivits i betänkandet och vad utskottet är redo att gå till beslut med.

Andre vice talmannen anmälde att Ulla Orring och Ewy Möller anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

ANITA STENBERG (mp):

Herr talman! Som fjärde parti i den här reservationen kan jag kosta på mig att vara kortfattad. Vad sägas skall är redan sagt. För miljöpartiets räkning yrkar jag bifall till reservationen i detta betänkande.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades under 12 §.)

12 § Beslut

Företogs till avgörande konstitutionsutskottets betänkande 1989/90:KU7 samt lagutskottets betänkanden 1989/90:LU2 och LU1.

Konstitutionsutskottets betänkande KU7

Mom. 1 (negativ föreningsrätt)

Utskottets hemställan bifölls med 155 röster mot 140 för reservation 1 av Anders Björck m.fl.

Prot. 1989/90:12
18 oktober 1989

*Tillämpningsområ-
det för lagen om fas-
tighetsmäklare*

Mom. 2 (kollektivanslutning m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 155 röster mot 140 för reservation 2 av Anders Björck m.fl.

Lagutskottets betänkande LU2

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 205 röster mot 89 för hemställan i reservation 1 av Rolf Dahlberg m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Motivering

Först biträdades den i reservation 2 av Ulla Orring och Bengt Harding Olson anförda motiveringen med 36 röster mot 17 för den i reservation 3 av Elisabet Franzén anförda motiveringen. 239 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter godkändes utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 2 av Ulla Orring och Bengt Harding Olson anförda motiveringen – genom uppresning.

Lagutskottets betänkande LU1

Utskottets hemställan bifölls med 155 röster mot 140 för reservationen av Rolf Dahlberg m.fl.

13 § Beslut om uppskjuten votering av kvällsärenden

På förslag av andre vice talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang i början av morgondagens arbetsplenum.

Tredje vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar.

14 § Aktiebolagsrättsliga frågor

Föredrogs

lagutskottets betänkande

1989/90:LU3 Aktiebolagsrättsliga frågor.

ULLA ORRING (fp):

Herr talman! Lika risktagande på aktiemarknaden borde ge lika rätt till inflytande. Det är ett ganska enkelt konstaterande, tycker vi i folkpartiet. Men så är inte fallet i dag. Samma kapitalinsats föranleder olika stort inflytande vid bolagsstämman. Det kan aldrig bli ett rättvist system med sådan ordning. Trots att flera offentliga utredningar kartlagt detta förhållande har inga åtgärder vidtagits för att stävja detta bruk.

Herr talman! Folkpartiet anser därför att rätten för börsföretag att på A1- och A2-listan vid nyemission utge aktier med lägre värde nu måste avskaffas.

De utredningar som utskottet i betänkandet hänvisar till, ägarutredningen

och röstvärdeskommittén – och som nu synes vara föremål för överväganden i regeringskansliet – har trots kunskap om denna orättvisa inte ansett sig kunna förorda en förändring.

Folkpartiet däremot anser att regeringen *nu* snarast bör lägga fram ett förslag till lagändring vars innebörd blir att slopa röstvärdesdifferentieringen.

Vi anser att det är stötande i ett demokratiskt samhälle att det skall förekomma skillnader i röstvärde mellan aktier i samma bolag. Penningvärdet är ju detsamma, men inte röstvärdet! Den makt- och ägandekoncentration inom aktiehandeln som föreligger måste ersättas av motsatsen, mer av maktspredning och ägandespredning. Och för att göra det möjligt måste det bl.a. skapas bättre villkor för enskilt aktiesparande. Tyvärr visar verkligheten att det enskilda aktieägandet gått tillbaka. De uppgifter som bl.a. ägarutredningen redovisat visar med all tydlighet att det enskilda aktieägandets andel av börskapitalet har minskat kraftigt. Uppgifter från 1988 visar att fysiska personers andel av ägandet av det totala börsvärdet ligger enbart på 20 %.

Bruket av aktieslag med olika börsvärden har med andra ord medfört att röstandelskoncentrationen blivit avsevärt högre än kapitalkoncentrationen. Röstvärdesdifferentiering bör därför omedelbart slopas för den svenska aktiemarknaden. Vi anser i folkpartiet att regeringen bör komma med förslag till riksdagen därom.

Med det anförda yrkar jag bifall till reservation 1 i betänkandet LU3.

MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Bland de åtta motioner som behandlas i detta betänkande från lagutskottet är en av Håkan Hansson m.fl. från centerpartiet. Den är benämnd L 211. I den motionen har Håkan Hansson tagit upp frågan om att finna nya företagsformer. Motionen har föranlett reservation 3, bakom vilken står företrädarna för moderaterna, folkpartiet, centern och miljöpartiet i utskottet.

Frågan om särskilda företagsformer för mindre bolag och mindre företag har diskuterats tidigare. Under 70-talet gjordes en utredning om i vad mån man i Sverige skulle ha en form liknande anpartsselskab i Danmark. Detta mötte dock motstånd. I stället löstes frågan för de mindre företagen genom särskilda regler i aktiebolagslagen.

Håkan Hansson tar i sin motion upp andra synpunkter och visar på att det behövs en översyn av frågan om det behövs nya företagsformer.

Bakgrunden är den struktumvandling som sker, och har skett, i Sverige och det förhållandet att vi måste satsa mera på forskning och kunskapsintensiv industri. Dessutom gäller det att kunna visa att den privata tjänsteproducerande delen av svenskt näringsliv svarar för en snabb expansion.

Rent allmänt är det viktigt att företagsformerna anpassas till de behov som finns för att vi i vårt land skall kunna hävda oss sysselsättningsmässigt, konkurrensmässigt osv. i en värld där konkurrensen blir allt hårdare.

Det är uppenbart att den kunskapsintensiva industrin, med för närvarande 230 000 anställda, har expansionsmöjligheter. Likaså är den privata tjänstesektorn ökande. Men frågan är, och den saken tas också upp i motionen, om det finns lämpliga företagsformer för den här verksamheten. Man visar på att kunskapsinnehållet, till skillnad från i den traditionella industrisektorn,

spelar en avgörande roll som substans och produktionsfaktor i de här tjänsteproducerande företagen. Mer än i andra företag utgör de enskilda människornas specifika kunskaper och kompetens en förutsättning för dessa företags konkurrenskraft och utvecklingsförmåga.

Mot bakgrund av vad den analys ger vid handen som har gjorts av hur aktiebolagslagen är uppbyggd och de regler som gäller i lagen om ekonomiska föreningar kommer motionärerna fram till att det skulle behövas företagsformer som på ett bättre sätt tillgodoser de framväxande informations- och kunskapsföretagens speciella behov och stämmer överens med dessa företags förutsättningar. Av reservationen framgår att vi delar de uppfattningar som kommer till uttryck i motionen. Vi anser att det är viktigt att det görs överväganden när det gäller att eventuellt finna särskilda företagsformer där reglerna är anpassade efter de tjänsteproducerande företagens behov.

Jag vill även erinra om att en hel del sker inom EG på detta område. Därför förutsätter jag – trots att det inte nämns något om den saken här – att man vid en sådan här översyn också beaktar utvecklingen i vår omvärld. Majoriteten avvisar tyvärr motionen och hänvisar till de överväganden som har gjorts i olika sammanhang då det gäller associationsrättsliga villkor för företagsamheten. Man menar att det inte behövs något särskilt uttalande. Men även majoriteten är aningen positiv. Man går dock inte med på att göra något tillkännagivande. Majoriteten säger: "Skulle det emellertid visa sig att särskilt de tjänsteproducerade företagens villkor inte blir tillgodosedda får spørsmålet om en utredning tas upp på nytt." Vi reserverar oss tycker att det är fel att uppskjuta detta. Frågan är aktualiserad, och den är viktig. Det gäller ju både att vi har ett väl fungerande näringsliv och att vi har olika typer av företag. Dessutom är det viktigt att vi har ett spritt ägande. Över huvud taget är detta viktigt för en fortsatt bra ekonomisk utveckling i vårt land. Därför finns det all anledning att i enlighet med motionens krav göra ett tillkännagivande till regeringen om att det är nödvändigt att frågan om nya företagsformer ses över – enligt reservation 3, vilken jag yrkar bifall till.

LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Först yrkar jag bifall till reservation 2, som är föranledd av motion L207. Jag skall bara göra några korta kommentarer. Det handlar om de anställdas förhållanden i bolagsstyrelser och löntagarrepresentanternas lika värdering – dessa kan ju bli ansvariga i fråga om skadestånd eller ålagda viten på samma sätt som styrelseledamöterna på ägarsidan. Här skiljer sig alltså uppfattningarna, eftersom vi i vpk inte har godkänt grunderna för deltagande i bolagsstyrelser, på de villkor som gäller nu. Man svarar beträffande vårt krav att det skall vara en särregel för arbetarrepresentanterna och att likställdhetsprincipen skall gälla. När man hävdar detta har man utgått från den arbetsrättslagstiftning som vi har i andra fall – dvs att parterna är lika värda och skall ta samma ansvar.

Inte heller där kan man med bästa vilja i världen se att det skall vara lika värde. Man talar om arbetarrepresentanter och om att de skall ta fullt ansvar. Men vad de gör är ändå att de tar hänsyn till sin del av verksamheten och bevakar de anställdas intressen i vid mening. Med likställdhetsprincipen

följer ett mycket större ansvar. Det gör att styrelseledamöter kan drabbas, som har hänt på ett ställe utanför Göteborg, av hot om att tvingas betala stora skadestånd. Det är säkert inte det allra bästa för en bolagsstyrelse.

Även fackligt aktiva riksdagsledamöter med erfarenheter från fackföreningsrörelsen har motionerat i detta sammanhang i samband med behandlingen av frågan om styrelserepresentationen. De sade att detta är en svår sak och menade att de anställdas representanter hade en annan funktion. Det här är väl förenat med ett visst risktagande för de löntagarrepresentanter som sitter med i en bolagsstyrelse. Jag kan tänka mig att detta med uppdrag i en bolagsstyrelse i ett mindre företag framöver kan vara förenat med en oerhört stor risk. Det är nog bäst att tänka sig för både en och två gånger innan man accepterar att sitta med i en bolagsstyrelse. Det finns ju ändå fackliga representanter med i bolagsstyrelserna. Det är klart att dessa skall göra det när de har rätt till det. Men det måste finnas en undantagsregel – dvs. att dessa representanter inte skall ha samma skyldigheter som de andra för den händelse att något skulle inträffa. Det krävs för att de på ett riktigt sätt skall kunna företräda de arbetandes intressen.

Men nu har det gått så långt – så farligt har det alltså blivit – att det skall tecknas försäkringar när det gäller skadestånds- och betalningsansvaret. Det gäller också arbetarrepresentanten. Denne skall i själva verket fullt ut vara lika ansvarig som representanterna på ägarsidan. Det är där vi menar att skiljelinjen går. I lagutskottet har man, precis som arbetsmarknadsutskottet gjorde, avvisat motionens krav. Likväl yrkar jag – i enlighet med vad övriga i vpk anser – bifall till reservation 2. I längden kommer det som vi där anför att visa sig vara det rätta.

LENNART ANDERSSON (s):

Herr talman! Tidigare talare har kommenterat innehållet i de olika reservationerna. Jag skall redovisa majoritetens uppfattning i de frågor som behandlas i detta betänkande.

Frågan om differentierad rösträtt och om ett eventuellt slopande av denna har varit föremål för ett mycket intensivt utredningsarbete under de senaste åren. I röstvärdeskommittén konstaterade ett stort antal mycket kompetenta experter och sakkunniga att det här var en mycket svår och komplicerad fråga. Kommittén lämnade över sitt material till ägarutredningen för att där få det inplacerat i ett ännu större sammanhang. Också ägarutredningen drog slutsatsen att detta är en sällsynt svår och komplicerad fråga. När man senare tar del av alla de remissvar som har kommit in med anledning av ägarutredningens förslag kan man konstatera att många tunga remissinstanser drar slutsatsen att ett slopande av röstvärdesdifferentieringen innebär större nackdelar än fördelar.

Senare har också den s.k. Fermentautredningen ägnat mycket tid och kraft åt att försöka lösa denna fråga. Utredningen stannar ändå i sin slutsats vid att man inte i nuvarande läge vill avlämna något förslag. Det är ett nytt exempel på hur svår och komplicerad frågan är.

Vilka svårigheter är det då som föreligger? Jo, i dag, när vi lever i en tid där integrationsarbetet i Europa blir alltmer omfattande och konkret, är det många som är rädda för att utländska kapitalstarka intressen skulle kunna

Prot. 1989/90:12
18 oktober 1989

*Aktiebolags-
rättsliga frågor*

köpa mycket stora delar av svenskt näringsliv om vi ensidigt slopade den differentierade rösträtten. Det har också visat sig vara svårt för t.ex. en småföretagare som startar ett företag med en mycket god uppfinning som produkt att skaffa nytt kapital. Då är det risk för att utomstående intressen satsar så mycket pengar att företagaren tappar greppet och inflytandet över sitt företag.

Trots detta har vi ändå inte från majoritetens sida gett upp hoppet och ambitionen om att så småningom kunna finna en konstruktiv lösning. Som vi skriver i betänkandet, pågår det fortfarande en beredning inom regeringskansliet, och i den situationen anser vi att det inte gagnar frågan att utskottet på nytt gör några uttalanden och föregriper detta beredningsarbete. Det är anledningen till att vi avstyrker motionsyrkandena.

När det gäller Lars-Ove Hagbergs motion vill jag för egen del säga att det var en mycket betydelsefull reform när de anställda fick utse ledamöter i en bolagsstyrelse och att vi skall vara rädda om den reformen. För mig är det helt naturligt att personalens representanter skall vara fullvärdiga ledamöter med alla rättigheter och skyldigheter. Skulle personalrepresentanterna ha en speciell ställning, med lägre krav på betalningsansvar och skadestånd, skulle många säkerligen betrakta dessa styrelseledamöter som mindre betydelsefulla och anse att de hade mindre befogenheter än övriga ledamöter. En sådan utveckling skulle inte gagna vare sig de anställda eller de lokala fackliga organisationerna.

I fråga om olika företagsformer har Håkan Hansson m.fl. i en intressant motion talat om framför allt behovet av företagsformer för tjänsteproducerande företag. Jag måste också få sätta in den frågan i ett något större sammanhang.

Jag vill först konstatera att Sverige är ett land som har relativt många företagsformer att tillgå. Vi har enskild firma, aktiebolag, handelsbolag, ekonomisk förening, stiftelse och kooperativa verksamhetsformer. Jämfört med andra länder har man i Sverige många alternativ att välja mellan när man står i begrepp att starta en firma, och det är en tillgång för vårt land och för näringslivet i dess helhet.

Frågan om ytterligare någon eller några företagsformer skall införas har nu på nytt aktualiserats såväl inom EG som i det nordiska samarbetet, vilket redovisas utförligt i utskottsbetänkandet på s. 34. Utredningsarbetet i de nordiska länderna är naturligt mot bakgrund av det alltmer omfattande arbete som i dag sker inom Nordiska ministerrådet och Nordiska rådet, med målet att se Norden som en gemensam hemmamarknad och att integrera det ekonomiska samarbetet i Norden i allt större utsträckning. Frågan om vilken associationsform som i framtiden kan vara mest lämplig för de tjänsteproducerande företagen får övervägas i det nordiska utredningsarbetet – ett arbete som kommer att kännetecknas av att man noga orienterar sig om utvecklingen inom EG.

I denna situation kan vi från majoritetens sida inte finna att det föreligger tillräckliga skäl för att nu göra något uttalande om behovet av den i motionen särskilt angivna företagsformen. Det finns inte heller anledning för riksdagen att nu begära en ny utredning – utredningsarbetet kommer i gång ändå och överväger samtliga dessa frågor.

Herr talman! Med dessa motiveringar ber jag att få yrka avslag på reservationerna och bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Prot. 1989/90:12
18 oktober 1989

ULLA ORRING (fp) replik:

Herr talman! Lennart Andersson har ingående redovisat bakgrunden till att utskottsmajoriteten inte har kunnat ställa sig bakom vårt yrkande. För folkpartiet är det här en principfråga, som är särskilt viktig i en demokrati, där en man en röst i allmänna val tillmäts betydelse. En aktie är också värd en röst. Vi menar att lika risk på aktiemarknaden skall ge lika rätt till inflytande, men så är inte fallet i dag. Om makten och inflytandet skall kunna spridas, vilket vi arbetar för, måste man gå den här vägen.

Jag förstår att det finns sådana hinder som Lennart Andersson beskriver, som integrationsarbetet i EG. Men utländska kapitalägare har ju redan nu rätt att köpa aktier på den svenska marknaden. Man måste gå till grunden med detta, genom att slopa just den differentierade rösträtten på aktiemarknaden.

Jag ser ändå positivt på den redovisning som Lennart Andersson har lämnat, och jag tar fasta särskilt på orden "att finna en konstruktiv lösning". Vi återkommer till frågan tills det har tagits fram en konstruktiv lösning för att slopa differentieringen av röstvärdet för aktier – det är det mål vi arbetar för.

MARTIN OLSSON (c) replik:

Herr talman! Det glädde mig att Lennart Andersson betecknade motionen av Håkan Hansson m.fl. som intressant, men vi har kommit fram till olika slutsatser. Lennart Andersson sade att frågan skall sättas in i ett större sammanhang, och det är också vad vi reserverar oss vill göra. Visserligen är det sant att det finns olika företagsformer i vårt land, men det behöver uppenbarligen göras en översyn när det gäller om någon ytterligare företagsform skall införas för just den typ av företag som motionärerna tar upp.

Vi står inför förändringar, och om några år genomförs av allt att döma en ny företagsbeskattning. Vi står inför ett ökat samarbete både i Norden och gentemot Europa, och det är viktigt att inte i onödan uppskjuta överväganden om olika företagsformer. Från den synpunkten beklagar jag att majoriteten vill avslå motionerna, även om skrivningen är välvillig. Det skulle ha varit helt på sin plats att riksdagen nu hade gjort ett uttalande, som föreslås i reservation 3.

LENNART ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Ulla Orring säger att frågan om ett slopande av röstvärdesdifferentieringen på aktier är en principfråga för folkpartiet. Jag har förstätt det under de senaste åren, eftersom folkpartiet ständigt återkommer i den frågan.

Jag måste tyvärr också konstatera att folkpartiet har haft ledamöter i de olika utredningarna men att dessa ledamöter inte har haft förmågan att komma med något eget förslag till hur denna svåra fråga skall lösas. Folkpartiet får naturligtvis komma tillbaka med motioner, men det skulle då vara intressant att i de motionerna se några förslag. Hur långt är folkpartiet berett att gå när det gäller att tillåta utländska intressen att köpa upp vitala delar

av det svenska näringslivet? Skulle vi ensidigt överge den möjlighet de utländska intressena i dag har att i huvudsak få köpa röstsvaga B-aktier och i stället tillåta dem att köpa andra aktier, skulle de få ett mycket större inflytande i svenskt näringsliv. Är det den utvecklingen som folkpartiet önskar sig? Har man då verkligen tänkt igenom alla konsekvenser och vad det innebär för det svenska näringslivet och för den svenska marknaden? Jag bara efterlyser lite mer tankar från folkpartiet i fortsättningen.

ULLA ORRING (fp) replik:

Herr talman! Jag förstår att Lennart Andersson upplever den här frågan som besvärande för socialdemokratin, att man skiljer ut de små aktieägarna ifrån majoriteten, de som tillhör ett kollektiv. Men det här är en viktig principfråga. Det vill jag faktiskt upprepa.

Om jag inte minns fel har Olle Wästberg suttit med i en av de här utredningarna, och jag tror att han där ganska klart har redogjort för folkpartiets inställning. För övrigt kommer vi tillbaka i frågan.

Vi vill ha ett fritt näringsliv och vi vill framför allt uppmuntra till ett enskilt aktieäggande. Det gör man inte genom att begränsa rösträtten för de enskilda aktieägarna. Det är den viktiga principfrågan i ett demokratiskt samhälle som vi vill slå vakt om. Vi tror att man skulle få många fler enskilda aktieägare om människor visste att de hade en röst för varje aktie.

LENNART ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill bara replikera Ulla Orring och säga att den här frågan inte alls är besvärlig för socialdemokratin. Vi fortsätter gärna med att i olika utredningar se om vi kan finna lösningar på alla de problem som här tornar upp sig.

Vi har inte heller något emot att det enskilda aktieägandet sprids till allt fler människor. Det är en sak som redan har skett i landet och som sker för varje år. Det är ingen nyhet.

Ulla Orring nämner en av folkpartiets ledamöter som medverkade i en tidigare utredning. Jag hade själv förmånen att delta i den utredningen och kan bara konstatera att folkpartiets representant inte kunde komma med några förslag till lösningar. Han talade bara om folkpartiets principiella inställning, att det skulle vara en aktie en röst. Men när det gäller om man skall gå därutöver och finna en lösning, har folkpartiet hittills inte kunnat komma med några förslag. Det är bara det jag vill slå fast.

Tredje vice talmannen anmälde att Ulla Orring anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

ANITA STENBERG (mp):

Herr talman! Jag yrkar för miljöpartiet bifall till reservationerna 1 och 3 till detta betänkande. För övrigt stöder jag utskottet.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 19 oktober.)

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 19 oktober.)

16 § Ajournering för middagsuppehåll

Kammaren beslöt kl. 17.54 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

17 § Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00 under ledning av andre vice talmannen.

18 § Vissa transplantationsfrågor m.m.

Föredrogs
socialutskottets betänkande
1989/90:SoU1 Vissa transplantationsfrågor m.m.

DANIEL TARSCIHS (fp):

Herr talman! Den fråga om livsförlängande åtgärder som tas upp i motion So494 är mycket komplicerad. Jag anser att majoriteten i socialutskottet gör det för enkelt för sig när man avfärdar motionen. Min uppfattning är att riksdagen bör begära en utredning och därför göra en framställning till regeringen. Jag yrkar därför bifall till reservation 3.

Jag tycker också att utskottets majoritet går fram för snabbt när man tar ställning till de synpunkter som har framförts av fängelsestraffkommittén utan att invänta den diskussion som sker i och med remissbehandlingen. Betänkandet är ute på remiss, men socialutskottets majoritet har redan en uppfattning klar. Jag tycker att detta är att gå för hastigt fram.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 4.

ANITA STENBERG (mp):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 1 i betänkandet. Denna reservation gäller miljöpartiets motion So486, yrkande 4. Jag yrkar också bifall till reservation 2, som grundar sig på motion So486, moment 1, 2 och 3. Vad gäller denna motion tänker jag säga några ord.

Naturligtvis skall det finnas ett aktivt testamenterande av organ från en donator. Det måste gälla organ för transplantation såväl inom som från och till Sverige. Vi kan inte acceptera sådana avarter som i dag av ekonomiska skäl växer fram. Exempel på detta är att människor säljer sin ena njure för

att klara sin dåliga ekonomi. Annonser som ger möjlighet till detta har förekommit i tyska tidningar. Det har också förekommit att människor i u-länder säljer organ till i-världen för att överleva, samt mycket annat som verkligen inte är etiskt. Jag frågar: Vart tar etiken och moralen vägen om det ekonomiska får styra? Genom donationer och testamenten skall människor ge organ som frivilliga gåvor, inte sälja dem för pengar. Annars uppstår olösliga moraliska och etiska problem.

Vi måste också diskutera behovet av transplantationer. Hela denna fråga har samband med i hur hög grad vi skall prioritera högteknologisk och dyrbar kirurgi i förhållande till den mindre glorifierade vården av barn och gamla. Denna fråga gäller också hälsovården över huvud taget. Varje år dör t.ex. 10 000 svenskar av tobakens verkningar. Och hur många tror ni dör på grund av alkohol, trafikskador och miljönedsmutsnings? Detta är skadeorsaker vi verkligen kan göra något åt.

Vi har inte pengar nog att vårda oss ur krisen. Vi måste arbeta profylaktiskt. Då behövs förhoppningsvis inte så många transplantationer i framtiden. Tyvärr kommer vi ganska snart av ekonomiska och personella skäl att bli tvingade att prioritera inom vården. Då måste vi ta ställning till dessa svåra frågor. I verkligheten lär det göras redan i dag, fast det inte talas så mycket om det.

Vi måste se till att alla människor får ett värdigt liv. Jag har talat mycket om det värdiga livet, jag har många gånger här talat om tiden, den tid som är tillmätt en människa. Man kan inte förlänga sitt liv hur mycket som helst, det vet vi. Men i dag kan vi göra saker för att förlänga livet. Frågan är om vi bara skall förlänga livet eller om vi inte också skall se till att de som lever får ett innehållsrikt liv. Därför tycker jag att man kanske inte skall satsa fullt så mycket på transplantationer, även om det kan finnas tekniska möjligheter för detta.

INGRID ANDERSSON (s):

Herr talman! I detta betänkande behandlas flera etiska frågor i anledning av sju motioner, frågor angående transplantationer, obduktioner, frågor om rätten att avstå från livsuppehållande insatser i livets slutskede och om aktiv dödshjälp. Här behandlas också en motion från miljöpartiet, där en ny utredning kring dödsbegreppet begärs.

När det gäller det sistnämnda yrkandet vill jag framhålla att när riksdagen våren 1987 fattade beslut om lagen om kriterier för bestämmande av människans död var det efter en omfattande och lång process. Frågan hade diskuterats under många år. Utredningen om dödsbegreppet lade fram sitt förslag 1984, och en omfattande remissbehandling följde. Detta låg sedan till grund för propositionen.

Detta kom att bli en fråga som alla riksdagsledamöter engagerade sig i; man försökte verkligen sätta sig in i dessa svåra frågor. Socialutskottet ägnade mycket tid och engagemang åt att behandla propositionen. Det var således inget förhastat beslut som fattades den gången, utan det var noga genomarbetat. Lagen trädde i kraft så sent som den 1 januari 1988. Utskottsmajoriteten har inte funnit anledning att på nytt ta upp frågan till prövning. Reservation 1 avstyrks.

I samband med att nämnda lag antogs behandlades också frågor kring transplantationer och obduktioner, frågor som återkommer i de nu aktuella motionerna. Här avvaktar utskottet transplantationsutredningen, som behandlar de frågor som berörs i dessa motioner, t.ex. frågan om aktivt samtycke i samband med donation av organ. Utredningen väntas vara klar nästa år. Utskottet begär nu att få en redovisning av utfallet av nuvarande regler om obduktion och dödsbevis i samband med detta.

När det gäller motionsyrkandet om utredning av ovillkorlig rätt att avstå från livsuppehållande insatser i livets slutskede genom en dokumenterad viljeyttring, ett s.k. livstestamente, har utskottet så sent som förra året avstyrkt en sådan motion. Utskottet menade då att utgångspunkten måste vara att hälso- och sjukvården ger den behandling som behövs med hänsyn till vetenskap och beprövad erfarenhet, om inte patienten själv avböjer behandlingen. Utskottets inställning var att det är genom god vård, innefattande bl.a. adekvat smärtlindring och psykologiskt stöd, som sjukvården bäst hjälper döende eller svårt sjuka människor. Det är viktigt att upprätthålla ett förtroende för sjukvården. Det är när vi står ute i verkligheten många gånger mycket svårt att avgöra om en människa är svårt sjuk och kanske kan botas eller om hon verkligen befinner sig i livets slutskede. Utskottets majoritet vidhåller sin tidigare ståndpunkt. Jag yrkar avslag på reservation 3.

Två motioner som rör aktiv dödshjälp avstyrks också här. I den ena, av Sten Andersson i Malmö, begärs en utredning om möjlighet till aktiv dödshjälp. Ulla Tillander m.fl. uttrycker i sin motion oro för att utvecklingen i samhället skulle gå mot en inställning som skulle tillåta detta. Utskottet är enigt om att avstyrka motionerna men inte om motiveringen.

Motionärerna har hänvisat till fängelsestraffkommitténs betänkande, som för närvarande bereds i justitiedepartementet. Det är ju brukligt att avvakta regeringens beredning innan utskott och regering tar ställning. Men här har utskottsmajoriteten faktiskt tagit intryck av all den oro som kommit till uttryck från olika grupper av människor, som har uppfattat just fängelsestraffkommitténs förslag som om samhällets syn på aktiv dödshjälp skulle ha förändrats. Utskottets majoritet motiverar därför sitt avstyrkande med att uttrycka att utskottet håller fast vid tidigare principiella ställningstaganden, att såväl skriftliga deklarationer med begäran om aktiv dödshjälp som muntligt uttryckta önskemål därom skall avvisas. Den inställningen har för övrigt sjukvårdshuvudmännen och socialministern också deklarerat.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i socialutskottets betänkande och avslag på samtliga reservationer.

DANIEL TARSCHEYS (fp) replik:

Herr talman! Låt mig korrigera mig på en punkt. Jag sade att remissbehandling pågår. Det är alldeles riktigt, som Ingrid Andersson säger, att remissbehandlingen är avslutad. Vad jag har vänt mig emot är att socialutskottet tar ställning innan vi haft tillfälle att studera remissutfallet.

INGRID RÖNNE-BJÖRKQVIST (fp):

Herr talman! Först vill jag yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer. Jag skall kommentera reservationerna en del.

I reservation 1 vill reservanten ha en ny utredning om dödsriteriet. I reservationen sägs bl.a. att riksdagen har infört ett nytt dödsbegrepp. Men det gällde det ju inte! Det finns bara *en* död och *ett* dödsbegrepp: Antingen är man levande eller också är man död, oberoende av vad riksdagen beslutar.

Vad riksdagen fattade beslut om var vilket kriterium, dvs. vilket tecken, som skulle kunna iaktas innan man får säga att livet har flytt. Sådan definition saknades, men behovet av det hade diskuterats i 30 år och utretts i flera utredningar. Det hade diskuterats så länge man haft individer vilkas hjärta hållits i gång, ibland upp till tre veckor, med hjälp av respirator, trots att blodtillflödet till hjärnan hade upphört och hjärncellerna hade slocknat för evigt.

För mig personligen var det viktigt att äntligen få det här juridiskt klarlagt, av framför allt två skäl.

Man hade kommit så långt med forskning med aborterade foster att den forskningsetiska kommittén på Karolinska Institutet hade tillåtit att man fick ta ut hela foster för att använda sig av hjärncellerna. Jag delade Läkaresällskapets uppfattning att man under inga omständigheter fick använda levande, aborterade foster. Här upplevde jag att det fanns en uppenbar risk att foster degraderades till försöksdjur. Det var därför bråttom att få fastlagt att en individ faktiskt lever så länge det finns levande hjärnceller och att det också gäller ett foster.

Det andra skälet var min övertygelse att man aldrig någon gång får ta ut livsviktiga organ från en patient innan patienten är dödförklarad. Överskri-der man den gränsen har man accepterat att döende och svårt sjuka får användas som nyttoföremål inom sjukvården.

Om man anser att livet inte har flytt – man kan också uttrycka det så att om den individ som det gäller fortfarande är en enhet av ande, själ och kropp, trots att hjärnan är slocknad – skall man också avstå från hjärt-, lung- och levertransplantationer. Därför var det bråttom att få fram ett dödsriterium innan man byggde ut den verksamheten.

I reservationen antas det att de flesta vill ha ett hjärtrelaterat dödsriterium. Utredningen var på remiss till hundratalet remissinstanser, och det var bara tre som gick emot utredningen. Bl.a. samtliga kyrkor och samfund och teologiska institutioner stödde utredningens ställningstagande. Biskoparna uttalade att det måste bli en följd om man tror att döden inträder vid ett visst ögonblick.

Jag måste erkänna att jag faktiskt har upptäckt ett samfund i Sverige som på grund av sin teologiska uppfattning hade orsak att protestera mot riksdagens beslut och som också mycket aktivt gjorde det – man engagerade sig i Aktionsgruppen mot hjärnrelaterat dödsriterium, även om man inte hade kommenterat utredningen med något remissyttrande – nämligen Swedenborgarna. Det är en liten sekt som har bara ungefär 300 medlemmar i Sverige men som verkligen trots detta lyckades göra sin stämma hörd. Swedenborgarna anser att enstaka celler i kroppen är besjälade så länge det pågår någon ämnesomsättning. Det betyder att livet inte har flytt förrän alla celler är döda, och det tar ett par tre dagar efter det att hjärtat har stannat.

En något liknande uppfattning har Jehovas vittnen beträffande blodceller; de tror att blodet är bärare av själen. Det är en orsak till att de vägrar blod-

transfusioner. Däremot har de mig veterligt inte tagit avstånd från hjärnrelaterat dödsriterium.

Det finns uppenbarligen en del som utan att vara Swedenborgare delar deras uppfattning på det här området. Därför är det oerhört viktigt att sjukvårdspersonalen äger kunskap om olika livsåskådningar och är lyhörd och varsam, så att man inte våldför sig på individers djupaste övertygelse.

Själv tror jag att den grupp som var motståndare till riksdagens beslut missbedömdes i fråga om antal på grund av det stora genomslag som den fick i massmedia. När det gäller t.ex. läkarna möter jag ofta föreställningen att en stor del av läkarkåren var negativ till riksdagens beslut. Men det var faktiskt 200 av mellan 25 000 och 30 000 läkare som skrev på aktionsgruppens upprop.

Även angående sjuksköterskorna spreds uppfattningen att de var emot hjärnrelaterat dödsriterium. Men de sade i sitt remissvar, efter att ha varit ute i samråd i länen, att det är ett medicinskt faktum att livet har upphört när hjärnan är död. Det var några i förbundsledningen som hade en annan uppfattning, och det presenterades i massmedia som om de var språkrör för hela sjuksköterskekåren.

I Reservation 2 behandlas krav på att donation av organ alltid bör föregås av ett testamente. De kategoriska skrivningarna i motionen utesluter, såvitt jag förstår, att små barn skall kunna få organ genom transplantation. En del människor som jag talat med och som kategoriskt kräver testamente har också sagt till mig att det är deras uppfattning att det skall vara på detta sätt. Andra har sagt att de helt enkelt inte hade tänkt på den aspekten. Hur som helst är det viktigt att vi i lugn och ro får tänka igenom transplantationsutredningens förslag och inte föregriper den med ett illa genomtänkt beslut. Därför bör vi säga nej och avslå reservation 2.

Reservationerna 3 och 4 kan uppfattas som om de signalerar ett visst stöd för tankegångar som företrädarna för föreningen Rätten till vår död fört fram. Detta handlar bl.a. om huruvida vi skall markera ett klart avståndstagande från att man genom en aktiv handling skall få förkorta någons liv utan att ställas till ansvar för detta och straffas. Det vill inte utskottets flertal, medan reservanten vill hålla den möjligheten öppen. Jag tror att det är mycket viktigt att vi uttrycker oss tydligt på denna punkt. Här har nämligen fängelsestraffkommitténs ställningstagande skapat stor oro bland de handikappade. Detta har skett med full rätt, tycker jag.

Jag vill säga några ord kring dödshjälpsbegreppet också, eftersom det även i år finns en motion i denna fråga. Själv kan jag inte acceptera dödshjälp som ett sätt att lösa livets problem. Svenska läkaresällskapet har konsekvent och med skärpa tagit avstånd från liknande tankegångar. Bakom kraven på dödshjälp döljer sig ofta ett elittänkande; värde har den som är frisk och stark, värdelös är den som är sjuk och svag. För den som är beroende av andras hjälp kan rätten att dö omvandlas till en känsla av plikt att låta sig dödas för att inte bli till en belastning.

När inget hopp längre finns är det naturligtvis viktigare att lindra smärta och ge kärleksfull omvårdnad än att förlänga livet till det yttersta. Men åtgärder vars enda syfte är att förkorta livet bör inte accepteras. Om vi överger

den principen är risken stor att vi hamnar på ett sluttande plan där respekten för människovärdet gradvis avtar.

Till sist vill jag säga några ord om min egen motion om obduktioner. Jag har med tillfredsställelse noterat att utskottet uttalat sig positivt om den, vilket resulterar i ett förslag till tillkännagivande till regeringen.

Riksdagen har vid flera tillfällen uttalat att ökad hänsyn bör tas till de avlidnas och anhörigas inställning till obduktion och att polis inte bör kopplas in utan anledning. Onödiga obduktioner bör undvikas. Riksdagen förväntar sig också sedan flera år tillbaka en redovisning från regeringen om hur 1975 års obduktionslag, hur reglerna för rättsmedicinska undersökningar och reglerna om dödsbevis tillämpas. Regeringen har tagit mycket god tid på sig både när det gäller redovisning och när det gäller förslag till ändrade regler. Detta är viktiga frågor, inte minst nu då vi i samband med den utbyggda hemsjukvården får många fler dödsfall i hemmet. Vi har också ett femtiotal religioner i landet som har skiftande uppfattning om vad som är rätt och orätt. Därför är det viktigt att behandlingen av frågor kring obduktioner påskyndas.

ANITA STENBERG (mp) replik:

Herr talman! Jag ville bara säga att det finns många människor som när det gäller hjärnrelaterade dödsriterier föredrar det gamla dödsbegreppet och har svårt att finna sig i det nya.

Jag hade räknat med att inte behöva agera här. Jag trodde nämligen att den här frågan skulle gå ganska obemärkt förbi. Jag hade fått uppfattningen att man inte ville ha en diskussion i denna fråga, eftersom motsvarande diskussion förra gången var så uppslitande att kammaren ville undvika en ny debatt i frågan.

Jag vill i alla fall poängtera att det verkligen finns ganska många människor som inte vill acceptera begreppet hjärndöd. Därför finns det all anledning att låta dem få en stämma i riksdagen.

MARGITTA EDGREN (fp):

Herr talman! Jag tar dagens betänkande till utgångspunkt för att tillåta mig att påminna kammaren om att regeringen på riksdagens uppdrag för flera år sedan tillsatte ett medicinskt-etiskt råd. Rådets uppgift är att försöka fånga vad som försiggår inom forskningen och annan medicinsk utveckling och att fungera som en förmedlande länk mellan vetenskap, folkopinion och politiker.

Regeringen underströk också i direktiven att huvuduppgiften skulle vara att bevaka och bedöma den forskning, diagnostik och behandling som är särskilt känslig för den mänskliga integriteten och som på sikt kan hota människovärdet.

Alla ställningstaganden i de stora existentiella frågorna är djupt personliga. I det avseendet är rådets ledamöter inte mer experter än andra människor. Rådet, som är tvärvetenskapligt sammansatt, kan hjälpa till att redovisa och analysera värdegrunder och konsekvenser av etisk och moralisk natur. På så sätt medverkar rådet till att skapa en beredskap inför de allt svårare etiska frågor som forskning och utveckling ger upphov till.

Med anledning av fängelsestraffkommitténs betänkande och Landstingsförbundets enkät, som fungerat som väckarklockor, har rådet börjat syna argumenten för och emot livsuppehållande behandling. En av rådets ledamöter har studerat verkligheten i Holland. Rådet är på inga vis färdig i sin analys och kan inte lämna sin syn på livsuppehållande behandling i Sverige. Som medlem av rådet menar jag att det för närvarande inte går att vare sig helt avvisa tankarna eller acceptera dem – först måste man definiera vad man menar med bl.a. aktiv och passiv dödshjälp och livsuppehållande behandling, om detta förekommer och vilka som deltar osv.

Det fanns många sammanblandningar, grumligt tänkta tankar m.m. i den enkät som skickades ut från Landstingsförbundet. Av den anledningen fick man också de svar man förtjänade.

I ett uttalande i anledning av enkätsvaren framhöll rådet att det är mycket svårt att tolka den egentliga innebörden av svaren. Rådet sade också att det är viktigt att debatten breddas och fördjupas och att rådet ser det som en viktig uppgift att medverka i det arbetet och avser att återkomma i frågan. Av den anledningen tycker jag personligen att det är naturligt att följa Daniel Tarschys i hans reservation 3, i vilken han begär en utredning av frågorna.

Herr talman! Angående det särskilda yttrande som Ulla Tillander m.fl. har lämnat vill jag säga följande. Liksom Ulla Tillander tillhörde jag dem som här i riksdagen under förra perioden in i det sista motarbetade lagen om hjärnrelaterade dödsriterier. Vi var faktiskt 90 reservanter mot det beslut som då fattades.

Jag har också personliga upplevelser och erfarenheter av den oro och de missförstånd som breddade ut sig i samband med diskussionerna. Jag instämmer alltså helhjärtat i den bedömning som görs i det särskilda yttrandet.

ANITA STENBERG (mp):

Herr talman! Ja, det finns ett medicinskt-etiskt råd. I det rådet finns alla politiska partier utom miljöpartiet representerade. Därför hoppas jag att miljöpartiet skall få göra sin stämma hörd även där, för vi är mycket intresserade av de etiska frågorna.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 19 oktober.)

19 § Jordförvärvslagen

Föredrogs

jordbruksutskottets betänkande

1989/90:JoU1 Jordförvärvslagen.

CARL G NILSSON (m):

Herr talman! Det är förvisso ett stort steg från föregående ämne till att diskutera jordförvärvslagstiftningsfrågor, men vi får väl försöka.

Jordförvärvslagen är en av de lagar som kraftigt, kanske rent av kraftigast,

inskränker äganderätten till mark. Trots att lagen har liberaliserats så stadgas det fortfarande att staten genom lantbruksnämnderna skall få bestämma vem som skall få köpa, eller för den delen sälja, jordbruksmark och skogsmark och till vilket pris.

Vi kan naturligtvis försöka lagstifta om mycket, men vi kan inte lagstifta om allt. Lika omöjligt som det är att lagstifta om i vilken riktning vattnet skall rinna i en älv eller en flod, lika omöjligt är det faktiskt att försöka förta sambandet mellan tillgång och efterfrågan på vissa varor och produkter – i det här fallet tillgång och efterfrågan på jordbruksmark. Jag skulle vilja säga att just jordförvärvslagstiftningen är ett exempel på ett sådant misslyckande. Det är precis lika misslyckat som socialdemokraternas försök att komma till rätta med bostadsmarknadsproblemen genom lagstiftning. Det har gått lika illa med effekterna av jordförvärvslagen som med lagstiftningen på bostadsmarknaden. Vi har inte kommit till rätta med en hög prisbildning – vi har fortfarande lika höga priser. På bostadsmarknaden finns en svart marknad, och jag vill påstå att vi har eller håller på att få en svart marknad också på jordbruksfastigheter. Vi har en fastlåst marknad. Den här lagstiftningen innebär naturligtvis ett lågt utbud och en mycket låg omsättning på jordbruksfastigheter.

Detta är inte till nytta för jordbruksnäringen i sin helhet. Det är naturligtvis viktigt att det finns en omsättning och en fungerande marknad även på det området.

Det är mot den bakgrunden man skall se att vi moderater länge, envist och konsekvent har drivit förslag om liberalisering av jordförvärvslagen. Vi vill ha en i princip fri marknad, framför allt för fysiska personers möjligheter att köpa fastigheter.

Vi tycker inte att det kan vara rimligt att politikergrupp i lantbruksnämnderna skall bedöma huruvida det pris på en fastighet som överenskommits vid en uppgörelse mellan två parter är skäligt. Vi tycker knappast att det är möjligt för samma politikergrupp att bedöma huruvida en köpare är kapabel att bruka en jordbruksfastighet i framtiden, att bedöma hans yrkeskunskaper. Vi tycker inte att det är möjligt för samma grupp att bedöma huruvida det är troligt att vederbörande köpare kommer att bosätta sig på fastigheten eller inte – etc., etc. Det finns många sådana regler som lantbruksnämnderna har att gå efter när det gäller att medge eller vägra förvärvstillstånd.

På senare tid har också en statlig utredning, genom enmansutredaren professor Sören Wibe, t.o.m. anammat våra moderata förslag på det här området – eller skall jag säga på det här området också. Han har i sin utredning påvisat avigsidorna med den gällande jordförvärvslagstiftningen, och han har bevisat att den faktiskt har gjort lantbruksnäringen större skada än nytta.

Det finns alltså, menar vi från moderat håll, starka skäl som talar för att förvärvsprövningen för fysiska personer äntligen skall avskaffas. Däremot tycker vi, av skäl som vi har redovisat i vår motion, att det fortfarande skall vara så att juridiska personer – då talar jag inte om små jordbruk där enskilda har bildat bolag, utan om stora juridiska personer – skall ha krav på sig att få förvärvstillstånd. Sådana köp skall alltså prövas även i fortsättningen. Kanske det rent av är så att sådana förvärvsprövningar bör skärpas i fortsättningen.

ANNIKA ÅHNBERG (vpk):

Herr talman! När moderaterna talar om frihet är det som vanligt penningens frihet de menar. Nu är det faktiskt så att en skicklig jord- eller skogsbrukare inte nödvändigtvis är utrustad med en fet plånbok. Av den anledningen tycker vi i vpk att det är viktigt inte bara att jordförvärvslagstiftningen bevaras utan också att den skärps.

Jordförvärvslagen har sin bakgrund i en lagstiftning från början av seklet, som förbjöd bolagsköp av jord- och skogsbruksfastigheter. Den lagstiftningen tillkom för att förhindra det s.k. baggböleriet, dvs. att stora bolag köpte upp mark från fattiga småbönder. När lagen äntligen stiftades var det emellertid för sent – som vanligt, frestas man att säga – för då hade redan en enorm omfördelning av mark ägt rum.

Denna lagstiftning har sedan genom åren åtskilliga gånger reviderats. Syftet med lagen har varit att främja familjejordbruk och att bevara ett samband mellan boende och brukande, att underlätta en nödvändig rationaliseringsprocess inom jord- och skogsbruk samt att förhindra i samhällets ögon olämpliga förvärv, t.ex. förvärv som sker i spekulationssyfte.

År 1979 skedde en större förändring av den här lagstiftningen, då den regionalpolitiska ambitionen gjordes än tydligare. Dessutom infördes en prisprövning. Förvärv där priset bedömdes som alltför högt i förhållande till egendomens värde skulle inte accepteras. Detta skedde mot bakgrund av den snabba prisstegring på jordbruksmark som hade ägt rum. Det visade sig också att priskontrollen hade en tillbakahållande effekt på priserna.

Men 1987 mjukades de här reglerna upp. Nu skulle förvärv bara hindras om det föreslagna priset låg "avsevärt" över fastighetens värde. Det är uppenbart att den här uppmjukningen av bestämmelserna har bidragit till en prisstegring på jord- och skogsbruksfastigheter.

Lagen är alltså i sin nuvarande utformning inte ett tillräckligt verktyg för att nå de mål riksdagen har satt upp, nämligen:

- Att värna om familjejordbruken och stärka sambanden mellan boende och brukande,
- att befrämja rationaliseringsprocessen inom jord- och skogsbruk samt
- att befrämja sysselsättning i glesbygd.

Lagen behöver alltså ses över i det uttalade syftet att skärpa den, så att t.ex. spekulationsköp förhindras och så att sambandet mellan boende och brukande stärks. Därför behöver lagen kompletteras, t.ex. med möjligheter till vitesföreläggande. Den som köpt fastighet under villkor om boende men inte uppfyller detta villkor skall kunna föreläggas vite. Detta skall årligen kunna upprepas tills rättelse har skett eller fastigheten sålts vidare.

I betänkandet hänvisas upprepade gånger - och även föregående talare gjorde det - till den utredning som Sören Wibe under året genomfört för att jämföra lagens ambitioner med dess faktiska effekter. Även i denna utredning konstateras att lagen inte förmått leva upp till sina intentioner. Det kan man sedan dra litet olika slutsatser av. Man kan ge upp intentionerna, säga

att lagen inte behövs och avskaffa den. Eller också kan man se över lagen och lägga fram förslag som gör den mer effektiv. Ett förslag, som skulle göra den mer effektiv men som inte nämns i detta betänkande, är att låta även släktförvärv beröras av lagen. De fastighetsöverlåtelser som i dag över huvud taget berörs av lagen omfattar bara en tredjedel av dem som sker.

Utredningen har nyligen blivit klar, och jag utgår från att riksdagen med anledning av den snart kommer att behandla jordförvärvslagen igen. Inför den kommande hanteringen hade det varit mycket bra om regeringen från riksdagen fått tydliga direktiv om ambitionen med jordförvärvslagstiftningen.

Jag yrkar därmed bifall till reservationerna 1 och 2 i jordbruksutskottets betänkande. Det är reservationer i vilka man vill se till att sambandet mellan boende och brukande skärps samt förhindra förvärv i spekulationssyfte.

För närvarande arbetar en annan utredning med en översyn av naturvårdslagen. Den skall bl.a. se över biotopskyddet, som nu är obefintligt. En aspekt av detta tas upp i motion 307 om ädellövsskogarnas svaga skydd. Vpk delar motionärernas uppfattning, att det i dag tas alltför litet hänsyn till naturvården. Men vi är inte övertygade om att förslaget till lösning i motionen är det rätta. Vi har därför avstått från att yrka bifall till motionen och hoppas i stället att den pågående utredningen skall lägga fram förslag som stärker naturvårdshänsynen i lagstiftningen. Vi hoppas att också snart få återkomma till en diskussion här i riksdagen kring naturvårdshänsynen.

ÅSA DOMEIJ (mp):

Herr talman! Jag skall inte glädja kammaren med ett 15 minuter långt flammande tal om jordförvärvslagen. De 15 minuter som jag är antecknad för på talarlistan är en beklaglig felskrivning.

När man talar om jordförvärvslagen, tycker jag att man skall tala om livskvalitet. Det positiva som jordförvärvslagen vill uppnå när det gäller att förhindra köp i spekulationssyfte är att ge större möjligheter för människor att bosätta sig på landsbygden och att driva egna företag, vilket kanske kan vara roligare än att vara anställd.

Sören Wibes utredning, som faktiskt inte var klar första gången vi behandlade dessa frågor, talar om att jordförvärvslagen har misslyckats i många av sina intentioner. Bl.a. sägs att jordförvärvslagen i sina rationaliseringssträvanden kan ha bidragit till en avfolkning av landsbygden och att prisprövningen inte fungerat så effektivt.

Vad man enligt min mening bör se på är inte att ta bort målsättningen i lagen om att fastigheterna inte skall bli alltför dyra, utan det är att försöka få fram nya medel med vars hjälp problemen kan lösas. Det är viktigt.

I ett särskilt yttrande till betänkandet har vi utvecklat detta. Vi har tyvärr inte väckt någon motion i ämnet. Vi föreslår att bo- och brukarprincipen skall gälla även för släktförvärv. I utredningen påpekas också att det stora problemet faktiskt är de många köp som aldrig provas. Människor ärver en fastighet och låter den helt enkelt förfalla genom att de bosätter sig någon annanstans i landet. Det riktiga måste vara att människor som vill driva jord- och skogsbruk skall få chansen att göra det genom att förvärva sådana fastigheter.

I utredningen sägs vidare att detta med bokrav är något som skulle fungera effektivt. Vi i miljöpartiet går längre och säger att bo- och brukarprincipen skall gälla och skärpas. Det handlar reservation 1 om. Denna princip skall även gälla släktförvärven. Jag yrkar därför bifall till reservation 1.

Reservation 4, som egentligen är en centermotion, ställer vi oss också bakom. Den handlar om att kyrkans och domänverkets mark skall säljas av till enskilda jord- och skogsbrukare som behöver kompletteringsmark. Det kan vi instämma i, och det är också med i våra program. Men vi anser också att sådan mark även kan gå till dem som över huvud taget inte har någon mark. Det blir kanske i framtiden möjligt för människor som vill ägna sig åt skogsbruk att starta rena, små skogsbruksföretag, något som inte finns i dag.

Vi vill egentligen gå ännu längre och säga att detta även skall gälla de stora bolagens mark. Men nu har kyrkan och domänverket så mycket mark att det är lämpligt att börja där.

Till slut skall jag säga några ord om den reservation som Annika Åhnberg berörde, nämligen den om ädellövskogarna. I fråga om dem har vi ett särskilt gemensamt yttrande. Motionären tar upp en mycket viktig fråga, nämligen att ädellövskogen har ett alltför svagt skydd. Det har många gånger visat sig att ädellövskog har avverkats där den inte borde ha fått avverkas. På sådana platser har man planterat något helt annat, vilket beror på att man har fuskat med beståndsbegreppet.

Det saknas något mycket viktigt i vår naturvårdslag, nämligen ett biotopskydd. I Sverige kan vi fridlysa växter och djur. Man får alltså inte slå ihjäl djur eller plocka ovanliga blommor. Men det finns inget skydd för de hotade växt- och djurarternas miljöer. Vi menar att det är något som man måste ändra på. En sådan typ av skydd finns redan i Danmark och även i USA i en lag som heter *Endangered species act*. Miljöpartiet planerar att ganska snart lägga fram ett eget lagförslag om biotopskydd. Vi tror nämligen att den utredning som arbetar med en ny naturvårdslag kan behöva litet hjälp, idéer och uppslag för att komma vidare.

KARL ERIK OLSSON (c)

Herr talman! Den nuvarande jordförvärvslagen kom till 1987. Det var socialdemokraterna och centerpartiet som i huvudsak stod bakom formuleringarna i den, även om vi fick göra vissa eftergifter. Det är möjligt att det är dessa som har gjort att det har varit svårt att nå upp till lagens målsättningar, något som bl.a. Sören Wibe har påpekat i sin utredning.

Vi vill peka på två saker i betänkandet, nämligen till att börja med frågan om att skärpa kraven för boende och brukande, något som redan har berörts av bl.a. Annika Åhnberg. Det är mycket viktigt för att bevara en levande landsbygd.

Ett krav som vi har fört fram i flera år och nu återkommer till är att det skall finnas möjlighet att hävda villkor för att en köpare skall få bruka en fastighet och bosätta sig på den. Vårt förslag är att det skall vara förenat med vitesföreläggande om vederbörande inte inom viss tid bosätter sig där.

Den andra frågan gäller en sak som kom bort i och med 1987 års beslut. Det fanns tidigare en paragraf, som stadgade att förvärv som kom till huvudsakligen i kapitalplaceringssyfte kunde förvägras. Den paragrafen försvann

alltså, och därefter har det nog gjorts flera förvärv i rent kapitalplacerings- syfte.

Det går nu en våg av liberalisering över landet, och det innebär att man i många sammanhang strävar efter att flytta inflytandet från de politiska instanserna till penningen. Detta står naturligtvis delvis i strid med de politiska mål som vi har anledning att sätta upp. Ett livskraftigt jordbruk är grunden för en levande landsbygd.

För någon vecka sedan kom det en utredning från riksrevisionsverket som visar att lönsamheten i det svenska jordbruket är sämre än vad man hade trott och som framgått av tidigare redovisningar. Jag tror att det är viktigt att jordbruket får en möjlighet att bedrivas på ett företagsekonomiskt riktigt sätt. Därför kan man inte heller bortse från att en del jordbruk behöver förvärva tillskottsmark för att bli mer rationella. Samtidigt finns naturligtvis ett intresse att bevara enheter där människor kan bo, så att man bevarar befolkningen på landsbygden. Det gäller att hitta den rätta avvägningen mellan de här bägge frågorna.

Det förslag om att helt slopa prisprövningen som Sören Wibe lägger fram i sin utredning försvårar för jordbruket att behålla jordbruksmarken, samtidigt som det gynnar personer som bara ser jordbruket som ett placeringsobjekt. Jordbrukets dåliga lönsamhet för närvarande gör att det inte har möjlighet att betala de höga priser som skulle bli fallet om prisprövningen helt försvinner. Därför anser vi att det är ett oacceptabelt förslag att ta bort den helt.

Det kan ju finnas anledning att fundera litet över den här utredningen, eftersom frågan sannolikt kommer tillbaka till vårriksdagen i samband med att det skall fattas ett mera övergripande beslut om jordbrukspolitiken. I utredningen hävdas bl.a. att om en köpare är beredd att betala ett överpris för en jordbruksfastighet, skall köparen själv få svara för följderna. Den utsagan av utredaren tyder på att han har uppfattat prisprövningens syfte helt och hållet fel. Det har aldrig varit meningen att prisprövningen skulle skydda spekulanterna från att betala ett för högt pris. Utgångspunkten har ju varit att man skall skydda de aktiva brukarna mot att det kommer en aggressiv köparstorm från dem som bara vill placera pengar i jordbruksfastigheter.

På en punkt har jag anledning att dela uppfattningen i Wibes utredning, och det är när han visar på att bolagsägd skogsmark på intet sätt är mer aktivt brukad än den privatägda skogen. Det stöder vår uppfattning i centerpartiet att det privata skogsbruket bör tillföras mark genom utförsäljning av domänverkets och kyrkans skog.

Den frågan har vi tagit upp i reservation 4, och frågan om brukarsambandet och kapitalplaceringen har vi tagit upp i reservationerna 1 och 2. Jag yrkar bifall till de reservationerna.

CARL G NILSSON (m) replik:

Herr talman! Ett par kommentarer. Prisprövningen är enligt min uppfattning lika mycket en fråga för säljarparten som för köparparten. Varför skall det vara på det viset att just de lantbrukare som har slitit i många år och som nu vill sälja eller har velat sälja sina fastigheter de gångna åren inte skall få göra det till de priser som den s.k. marknaden är beredd att betala? Jag

tycker för min del att det är stötande att straffa de brukare som i det här faktiskt många gånger har sin pension förberedd.

När det gäller de kapitalstarka köparna som spekulerar skulle jag nog vilja påstå att det finns många exempel på att just de köparna har berikat den landsbygd som de befaras bidra till att avfolka. De har i själva verket i många fall tillfört näringen nytt kapital, de har rustat upp gårdar och sett till att dessa så att säga har fått nytt liv och nya boende utöver dem själva.

I de flesta fall är köparna faktiskt ute efter att först och främst bo där själva. Sedan kan man alltid diskutera om det är nödvändigt att de handgripligt brukar gården själva eller så att säga låter bruka den. Regleringar föder alltid nya regleringar, och jag upprepar vad jag sade tidigare, att jag finner det synnerligen svårt för en lantbruksnämnd att bedöma trovärdigheten när en köpare säger sig ämna flytta till gården.

KARL ERIK OLSSON (c) replik:

Herr talman! Carl G Nilsson säger att det skulle vara ett straff för säljaren att inte kunna ta ut ett pris på en spekulativ marknad. Det kan rimligen aldrig vara något straff, och vi har heller inte velat sätta marknaden ur spel. Men vi tycker att det är rimligt att man har en sund marknad, där köparna får konkurrera på något så när lika villkor och där jordbrukets avkastningsmöjligheter är den viktigaste grunden för prissättningen på fastigheterna, inte vissa människors tillgång på s.k. billiga pengar. Jag tror att de flesta säljare inser att det här är viktigt.

Vi har konstaterat att efter 1987, efter det att vi lättade på lagstiftningen, har - trots att lönsamheten i jordbruket har sjunkit - priserna stigit från så där 1,3 à 1,4 gånger taxeringsvärdet till i stort sett två gånger taxeringsvärdet i snitt. Det finns väldigt stora regionala avvikelser.

I arbetsgruppen om livsmedelspolitiken, som lämnar sin rapport i nästa vecka, diskuteras ganska intensivt frågan om att jordbruksmarken är för högt värderad och att det är ett bekymmer i det här sammanhanget. Man avser från socialdemokratiskt håll att lägga fram förslag som skulle innebära att priserna sänks och att avkastningsvärdet på jordbruksmarken dramatiskt skulle sänkas. Om man i det läget går in med politiska beslut som innebär att vi släpper in ytterligare köpkategorier, kommer det att innebära att spännvidden, som redan i dag kan vara ett bekymmer på sina håll, blir mycket större. Det är en sak som i varje fall vi från centerpartiet inte vill vara med att befrämja.

Sedan håller jag med Carl G Nilsson om att det kan vara bra att det sker en omsättning på fastigheter. Naturligtvis är det bra att nya människor kommer ut i bygderna. Det är alldeles rätt. De tillför kanske nytt kapital, nytt liv, nytt boende. Men det är ju inget förbud att köpa fastigheter. Det är bara det att man skall kräva av dem som köper att de skall bosätta sig där och gärna också bruka fastigheten.

Den som bosätter sig på fastigheten har nog sällan haft något bekymmer att få förvärvstillstånd, om man inte - före 1987 - sett att köpet tillkommit i rent kapitalplaceringssyfte. Jag tror att det vore bra att tillföra en sådan bestämmelse även här efter.

ÅKE SELBERG (s):

Herr talman! Det betänkande som vi nu behandlar bygger på ett antal motioner. Som tidigare sagts, började den lagstiftning som nu gäller att tillämpas vid halvårsskiftet 1987. Intill dess hade fastighetspriserna i stort sett legat stilla en tid, och köp och försäljning hade i väldigt stor utsträckning stagnerat.

Det ledde till att regeringen lät göra en översyn av lagen, med en proposition som följd. Som Karl Erik Olsson sade, fattades sedan beslutet i stor enighet. Man skulle göra det lättare för människor att få köpa jord- och skogsbruksfastigheter. Man tonade ner kravet på strukturrationaliseringar för att kunna få ut fler människor på landsbygden. Det var baktanken. Man lät också prisprövningen få mindre betydelse.

Att jordförvärvsfrågorna är viktiga och angelägna att diskutera märker vi närmast genom att de är uppe till debatt i den här kammaren i stort sett varje år. Det är i och för sig inte så konstigt, eftersom de har stor betydelse, framför allt för vår landsbygd. Frågan om vem som skall få rätt att förvärva mark kan många gånger vara värdeladdad. Det handlar inte bara om ägandet i sig, utan om många andra aspekter t.ex. att över huvud taget få bo och verka på landsbygden. Det kan röra sig om rätt till jakt och fiske.

Naturvården kommer också in i bilden. Skattepolitiken är ett annat område som har stor betydelse för jord- och skogsbruksnäringen.

Det är angeläget att de som förvärvar jord- och skogsbruksfastigheter verkligen gör det i akt och mening att bruka dem och utöva aktiviteter som främjar fortsatt utveckling på landsbygden. Det har mycket stor betydelse för landsbygdsutvecklingen vem som äger mark och vem som får förvärva jord- och skogsbruksfastigheter.

Under den tid som den nuvarande jordförvärvslagen har varit i kraft, har det förekommit prisökningar på fastigheter. Om den utvecklingen skulle få fortsätta ohämmat och gå för långt, skulle vi få en prisbild som säkert skulle göra det svårt för unga människor som vill ägna sig åt jord- och skogsbruksnäringar att kunna göra det. Det skulle även fördröja och försvåra en del generationsväxlingar.

Prisbilden är dock ingalunda entydig. Skillnaderna är stora, beroende på var man befinner sig i landet. Vi kan ta det exempel på regionala skillnader som finns i betänkandet – 14 % i övre Norrland och 54 % i Götaland.

Det är vidare betydande skillnader mellan de tätortsnära områdena och de som ligger en bit in i landet. I lantbruksnämnden, där jag själv haft förmånen att få verka, kan man se att de fastigheter som ligger nära de stora tätorterna har fått en annan intressekategori. Enligt de undersökningar som lantbruksstyrelsen har gjort beror prisökningen när det gäller skogsfastigheter i huvudsak på ökade virkespriser.

Till betänkandet har 4 reservationer fogats. Det är något förvånande. Utredningskommittén för utformandet av det framtida jordbruket kommer i nästa vecka att lägga fram sitt betänkande för regeringen. Regeringen har också låtit göra en översyn av jordförvärvslagstiftningen, och det lades fram ett förslag i förra månaden. De här frågorna kommer således tillbaka till riksdagen för beslut. Jag tycker att det vore ett märkligt förfarande om man skulle göra förändringar i lagstiftningen innan de jordbrukspolitiska målen

har lagts fast och innan förvärvslagstiftningsöversynen har varit ute på remiss.

Reservationerna 1 och 2 från centern, vpk och miljöpartiet handlar om priskontrollen och villkorsuppfyllelsen. Mot bakgrund av att jordbruksministern låtit göra en översyn av lagstiftningen som är under beredning och som dessutom skall ut på remiss, finns det för närvarande ingen anledning att göra något riksdagsuttalande i den här frågan. Dessutom är, som jag har sagt tidigare, livsmedelspolitiken under omprövning och beslut kommer under våren.

Reservation 3 handlar om förvärvsprövning för fysiska personer. Det är också en fråga som kommer att behandlas i samband med den fortsatta behandlingen av översynen som jag nyss har nämnt. Det skulle dock medföra många problem och vi skulle få en annan ägarkategori om man helt tog bort förvärvsprövningen för fysiska personer. Jag yrkar därför avslag på reservationen.

Uttalande om lantbruksnämndernas verksamhet tas upp i reservation 4. När det gäller överföring av mark från domänverket, från bolag och från kyrkan finns redan i dag möjligheter att via jordfonden förvärva och göra byten. Det sker i viss omfattning för att man skall kunna utföra strukturrationaliseringar och på det sättet slå vakt om familjeföretagen och landsbygdsutvecklingen.

Alla de frågor som berörs i dessa reservationer kommer vi tillbaka till i vårens beslut. Jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan i betänkande 1989/90:JoU1 och avslag på samtliga reservationer.

KARL ERIK OLSSON (c) replik:

Herr talman! Jag skall egentligen inte polemisera så mycket med Åke Selberg, eftersom jag tror att hans uppfattning i huvudsak överensstämmer med den som jag har redovisat. Dessutom tror jag inte att det i dag finns någon förutsättning att få majoritet för de tillkännagivanden som krävs i reservationerna. Jag delar uppfattningen att dessa frågor kommer tillbaka i samband med att vi skall fatta ett vidare beslut om jordbrukspolitiken.

Innan detta beslut skall fattas finns det dock anledning att tänka över dessa frågor. Redan inför beslutet 1987 var det en del kanske alltför liberala tankegångar som föresvävade vissa socialdemokrater. Det är dags att utfärda en liten varning så att vi inte släpper spekulationskapitalet för fritt i det här sammanhanget. Vi låter gärna marknaden användas till det den är bra för, men jag tror att det är viktigt att vi från politiskt håll står fast vid gränserna för marknaderna.

ANNIKA ÅHNBERG (vpk) replik:

Herr talman! Efter att ha lyssnat på Åke Selbergs anförande är det svårt att förstå varför han inte yrkar bifall till reservationerna 1 och 2 som är fogade till detta betänkande. Han talar om precis samma problem som tas upp i reservationerna, nämligen de kraftiga prisstegringarna i vissa delar av landet och de problem som utboägandet kan medföra. Det borde då vara självklart att det behövs en starkare lagstiftning för att komma till rätta med dessa problem.

Åke Selberg säger att frågorna ändå kommer tillbaka till riksdagen. Men, Åke Selberg, på vilket sätt sker det? Om riksdagen markerar en inställning påverkar det i sin tur vilken typ av förslag regeringen återkommer med.

Utredningen som det hänvisas till är på inget sätt tillfredsställande när det gäller att komma till rätta med de problem som prisstegringen i vissa delar av landet och det bristande sambandet mellan boende och brukande har inneburit. Det är därför nödvändigt att riksdagen hos regeringen begär att det fortsatta arbetet kring jordförvärvslagstiftningen skall vara inriktat på att motverka spekulation och på att öka sambandet mellan boende och brukande.

ÅKE SELBERG (s) replik:

Herr talman! Jag skulle vilja säga till såväl Karl Erik Olsson som Annika Åhnberg att det aldrig har funnits något intresse från socialdemokratin att stimulera till spekulationsköp av jordbruks- och skogsbruksfastigheter. Vi har alltid haft intresse av att prisbildningen skall vara så sund som möjligt.

Annika Åhnberg säger att hon har svårt att förstå varför jag inte yrkar bifall till reservationerna. Jag tror att det vore ett stort fel, att i dag fatta beslut om förändringar i jordförvärvslagen, då vi vet att vi har ett stort jordbrukspolitiskt beslut framför oss, där vi skall lägga fast de långsiktiga målen. Vi vet också att det kanske blir det mest omfattande jordbrukspolitiska beslut som vi har fattat i det här landet. Därför vore det olyckligt om vi först förändrar jordförvärvslagen och sedan lägger fast målen.

HANS DAU (m):

Herr talman! I ett hänseende kan jag hålla med Annika Åhnberg, och det är när hon kritiserar Åke Selberg och Karl Erik Olsson för att de inte tycker att det är angeläget att avgöra dessa frågor nu. Jag tycker för min del att den jordförvärvslag som centern och socialdemokraterna var överens om 1987 orsakar så stora skador att det finns all anledning att snabbt ta itu med dessa frågor.

Carl G Nilsson har redogjort för de moderata ståndpunkterna och den samstämmighet som finns mellan moderaterna och den utredning som professor Sören Wibe har gjort, där han har konstaterat att lagen har gjort mycket större skada än nytta, egentligen enbart skada. Den ändring i jordförvärvslagen som gjordes 1987, alltså för ett och ett halvt år sedan, har enligt min uppfattning bara skärpt dessa missförhållanden. Man har öppnat möjligheterna för juridiska personer, för små sågar, små skogsbolag, att köpa in mark. Det har lett till ganska stora förvärv från juridiska personer på vissa områden.

Karl Erik Olsson konstaterar att centern och socialdemokraterna stod bakom de kraftiga försämringar i lagen som genomfördes 1987. Samtidigt kräver han boendeplikt, i en reservation till dagens betänkande. Det gör att man verkligen funderar över vad Karl Erik Olsson och centern sysslar med. Vi vet att centern 1987 öppnade för juridiska personer att köpa mark, vilket har fått de skadeverkningar som jag har pratat om.

Vi vet vad som hände i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet, då de stora bolagsförvärven skedde, framför allt i Norrland, där jag är hemmahö-

rande och känner till förhållandena. Vi känner till de skador som har orsakats när det gäller bosättning och den motverkan mot en levande landsbygd som detta har lett till.

Bolagsförvärv har alltid betytt en död hand över byarna och fastigheterna. Förhållandet är detsamma nu. Det förvånar mig att man från centerns och socialdemokraternas sida ställer upp på detta, då man samtidigt talar om att vi skall ha en levande landsbygd.

Jag kan i och för sig förstå att socialdemokraterna vill ha det så här. Åke Selberg kanske inte personligen vill det, men han företräder ett parti som trots allt vill ha socialism och en socialisering av fastigheter. Om man kan överföra fastigheter till bolagsägande får man ju det så småningom. Jag har ännu aldrig sett att en fastighet som har sålts till ett bolag, litet eller stort, någonsin har kommit ut på den öppna marknaden igen.

I mina trakter är det inte ovanligt att små bysågar, som utvecklas till större företag med uppemot 50 anställda genom olika manövrer, nu framför allt med hjälp av den nya jordförvärvslagen, lyckas skaffa sig några tusen hektar skogsmark. Dessa bolag blir sedan begärliga uppköpsobjekt för storskogsbolagen. Varför vill man då köpa dessa mindre bolag? Jo, dels får man bort en konkurrent på virkesmarknaden, dels får man tillgång till de arealer som småbolagen har. Det är på det sättet de stora skogsbolagskonglomeraten har bildats. Hur har SCA, MoDo och Stora kommit över sina stora, enorma skogsfastigheter? Jo, genom att köpa upp, fusionera och slå ihop ett stort antal större och mindre skogsföretag. Det är precis den väg vi är inne på nu, om man tillåter den tolkning av lagen som kom till 1987. Det är också det Sören Wibe pekar på.

Åsa Domeij talar om livskvalitet och att det är livskvalitet att vara skogsbrukare och att få förmånen att äga en skogsfastighet. Den uppfattningen delar jag helt. Det konstiga är att inte heller hon vill tala om detta med förvärv av juridiska personer.

Åsa Domeij talar om att rena små skogsföretag inte finns i dag. Det beror kanske på att Åsa Domeij inte känner till de norrländska förhållandena. Vi har en stor mängd rena små skogsföretag. Jag är själv innehavare av ett av dem. Jag måste säga att den livskvalitet som jag upplevde i måndags, då jag hade förmånen att vara ute och jobba på min fastighet, den går inte att beskriva.

Hjälp till att stärka dessa fastigheter! Det kan ske genom att man avstår från att införa restriktioner och släpper fritt för dem som vill skapa och vidareutveckla, genom att man ger enskilda rätt att förvärva fastigheter i större utsträckning.

KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! Det är litet märkligt att lyssna till Hans Dau. Han kritiserar den kompromiss som kom till stånd 1987 för att den öppnade för ökade bolagsförvärv. Jag vill först och främst säga att det var en kompromiss. Det innebär att man inte får allt man vill. Jag har redogjort för detta i mitt första inlägg. För att vi skulle få till stånd ett beslut av något slag där möjligheterna för familjejordbruk bevarades fick vi lov att ställa upp. Men vad gjorde moderaterna i det fallet? Inte ett dugg! Man brydde sig inte om detta och sade

att det bara behövdes en lagstiftning för juridiska personer. Moderaterna hade dock inte något krav på skärpning av lagstiftningen för juridiska personer.

Jag instämmer i Hans Daus beskrivning. Men totalt sett har det inte underlättats för juridiska personer. Man gav dock en favör till små, lokala juridiska personer i förhållande till de stora. Jag misstänker att den förändringen sannolikt också hade stöd i moderata samlingspartiet.

Hans Dau talar ungefär som en centerpartist när han argumenterar mot detta. Vi talade om risken för kedjeköp: först köper den lille upp bondesko-garna, sedan köper den store upp den lille. Men om man talar så, måste man ju vara med om besluten. Man måste vara med och agera. Det duger inte att krypta undan och inte göra någonting.

Det finns i och för sig möjligheter i dag. Vår reservation 4 innebär ett försök att vrida klockan rätt. Där tar vi upp frågan om att använda domänver-kets, kyrkans och bolagens skogar för att förstärka familjejordbruken. Även om det var en del andra saker jag inte tyckte om, gläder det mig att Hans Dau har pläderat för den motionen. Jag hoppas att han också röstar på den, när vi så småningom kommer till omröstning.

ÅSA DOMEIJ (mp):

Herr talman! Ja, Hans Dau, vi är helt överens om att begränsningen skall gälla juridiska personer. Det är därför vi driver bo-brukar-principen så hårt. Det finns alltså möjlighet att rösta på vår reservation nummer 1. Den inne-bär bl.a. att man skall begränsa juridiska personers möjligheter att köpa mark. Vi vill t.o.m. gå så långt att bo-brukar-principen skall gälla även vid släktförvärv, visserligen efter viss betänketid.

Visst vet jag att det finns speciella skogsföretag och framför allt många jordbruksföretag, där skogen är oerhört betydelsefull och den viktigaste in-komstkällan. Men i ett land som vårt, med så mycket skog, borde det finnas chanser för många fler.

ÅKE SELBERG (s):

Herr talman! Hans Dau säger att det blir stora skador med anledning av den jordförvärvslag som beslutades 1987. Men vi som var i Skaraborg och lyssnade på lantbruksnämnden fick ganska klara besked. Man håller där på med ett strukturarbete. När lagen trädde i kraft och möjligheterna öppnades i vidare bemärkelse att köpa mark, blev det stopp på möjligheten att skapa bättre brukningsenheter. Det vittnar väl inte om annat än att man fick in en annan ägarkategori, som gärna köpte de små ägorna.

När det gäller beskyllningarna om att vi har öppnat vägen för juridiska personer kan jag säga att graderingen är: 1. fysiska personer, 2. bygdesågar som har betydelse för sysselsättningen på orten och, 3. juridiska personer. De kommer alltså längst ner på prioriteringslistan.

Jag kan inte svara på hur man tillämpar denna prioritering på lantbruks-nämnderna. Jag kan endast svara för den lantbruksnämnd där jag själv arbe-tar. Där vet jag att denna prioriteringsordning tillämpas.

När det gäller sågarna i inlandet vet både Hans Dau och vi som är bosatta i dessa län att de har oerhört stor betydelse för sysselsättningen. Därför har

det funnits ett intresse av att försöka trygga deras råvarusituation. Det är litet svårt för sågarna att införskaffa råvara. Därför har sågarna fått köpa en del skog och på det sättet ha en grund för verksamheten. Det är bara att fråga kommunalmännen och de som arbetar med detta för att få veta vilken betydelse sågarna har och hur rädd man är för att sågarna och förädlingsföretagen inte skall få tillgång till råvaror.

HANS DAU (m):

Herr talman! Karl Erik Olsson lever tydligen efter principen att anfall är bästa försvar. Han erkänner att detta var en kompromiss, och sedan frågar han vad moderaterna gjorde. Carl G Nilsson talade för en liten stund sedan om att vi inte tycker att man skall öppna för juridiska personer. Här borde man skärpa bestämmelserna. Det sade vi i den motion som vi väckte med anledning av jordförvärvslagen 1987, och det har vi framfört i senare motioner. Jag har själv redogjort för orsakerna till detta. Det finns ingen anledning att släppa fram juridiska personer.

Karl Erik Olsson anser att jag skall ställa upp på reservationen om boplikt. Det finns ingen boplikt för juridiska personer. Det drabbar bara de enskilda. Så länge man inte är beredd att ändra denna liberalisering för juridiska personer är detta endast ett slag i luften.

Åsa Domeij vill att man skall ställa upp på det hon talar för, nämligen bo- och brukarplikt. Jag har samma svar där. Det är värdelöst så länge man inte kan stävja inköpen från juridiska personer. Vi är, precis som Karl Erik Olsson, med på att man skall försälja mark från domänverket och från andra offentliga ägare för att bereda flera människor möjlighet att bruka och bo på skogsfastigheter. Arealerna skall användas framför allt till att byta med andra privata ägare, som t.ex. bolag, och åstadkomma en bra strukturrationalisering och en bra fastighetsbild och stärka de privata skogsbruken. Karl Erik Olsson och jag är helt överens om detta, och jag hoppas att Åsa Domeij också kan ställa upp på detta.

Åke Selberg, det är helt klart att sågarna i inlandet har en stor betydelse. Det är vi helt överens om. Men det blir inte en enda timmerstock mer till dessa bolag för att man låter dem köpa några skogsfastigheter. Som privat ägare får jag fram exakt lika mycket råvara som om jag säljer fastigheten till en småsäg. Resultatet blir precis det jag beskrev tidigare. Den dag sågen råkar i en ekonomisk kris, eller en kris där ägaren på grund av åldersskäl eller dylikt måste avyttra sitt företag, blir den ofta till salu. Vem köper då sågen? Ja, ofta ett av de stora skogsbolagen. Industrin läggs sedan ner – som har så stor betydelse för orten, som Åke Selberg säger – och råvaran behålls och skickas ner till kusten. Det är en ren dödgrävarpolitik för inlandet.

ÅSA DOMEIJ (mp):

Herr talman! Det stämmer precis att vårt krav på bo- och brukarplikt omöjliggör för juridiska personer att köpa, åtminstone så länge det finns andra som över huvud taget är intresserade av att bosätta sig och bruka gården.

Tyvärr har vi inte väckt någon motion, där vi samlat redovisar vad vi tycker om dessa frågor. Vi motionerade inte under allmänna motionstiden, efter-

som vi ville invänta utredningen som har kommit i dagarna. Men till nästa allmänna motionstid tänker vi väcka en motion, där vi tar upp bo- och brukarprincipen. Vi skall också ta upp vårt krav på en större jordreform.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 19 oktober.)

20 § Vissa fastighetsrättsliga lagstiftningsfrågor m.m.

Föredrogs
bostadsutskottets betänkande
1989/90:BoU1 Vissa fastighetsrättsliga lagstiftningsfrågor m.m.

AGNE HANSSON (c):

Herr talman! Vi skall nu behandla bostadsutskottets första betänkande under detta riksmöte. Det handlar om vissa fastighetsrättsliga lagstiftningsfrågor. Betänkandet tar upp en rad motioner som har avlämnats under föregående riksmöte och som handlar om dessa frågor.

Det finns 63 yrkanden i 20 motioner. 14 av dessa yrkanden finns i fyra centermotioner. Det är ungefär 20 % av de yrkanden som finns i detta betänkande och som har behandlats av bostadsutskottet.

Många av dessa frågor som har med den fastighetsrättsliga lagstiftningen att göra berör boendeflyttandet. Vi i centerpartiet tycker att det finns anledning att ta bort en rad hinder som fortfarande finns i dag när det gäller de boendes inflyttande över sin boendemiljö. Det är för den skull som det finns många centerkrav i detta betänkande. Vi anser att det fortfarande finns en rad hinder när det gäller boendeflyttandet som borde undanröjas.

Vi i centerpartiet vill vidga boendeflyttandet. Ett ökat boendeflyttande gör att de boende kan engagera sig mer i sitt boende och se det meningsfulla i detta. Därmed ökar engagemang och trivsel för de boende i bostadsområdet.

I motion 247 berörs ändringar i bostadssaneringslagen och lagen om förvärv av hyresfastigheter. I dessa och i en rad andra lagstiftningssammanhang behandlas inte alla bostadsrättsorganisationer lika. I dag diskrimineras SBC, Sveriges bostadsrättsföreningars centralorganisation på ett sätt som inte är motiverat. Det gäller såväl i bostadsrättslagen som i lagen om förvärv av hyresfastigheter, den s.k. ombildningslagen.

Nu skall vi kanske inte upprepa den debatt som fördes även beträffande lagutskottets betänkande 1 till "da capo al fine" – för att använda musikens språk. Där diskriminerades denna bostadsrättsorganisation på samma sätt när det gällde tillämpningsområdet för lagen om fastighetsmäklare. Men det är mycket svårt att förstå socialdemokraternas inställning i den här frågan när det gäller det område som vi har att behandla i bostadsutskottet. SBC är ju en bostadsrättsorganisation vars verksamhet inte är begränsad endast till Stockholm, utan verksamheten är spridd över stora delar av landet. Organisation har lokalkontor i bl.a. Göteborg, Malmö, Uppsala och Västerås. Dessutom har organisationen grundat en systerorganisation, SBC BO, som

är en öppen ekonomisk förening med syfte att till sina medlemmar bygga bostäder som upplåts med bostadsrätt enligt ett turordningssystem bland de bostadssparande över hela landet. Den här organisationen har efter bara ett år över 14 000 anslutna bostadssparare, och vem som helst har möjlighet att gå in i denna organisation.

Jag måste fråga socialdemokraterna vad som egentligen krävs av en organisation för att den skall bli accepterad och bli behandlad på samma sätt som andra bostadsrättsorganisationer. Detta är en organisation som är öppen för alla och som finns över hela landet. I lagutskottets yttrande framgår att detta är en riktig beskrivning av organisationen. Och jag tyckte mig ändå spåra, i den debatt som pågick under eftermiddagen, att socialdemokraterna var beredda att tänka om till nästa år. Jag måste fråga socialdemokraterna om de kan tänka sig att i bostadsutskottet medverka till att verkligen ta reda på hur denna organisation arbetar och redovisa detta i ett yttrande till nästa år och försöka få en ändring till stånd. Jag anser att allt talar för att SBC:s organisation blir mer och mer lik andra bostadsrättsorganisationer som tas upp i detta sammanhang. Därför vill jag ställa följande fråga. Bygger socialdemokraterna sitt ställningstagande på sakliga grunder eller är socialdemokraternas principiella inställning att denna organisation skall stoppas oavsett hur brett förankrad den är ute i landet? Med det anförda vill jag framhålla att det är viktigt att alla bostadsorganisationer behandlas lika när det gäller inflytandefrågorna, och jag yrkar därför bifall till reservationerna 4 och 5 som är fogade till betänkandet.

I samma motion från centern tas även en rad andra frågor upp som berör hyresgästernas inflytande enligt ombildningslagen. Det gäller frågan om ombildning av hyresrätt till bostadsrätt där det finns begränsningar. Ombildningslagen gäller t.ex. inte för de hyresgäster som bor i allmännyttan. Vi i centern kan inte förstå varför de som bor där inte skall ha samma möjlighet att förvärva och därmed äga sin bostad som de som bor i andra hyreslägenheter i t.ex. privata hyresfastigheter.

Denna synpunkt kommer också fram i ett annat yrkande i en annan motion, nämligen i motion 1988/89:Bo415, som centern har väckt och som berörs i reservation 22. Det handlar alltså om hur man ser på allmännyttan och vilka möjligheter som skall finnas för allmännyttan att avyttra sina fastigheter, vilket måste vara möjligt om de som bor i allmännyttans fastigheter skall kunna förvärva dem och ombilda dem från hyresrätt till bostadsrätt.

Jag vill gärna deklarerat att vi från centern ser allmännyttan med dess verksamhet som en viktig organisation ur flera synpunkter när det gäller främjandet av boendet, inte minst demokratin i boendet. För att denna organisation och dess verksamhet skall kunna utvecklas är det viktigt att organisationen har möjlighet att utvecklas, dvs. att den har möjlighet att avyttra fastigheter för att få fram kapital för att bygga nytt. Här finns alltså vår syn på allmännyttan i kombination med vår syn på ett vidgat boendeinflytande. Dessa saker går mycket bra att kombinera. Därför yrkar jag i detta sammanhang bifall till reservation 22.

För att en ombildning från hyresrätt till bostadsrätt skall kunna ske i en fastighet krävs det att fastigheten har minst fem lägenheter. Vi i centern anser att det är en onödigt begränsning. Vi anser att det är tillräckligt att det

finns tre lägenheter i en fastighet för att en ombildning skall kunna ske och för att de boende därmed skall kunna öka sitt engagemang och inflytande i boendet. Jag yrkar därmed bifall till reservation 9.

I reservation 10 tas den tredje faktorn som begränsar inflytandet på detta område upp. Det handlar om den majoritet som krävs för att en ombildning skall kunna ske. I dag krävs det enligt ombildningslagen två tredjedels majoritet. Vi har mycket svårt att inse varför det skall ställas högre krav i detta fall än när det gäller andra demokratiska frågor i samhället i övrigt. Vi menar att enkel majoritet bland hyresgästerna bör vara tillräckligt vid beslut om ombildning. Därmed yrkar jag bifall till reservation 10.

I motion 415 berör centern hyresgästinflytandet enligt hyresförhandlingslagen och enligt en del andra lagar. I denna motion tas även en del annat upp, t.ex. boendet vid ombyggnad enligt bostadssaneringslagen, då inflytandet utövas av en hyresgästförening. Vi menar att det är de som är direkt berörda av en ombyggnad som skall ha inflytandet. Om inflytandet är knutet till en hyresgästförening, kan det hända att hyresgästerna inte får utöva detta inflytande. Det menar vi i centern är fel, och därför yrkar jag bifall till reservationerna 25 och 26 där dessa frågor tas upp.

I reservation 26 tas även förhandlingsrätten enligt hyresförhandlingslagen upp. Denna förhandlingsrätt styrs av hyresgästorganisationen. Vi anser även i detta sammanhang att det är de hyresgäster som bildar en juridisk förening som skall ha rätt till förhandlingsordning, och det behöver inte nödvändigtvis vara knutet till Hyresgästernas riksförbund, även om den organisationen i sig är garant för att hyresgästinflytandet utvecklas.

Rätten att utöva inflytandet vid ombyggnad enligt bostadssaneringslagen är också knuten dels till byggnadslov i form av ett hyresgästintyg som skall bifogas ansökan om lov, dels till villkoret för statliga lån i form av ett varsamhetsyttrande som skall bifogas låneansökan. Den konstruktionen innebär att hyresgästerna är utestängda från inflytandet i de fall byggnadslov inte krävs och/eller ombyggnad sker utan statliga lån.

Vi tycker inte att det här är bra ur demokratisynpunkt. Vi har krävt att man inför en primär förhandlingsskyldighet för fastighetsägaren i dessa fall. Detta har vi inte fått gehör för i utskottet, men förslaget har fått en positiv behandling. Denna fråga skall nu tas upp i en utredning. Vi hoppas att utredningen arbetar snabbt så att vi kan behandla ärendet här och fatta beslut och få en annan tingens ordning på detta område. Vi menar självfallet att vi borde ha kunnat fatta beslut nu. Då är det viktigt att vi snart får ett förslag, som förhoppningsvis går i rätt riktning.

Vissa ombyggnader kan dra ut på tiden, då byggnaderna står och förfaller. I sådana fall menar vi att man bör förse lagen med bestämmelser om genomförandetider parallellt med vad som gäller enligt PBL i dag. Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservation 29.

I motion 415 tar vi upp inflytandet vid anslutning till kabel-TV. Tillämpningen av reglerna är fortfarande inte tillfredsställande från hyresgästernas synpunkt. Det är viktigt att se till att det blir bättre och att hyresgästerna verkligen till ingen del skall behöva bekosta kabel-TV över hyran, om de inte vill ha kabel-TV. Jag ber att få yrka bifall till reservation 30.

I reservation 33 berör vi den kooperativa hyresrätten. Det är en positiv

form, under vilken man kan utöva inflytande över sitt boende. Det är dags, efter lång tid av försöksverksamhet, att nu permanenta den kooperativa hyresrätten. Jag ber att få yrka bifall till reservation 33.

I motion 414 tar vi upp en rad frågor som berör lokalhyresgästens ställning och besittningsskydd. Det är mycket viktiga frågor från många synpunkter: de är viktiga för småföretagarna, de är viktiga när det gäller att behålla en differentierad struktur i boendesamhället mellan arbete, bostad och service, och de är viktiga inte minst när det gäller att lösa bostadsbristen i vissa områden. Jag går inte närmare in på de förslag som vi har framfört. Dem har vi diskuterat och behandlat i lokalhyresutredningen. Jag vill bara säga att det inte är tillräckligt. Vi måste gå vidare och skärpa besittningsskyddet och värna småföretagarna.

Herr talman! Slutligen vill jag yrka bifall till reservationerna 42, 43, 44 och 45 samt i övrigt till utskottets hemställan.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kamarens förhandlingar.

JAN SANDBERG (m):

Herr talman! Detta betänkande innehåller 48 reservationer. Det är inte speciellt förvånande; det visar på alla de felaktigheter som finns inom lagstiftningen på bostadsområdet. Det finns få områden som har så mycket partipolitiserad lagstiftning som detta. Samtidigt finns det många regler som är orättvisa och direkt diskriminerande gentemot de boende i Sverige.

Moderaterna har 19 reservationer, bortsett från ett stort antal motivreservationer. Av dessa 19 är 13 gemensamma med folkpartiet och centern.

Om man skall dela upp den moderata kritiken i några huvudområden blir dessa fem. Dessa huvudområden är:

1. Kommunens mycket starka ställning gentemot de boende och övriga aktörer på bostadsmarknaden.
2. Diskriminering av organisationer som inte har "rätt" politisk färg, dvs. inte är socialistiska.
3. Statliga regler som minimerar de boendes möjligheter att själva bestämma över sitt boende.
4. Regelsystem på hyresområdet som gör att hyressättningen blir orättvis.
5. En uttalad ovilja från utskottsmajoriteten att pröva nya vägar för att utveckla bostadsmarknaden.

Det är ingen nyhet att bostadsmarknaden är en av de mest genomreglerade sektorerna i Sverige. Det är ej heller någon nyhet att bostadsmarknaden uppvisar de kanske största problemen i Sverige i dag just på grund av alla regleringarna.

Den svenska bostadsmarknaden är faktiskt mer ett administrativt system än en marknad. De som förlorar mest är just de boende, eller snarare de som inte har kunnat bli "boende" i en egen bostad.

Som jag tidigare nämnt har kommunerna en mycket stark ställning på bostadsmarknaden. Vi moderater vill låta de olika aktörerna utöver kommunerna på bostadsmarknaden få mer att säga till om. Därför vill vi bl.a. upphäva förköpslagen, tillåta avgifter för bostadsförmedling, upphäva bostads-

Prot. 1989/90:12
18 oktober 1989

*Vissa fastighets-
rättsliga lagstif-
tningsfrågor m.m.*

försörjningslagen och upphäva den nyligen beslutade kommunala anvisningsrättslagen.

Det förekommer också på en mängd områden att vissa organisationer som ej tillhör den s.k. arbetarrörelsen aktivt motarbetas från socialdemokraternas sida. Den s.k. hyresgäströrelsen, dvs. Hyresgästernas riksförbund, ges stora ekonomiska och verksamhetsmässiga fördelar gentemot alternativa föreningsbildningar. Det har t.o.m. gått så långt att människor som inte ens är medlemmar i denna organisation får betala stora belopp för Hyresgästföreningens verksamhet. De som försöker att starta egna föreningar för att exempelvis förhandla om hyran göre sig icke besvär.

Även på bostadsrättsområdet diskrimineras organisationer som inte tillhör den s.k. arbetarrörelsen. Utskottets ordförande var delvis inne på detta. Det handlar om organisationen SBC, Sveriges bostadsrättsföreningars centralorganisation, som inte alls har samma möjligheter som exempelvis HSB och Riksbyggen. De två sistnämnda ganska rödfärgade organisationerna behöver exempelvis inte speciella tillstånd för att köpa fastigheter, vilket däremot SBC måste ha. Det finns också andra exempel på liknande diskriminering av just SBC.

Herr talman! Det finns även ett stort antal regler som gör att de boendes möjligheter till påverkan minskar. Hembudsskyldigheten i bostadsrättslagen är ett exempel. Med lagparagrafer sätter man resolut "p" för de bostadsrättsboendes ekonomiska frihet. Man får inte överlåta sin bostadsrättslägenhet mot det pris man överenskommit, om detta överstiger det pris som överlåtelserna skedde till tidigare. Däremot finns det av någon anledning ingen paragraf som garanterar säljaren ett högre pris, om efterfrågan och prisbilden skulle vara låg.

Inflytandet för de boende får de boende själva inte ansvara för, utan det får endast "rörelsens" egen organisation, Hyresgästföreningen. Det gäller såväl allmänt inflytande som en så konkret och nära fråga som inflytandet över reparationer i den egna lägenheten. Att de boende samtidigt tvingas betala för hyresgästföreningens kostnader är dubbelt förkastligt.

Inte heller på hyresområdet kan de boende påverka bostadskostnaden. Regleringen av hyran kommer ursprungligen från efterkrigstidens krislagstiftning men gäller fortfarande – mer än fyra decennier efter kriget! Detta, i kombination med den ringa möjligheten att välja var man vill bo på grund av den kommunala bostadsförmedlingens monopolliknande ställning, gör att många inte får bo i det område de önskar. Samtidigt kan hyran bli högre för bostaden i det anvisade området, trots att bostaden exempelvis ligger mindre centralt än vad den bostadssökande önskade.

Hyreslagstiftningen har gjort att de boende, om man nu generaliserar, får betala mer ju mindre nöjda de är med den tilldelade bostaden.

Att effekten av de boendes önskemål på det här viset blir raka motsatsen ekonomiskt är en av orsakerna till att problemen på bostadsområden är så stora som de facto är i dag i Sverige.

Trots att socialdemokraterna borde ha lärt sig av den icke-fungerande bostadsmarknaden har de nyligen infört ett liknande system på lokalhyressidan.

Herr talman! Vi moderater har föreslagit många förändringar på just det

fastighetsrättsliga området. Om de moderata förslagen bifölls, skulle huvuddelen av problemen på bostadsmarknaden bli ett minne blott. Vi har också, utöver de här förslagen, lagt fram förslag till en ytterligare utveckling på bostadsområdet. Ett av dessa förslag gäller ett "hyr-köp"-system som skulle ge de boende ytterligare valfrihet. Med vårt förslag skulle de boende kunna välja att bo med hyresrätt i inledningen men därefter ha möjlighet och rättighet att själva ta över ägandet av fastigheten.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de moderata reservationerna i detta betänkande.

Jag vill ta tillfället i akt och ställa två frågor till utskottsmajoritetens talesman här, Hans Göran Franck:

1. Varför fortsätter socialdemokraterna att enbart gynna sina "egna" organisationer, t.o.m. på bekostnad av dem som inte ens är medlemmar – dvs. icke-medlemmar tvingas betala exempelvis Hyresgästföreningens lyxiga lokaler och höga ombudsmannalöner?

2. Vad är det för logik i ett system där hyreskostnaderna är högre för en ocentralt belägen bostad i ett sterilt miljonprogramområde än hyran för en centralt belägen våning med många estetiska fördelar?

INGRID HASSELSTRÖM NYVALL (fp):

Herr talman! "Vissa fastighetsrättsliga lagstiftningsfrågor m.m." är rubriken på bostadsutskottets första betänkande detta riksmöte. Det låter mycket formellt och juridiskt. Men vad handlar det egentligen om? Jo, om människors valfrihet, om möjligheten att byta bostad om man själv vill och om mer inflytande för de boende. Det handlar ytterst om att kunna få den boendeform som man helst vill ha och om rättigheter, likställdhet och trivsel.

Att de olika politiska partierna inte tycker att dessa önskemål är tillgodosedda avspeglas, som Jan Sandberg har framhållit, i det stora antal motioner och reservationer som tas upp i detta betänkande. Jag skall inte gå igenom dessa i detalj. I stort vill jag bara peka på de linjer i folkpartiets bostadspolitik som ligger till grund för de reservationer som folkpartiet företräder.

En viktig utgångspunkt för oss i folkpartiet är att rörligheten utökas. Det kan ske på olika sätt. Men här har vi framför allt uppehållit oss vid det faktum att man bör öka möjligheterna till bostadsrättsboende. Man kan ju också tänka på hur beskattningen kan påverka möjligheterna till rörlighet. Men den saken har sin plats i ett annat betänkande.

När det gäller att bilda bostadsrätt finns det en rad regleringar som begränsar möjligheterna. De hinder som socialdemokraterna har satt upp för boendet i allmännyttigt ägda fastigheter när det gäller att bilda bostadsrättsföreningar borde omedelbart tas bort. Alla förslag om hembud och priskontroll bör också avvisas.

Olika organisationer skall jämföras. Diskrimineringen av bl.a. SBC, och detta har framhållits av både Agne Hansson och Jan Sandberg, måste upphöra. Jag instämmer helt i Agne Hanssons fråga beträffande de här problemen.

De boende måste också ges ett större inflytande, anser vi i folkpartiet.

I reservation 26 betonas att även enskilda hyresgäster eller en majoritet av hyresgäster skall kunna förhandla. Man skall inte bara vara hänvisad till en

*Vissa fastighets-
rättsliga lagstift-
ningsfrågor
m.m. Vissa fastig-
hetsrättsliga lagstift-
ningsfrågor m.m.*

organisation som man av skilda skäl kanske inte vill tillhöra. Man skall själv kunna föra talan. Hyresgästerna bör också ha större inflytande över reparationer, och de kan stå för en större del själva.

De olika frågorna i detta betänkande känns väl igen. När samma saker tas upp om och om igen kan man tala om tjat. Politik är att tjata, skrev partikollegan Daniel Tarschys tidigare i veckan i ett inlägg i Dagens Nyheter. Han skrev: "Vill man ändra på något i samhället får man bekväma sig till att tala om varför, och inte en gång utan hundra gånger. Utan envishet stannar folkstyret."

Vidare säger han:

"Ger tjatet då resultat? Åjovars, det händer. Lyckas man inte byta regering får man försöka byta ut åsikterna hos den regering som sitter. Socialdemokratin är trög men inte orubblig. Dess reaktioner inför nya idéer brukar genomgå tre faser;

1. Nej, nej, nej!
2. Nja. Hm. Kanske.
3. Jovisst, och det var vi som hittade på det från början."

Jag vill säga här i dag att det är min förhoppning att utskottets majoritet framöver skall säga ja till åtminstone några av de krav som framställts i de reservationer som ligger till grund för detta betänkande. Då skulle vi reservationer inte behöva tjata så mycket. I det betänkande som vi i dag behandlar finns det 17 reservationer där folkpartiet finns med, och till dessa yrkar jag bifall.

JAN STRÖMDAHL (vpk):

Herr talman! Jag skall koncentrera mig på de hyresrättsliga frågorna. Jag gör det med anledning av hyresrättens och hyresboendets stora betydelse i vårt land. Jag tror inte att det finns något annat land i världen än Sverige där hyresboendet är så utbrett och där hyresgästerna har en så stark rättslig ställning. Jag tror inte heller att något annat land i världen har en så stark hyresgäströrelse som just Sverige. Det innebär naturligtvis inte att hyresrätten inte kan få ytterligare utbredning eller att hyresgästernas ställning inte kan stärkas ytterligare. Tvärtom genomsyras vpk:s ställningstaganden av en strävan att hyresrätten ytterligare skall kunna stärkas och att den skall bli ännu mera omfattande. Vi menar att hyresrätten, särskilt då i allmännyttan, är den enda tillgängliga upplåtelseformen för alla dem som inte har speciella ekonomiska förutsättningar eller särskilda kontakter. Vi menar att det är den enda boendeform som är någorlunda fri från spekulation.

Bostadsrätten är i princip detsamma som hyresrätten. Det är en myt att tro att man äger sin bostadsrättslägenhet. Bostadsrätten är en dispositionsform. Lagstiftningen för denna liknar den som gäller för hyresrätten. Men i och med att bostadsrätten släpps fri för spekulation har det hela sparat ur. Allmänt har detta, helt felaktigt, uppfattats så, att man äger en bostadsrättslägenhet och att man i och med ägandet kan göra affärer med denna.

Jag börjar med frågorna om förvärvstillstånd. Bakgrunden till förvärvstillståndslagen var att man skulle försöka motverka osund spekulation i hyresfastigheter. Eftersom vi från vpk:s sida motsätter oss all omvandling av hyresrätt till bostadsrätt, så länge man inte åstadkommit hembud och priskont-

roll på bostadsrätterna, kan vi inte heller gå med på några som helst lättnader när det gäller att åstadkomma flera bostadsrätter. Därför går vi inte heller med på några lättnader för t.ex. SBC, även om vi tycker att det i och för sig kan finnas skäl att jämställa olika bostadsrättsorganisationer. Det skall i så fall gå åt det andra hållet, så att t.ex. tillståndslagen utvidgas till att omfatta även HSB och Riksbyggen, där det också förekommer spekulation.

Av samma skäl, dvs. att vi nu inte ser någon anledning att underlätta ombildning, motsätter vi oss ändringar av ombildningslagen, bostadsrättslagen, osv. Vi vill i stället gå åt det andra hållet. Vi har föreslagit att omvandling av hyresrätt till bostadsrätt förbjuds, därför att det är en så pass allvarlig utveckling av priserna på bostadsrätter och att en så stor del av bostadsmarknaden därmed undanhålls från dem som inte har möjlighet att ställa upp med en massa pengar.

En av de viktigaste reservationerna i detta betänkande är därför vår reservation 13, om ett förbud mot omvandling av hyresrätt till bostadsrätt.

Vi motsätter oss naturligtvis moderaternas förslag att ta bort möjligheten att införa hembud. Den möjligheten är mycket begränsad i dag.

När det gäller hyresfrågorna finner vi att det är viktigt att slå vakt om bruksvärdesystemet, så att det även fortsättningsvis kommer att fungera så bra som möjligt, som en ersättning för den gamla hyresregleringen, som Jan Sandberg tyckte var så förskräcklig. Vi slogs en gång i tiden för att hyresregleringen skulle behållas, och nu har vi ändå uppfattat det så att bruksvärdesystemet i den nuvarande hyreslagen rätt tillämpat är en ganska listig och effektiv form av hyresreglering. Det är alltså viktigt att slå vakt om den, även för andrahandshyresgäster, som har en speciellt känslig och svag ställning på hyresmarknaden. Det har nu gjorts vissa framsteg, genom att det har klargjorts att bruksvärdeprincipen även skall omfatta en andrahandsupplåtelse.

Vi tycker också att det är viktigt att slå vakt om en stark organisering av hyresgästerna. Samtidigt är jag medveten om de risker som ligger i en stark organisation, vilken den än må vara – det gäller fackföreningsrörelsen och partiorganisationerna här i landet. Det händer naturligtvis att minoriteter blir "överkörda" och att enskilda intressen blir nedröstade av en majoritet i en stor och stark organisation. Sådant inträffar också inom hyresgäströrelsen.

Den viktigaste och bästa vägen att gå där är att kämpa för att medlemsdemokratin skall fungera inom dessa stora och starka organisationer. Man skall inte slå sönder hyresgästernas intresseorganisationer, inte heller lantbrukarnas eller arbetarnas och tjänstemännens organisationer. De behövs bakom ryggen på de enskilda, i detta fall hyresgästerna.

Denna syn ligger bakom vårt vaktslående om det nuvarande systemet, som innebär att förhandlingsrätten och boinflytandet vid ombyggnad tillkommer en organisation av hyresgäster, som också har en förhandlingsordning med motparten. Eftersom det sprids en massa osanningar, vill jag också påpeka att denna rätt inte bara tillkommer den traditionella eller stora hyresgäströrelsen, inte bara de hyresgästföreningar som är anslutna till Hyresgästernas riksförbund. Enligt hyresförhandlingslagen har varje organisation av hyresgäster som kan visa att den är kompetent att förhandla om sina hyror och hyresförhållanden möjlighet att t.o.m. tilltvinga sig denna förhandlings-

rätt. Därför skall man inte svartmåla med osanna beskrivningar, som bl.a. Jan Sandberg har gjort.

Vi tycker också att det är viktigt att försvara allmännyttans ställning, även om vi samtidigt är medvetna om att allmännyttan också begår misstag. Man sköter inte sitt bostadsbestånd på ett bra sätt till alla delar, och man sköter inte sina relationer till hyresgästerna på ett bra sätt, men så länge allmännyttan finns och det kan ställas hyresgästkrav och politiska krav på denna skötsel är det mycket viktigt att allmännyttan är stor och stark. Den hyresreglering som ligger i bruksvärdesystemet, är upphängd på en fungerande allmännytta.

I fråga om förhandlingarna och framför allt det som diskuteras rätt mycket i betänkandet, dvs. förhandling och inflytande i samband med reparationer, underhåll och ombyggnad, vill jag säga att det, även om vi i vpk menar att den formella rätten att teckna intyg och att göra förhandlingsöverenskommelser m.m. skall tillkomma organisationen av hyresgäster, är det berörda hyresgästkollektivet, dvs. de som bor i det hus eller det kvarter som berörs, som skall ha huvudinflytandet och medverka i samråd och förhandlingar. Det är ingenting som hindrar att hyresgästorganisationen delegerar hela förhandlingsrätten till den grupp av berörda hyresgäster som sedan kan kallas kontaktkommitté eller något annat.

Om hyresgästorganisationerna inte följer denna princip, är jag övertygad om att de gräver sin egen grav. Det tror jag inte att någon sådan här organisation vill göra.

Agne Hansson tog upp förslaget om att i hyresförhandlingslagen införa en primär förhandlingsskyldighet när det gäller reparationer, underhållsinsatser och sådana ombyggnader som inte omfattas av bygglov eller statliga lån. Där känner jag att jag blev litet grand lurad när vi snickrade till det här betänkandet. Då sades det att det redan var klart att man skulle ta upp detta och, underförstått, föreslå det i den utredning som vi då ännu inte hade sett direktiven till, men som skall tillsättas och som skall göra en översyn av hela hyreslagstiftningen. När jag nu har läst direktiven tycker jag att de är vaga i det här stycket. Man får inte klart för sig om direktiven går ut på att primär förhandlingsskyldighet är en bra modell eller att det inte är det. Hade jag vetat det, hade jag bibehållit min uppfattning att man borde ha kvar ett yrkande om tillkännagivande. Men vi får väl hjälpas åt, Agne Hansson och andra, att trycka på så att vår uppfattning i sak får slå igenom.

Hyresgästinflytandet när det gäller kabel-TV-frågorna är litet speciellt. Jag menar att man inte kan jämföra kabel-TV med andra gemensamma nyttigheter av typen tvättstuga, cykelrum, lekplatser och liknande i ett bostadsområde. Man kan inte ens påstå att det är en allmänt omfattad nyttighet. Man kan jämföra det med telefon, för det handlar om att varje hyresgäst helt individuellt borde få avgöra om han eller hon vill ha den här tråden indragen och vill ha ett abonnemang på det ena eller det andra sättet på olika kabelprogram.

Det har visat sig i praktiken att när man har hanterat detta som en boinflytandefråga, har det medverkat till att så split och motsättningar mellan olika grupper av hyresgäster med olika livsstilar och olika prioriteringar av vad som är värdefullt här i livet. Det skulle man ha kunnat undvika om man hade

hanterat detta som något som var och en får ta ställning till helt självständigt och individuellt och i så fall också betala för helt självständigt och individuellt. Det hade kanske minskat intresset för att satsa pengar i olika satelliter och reklam-TV-projekt, men det hade väl inte skadat.

Jag vill också peka på reservation nr 39, där vi trycker på det viktiga i att ge kommunerna en skyldighet att ordna en kommunal bostadsförmedling, en skyldighet att ombesörja en så effektiv och bra bostadsförmedling som möjligt. Jag skall inte förlänga debatten med det nu. Vi hade en debatt med bostadsministern om detta. Där visade han faktiskt att man har tagit ett steg på vägen åt det hållet genom ett uppdrag till boverket.

Slutligen tycker jag att det är viktigt, och det har legat bakom våra ställningstaganden här, att så långt som möjligt begränsa lokalhyreshöjningarna och att ge lokalhyresgästerna samma rättigheter som bostadshyresgästerna. Det är faktiskt, menar jag, i bostadshyresgästernas intresse. Så länge det finns en stor skillnad mellan lokalhyror och bostadshyror, finns det naturligtvis en mycket kännbar lockelse för alla fastighetsägare att försöka hyra ut så mycket så möjligt av sina ytor som lokaler i stället för bostäder. Dessutom blir det en väldig sortering av vilka lokalhyresgäster som kan betala höga hyror och vilka som inte kan det. Det finns alltså många små och ekonomiskt svaga verksamheter som tar stryk genom den i princip fria lokalhyressättning som vi har i dag.

Med detta vill jag yrka bifall till samtliga de reservationer som vi från vpk har fogat till detta betänkande.

AGNE HANSSON (c) replik:

Herr talman! Först vill jag säga att vpk och centerpartiet i många frågor har en gemensam uppfattning i fråga om att vidga hyresgästinflytandet. Jag vill betona det som Jan Strömdahl sade om den primära förhandlingsskyldigheten, om kabel-TV-frågan och om lokal hyresgästlagstiftning. När jag såg att min taletid närmade sig sitt slut, utvecklade jag inte frågan om kabel-TV. Jag räknade med att Jan Strömdahl skulle göra det, och det gjorde han på ett så utmärkt sätt att jag bara vill instämma i det.

Men det var inte av den anledningen jag begärde replik. Det gör man rimligtvis inte i första hand för att instämma. Anledningen till min replik var de två sammanhang i vilken Jan Strömdahls resonemang inte går ihop med att vidga hyresgästinflytandet.

Å ena sidan säger vpk att det är bra att vidga hyresgästinflytandet. Å andra sidan vill man inte bara förbjuda SBC som organisation, utan även lägga restriktioner på HSB och Riksbyggen. Jag har mycket svårt att förstå att man säger sig vilja vidga inflytandet om man utesluter den form av ägande som genom sin föreningsform ger större möjlighet att utöva inflytande än själva hyresrätten ger.

Det andra resonemanget som inte går ihop är när Jan Strömdahl säger att det är viktigt att slå vakt om de stora, tunga, etablerade organisationerna på inflytandeområdet. Jag vill gärna styrka under att hyresgäströrelsen i det här fallet gör betydande insatser. Det skulle vara mig fjärran att agera på ett sådant sätt att jag skulle undergräva deras ställning. I andra sammanhang säger sig vpk vara företrädare för de fria grupperna. Det är ofta ur de fria grup-

Prot. 1989/90:12
18 oktober 1989

*Vissa fastighets-
rättsliga lagstif-
ningsfrågor m.m.*

perna, de små grupperna, som ett inflytande så småningom växer fram. Ger man inte hyresgästerna, de som är berörda i en liten fastighet, möjlighet till inflytande utan att de tillhör en stor organisation, har man ingen möjlighet att på sikt vidga inflytandet för alla.

JAN STRÖMDAHL (vpk) replik:

Herr talman! Till att börja med tyckte Agne Hansson att det var konstigt att jag ville skärpa reglerna när det gäller omvandling av hyresrätt till bostadsrätt, för det var det jag pratade om. Jag menar inte att en omvandling från hyresrätt till bostadsrätt är någonting som har med hyresgästinflytande att göra. Man är inte längre hyresgäst över huvud taget, om man har blivit bostadsrättsinnehavare i stället. Jag motiverade varför jag, med den marknadsprissättning som nu råder på bostadsrätter, är emot all omvandling av hyresrätt till bostadsrätt. Jag sade också att om vi får en begränsning av priser och spekulationer på bostadsrätter, då upphör det motståndet. Då tycker jag att den upplåtelseform, den dispositionsrätt, som bostadsrätten representerar också är okey.

Beträffande den andra frågan, som handlade om det stora starka organisationerna och varför inte de små och fria grupperna skulle få ett inflytande, menar jag att hyresgästerna – det sade jag också – faktiskt har rätten att bilda självständiga och fristående hyresgästföreningar. Det är inte så lätt att göra det, men rätten finns och den har också tillämpats i några fall. Det finns inget som hindrar att man arbetar i små och fria och lokala grupper men har den stora organisationen bakom sig som stöd och hjälp. Då får man en ännu starkare ställning som hyresgäst, menar jag.

AGNE HANSSON (c) replik:

Herr talman! Jan Strömdahl säger nu att om man går över från hyresrätt till bostadsrätt är man inte längre hyresgäst. I sitt huvudanförande tidigare sade han att det egentligen inte är någon skillnad på hyresrätt och bostadsrätt. Det är bara det att man när det gäller bostadsrätten har släppt in spekulativen. Förutom detta finns ingen skillnad.

Jag frågar mig: Hur skall vpk ha det vad gäller frågorna om inflytande? Skall de som bor i bostadsrätt också ha möjlighet till inflytande? Det förefaller vara litet så och så med det, om jag förstår Jan Strömdahl rätt.

JAN STRÖMDAHL (vpk) replik:

Herr talman! Nu var Agne Hansson litet väl förvirrad. Det brukar han inte vara.

Man skall naturligtvis inte ta bort det inflytande som de boende i bostadsrätt redan har genom formen för sitt boende. Ett hyresgästinflytande bygger på att man är hyresgäst. Vi kan förbättra hyresgästinflytandet inom hyresrättsens form. Vi har också, tillsammans med er i centern, sagt ja till att permanenta den kooperativa hyresrätten, som man skulle kunna kalla en mellanform mellan hyresrätt och bostadsrätt. Vi säger ja till bostadsrätten i och för sig, om vi får bort spekulativen.

KRISTER SKÅNBERG (mp):

Herr talman! Jag tänker i mitt anförande gå igenom några av miljöpartiets ställningstaganden i betänkandet. Jag vill börja med att förklara var miljöpartiet de gröna står och vad vi vill när det gäller bostadsrätter och när det gäller hyresgästers rätt att förhandla själva, samt i fråga om hyresgästers inflytande över sitt boende.

Priserna på bostadsrätter har stigit kraftigt under senare år. Det är en viktig faktor i den trista utveckling som har gjort att bostäderna har blivit en handelsvara och, ännu värre, rena spekulationsobjekt. Vi i miljöpartiet anser att systemet med hembud är ett viktigt medel för att motverka spekulation på bostäder. Därför menar vi att det bör finnas regler om hembud i alla lägen. Bostadsrättslagen bör alltså utvidgas och skärpas så att den på ett effektivare sätt än i dag motverkar spekulation. Det skulle innebära att ett förbehåll om hembudsskyldighet införs för alla bostadslägenheter i fastigheter som får eller har fått statliga lån. Miljöpartiet anser också att tiden för lösningsrätt skall utsträckas utöver de tre år som gäller i dag. Vi har för avsikt att återkomma med ett sådant förslag i form av en motion.

Till dess att detta är genomfört i fråga om de bostadsrätter jag har talat om vill vi tillsammans med vpk förhindra ytterligare omvandling av hyresrätter till bostadsrätter. När förslaget däremot är genomfört, är vi villiga att diskutera hur man på ett mer flexibelt sätt än vad som är möjligt i dag skall kunna ombilda hyresrätter till bostadsrätter. Detta kan ske t.ex. genom att kravet på antalet lägenheter som skall ombildas sänks från fem till tre. I ett sådant läge skall det också stå klart att de som bor i en fastighet vid försäljning skall ha förtur att förvärva fastigheten och ombilda den till bostadsrätter, detta om en kvalificerad majoritet av de boende ställer sig bakom förslaget.

Herr talman! När det gäller hyresgästinflytandet anser miljöpartiet att hyresgästerna själva skall bestämma i vilken omfattning de vill utöva sitt inflytande. De skall direkt, kollektivt, kunna förhandla med hyresvärden i alla frågor som rör deras boende. De bör inleda med att fatta ett beslut om att de vill ha en sådan förhandlingsordning, och beslutet skall då fattas med en kvalificerad majoritet. Skälet till detta är att det är fråga om ett ganska stort beslut, och det är viktigt att man sedan inte ändrar sig. Det bör alltså finnas ett klart flertal för en sådan ordning.

När hyresgästerna väl har bestämt sig för detta beslut, om de nu gör det, kan de direkt förhandla om hyran, och de kan skaffa sig boendeflytande när det gäller underhålls- och förbättringsåtgärder. På detta sätt skulle de kunna avtala med hyresvärden om principerna för hur man kan låta en minskad underhållsplikt för hyresvärden kompenseras med sänkt hyra, dvs. att hyresgästerna tar på sig ett större ansvar för underhåll av fastigheten. När dessa ramar väl är satta skulle varje hyresgäst själv kunna förhandla med hyresvärden om i vilken mån hon eller han vill ta på sig ett större underhåll och på så sätt minska sin hyra. Detta var något om hyresgästinflytandet.

Frågan om tillstånd för förvärv av hyresfastigheter har diskuterats ganska mycket tidigare i kväll. Miljöpartiet menar att bara de organisationer som har sådana bostadssociala mål som riksdagen sedan länge har ställt sig

Prot. 1989/90:12
18 oktober 1989

*Vissa fastighets-
rättsliga lagstiftningsfrågor m.m.*

bakom, och bara de som har genomfört hembudsskyldighet, bör slippa ha särskilt tillstånd för förvärv av hyresfastigheter.

När det gäller tillståndslagen anser vi i miljöpartiet att det finns skäl att utvärdera hur den har verkat. Det är möjligt att vi inte har samma skäl som moderaterna för en sådan begäran om utvärdering, men i varje fall tycker vi att man skall ta reda på hur den har verkat, för att se om den behöver kompletteras eller förstärkas.

Jag har redan talat om förbudet mot omvandling av hyresrätt till bostadsrätt. I fråga om detta vill jag yrka bifall till reservation 13.

Jag skall också passa på att yrka bifall till reservation 7 som gäller utvärdering av tillståndslagen.

När det gäller de boendes ersättning för förhandlingsverksamhet och fritidsverksamhet, menar vi att det är rimligt att hyresgäster som har valt att inte själva förhandla på det sätt jag tidigare har beskrivit betalar ersättning för den förhandling som organisationen sköter för deras räkning – detta oavsett om de är med i organisationen eller inte. Däremot tycker vi inte att det är rimligt att hyresgäster skall tvingas betala för olika fritidsåtgärder som de inte har bett om och som de inte deltar i.

Det är vidare rimligt att de allmännyttiga bostadsföretagen får fortsätta att utöva sin viktiga roll och att de kan fortsätta att utvecklas. Därför skall de också ha möjlighet att avyttra sina fastigheter. Vi yrkar därför bifall till reservation 22.

Det är också rimligt att hyresgästerna får ett inflytande i de allmännyttiga bostadsföretagens styrelse. Jag yrkar därför bifall till reservation 24.

När det gäller ombyggnad tycker vi att man i bygglov för ombyggnad skall föra in en genomförandetid. Vi yrkar bifall till reservation 29.

När det gäller kabel-TV har Jan Strömdahl redan berättat om en inställning som vi delar. Vi yrkar bifall till reservation 30.

Vi tycker att den kooperativa hyresrätten skall permanentas och yrkar bifall till reservation 33.

Slutligen, herr talman, hinner jag nu bara ta upp att vi när det gäller radon tycker att säljaren skall vara skyldig att redovisa radonhalten vid försäljning av bostadshus. Vi yrkar bifall till reservation nr 48.

Vi yrkar i övrigt bifall till alla reservationer som bär mitt eller miljöpartiets namn i det här betänkandet.

AGNE HANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag är litet besvärlig och tar tid i anspråk i kväll, men jag tycker att det är viktigt att få ett klarläggande från miljöpartiets sida när det gäller SBC och den diskriminering som vi vid två tillfällen i dag diskuterat i denna kammare.

När vi behandlade lagutskottets betänkande 1, som gäller tillämpningsområdet för lag om fastighetsmäklare, ansåg miljöpartiet att SBC inte skulle diskrimineras utan behandlas likadant som de andra organisationerna. Det röstade ni i miljöpartiet också för i kammaren. Nu säger Krister Skånberg att SBC fortfarande skall diskrimineras när det gäller de lagstiftningsområden som bostadsutskottet har att handlägga. Miljöpartiet finns i de fallen inte heller med på våra reservationer.

Jag tror att det vore bra att få veta vilka skäl som ligger bakom de olika sätten att se på SBC inom bostadsutskottets ansvarsområde och inom lagutskottets ansvarsområde. Det är viktigt från den synpunkten att jag under behandlingen av ärendet från lagutskottet kunde märka att socialdemokraterna kunde tänka sig att tänka om på den punkten. Jag tror det vore bra om miljöpartiet kunde ställa upp bakom moderaterna, folkpartiet och centern på bostadspolitikens område, för att om möjligt försöka förmå socialdemokraterna att tänka om där. Vad är skälet till att miljöpartiet inte kan tänka sig att likabehandla SBC på bostadspolitikens lagstiftningsområde?

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

KRISTER SKÅNBERG (mp) replik:

Fru talman! Lättast är det att förklara det här genom att hänvisa till vad Jan Strömdahl sade. Det naturliga tycker vi är att man har en tillståndsplikt när det gäller sådana här frågor. Vi har då accepterat att man gör undantag för allmännyttan. Vi känner oss inte övertygade om – i varje fall inte ännu – att SBC har samma bostadssociala mål som allmännyttan. Vi kan, som jag sade i mitt anförande, inte heller se att man infört någon hembudsskyldighet. Gör man det är en lösning att SBC får samma rättigheter, dvs. slipper begära tillstånd, som allmännyttan. Men vi avvaktar en sådan ändring från SBC:s sida. Eller också kan man följa den linje som Jan Strömdahl angav: För att det skall bli lika för alla skall alla rimligen begära tillstånd.

HANS GÖRAN FRANCK (s):

Fru talman! Det är visserligen ett stort antal motioner och reservationer som vi har att behandla, men jag känner till ärenden där det är mycket mer motioner och reservationer. Jag kan därför inte riktigt förstå den talare som sade att detta antal skulle vara en mätare på hur dåligt eller hur bra läget är på bostadsmarknaden. Jag tycker att det finns mycket som vi verkligen har anledning att kritiskt granska när det gäller bostads- och hyreslagstiftning. Men det finns väl anledning att inte ta till överord.

Jag vill redan nu yrka avslag på reservationerna och bifall till utskottets hemställan. Men jag vill samtidigt säga – det har framgått bl.a. av Agne Hanssons inlägg – att det i utlåtandet finns positiva skrivningar och uttalanden om viktiga frågor. Det gäller bl.a. den primära förhandlingsrätten, och det gäller frågan om vår inställning till kooperativ hyresrätt.

När det gäller den primära förhandlingsrätten menar jag att det uttalande som utskottet har gjort öppnar goda möjligheter för ett aktivt agerande för att söka lösa den här frågan på det sätt som det har rests åtskilliga krav på, inte bara här i kammaren utan också av andra.

Jag tycker att det är viktigt att poängtera – där kan jag delvis hänvisa till vad Jan Strömdahl sade – att vi har en hyresförhandlingslag. Det är en lagstiftning som är mycket viktig för att vi skall kunna inte bara få till stånd en rimlig balans mellan parterna på hyresmarknaden utan också bedriva en social bostads- och hyrespolitik. Men har man sådan lagstiftning ställs det

också stora krav på de parter som skall utnyttja lagstiftningen. Det tror jag att de som har erfarenhet av förhandlingsarbete förstår.

Det innebär inte att det är något monopol. Den som uppfyller de krav som stipuleras i lagstiftningen kan också få förhandlingsrätt. Det finns ju andra än hyresgästföreningarna under Hyresgästernas riksförbund som har sådan rätt.

Jan Sandberg tog ut svängarna ganska ordentligt här i debatten. Till honom vill jag säga att han i likhet med de flesta andra partiers företrädare borde göra ett besök på Hyresgästernas riksförbund. Han kommer i vart fall att konstatera att lokalerna inte är särskilt lyxiga. Inte heller undfågnaden där är särskilt lyxig. Det är ganska sakliga personer som man där har att göra med och som har en stor erfarenhet av hyresgäst- och förhandlingsfrågor.

Det är också anledning att understryka att Hyresgästernas riksförbund är en partipolitiskt obunden organisation. Man välkomnar medlemmar från alla partier. Jag tycker att det är angeläget att man i stället för att förtala eller starkt kritisera förbundet – låt vara att man kan framföra kritik – går med i den rörelsen och där utnyttjar de möjligheter som finns att agera.

På den punkten har jag litet svårt att förstå Jan Strömdahl. Varför kan inte hyresgästföreningarna och Hyresgästernas riksförbund agera på det sätt som Jan Strömdahl önskar när det gäller kabel-TV? Jan Strömdahl har ju stor erfarenhet av hyresgästarbete. Det är ju vår mening att det bör finnas sådana möjligheter inom ramen för förhandlingar mellan parterna.

En fråga som för alla oppositionstalesmän, med undantag för Jan Strömdahl, nästan är en huvudfråga i debatten är SBC:s ställning. Trots allt är det inte en fråga av den dignitet som den har gjorts till. Vad frågan rör sig om är att en riksorganisation, en folkrörelseorganisation, kan få denna särskilda ställning som exempelvis två rikstäckande organisationer har. Det talades om diskriminering nyss. Jag tycker att det är överord att tala om diskriminering. Jag skulle egentligen vilja fråga: Vilka konkreta, praktiska olägenheter har detta inneburit utöver att det rör sig om vissa formaliteter?

En sak tror jag att man, om man skall driva opposition kring denna fråga, skall ta fram, och det är de konkreta olägenheter som förekommit. Jag tror att de är ganska få. Jag tycker att man skall presentera ett material kring detta när man framför denna kritik.

En annan sak som jag har observerat är att man nu talar om inte bara att man vill ha den här särregeln för riksorganisationer utan också för regionala organisationer. Det betyder alltså att denna regel även skulle gälla icke rikstäckande organisationer.

Om man vill förändra denna lagstiftning kommer man ju in på gränsdragningsfrågor, som det är angeläget för den som opponerar att klarlägga. Det är klart att debatten om detta kommer att fortsätta, och de synpunkter som kan anläggas skall naturligtvis prövas på ett sakligt sätt i fortsättningen.

De tre första reservationerna avser förköpslagen. Förköpslagen är ett viktigt instrument för att tillgodose kommunernas behov av mark- och fastighetsförvärv. Men den har också betydelse för att stärka kommunernas ställning gentemot inte sällan starka fastighetsägarintressen.

Då det gäller bostadsrättslagstiftningen finns en rad reservationer som går ut på att prioritera och ge företräde åt bostadsrätten som bostadsform. I en

del fall går förslagen ut på att göra detta så pass omfattande att hyressektorn kraftigt skulle reduceras. Det skulle innebära att bostadskonsumenternas reella valfrihet väsentligt skulle minskas. För de inkomstsvaga grupperna i samhället skulle detta vara en stor nackdel.

Enligt lagen om rätt till fastighetsförvärv för ombildning till bostadsrätt har hyresgäster rätt att genom bostadsrättsföreningen förvärva en hyresfastighet för ombildning från hyresrätt till bostadsrätt. Men lagen gäller inte om egendomen ägs av stat, kommun etc. Lagen gäller inte heller, som har sagts här, om egendomen innehåller färre än fem lägenheter. Till en anmälan skall fogas ett intyg. I bostadsutredningens betänkande, som framlades förra året, föreslås ingen ändring, och jag kan inte finna att det finns skäl att göra någon sådan nu.

På grund av att jag fick inleda detta anförande med att bemöta en rad inlägg skall jag be att få återkomma med ytterligare genmälen.

JAN SANDBERG (m):

Fru talman! Först några kommentarer till Jan Strömdahl, som är nästintill min bänkgranne här i riksdagen.

När kommunisterna föreslår förbud mot omvandling av hyresrätter till bostadsrätter är det ganska intressant att jämföra med vad som sker i andra delar av världen. Jag tänker på den östligare delen av Europa, där man försöker genomföra perestrojka på alla tänkbara områden. Där går man i totalt motsatt riktning mot den som kommunisterna här i Sverige eftersträvar. Där försöker man få så många som möjligt att överta ansvaret för sitt eget boende. Jan Strömdahl! Grundorsaken till att vi har de höga överlåtelsepriser som vi har på bostadsrätter är ju att vi har en större efterfrågan än utbud. Får vi fler bostadsrätter sjunker också priserna.

Sist men inte minst: Vpk:s uppfattning i den här frågan går stick i stäv mot människors önskemål.

Hans Göran Franck tyckte att jag tog till överord i den här debatten. Jag tycker nog inte att jag gjorde det. Den del av boendet som detta betänkande behandlar är en viktig del av det regelsystem som aktivt har bidragit till de stora problem som finns på bostadsmarknaden i dag. Vad gäller Hyresgästföreningens fördelar gentemot andra fristående organisationer kan jag säga till Hans Göran Franck att jag har träffat representanter för Hyresgästföreningen. Jag har också träffat representanter för HSB. Jag har t.o.m. varit medlem i Hyresgästföreningen, eftersom jag blev kollektivansluten såsom boende i en HSB-lägenhet.

Jag kan ge ytterligare en kommentar till Hans Göran Francks fråga om SBC, som var om vi kan visa några konkreta exempel på att SBC diskriminerar. Ja, i lagutskottets betänkande nr 1, som vi nyligen har behandlat här i kammaren, visas vilken otroligt liten del av all nyproduktion av bostadsrätter i Sverige som SBC får ansvara för, trots att det är väldigt många människor som tycker att just den privata bostadsrätten är ett mycket positivt alternativ. Detta kanske inte enbart hänger ihop med den politik som förs på rikspanet. Det är väl framför allt alla de kommuner med socialistisk majoritet som ger HSB och Riksbyggen företräde framför SBC som är problemet. Men SBC har också på rikspanet problem vad gäller regelverket, jämfört

med HSB och Riksbyggen. Ett exempel är formen av allemanssparande till boendet. HSB och Riksbyggen får själva förvalta de medel de får in, medan SBC tvingas att föra över medlen till riksbanken för dess förfogande. Det var några få exempel på de stora orättvisor som trots allt finns.

Jag vill återkomma till de frågor som jag ställde till Hans Göran Franck i mitt inledningsanförande. Det gällde Hyresgästföreningens rättighet att ta ut pengar för sina kostnader av människor som inte ens är medlemmar i Hyresgästföreningen.

Man kan ha synpunkter på lokaler och ombudsmännens löner, men det är ju principen som är det viktiga. Varför skall en organisation ha rätt att plocka ut pengar av människor som inte ens är medlemmar i organisationen?

Jag tror att en av orsakerna till detta är att Hyresgästföreningen om den själv skulle få människor att av egen kraft betala pengar till Hyresgästföreningen, så skulle den inte få särskilt mycket pengar. Det är nog huvudorsaken till det regelsystem som finns i dag.

Jag fick inte ens en antydning till svar på min andra fråga. Jag frågade vad det var för logik i ett system där hyreskostnaden var högre för en ocentralt belägen bostad i ett sterilt miljonprogramområde än hyreskostnaden för en centralt belägen våning med många andra fördelar som människor troligen värderar litet högre. Den frågan fick jag alltså inte något svar på alls.

En sista kommentar till hyresförhandlingslagen. Jan Strömdal, vpk, säger: Det finns ju möjlighet att förhandla, även om man inte är en hyresgästförening. Men då skall man visa att man är kompetent att klara av det.

Men lagstiftningen är ju så utformad att det var knappt att Stockholms stads stadsjurist ansågs tillräckligt kompetent! Jag skulle nog ifrågasätta om ens vår justitieminister, i varje fall med den nuvarande lagstiftningen som grund, kan anses tillräckligt kompetent för att klara av sådant här själv, så även om möjligheten finns så är den knappt marginell.

Det är framför allt de skilda delarna i lagstiftningen som direkt diskriminerar sådana organisationer som inte har koppling till det socialdemokratiska partiet som jag vänder mig emot.

AGNE HANSSON (c):

Fru talman! Jag delar Hans Göran Francks uppfattning – även Jan Strömdahl gav uttryck för den tidigare i debatten – att detta är ett viktigt lagstiftningsområde, där vi har kommit långt, och att man skall ställa krav på de parter som agerar. Det är förutsättningen för att det hela skall fungera.

Det finns mycket att granska, säger Hans Göran Franck. Ja, det tycker vi också. Får jag tolka detta uttalande så, att socialdemokraterna är beredda att försöka ta bort de hinder som vi har pekat på, som kunde göra lagstiftningen och inflytandet ännu bättre, nämligen det som gäller två tredjedels majoritet i ombildningslagen, att ge hyresgästerna i allmännyttan möjlighet att ombilda och att man inte kräver så högt tal som fem lägenheter när det gäller ombildning? Innebär uttalandet att vi kan förvänta oss en förändring på de punkterna?

Det står en del positiva saker i betänkandet om primär förhandlingsskyldighet och kooperativ hyresrätt, säger Hans Göran Franck. Det var därför jag ville betona den primära förhandlingsskyldigheten, mot bakgrund av det

Jan Strömdahl sade om det utredningsarbete som nu skall starta. Jag har fått samma uppfattning, men jag känner mig inte lurad utan förutsätter att man genom utredningsarbetet skall komma fram till ett sådant resultat som utskottet tänkte sig när vi justerade betänkandet på den punkten.

Så till "huvudfrågan i debatten", som Hans Göran Franck kallade den. Även om den inte är det, kanske den ändå är en symbolfråga för synen på inflytande i de olika partierna. Det gäller då synen på SBC. Vilka olägenheter har detta vållat den organisationen, frågade Hans Göran Franck. Det kan jag naturligtvis inte räkna upp i detalj, men självklart är att om man inte är undantagen och inte blir behandlad på samma sätt som de andra organisationerna exempelvis när det gäller tillståndsplikt, så kan man ha blivit stoppad i vissa sådana sammanhang.

Kanske är ändå inte detta det principiellt viktiga, utan den principiella inbörden -- den psykologiska faktorn. Detta tror jag att Hans Göran Franck kanske bättre än någon annan fattar, för han arbetar ju ofta just med frågor som har med likaberättigande och diskriminering att göra. Om en organisation tycker sig ha och arbetar för att ha samma innehåll i sin verksamhet och har samma författningar att arbeta efter som andra organisationer men av samhällets beslutande församlingar inte blir betraktad som jämbördig, så har det naturligtvis en psykologisk effekt som inte är bra. Principiellt är det alltså då en fråga om hur olika vi ser på inflytandefrågor och öppenhet och på att ge möjlighet för alla i samhället att agera på lika villkor.

Jag frågar mig fortfarande, som jag gjorde i mitt inledningsanförande: Vad krävs ytterligare från SBC:s sida innan socialdemokraterna är beredda att acceptera SBC? Det är ju i dag en riksomfattande organisation. Dess verksamhet och stadgar är helt i linje med både HSB:s och Riksbyggens. Vad krävs ytterligare för att man skall vara beredd att ompröva detta?

Lokalhyreslagstiftningen berörde inte Hans Göran Franck. Jag tog upp den i mitt anförande. Jag vill betona vikten av att även stärka lokalhyresgästernas ställning på hyresmarknaden i detta sammanhang. Det för så många andra konsekvenser med sig som är viktiga inte minst för att få fram ett bättre boende i storstadsregionerna och få fram fler lägenheter och bättre integration mellan boende, arbete och service.

Slutligen, fru talman, skall jag försöka förtydliga mig något i förhållande till mitt inledningsanförande. Jag berörde där i stort sett de motionskrav vi hade och de reservationer som anslöt till centermotionerna och yrkade bifall till dessa. Jag yrkade sedan bifall till utskottets hemställan i övrigt. Jag skall nu göra det så enkelt för mig som jag inte gjorde förut, att jag yrkar bifall till samtliga reservationer där mitt namn står med. Eftersom jag talade utan manus kanske jag inte nämnde alla reservationerna.

JAN STRÖMDAHL (vpk):

Fru talman! Hans Göran Franck frågade mig: Varför kan inte hyresgästföreningarna få ha hand om kabel-TV-frågorna, precis som alla andra frågor? Till det vill jag säga att jag med många andra tycker mig ha kommit till insikt om att det inte går att jämställa en indragning av kabel-TV i lägenheterna med andra gemensamma nyttigheter i bostaden och bostadsområdet. Det har visat sig att förhandlingssystemet inte fungerar när det gäller kabel-

Prot. 1989/90:12
18 oktober 1989

*Vissa fastighets-
rättsliga lagstift-
ningsfrågor m.m.*

TV-ställningstagandena. Detta har, menar jag, fört fram till inställningen att man bör betrakta installation av kabel-TV som en individuell fråga för varje hyresgäst. Det kan ju låta som ett budskap som skulle kunna komma från Jan Sandberg, men han har av någon anledning inte ställt upp på detta. Möjligen skulle man kunna tänka sig att hyresgäströrelsen skulle kunna ta tag i detta, men då som ett tillval. Individuella tillval, som varje hyresgäst kan välja att göra och betala för, ingår också i förhandlingssystemet. Detta skulle kabel-TV kunna jämföras med.

Till Jan Sandberg: Vi känner oss inte beroende av ställningstaganden i Sovjet eller Östeuropa på det här området, lika litet som på något annat område. Om man nu väljer att gå mot ägande av bostäder där, så kan vi mycket väl ha den uppfattningen att detta är alldeles galet även om vi ställer upp på mycket annat av liberalisering, glasnost osv.

Vidare sade Jan Sandberg att när vi går emot omvandlingen till bostadsrätt, går vi emot människornas egna önskemål. Jag har den åsikten att människornas egna önskemål inte kommer fram klart förrän vi får det tillståndet att vi har rensat bort spekulationsmöjligheterna och spekulationsintresset ur bostadsrättsformen. Får vi bort spekulationsmöjligheterna så tror jag att man kan få en rättvisande bild av vilken upplåtelseform människorna vill ha – någon form av hyresrätt eller någon form av bostadsrätt.

I en replik till Hans Göran Franck tog Jan Sandberg upp myten om bruksvärdeshyran och menade att hyrorna var lägre i centrala och bra lägenheter än i dåliga förortslägenheter. Det är en myt som också har spridit sig från andra munnar i bostadsdebatten. Sanningen är att likvärdiga och likgamla lägenheter, centralt belägna – om vi nu håller oss till Stockholmsområdet – har en högre hyra i centrala staden eller i innerstaden än motsvarande lägen i ytterområdena har. Ännu lägre är hyrorna i de yttersta förorterna.

Kruxet i systemet är att åldern på lägenheterna har fått slå igenom så kraftigt. Det hänger ihop med vårt finansieringssystem, där man inte kan göra så stora omfördelningar inom beståndet mellan äldre och nyare hus som kanske vore befogat att göra om man tog bruksvärderingen på allvar. Men det är alltså en myt att centralt belägna lägenheter med samma ålder och boendestandard som icke centralt belägna lägenheter skulle vara billigare att bo i.

Vad gäller möjligheterna att bilda egen hyresgästorganisation säger Jan Sandberg att inte ens juristen den och den fick göra det. Jag vet att många jurister inte kan ett dugg om hyresrättsfrågor, men det är inte säkert att det beror på det. Vi har ett system där hyresnämnd och/eller senare bostadsdomstolen avgör förhandlingsrätten, om det inte går att träffa frivilliga överenskommelser. Men grunden är ju trots allt att fastighetsägaren och de berörda hyresgästerna kan komma överens om var förhandlingsrätten skall ligga.

HANS GÖRAN FRANCK (s):

Fru talman! Till Jan Strömdahl vill jag säga att en installation av kabel-TV rättsligt sett inte skiljer sig från en installation av andra gemensamma anordningar, exempelvis en centralantenn. Hyresgästerna har möjlighet att påverka beslutet genom sina organisationer. Jag är förvånad över att Jan Strömdahl, som inte bara är en energisk företrädare för hyresgäströrelsen, utan dessutom nästan aldrig ger upp, har gett upp när det gäller att agera

inom en organisations ram. Han har trots allt en rekommendation att stödja sig på, och den står inte bara hyresgäströrelsen bakom utan också Sveriges Fastighetsägareförbund och SABO. Det betyder med andra ord att de regler för boendeinflytande och de rekommendationer som parterna på bostadsmarknaden har utfärdat bör kunna tillgodose hyresgästinflytandet. Men om det går att ta fram konkreta exempel på missförhållanden i betydande omfattning, då får man naturligtvis pröva vad det är för fel. Men liksom i fråga om SBC saknar vi ett konkret material såväl i utskottet som i kammarbehandlingen. Jag anser att det är angeläget för kritikerna att konkretisera sig betydligt bättre. Det är en förutsättning för att kunna uppnå de förändringar man åsyftar.

Jag berörde inte lokalhyresfrågan i mitt tidigare inlägg. Till Agne Hansson vill jag säga att de förändringar i lokalhyreslagstiftningen som riksdagen beslöt för ett knappt år sedan innebar vissa förbättringar sett ur lokalhyresgästernas synpunkt. Utskottsmajoritetens inställning är att den för närvarande inte vill gå längre. För egen del – och då talar jag inte å utskottets vägnar – vill jag säga att det redan nu finns vissa tendenser och rapporter som är oroväckande. Men lagstiftningen har varit i kraft alltför kort tid, och en del uppsägningar avser tiden före ikraftträdandet. Om man skall återkomma med ett agerande i den här frågan bör det enligt min mening gå längre tid. Då får man ett bättre underlag för att kunna åstadkomma nya och andra förändringar.

Jan Sandberg ställer en rad frågor, bl.a. om att ta ut pengar för sådant som han inte anser hör till hyran, exempelvis för fritidsarbete som sker inom ramen för boendet. Jag kan bara nämna att i de fall där sådana tvister har uppstått har bostadsdomstolen tagit ställning. De saker som Jan Sandberg här berörde har definierats och ansetts rymmas inom ramen för vad som skall ingå i hyran. Jag tycker också att det hyresbegrepp som bostadsdomstolen har fastställt med ledning av lagstiftningen är rimligt om man vill föra en social bostads- och hyrespolitik.

Jan Sandberg talade vidare om privata bostadsrätter. Men jag vill säga att vi faktiskt inte har några statliga bostadsrätter, om nu någon skulle ha vilsetts av Jan Sandbergs anförande att tro det.

I frågan om avvägningen mellan olika upplåtelseformer - hyresboende, bostadsrätter resp. andra former av ägande - har kommunerna ett avgörande inflytande. Men självklart måste de tillämpa de lagbestämmelser som gäller.

KRISTER SKÅNBERG (mp):

Fru talman! Jag vill göra ett litet klarläggande i frågan om hur vi i miljöpartiet ser på lokalhyrorna och på bostadsförmedlingens arbete. Vi vill i likhet med centern och vpk ge lokalhyresgästerna ett bättre skydd mot oskäliga hyreshöjningar. Hyreskrav skall anses som oskäliga om det påtagligt överstiger hyresläget för jämförliga lokaler, som det står i den gemensamma reservationen, nr 42, som vi alltså yrkar bifall till.

Vi anser också att det bör vara hyresvärderna och inte hyresgästen som skall hänskjuta en eventuell tvist till hyresnämnden. Så är det när det gäller bostadshyresavtal, och så tycker vi att det skall vara när det gäller lokalhyror.

Hyresvärden är ofta mera kunnig i de här frågorna, och det är rimligt att det är han eller hon som hänskjuter en tvist till hyresnämnden.

Därmed yrkar vi bifall till reservation 43.

Slutligen tycker vi att reglerna om ersättning för obefogad uppsägning skall ändras så att minsta ersättningen ökar från fyra basbelopp till två årshyror. Det innebär att vi yrkar bifall till reservation 45.

Detta för fram till hur vi ser på bostadsförsörjningen, fru talman. Vi tycker att det är rimligt och lämpligt att de kommunala bostadsförmedlingarna får ökade resurser för att de skall kunna arbeta effektivare än i dag. Det är rimligt att de bostadssökande bidrar till att finansiera verksamheten genom att betala en viss avgift för de tjänster som de utnyttjar.

Det innebär att kommunerna bör ges rätt att besluta om en sådan förmedlingsavgift, och vi tycker att den inte får vara större än att förmedlingen får täckning för sina rörliga självkostnader för förmedlingsarbetet.

Jag vill också säga att vi är oroliga för att den kommunala bostadsanvisningsrätten inte är tillräcklig för att få en fungerande förmedling av tomma lägenheter. Vi är inte precis imponerade över resultatet hittills. Vi tycker ändå att det är väldigt tidigt att direkt kasta oss över lagen, med tanke på den korta tid som den har verkat.

Det gör att vi väntar med spännt intresse på resultatet av det uppföljningsarbete som har inletts. När vi så småningom får tillfälle att analysera det resultatet, har vi bättre underlag för att se om man bara kan nöja sig med sakernas tillstånd eller om man kan rätta till vad som brister genom att skärpa lagen eller om det kommer att sluta med att det behövs en kommunal bostadsanvisningsskyldighet, som vpk har krävt den här gången. Men så långt vill vi inte gå nu.

JAN STRÖMDAHL (vpk):

Fru talman! Hans Göran Franck efterlyste konkreta exempel på missförhållanden när det gäller hanteringen av kabel-TV-frågor. Jag vill då bara peka på att vi väl alla har kunnat läsa om några fall där en hyresgäst, som inte har velat underkasta sig en ordning som i grunden vilar på att man accepterar att kabel-TV till viss del kan betalas via hyran, har mist sin hyresrätt. Det tycker jag är ett ganska allvarligt konkret exempel på missförhållanden.

Jag kan också nämna att jag inom hyresgäströrelsen har slagits för en förändrad syn på de här frågorna och nått en bit även där. Det är riktigare att jämföra kabel-TV-installation med ett tillval. Som det nu fungerar är systemet snarare att jämföra med om hyresgästen i andra sammanhang skulle kunna göra frånval. Man kör fram en installation för alla som grundkoncept. Sedan får några, om de är tillräckligt påstridiga, möjligen slippa anslutningen eller installationen.

Det borde vara tvärtom, så att grundkonceptet är den vanliga centralantennen, och sedan får de som så önskar göra tillval av kabel-TV.

JAN SANDBERG (m):

Fru talman! Som ett försök att svara på mina frågor om Hyresgästföreningens rätt att uttaxera medel direkt från hyran, trots att den som bor i bostaden inte ens är medlem i föreningen, säger Hans Göran Franck att bo-

stadsdomstolen har tagit ställning med ledning av lagstiftningen och ansett detta vara riktigt. Men jag säger ju att det är lagstiftningen som behöver ändras, på det här området likväl som på väldigt många andra områden inom den fastighetsrättsliga lagstiftningen.

Vi moderater har den uppfattningen, liksom flera borgerliga partier, för det första därför att det är principiellt förkastligt att ge en organisation den här rätten gentemot andra. För det andra är det förkastligt att en organisation har rätten att uttaxera medel från boende som inte är medlemmar.

Jag berättade också att jag minsann varit medlem, kollektivansluten till Hyresgästföreningen. Det är möjligt att jag kan klara av att betala den ökade kostnaden med mitt riksdagsarvode, som inte är alltför lågt. Men jag vet att många lever på marginalen och för dem kan den här kostnaden vara det som gör att de får extra stora problem med ekonomin.

Sedan säger Hans Göran Franck att talet om privata bostadsrätter förstår han inte, för det finns väl inga statliga bostadsrätter. Nej, men faktum är att privata bostadsrätter är ett begrepp. Det har blivit det sedan allt fler har sett på vilket sätt man har prioriterat HSB och Riksbyggen, exempelvis i olika lagstiftningsärenden men också när det gäller byggnation i socialistiskt styrda kommuner.

Vi har ett exempel som är ganska aktuellt i Nacka, där man kan jämföra två bostadsområden, ett som HSB producerat och ett annat som det privata Metodbyggen har producerat för att överlåta till en s.k. privat bostadsrättsförening. Där har boendekostnaderna blivit betydligt lägre i den privata bostadsrätten. Det visar att ju fler aktörer vi har på bostadsrättssidan vad gäller nyproduktion, desto bättre och billigare bostäder får vi, plus att det ger de boende större möjligheter att bestämma över sitt boende.

Vidare tvingas jag konstatera att jag inte fått svar på min fråga om de olikartade hyresnivåerna för olika lägenheter. Jag kan ha viss förståelse för att socialdemokraterna duckar i den frågan. Vi hade tidigare i kammaren en socialdemokratisk riksdagsman, Bo Södersten, som har kritiserat de förhållanden som i dag råder på hyresmarknaden i mycket starkare ordalag än vad jag har gjort i den här debatten eller i någon debatt tidigare.

Dessutom förstår jag att socialdemokraterna ligger lågt, när man nu får se det förslag som enmansutredaren socialdemokraten Birgersson lägger fram om förändringar av bostadsfinansieringen. Det är ett förslag som, om det genomförs, drastiskt kommer att öka boendekostnaderna för dem som i dag bor exempelvis i hyresbostäder. Jag förstår att Hans Göran Franck inte är trakterad av att ta upp de frågeställningarna eller ens ge mig svar på mina frågor.

En liten kommentar också till Jan Strömdahl, vpk. I fråga om hyresregleringen säger han i ena andetaget att det är en myt att man har samma hyra ocentralt som centralt för likvärdiga lägenheter. I nästa andetag säger han: Men det är ju på det viset när det gäller lägenheter som är producerade ungefär samtidigt. Ja, det är detta jag reagerar mot. De äldre fastigheterna ligger ofta i de centrala delarna i ett område, medan de något nyare bostäderna finns i mindre centrala områden. Jag nämnde miljonprogrammets områden som ett exempel.

I vpk säger man att man inte känner sig bunden av ställningstaganden i

Sovjet, när jag hänvisade till perestrojkan. Det är väl bara ett bevis på att vpk:s idéer är förlegade. Snart kommer vpk här i Sverige att vara ensamt om att kämpa för förlegade kommunistiska idéer.

En sak jag vill ha sagt i den här debatten med mina synpunkter vad gäller just detta område inom bostadsmarknaden är att de boende skulle må mycket mycket bättre, om vi i Sverige genomförde frihetsreformer. De skulle må mycket mycket sämre, även om de inte mår speciellt bra i dag, om vi införde ytterligare förbudslagstiftning enligt vpk:s och delvis socialdemokraternas modell.

HANS GÖRAN FRANCK (s):

Fru talman! Mitt tålamod när det gäller att besvara frågor är nästan obegränsat, men tyvärr inte min tid.

Till Jan Sandberg vill jag säga att när det gäller hyressättningen kan man redan inom ramen för den nuvarande lagstiftningen beakta en hyresbostads belägenhet. Jag förstår att Jan Sandberg vill ha en ganska stor segregering på det här området, men det vill inte jag och mitt parti ha.

Den här frågan, liksom ett flertal andra hyresfrågor som har tagits upp av olika talare, skall granskas av den hyreslagkommitté som regeringen har aviserat. Kommittén skall få parlamentarisk sammansättning, och den skall granska ett stort antal angelägna hyresfrågor. Det blir också möjligt att inom ramen för den utredningen ta upp frågor som utredarna finner det vara angeläget att ta upp.

Någon kollektivanslutning när det gäller hyresområdet finns inte längre, som Jan Sandberg tycks tro. Det finns inte heller någon tvångsanslutning, utan det är helt frivilligt.

När det gäller parterna på marknaden vill jag upprepa att om man har en hyresförhandlingslag och fäster stort avseende vid att den skall fungera väl, måste man ha starka, kunniga och ansvarsfulla parter som förhandlar om de här frågorna. Jag tycker för min del att det är viktigt att man från hyresgästernas sida verkligen ser till att man kan utöva boendeinflytande och att man kan ha en rimlig fritidsverksamhet i sitt bostadsområde. För den som är socialt ansvarskännande är det därför rimligt att detta ingår i hyran.

JAN SANDBERG (m):

Fru talman! Det är riktigt att den s.k. tvångsanslutningen till Hyresgästföreningen numera är avskaffad bland dem som är medlemmar i HSB. När jag var medlem i HSB hade man ännu inte avskaffat detta. Det är således ett steg i rätt riktning. Jag vill ge en eloge, i varje fall i detta avseende, till HSB:s nuvarande ledning som såg till att man ändrade på den underliga regel som fanns tidigare.

Man har emellertid fortfarande rätt att tvångsuttaxera pengar från människor som bor i bostäder utan att de är medlemmar i Hyresgästföreningen. Det är lika principiellt förkastligt som den tidigare tvångsanslutningen var.

Hans Göran Franck sade att vi moderater påstår att vi vill ha någon form av segregering på bostadsmarknaden. Jag vill då fråga Hans Göran Franck hur det ser ut på den svenska bostadsmarknaden i dag. Är det inte så att det är de som har penningar eller känningar, som har en tjock plånbok eller tjock

adressbok som har en möjlighet att leta sig fram i den labyrint som finns i dag? Denna labyrint är ett resultat av den socialdemokratiska bostadspolitik som har förts sedan mer än fyra decennier. Man kallar den t.o.m. för en social bostadspolitik. Jag finner att kommentarer i övrigt är överflödiga.

Prot. 1989/90:12
18 oktober 1989

HANS GÖRAN FRANCK (s):

Fru talman! Det är just därför att det finns brister och avarter på hyres- och bostadsmarknaden som det är nödvändigt att se över lagstiftningen, att skärpa den och förbättra den.

Till Jan Sandberg vill jag säga att om man skulle avskaffa alla de lagar och bestämmelser som han har talat om här i dag, skulle vi få en bostads- och hyresmarknad som i varje fall inte kan kallas social. Det finns bra exempel på det. Jan Sandberg tycker mycket om att tala om andra länder, inte när han vänder sig till mig, men till andra meddebattörer. Den politik som Jan Sandberg talar för har tillämpats i flera konservativt styrda länder, exempelvis USA och England. Jag har själv studerat situationen både i USA och i England. De iakttagelser och studier jag har gjort, förskräcker mig. Jan Sandberg borde också bli förskräckt om han nu har gjort sådana iakttagelser och studier.

JAN SANDBERG (m):

Fru talman! Jag tycker att man skall se sig om i världen för att ta reda på hur det fungerar på andra håll, och det är glädjande att Hans Göran Franck också har gjort det.

Samtidigt tycker jag att man bör studera de förslag som vi har lagt fram i olika motioner, som också behandlas i detta betänkande. Studerar man de förslagen så finner man att vi har tagit ut de delar som är bra som vi har fått ifrån olika erfarenheter från andra länder och samtidigt försökt behålla de delar på den svenska bostadsmarknaden som vi anser skall finnas kvar även i framtiden.

Det här innebär ingen revolutionerande förändring på den svenska bostadsmarknaden. Det rör sig om ett antal förändringar som är viktiga eftersom de skulle kunna innebära att många av de lösningar och problem som i dag finns på bostadsmarknaden skulle kunna lösas.

HANS GÖRAN FRANCK (s):

Fru talman! Tyvärr måste jag konstatera att de förslag som moderaterna framför i många, för att inte säga åtskilliga, avseenden är ytterlighetsgående. Moderaterna står dessutom isolerade i flera av de här frågorna. De går t.o.m. så långt att de inte ens har tillräckligt stöd för sina meningar ifrån fastighetsägarhåll.

Jag hoppas att moderaterna kan framföra sina synpunkter i det fortsatta utredningsarbetet. Vi får då se vad de verkligen kan stå för, i ett sammanhang där man inte tar ut svängarna utan där man sakligt får pröva förslagen.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 19 oktober.)

21 § Plan- och bygglagen

*Plan- och bygg-
lagen*

Föredrogs
bostadsutskottets betänkande
1989/90:BoU2 Plan- och bygglagen.

JAN SANDBERG (m):

Fru talman! Detta betänkande behandlar plan- och bygglagen. Vi moderater motsatte oss införandet av denna nya lag. När den nu är antagen, för vi fram en mängd förslag till förändringar av den gällande lagstiftningen.

Plan- och bygglagen har gett framför allt kommunerna en mycket starkare ställning än tidigare. De som kommer i kläm är, i vanlig ordning, de enskilda medborgarna.

Regeringen har aviserat ett förslag om justeringar i PBL senare under detta riksmöte. Från moderat sida har vi ändå sett oss föranlåtna att föreslå förändringar redan nu, inte minst mot bakgrund av att vi vet att socialdemokraternas förkärlek för politikernas makt på det kommunala och centrala planet kommer att bestå.

Det är vår uppfattning att äganderätten måste respekteras på ett helt annat sätt än vad som nu är fallet med den nuvarande PBL. Den som äger fast egendom bör få utnyttja den så långt det är möjligt med hänsyn till grannar och andra med berättigade intressen. Nödvändiga inskränkningar måste kompenseras med ersättning. Därför vill vi bl.a. att systemet med genomförandetider för detaljplaner måste avskaffas. Byggrätten skall gälla utan tidsbegränsning.

Vi moderater anser även att de obligatoriska översiktsplanerna skall avskaffas och ersättas med ett system där kommunerna själva får bestämma behovet av den översiktliga planläggningen.

Planinstitutets områdesbestämmelser bör också enligt vår mening, avskaffas. Områdesbestämmelserna innebär bara skyldigheter för den enskilde, men inga rättigheter. Om man behöver reglera markanvändningen får det ske med detaljplaner.

Utöver detta vill vi att kvalifikationsgränserna för intrångsersättning avskaffas. Det är inte förenligt med ett rättssamhälle att en markägare skall kunna tvingas att indirekt avstå ca 10 % av sin mark utan att få någon som helst ersättning.

Vi anser också att så stora lättnader som möjligt skall eftersträvas när det gäller byggande utanför planlagt område.

Att, såsom PBL ger möjlighet till, styra vilken form av exempelvis detaljhandel som skall kunna ske inom ett område är direkt förkastligt. Denna styrmöjlighet finns redan genom institutet detaljplan. En förutsättning för en fungerande marknadsekonomi och god tillgång till service för medborgarna är att politiker inte så lättvindigt kan sätta marknadsekonomin spelregler ur spel.

Det visar sig också att PBL, med den nuvarande utformningen, så att säga slår knut på den tidigare lagstiftningen i de fall man har planer kvar från den tid då den tidigare lagstiftningen gällde. Detta är också ett problem.

Ett annat problem som sammanhänger med den nya plan- och bygglag-

stiftningen är det som gäller de attraktiva fritidshusområdena, framför allt på västkusten. Vi vet att priserna på dessa fastigheter har ökat betydligt under senare tid. Ett sätt att motverka dessa prisökningar kan vara att öka efterfrågan på fritidshusbebyggelse i liknande områden. Plan- och bygglagstiftningen har dock aktivt motverkat denna utveckling.

Vi föreslår bl.a. därför förändringar och lättnader i PBL och naturvårdslagen. Det skulle på ett radikalt sätt öppna möjligheterna för nybyggande av fritidshus i stora delar av vårt land. Ökar tillgången på billiga tomter i strandnära lägen i glesbygd, kommer också prisnivån på befintliga hus i attraktiva kustområden att påverkas betydligt.

I detta betänkande har vi också föreslagit att de populära s.k. friggebodarna skall kunna uppföras med nuvarande regler, men att de skall kunna ha en yta på upp till 16 m². Om detta förslag genomförs skulle deras användningsområde öka och möjligheterna att ge dessa byggnader en mer tilltalande utformning.

Jag yrkar bifall till de moderata reservationerna i detta betänkande.

Jag vill bara ställa en fråga till utskottsmajoritetens talesman. Sverige är ett av Europas mest glesbefolkade länder. Varför skall Sverige då ha Väst-europas mest omfattande lagstiftning när det gäller att begränsa medborgarnas rättigheter att nyttja sin mark?

SIW PERSSON (fp):

Fru talman! Den 1 juli 1987 trädde plan- och bygglagen tillsammans med naturresurslagen och lagen om exploateringssamverkan i kraft. Folkpartiet var mycket kritiskt till den utformning som PBL fick och har därför under de senaste åren motionerat om ändringar.

I detta betänkande har vi emellertid inga parti- eller kommittémotioner. Anledningen till detta är följande. En grupp med representanter från olika statliga myndigheter och kommunförbundet överlämnade i februari i år till bostadsministern en rapport om de första slutsatserna av ett och ett halvt års erfarenheter av lagreformen. Gruppens slutsatser var då att lagreformen var allmänt accepterad samt att erfarenheterna av reformen är tillräckliga för att motivera vissa lagjusteringar. På basis av denna rapport har det utarbetats vissa ändringar i PBL, NRL och plan- och byggförordningen. Nu kommer det en proposition den 26 oktober om ändringar i PBL.

Med anledning av detta har folkpartiet inte motionerat om PBL-frågor under våren 1989 men kommer tillbaka nu under hösten, i och med att propositionen har lagts den 26 oktober.

Fru talman! Jag vill yrka bifall till reservationerna 4 och 13 och i övrigt till utskottets hemställan.

BIRGER ANDERSSON (c):

Fru talman! Timmen börjar bli sen, och jag vill gärna börja med att yrka bifall till reservationerna 7, 8, 10, 15, 16 och 17.

Det betänkande som vi nu diskuterar behandlar plan- och bygglagen – en lag som kom till efter nära 20 års förarbeten. Som Siw Persson nyss sade har denna lag inte varit i kraft så länge. Den trädde i kraft den 1 juli 1987. Samtidigt gjordes följdändringar i ca 40 andra lagar.

Vi i centern har med anledning av den korta tid som lagen varit i kraft ej lagt fram några omfattande motioner om PBL under den allmänna motions-tiden. Det gäller, enligt vår uppfattning, att först få erfarenhet av hur den nya lagstiftningen fungerar.

Hur har då den nya lagstiftningen fungerat? Det är mycket glädjande att en arbetsgrupp med företrädare för bostadsdepartementet, boverket, lant-mäteriverket och Kommunförbundet har samlat in erfarenheter från fältet. Jag tror att Siw Persson var inne på det också. Vi i centern tycker att det är värdefullt att man har gått ut i länen och frågat hur den nya lagen fungerar. Den proposition som kommer i slutet av denna månad får vi anledning att diskutera senare under hösten. Den kommer väl att diskuteras här i kamma-ren i december. Därför finns det ingen större anledning att här i dag ingående diskutera plan- och bygglagen.

Jag vill dock beröra några av de reservationer som centern står bakom. I reservation nr 8 tar vi upp de handikappades ställning i samhällsplaneringen. Samhällsplaneringen styrs ofta utifrån generella uppfattningar. Mindre grup-per eller enskilda individer har inte tillräckligt goda möjligheter att få gehör för sina berättigade önskemål och speciella behov.

Det har dock blivit bättre under senare år. Tänk efter hur det var under miljonprogrammets dagar! Den storskaliga samhällsplaneringen var helt do-minerande. Kvantitet gick före kvalitet. Kraven på en god boendemiljö fick stå tillbaka för kraven på nya bostäder. Boende och arbete separerades.

Även om den nya plan- och bygglagen ger sociala målsättningar en fram-trädande ställning i planeringsprocessen, får vi inte slå oss till ro och säga att det är bra som det är. Vi måste höja målsättningen. Därför säger vi i centern i reservation 8 att det bör undersökas om inte ännu bättre lösningar kan nås på de handikappades problem, att anpassa bostaden till de särskilda behov som en boende kan ha.

I reservation nr 10 framhåller vi hur viktigt det är att skapa trivsamma bo-stadsområden. Under miljonprogrammets dagar glömdes den yttre boende-miljön bort. Det var kvantitetsbegreppet som gällde. Även för de människor som bor i de stora hyreshusen är det viktigt att känna närhet till naturen.

På många håll sker i dag en förtätning av bostadsområden. Det främjar oftast inte en god boendemiljö. I stället borde kommunerna i sin planering avsätta mark för odlings- och kolonilotter i tillräcklig omfattning i närheten av bostäderna. Då får de boende tillgång till den avkoppling och den närhet till naturen som ett eget litet markområde kan ge.

I reservation nr 15, som bygger på en centermotion, behandlas storleken på lovfria komplementbyggnader. Enligt nuvarande bestämmelser får högst två komplementbyggnader i omedelbar närhet av bostadshuset uppföras utan bygglov. Byggnadernas sammanlagda yta får inte överstiga 10 m². Kom-plementbyggnader är t.ex. fristående uthus och andra mindre byggnader.

Vi i centern tycker att 10 m² är en för liten yta. Vi vill höja gränsen för byggnadsarealen från 10 m² till 16 m². Vårt förslag innebär alltså att komple-mentbyggnader får uppföras utan byggnadslov så länge byggnadsytan inte överskrider 16 m². Genom en sådan ändring i PBL, från 10 m² till 16 m², ökas komplementbyggnadernas användningsområden. Dessutom vidgas möjlig-heterna att ge byggnaderna en tilltalande utformning. Detta förbättrar den

yttre boendemiljön i villaområden. Jag är förvånad över att centerns motion inte fick ännu större anslutning i bostadsutskottet.

I reservation nr 16 behandlas ett mycket viktigt område, nämligen den kommunala energirådgivningen. Det statliga stödet till kommunal energirådgivning upphörde 1986. I våras var det flera partier som förordade att statliga medel skulle ställas till förfogande för den kommunala energirådgivningen. Jag vill erinra om att det i plan- och bygglagen är fastslaget att byggnader skall medge god hushållning med energi.

I reservation nr 17 tar vi upp formerna för myndighetsgranskning av byggmaterial. Ursprungligen har centerreservationen anknytning till en motion som vi skrev med anledning av en regeringsproposition under vårriksdagen. Propositionen handlade om godtagande av byggprodukter som godkänts i annat nordiskt land. Centern hade inga större invändningar mot huvudinnehållet i propositionen.

I Sverige är det boverket som skall pröva frågor om frivilligt typgodkännande och tillverkningskontroll. När boverket utfärdar ett typgodkännandebegis ges ett bindande förhandsutlåtande om att ett visst byggmaterial uppfyller bygglagstiftningens krav. Ett typgodkännande innebär för byggherren att han vet att byggmaterialet kommer att godkännas av kommunens byggnadsnämnd. Riksdagsbeslutet i maj 1989 innebar att byggnadsnämnderna också skall godta byggprodukter som godkänts av ett behörigt organ i något annat nordiskt land. Det främsta syftet med beslutet var att underlätta importen av byggmaterial, att öka konkurrensen och därmed dämpa den kraftiga kostnadsutvecklingen på byggmaterial.

Enligt centerns uppfattning är det viktigt att en ökad import inte leder till att nya kvalitets- och miljöproblem byggs in i det svenska bostadsbeståndet. Vi har mer än nog med problem. Detta kommer mycket tydligt att framgå av den följande debatten – förmodligen i morgon eftermiddag – som kommer att behandla bostadsutskottets betänkande nr 3. Där kommer verkligen en hel del problem att diskuteras. Vi måste göra allt för att förhindra nya problem. Därför framhåller centern i reservation nr 17 att det är mycket väsentligt att byggnadsnämnderna blir mer aktiva i sin granskning.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 7, 8, 10, 15, 16 och 17 och i övrigt till utskottets hemställan.

JAN STRÖMDAHL (vpk):

Fru talman! Jag har själv under den tid som föregick mitt inträde i detta hus varit engagerad i ett arbete med att följa upp hur PBL och NRL fungerade i verkligheten efter att beslut hade fattats i riksdagen. Min huvudreaktion var att jag var förvånad över hur väl det hela i stort fungerade och hur pass väl man hade tagit emot PBL och NRL från faktiskt alla håll. Det var förvånande mot bakgrund av den hårda debatten i riksdagshuset. Trots allt hade man accepterat detta så pass totalt ute i kommuner och organisationer – så upplevde jag detta utvärderingsarbete.

Jag har alltså inte någon förståelse för de rallarsvingar som Jan Sandberg riktar mot plan- och bygglagen. Jag uppfattar att de förändringsförslag som Jan Sandberg och hans parti har slängt fram inte har någon förankring alls i kommuner och organisationer. Jag har mera förståelse för miljöpartiets krav

Prot. 1989/90:12
18 oktober 1989

*Plan- och bygg-
lagen*

på en omprövning av hela plan- och miljölagstiftningen. Men samtidigt tycker jag att vi måste avvakta översynen av naturvårdslagen och miljöskyddslagen plus den kontinuerliga putsning av PBL och NRL som pågår. Jag är inte nu beredd att ställa upp på miljöpartiets krav på en total genomgripande översyn.

Jag vill peka på ett par av de förslag som vi har lagt i detta betänkande. Först och främst har vi reservation 12, där vi trycker på att man borde förbättra möjligheterna för socialtjänsten och de sociala företrädarna att delta i den fysiska planeringen. Traditionellt är det alltid de hårda tekniska intressena som kan göra sig gällande i den kommunala planeringen. Vi menar att allt det vackra som står skrivet i socialtjänstlagen om en medverkan i samhällsplaneringen, lyckas man inte i praktiken att genomföra. Man har inte tillräckligt stöd vare sig i lagstiftningen eller i de kommunala prioriteringarna av arbetsuppgifter. Med en enkel hänvisning i plan- och bygglagen till att socialtjänstlagen skall tillämpas, precis samma hänvisning som finns till naturresurslagen, menar vi att socialtjänstens och socialförvaltningens företrädare skulle känna sig mera tvingade att vara med. Det skulle vara lättare att prioritera de uppgifterna.

När det gäller frågan om friggebodar kan man fråga sig hur det skall gå till nästa val om plötsligt alla valstugor måste bli 15,99 m². Klarar partiernas ekonomi detta? Men skämt å sido. Redan nu kan man bygga friggebodar som är 14–16 m² – åtminstone ute på vischan, eller som det heter på PBL-språk, utanför samlad bebyggelse. Det är nämligen bygglövsfritt att först bygga en 10 m² friggebod och sedan bygga till den med en mindre tillbyggnad. Det står inget i lagen om hur lång tid som skall gå mellan bygget och tillbygget. Jag kan bjuda Birger Andersson till en ö där jag har satt upp en sådan stuga och visa honom hur det har gått till – helt lagligt.

Jag vill slå ett slag för den obligatoriska kommunala energirådgivningen som bl.a. vpk har föreslagit. Vi tror att det är viktigt att om man skall kunna genomföra kärnkraftsavvecklingen måste alla klutar sättas in på att klara detta via ett sparande. Då är det en god investering om det finns en ordentlig rådgivning i varje kommun med kunnigt folk som kan ställa upp och ge råd i dessa avseenden. Ett stöd till reservation 16 är ett stöd till kärnkraftsavvecklingen.

BIRGER ANDERSSON (c) replik:

Fru talman! Jag tackar Jan Strömdahl för inbjudan. Men jag hade blivit ännu gladare om Jan Strömdahl hade ställt upp på vår reservation. Då hade vi fått majoritet, och då hade även de som bor i villaområden på annat håll i en- och tvåfamiljshus kunnat bygga sina friggebodar på 16 m². Man hade då inte behövt gå utanför samlad bebyggelse.

JAN STRÖMDAHL (vpk) replik:

Fru talman! Jag vill till att börja med påpeka att det i den genomgång av förslag till förändringar som Birger Andersson hänvisade till i övrigt även tas upp förslag som gäller denna fråga. Har man hänvisat till den kan man ju förvänta sig att det även i detta sammanhang kommer att läggas fram förslag som kanske t.o.m. går längre än det som ni föreslår i reservationen.

Dessutom tror jag att det i sak ligger något i det faktum att det är rimligt att begränsa storleken på komplementbyggnader till nuvarande tio kvadratmeter inom tätare bebyggelse, dvs. inom planlagda områden och samlad bebyggelse. Men i glesare bebyggelse tål man så att säga större komplementbyggnader. Det är alltså rimligt att det görs en differentiering i detta sammanhang.

BIRGER ANDERSSON (c) replik:

Fru talman! Också jag har tillgång till förslagen. Vi i centern väckte emellertid vår motion under allmänna motionstiden. Nu har jag uppfattat Jan Strömdahl på ett sådant sätt att vi har fått ett löfte om att vi, när propositionen läggs fram i december, får stöd från Jan Strömdahl, och det tackar vi för.

ÅSA DOMEIJ (mp):

Fru talman! Vi i miljöpartiet har äntligen fått igenom vårt krav på en utredning, som skall se över hela den nuvarande miljölagstiftningen, så att det äntligen skall kunna ske en samordnad, effektiv och skärpt miljölagstiftning.

När vi motionerade om detta under allmänna motionstiden sade vi i vår lagstiftningsmotion att det inte räcker med denna parlamentariska kommitté utan att det behövs ett komplement i form av en expertutredning som skall se över planlagstiftningen från miljö- och naturresurssynpunkt. Därför tycker jag att det är litet märkligt att utskottsmajoriteten skriver följande:

”Dessutom bör erinras om att en utredning om en översyn av naturvårdslagen m.m. pågår samt att en utredning om en översyn av miljöskyddslagstiftningen nyligen tillkallats.”

Det är ju just därför som vi har krävt denna utredning. Jag sitter med i den nya utredning som skall se över miljölagstiftningen. Vi har en övermäktig arbetssituation och skulle verkligen behöva ha hjälp av en expertutredning när det gäller att se över just planlagstiftningsfrågorna som är komplicerade. Vår utredning skall vara färdig med sitt betänkande i februari 1991. Det handlar om 260 författningar. Utredningen har ett sammanträde i månaden, och det första egentliga arbetssammanträdet blir nu i december. Hittills har vi bara haft ett förberedande möte. Jag menar att detta arbete kommer att bli svårt att klara av.

Det är litet synd att vi inte har fått stöd av folkpartiet i just denna fråga, eftersom folkpartiet också har motionerat om en parlamentarisk kommitté som skulle göra en övergripande översyn av miljölagstiftningen. Det hade ju varit bra om folkpartiet hade kunnat hjälpa till i denna fråga och stöttat den utredning som nu har påbörjat sitt arbete. Vi i utredningen kanske måste ta nya grepp i fråga om planlagstiftningen t.ex. Vi måste kanske arbeta med naturvårdsplaner för att klara av biotopskyddet. Vi måste kanske arbeta med miljövårdsplaner.

Vi har ju på senare tid sett att planlagstiftningen har stora brister när det gäller miljön och naturvården. Som exempel kan jag nämna den aktuella frågan som regeringen skall avgöra i höst och som gäller Ammerån. Kommunen har inte möjlighet att skydda sitt eget vattendrag. Kommunen har försökt skydda Ammerån i översiktsplanerna, men översiktsplanerna är inte juri-

diskt bindande, och därför kan de lätt köras över. Översiktsplanerna är egentligen bara som vilket beslutsunderlag som helst.

Ett annat exempel är vägbygget i Bratteforsåns dalgång på västkusten. Trots att området har klassats som riksintresse exploaterades det till förmån för ett annat riksintresse. I naturresurslagen finns det ingenting som säger hur avvägningar mellan olika riksintressen skall gå till. Det är t.o.m. så illa att det inte ens förklaras vad ett riksintresse är. I en lag som långsiktigt skall skydda naturresurserna finns det – t.o.m. när områden konkret räknas upp, vilket görs i det tredje kapitlet – en brasklapp, i vilken det sägs att om det här skyddet hindrar utvecklingen av det lokala näringslivet gäller det inte.

Det finns i dag många sådana fel i planlagstiftningen som gör att inte heller miljölagstiftningen fungerar. Jag skulle vilja säga att miljö- och naturvården på planområdet och när det gäller naturresurslagen mer är en fråga om regeringens godtycke än om att det finns något verkligt skydd i lagstiftningen.

Till sist vill jag yrka bifall till alla reservationer som miljöpartiet står bakom.

(Forts. prot. 13.)

22 § Beslut om fortsatta förhandlingar den 19 oktober

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

23 § Meddelande om val

Förste vice talmannen meddelade att val av ytterligare en suppleant i utbildningsutskottet skulle ske vid sammanträdet i morgon.

24 § Meddelande om interpellation

Meddelades att följande interpellation framställts

den 18 oktober

1989/90:28 av *Carl Frick* (mp) till statsrådet Anita Gradin om anpassningen till EG:

Dagens Nyheter söndagen den 15 oktober innehåller en intressant artikel med rubriken "Hårda bud för Efta". I artikeln sägs det "För Efta handlar det om hur mycket man kan ge upp för att bli sambo med EG i det stora europeiska ekonomiska samarbetsområdet". Viktiga samtal pågår och i artikeln hävdas det med bestämdhet att framgången hänger på om EFTA-länderna kan enas om att underkasta sig allt vad EG redan har bestämt, i bästa fall i utbyte mot att få vara med när EG:s framtid formas men inte när besluten fattas. Och då har man betalt ett högt pris jämfört med priset för med-

lemskap, sägs det i artikeln. Allt vad EG redan har beslutat kallas på EG-språket för l'acquis communautaire. Det rör sig om 70 000–80 000 sidor lagtext som vuxit fram sedan EG skapades.

Att acceptera allt detta blev EFTA:s grundplåt i de begynnade samtalen, och EG uppfattade det som positivt enligt Dagens Nyheter.

De svenska förhandlarna anser detta vara okontroversiellt. En annan bild träder enligt Dagens Nyheter fram om man talar med källor utanför de närmaste förhandlingskretsarna. Där heter det att accepterandet av gemenskapens hittills uppnådda resultat i realiteten innebär att Sverige måste anpassa sig till detta.

En källa inom näringslivet säger enligt Dagens Nyheter: När de svenska riksdagsmännen fattar vad det är vi gått med på kommer det att bli ramaskrin. Det är ju fråga om ett helt system av regler på det ekonomiska området som principiellt skiljer sig från det svenska regelverket och som EG nu vill att vi skall anpassa oss till och tillämpa i våra domstolar som om det vore svensk lag.

Denna artikel i landets största dagstidning, med ett gott rykte för korrekt information, är utomordentligt oroande. Som medborgare och riksdagsman måste man fråga sig:

Vad är det egentligen som håller på att ske bakom våra ryggar. Det som sägs i denna artikel stämmer över huvud taget inte alls med de bilder av okontroversiellt förhandlande om anpassningar där svenska synpunkter faktiskt skulle ha tyngd, som givits från regeringshåll.

Den verkliga bilden som framträder är en om fullkomlig kapitulation inför EG från såväl Sverige som från EFTA. Är det detta som är EFTA-spåret?

Det är svårt att frigöra sig från tanken, att det som nu sker är ett led i ett smygarbete för en totalanpassning som sedan leder till en anslutning, vilken blir nödvändig för att över huvud taget kunna påverka beslut inom EG. Detta är moderaternas linje fast litet mera i smyg och mera lömskt.

En annan logisk fråga blir då: Hur har man tänkt att gå förbi grundlagen i detta komplex? Utan en grundlagsändring kan knappast alla dessa regler föras in i det svenska rättssystemet.

Jag vill med anledning av artikeln i Dagens Nyheter och de befogade farhågor för svensk självständighet som den reser fråga utrikeshandelsministern:

1. Är utrikeshandelsministern villig att öppet redovisa alla de regler som vi nu i praktiken har anpassat oss till?
2. Är utrikeshandelsministern villig att i riksdagen beskriva hur dessa regler kommer att påverka svenskt samhällsliv?
3. Är utrikeshandelsministern beredd att låta riksdagen ta ställning till alla de nya regler som vi uppenbarligen nu har förpliktigt oss att följa?
4. Är utrikeshandelsministern beredd att låta svenska folket i en folkomröstning ta ställning till själva anpassningen som princip och till om grundlagen skall ändras?

25 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 18 oktober

1989/90:114 av *Birgit Henriksson* (m) till justitieministern om en inventering av narkotikamissbruket:

I Luleå har fem socialarbetare lyckats kartlägga narkotikamissbruket i kommunen genom en helt ny metod. "Narkotika i Luleå 1988" beskriver i klartext myndigheternas, institutionernas och föreningslivets samlade kunskap om situationen vad gäller missbruk i kommunen. Man har – genom att sända ut en enkät till i detta fall 66 olika uppdragsgivare – fått fram en skrämmande bild av ökningen av narkotikamissbruket inom kommunen. Man har även lyckats kartlägga ålder och kön och frekvens av missbruket.

Utredningen ger besked om att det finns 539 kända missbrukare i Luleå kommun, att tre fjärdedelar av dem är män varav nära hälften är mellan 25 och 34 år, att missbruket bland unga kvinnor har mer än fördubblats på fyra år och att missbruket ökat med 68 % sedan 1984, då man gjorde en ingående undersökning.

Myndigheter brukar grovuppskatta antalet missbrukare till mellan 10 000 och 14 000. Polis och socialarbetare brukar varna för att antalet är betydligt större, men ingen vet egentligen hur verkligheten ser ut. Skulle man slå ut Luleås siffror på hela landet blir det 68 000 "kända fall".

Med anledning av denna nya undersökningsmetod vill jag framställa följande fråga:

Är justitieministern beredd att fatta beslut om en landsomfattande inventering av narkotikasituationen, och kan justitieministern tänka sig att använda den så framgångsrika "Luleåmodellen"?

1989/90:115 av förste vice talman *Ingegerd Troedsson* (m) till statsrådet Bengt Lindqvist om alternativa former för barnomsorg:

Enligt Morgonekot i dag har finansminister Kjell-Olof Feldt vid ett Kommunförbundsseminarium i Sigtuna sagt att det behövs krafttag inom barnomsorgen. – Därför, sade finansministern, får vi inte utestänga alternativa barnomsorgsformer vad gäller rätten till statsbidrag. Utöver kommunala och familjekooperativa daghem nämnde han att personalkooperativa och privata daghem borde få verka på likvärdiga villkor. En självklar förutsättning var att kvaliteten var hög.

Han ansåg detta viktigt för att kunna uppfylla målsättningen om full behovstäckning inom barnomsorgen 1991.

Finansministerns uttalande överensstämmer inte med regeringens och statsrådet Lindqvists förda politik.

Mot den bakgrunden vill jag fråga statsrådet Bengt Lindqvist:

Är statsrådet beredd att ompröva sitt tidigare så rigida motstånd mot stats-

bidrag också till personaldrivna eller privata daghem, som uppfyller
de kvalitetskrav som alltid måste ställas?

Prot. 1989/90:12
18 oktober 1989

26 § Kammaren åtskildes kl. 22.56.

In fidem

OLOF MARCUSSON

/Gunborg Apelgren

Innehållsförteckning

Onsdagen den 18 oktober

1 §	Justering av protokoll	1
2 §	Hänvisning av ärende till utskott.	1
3 §	Meddelande om samlad votering	1
4 §	Jämställdhet	1
	Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU1	
	Debatt	
	Mona Saint Cyr (m)	
	Charlotte Branting (fp)	
	Kersti Johansson (c)	
	Gudrun Schyman (vpk)	
	Carl Frick (mp)	
	Gustav Persson (s)	
	<i>Beslut fattades under 6 §</i>	
5 §	Ledighet, arbetstid och semester.	34
	Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU2	
	Debatt	
	Erik Holmkvist (m)	
	Kjell-Arne Welin (fp)	
	Kersti Johansson (c)	
	Gudrun Schyman (vpk)	
	Ragnhild Pohanka (mp)	
	Mona Sahlin (s)	
	<i>Beslut fattades under 6 §</i>	
6 §	Beslut.	49
	Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU1	49
	Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU2	51
7 §	Medbestämmande i arbetslivet, m.m.	51
	Arbetsmarknadsutskottets betänkanden AU6, AU5, AU4 och AU3	
	Debatt	
	Anders G Högmark (m)	
	Elver Jonsson (fp)	
	Börje Hörnlund (c)	
	Lars-Ove Hagberg (vpk)	
	Karin Thomé (mp)	
	Sten Östlund (s)	
	Erik Holmkvist (m)	
	Karl-Erik Persson (vpk)	
	Tredje vice talmannen	
	Krister Skånberg (mp)	

Beslut	79	Prot. 1989/90:12
Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU6	79	18 oktober 1989
Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU5	81	
Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU4	82	
Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU3	82	
8 § Beslut om samlad votering	83	
9 § Negativ föreningsrätt samt kollektivanslutning m.m.	83	
Konstitutionsutskottets betänkande KU7		
Debatt		
Hans Nyhage (m)		
Tredje vice talman Bertil Fiskesjö (c)		
Lars-Ove Hagberg (vpk)		
Hans Leghammar (mp)		
Sören Lckberg (s)		
Birgit Friggebo (fp)		
<i>Beslut fattades under 12 §</i>		
10 § Lagstiftning beträffande ideella föreningar	94	
Lagutskottets betänkande LU2		
Debatt		
Allan Ekström (m)		
Lola Börkquist (fp)		
Martin Olsson (c)		
Stig Gustafsson (s)		
Anita Stenberg (mp)		
<i>Beslut fattades under 12 §</i>		
11 § Tillämpningsområdet för lagen om fastighetsmäklare	103	
Lagutskottets betänkande LU1		
Debatt		
Ewy Möller (m)		
Ulla Orring (fp)		
Martin Olsson (c)		
Gunnar Thollander (s)		
Anita Stenberg (mp)		
<i>Beslut fattades under 12 §</i>		
12 § Beslut	111	
Konstitutionsutskottets betänkande KU7	111	
Lagutskottets betänkande LU2	111	
Lagutskottets betänkande LU1	112	
13 § Beslut om uppskjuten votering av kvällsärenden	112	
14 § Aktiebolagsrättsliga frågor	112	
Lagutskottets betänkande LU3		
Debatt		
Ulla Orring (fp)		
Martin Olsson (c)		
Lars-Ove Hagberg (vpk)		
Lennart Andersson (s)		
Anita Stenberg (mp)		
<i>Beslut skulle fattas den 19 oktober</i>		

15 §	Konsumentkreditfrågor	118
	Lagutskottets betänkande LU14	
	<i>Beslut skulle fattas den 19 oktober</i>	
16 §	Ajournering för middagsuppehåll	119
17 §	Återupptagna förhandlingar	119
18 §	Vissa transplantationsfrågor m.m.	119
	Socialutskottets betänkande SoU1	
	Debatt	
	Daniel Tarschys (fp)	
	Anita Stenberg (mp)	
	Ingrid Andersson (s)	
	Ingrid Ronne-Björkqvist (fp)	
	Margitta Edgren (fp)	
	<i>Beslut skulle fattas den 19 oktober</i>	
19 §	Jordförvärvslagen	125
	Jordbruksutskottets betänkande JoU1	
	Debatt	
	Carl G Nilsson (m)	
	Annika Åhnberg (vpk)	
	Åsa Domeij (mp)	
	Karl Erik Olsson (c)	
	Åke Selberg (s)	
	Hans Dau (m)	
	<i>Beslut skulle fattas den 19 oktober</i>	
20 §	Vissa fastighetsrättsliga lagstiftningsfrågor m.m.	138
	Bostadsutskottets betänkande BoU1	
	Debatt	
	Agne Hansson (c)	
	Jan Sandberg (m)	
	Ingrid Hasselström Nyvall (fp)	
	Jan Strömdahl (vpk)	
	Krister Skånberg (mp)	
	Hans Göran Franck (s)	
	<i>Beslut skulle fattas den 19 oktober</i>	
21 §	Plan- och bygglagen	161
	Bostadsutskottets betänkande BoU2	
	Debatt	
	Jan Sandberg (m)	
	Siw Persson (fp)	
	Birger Andersson (c)	
	Jan Strömdahl (vpk)	
	Åsa Domeij (mp)	
	<i>Forts. den 19 oktober</i>	
22 §	Beslut om fortsatta förhandlingar den 19 oktober	168
23 §	Meddelande om val.	168

24 § Meddelande om interpellation		Prot. 1989/90:12
1989/90:28 av Carl Frick (mp) om anpassningen till EG	168	18 oktober 1989
25 § Meddelande om frågor		
1989/90:114 av Birgit Henriksson (m) om en inventering av nar-		
kotikamissbruket	169	
1989/90:115 av förste vice talman Ingegerd Troedsson (m) om		
alternativa former för barnomsorg	170	

